A K

DE

Usu & Authoritate JURIS CIVILIS ROMANORUM,

PER DOMINIA

Principum Christianorum.

LIBRI DUO.

Authore ARTHURO DUCK, LL. D.

IMPRIMATUR, *Guil. Fane.*
Aug. 10. 1678.

LONDINI,
Impensis *Thomæ Dring*, & venales prostant apud *Johannem Dunmore*, ad insigne trium Bibliorum in vico vulgo dicto Ludgate-Street. 1679.

Excellentiſsimo & Nobiliſsimo

D. HENRICO

Marchioni Dorceſtriæ, Comiti de Kingſton, Vicecomiti Newark, D. Pierrepont & Mannuers.

CUm nuper Oxonii eſſem ex infœlici bello inteſtino otium nactus poſt quadraginta annos conſumptos in juris civilis Romanorum ſtudio, ejuſdemque praxi quam in Angliâ habemus, cogitavi ſæpiùs de uſu Juris Civilis in ſingulis Principum Chriſtianorum Dominiis, qui omnes, licèt modo diſpari, jus civile inter ſuas leges admiſerunt. Et poſt evolutos Juriſconſultorum libros è ſingulis nationibus Chriſtianis,

911124

nis, quos ampliſſima bibliotheca *Bodleiana* ſuppeditat, ſententiam meam cœpi deſcribere de Uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum, quod reges noſtri & reliqui Principes Chriſtiani in ſuis dominiis ex indulgentiâ receperunt. Ubi vero de judice & cenſore mihi deligendo ſolicitus paulò fuiſſem, cujus oculis & judicio has meas cogitationes ſubjicerem, præ reliquis omnibus tu mihi primus occurrebas, qui poſt perlectos Latinarum Græcarumque literarum principes authores, Romanæ hiſtoriæ ſingulos ſcriptores, præcipuos ſcientiarum Mathematicarum magiſtros, immenſa Theologorum Scholaſticorum volumina, demum acceſſiſti ad jus Romanum; cujus Pandectas univerſas & Codicis *Juſtinianæi* libros poſtquam fœlicitèr percurriſſes in eorum interpretibus

pretibus jam verſaris, & ad priorem ſcientiarum cognitionem, eximium Civilis prudentiæ theſaurum adjeceris. Qua in re viſus es mihi nobiles & Patricios Romanos æmulari potiùs dicam, an ſuperare, qui cum ſummos florentiſſimæ illius Reipublicæ obiiſſent Magiſtratus, poſt victorias de hoſtibus partas, actoſque triumphos, in Juris Romani ſtudio & interpretatione conſenuerunt. Neque vero eſt illud magnitudine fortunæ tuæ inferius; nam honorum titulos & hæreditates majorum tuorum virtutibus debes, cumque aliis habes communes; ſed in tantâ fortunarum affluentiâ & ſplendore, ſcientiarum omnium ἐγκυκλοπαιδείᾳ & Civilis prudentiæ gloriâ inclareſcere, id tibi proprio jure vendicas, Genioque & induſtriæ ſingulari tuæ refers acceptum. Dabis veniam Heros literatiſſi-

literatiſſime ſi nimis familiariter te interpellem, rogemque ut cenſorem agas. Quod quidem munus in Repub. Romanâ adminiſtrandâ ſi *Catones*, *Scipiones*, *Marcelli*, magni illi viri olim exercere ambierint; certè in legibus illius Reipublicæ examinandis, & in ferendâ de illis ſententiâ, majus quiddam, tuâque dignius eſt amplitudine. Mihi quidem nihil hic placebit, quod judicio tuo non fuerit probatum, & alienis oculis non obverſabitur quod tuis non placuerit; tuâque cenſurâ damnatum alterius reprehenſionis periculum nunquam faciet. Tuam igitur cenſuram expectat & petit

Excellentiæ Tuæ

Londini ex Hoſpitio Doctorum, xij. kall. Jun. MDCxlviij.

Obſervantiſſimus

ARTHURUS DUCKIUS.

HENRICUS

Marchio Dorceſtriæ, Comes de Kingſton, &c. doctiſſimo ſuo amico *Arthuro Duckio* LLD.

Cogitationum tuarum De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum in Dominiis Principum Chriſtianorum *me cenſorem & arbitrum elegiſti. Non agam, ut olim Romani apud* Titum Livium, *qui à vicinis, inter ſe de agro certantibus, Judices conſtituti, utriſque demum excluſis, illum ſibi ipſis adjudicârunt. Ego vero cogitationes haſce tuas non mei, ſed publici juris eſſe pronuncio, & in lucem edendas. Nullus jam tibi abnuendi, ſed tantum obtemperandi locus; ſententiam enim meam ſive*

æquam

æquam ſive iniquam ferre debes, tibique imputare quod in me compromiſeris teſte Ulpiano *ex Edicto Prætorio de receptis qui arbitrium, &c. Sed ſeriò; Quamvis cenſorem agere de re tua, & ad Jus Civile ſpectante (quo in ſtudio plures, quam Ego annumeraverim annos, ſtrenuè elaboraſti) temerarium nimis eſſet & inconſultum: impar enim ſum tanto oneri; & ut* Demoſtthenes, Παίσειν εἰκὸς τὸν μεῖζον φορτίον, ἢ καθ' ἑαυτὸν, ἀειράμενον. *Liberè tamen quid ſentio dicam. Eſt opus quidem utile, juxta ac eruditum, quod vel Perſio judice, ---Demorſos ſapit ungues: & tu (ut verbo complectar omnia) de Republica Juriſconſultorum optimè mereris.*

Dig. vet. lib. 4. tit. 8. L. 27. §. 2.

Vale.

Libri

Elenchus Capitum utriuſque Libri.

Libri primi capita.

Cap.I. DE juſtitia Romanorum in Bellis & Legibus ſuis.

II. De juſtitia & Encomiis Legum Romanarum.

III. De Jure Civili Romanorum ante *Juſtinianum* Impp.

IV. De libris Juris Civilis Romanorum per *Juſtinianum* compoſitis.

V. De Jure Civili Romanorum poſt *Juſtinianum.*

VI. De jure feudorum.

VII. De jure Canonico.

VIII. De interpretationibus & opinionibus Doctorum.

IX. Concluſio libri primi de Authoritate rerum Judicatarum.

Libri ſecundi capita.

Cap.I. DE dominio Imperatoris Romani in orbem terrarum.

De

Cap. II. In Dominiis Imperii Germanici.
III. In Dominiis Principum Italiæ.
IV. In Regnis Neapolis & Siciliæ.
V. In Regno Galliarum.
VI. In Regnis Hiſpaniæ.
VII. In Regno Luſitaniæ.
VIII. In Regno Angliæ.
IX. In Regno Hiberniæ.
X. In Regno Scotiæ.
XI. In Regno Poloniæ.
XII. In Regno Hungariæ.
XIII. In Regno Daniæ.
XIV. In Regno Sueciæ.
XV. In Regno Boemiæ.
Concluſio Operis ad Lectorem.

Approbatio Operis per D. Jacobum Armachanum *Archiepiſcopum, rogatu Authoris, ad finem ſingulorum capitum eſt appoſita.*

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De Juſtitia Romanorum, *in Bellis & Legibus ſuis.*

I. ROMANOS, per Arma & Leges, reliquis gentibus dominatos fuiſſe aſſerit Imp. *Juſtinianus* [a]; ſed non parem utrinque gloriam aſſecuti ſunt, cum Armorum Romanorum juſtitia ægrè defendi poſſit, Legum vero Romanorum juſtitiam & æquitatem omnes gentes prædicent & amplectantur. De Legibus igitur Romanis acturus, neceſſarium duxi aliquid præfari de juſtitia Armorum & Bellorum populi Romani, cum in eam controverſiam Juriſconſulti noſtri in ſcriptis ſuis ſæpè incidant. Romanos vero in populos finitimos

[a] *C. De Juſtinian. Cod. confirm. in princ.*

finitimos & reliquas gentes per injuriam & injuſtis ex Cauſis plerumque bella moviſſe, tum rerum Romanarum Scriptores, tum ſancti Eccleſiæ Patres, & Theologi Poſteriores, & Juris utriuſque Interpretes in libris ſuis ſæpè affirmant. Incipiemus a Scriptoribus Hiſtoriæ Romanæ.

II. Primum *Romanorum* Bellum fuit cum *Sabinis*, *Senonenſibus*, *Antemnatibus*, *Cruſtumenis*, & populis finitimis. Ad eos miſit Legatos *Romulus*, qui uxores populo ſuo quærerent; qui cum minùs benignè audirentur, indicit ſpectaculum Ludorum equeſtrium, invitat vicinos populos, qui cum veniſſent, rapiuntur Virgines, parentes accuſant Romanos violati hoſpitii, & inde Bella [b] ex injuriâ raptarum orta ſunt. Deinde cauſam Belli quærunt contra Fidenates & Veientes de prædis abactis ex agro Romanorum [c], & victoria penes Romanos fuit, cum *Romulum* accuſet *Plutarchus* [d] terminos agro ſuo non poſuiſſe, ne menſura proprii termini proderet menſuram alieni, & ſi non ſervaretur eſſet injuriæ indicium. Poſt hæc *Tullus* Hoſtilius ſeneſcere Civitatem otio ratus [e], cum *Albanis* materiam Belli quærebat, prædas agrorum pariter cauſatus, in quo *Albani* a Romanis fuſi ſunt.

[b] *Liv. lib.* 1. *Flor. lib.* 1. *cap.* 1. *Eutrop. lib.* 1.
[c] *Liv. lib.* 1. *Dionyſ. Halicarn. lib.* 3
[d] *Plutarch. in Num.*
[e] *Liv. lib.* 1.

ſunt. Idem *Tullus* Sabinis Bellum [f] indicit, quod negotiatores Romani ad forum Ferroniæ, ſplendidiſſimum Italiæ forum, a Sabinis in vincula conjecti eſſent, cum Romani prius Sabinos Romæ detinuiſſent. *Tarquinius* in Gabios & Volſcos bellum movit, eoſque dolo & fraude *Sexti* filii ſui ſuperavit, idemque Rutilos aggreſſus fudit ex ea Causâ [g], quod ipſe exhauſtus magnificentiâ diteſcere & populum ſuum prædâ delinire ſtuderet.

[f] *Liv. lib.* 1. & 3. *Dionyſ. lib.* 3.

[g] *Liv. lib.* 1. *Dionyſ. lib.* 3.

III. Bellorum cum populis Latinorum ſæpius geſtorum Romani varias cauſas commenti ſunt; quandoque enim fœderum violatorum eos arguebant: Si quid poſt fœdera icta cum *Romulo*, aut *Tullo*, aut *Anco* adverſus Succeſſores, aut ſi poſt fœdus cum *Tarquinio* adverſus populum Romanum liberum aliquid attentaſſent, quod Latini ſibi licere contendebant [h]: quandoque querebantur de eorum defectionibus, cum tamen gentem Latinam deletam fuiſſe nullo certo defectionis crimine aſſerat *T.* [i] *Livius*. Inter Romanos deinceps & Samnites (populum potentiſſimum) fœdere conjunctos bellum ortum eſt ex Cauſa Campanorum [k], Samnites Sidicinis bellum inferunt, hi Campanorum auxilium implorant, quos eâ de Causâ omiſſis

[h] *Dionyſ. lib.* 3. 5, 6, 7, 8. *Liv. lib.* 1.

[i] *Liv. lib.* 9.

[k] *Liv. lib.* 7.

Sidicinis Samnites bello prosequuntur; Ij Romanorum opem petunt quam illi primò negarunt, quod amicitia sua cum Samnitibus esset vetustior: sed cum Campani se & urbem & omnia humana divinaque Romanis dedissent, Romani Samnites bello sequuntur & superant, cujus belli occultam causam fuisse Samnitum potentiam tradit [l] *Dionysius*, neque enim ullus hostis fuit intra Italiam qui Romanam virtutem [m] magis fatigaverit. Postquam vero Samnites & Hetruscos Dominationi suæ adjeciissent, ad reliqua Italiæ sunt progressi, velut non jam de alienis sed majorem partem suis & ad se pertinentibus dimicaturi: Ut de iis [n] *Polybius*. Bellum a Romanis postea cum Tarentinis [o] gestum est, quod *Pyrrhi* auxilia contra Romanos advocassent, revera [p] ut *Brundusio* portu in Græciam & Illyricum opportuno potirentur.

[l] *Dionys. in excerpt. Legat.*
[m] *Eutrop. lib. 2.*
[n] *Polyb. lib. 1.*
[o] *Flor. lib. 1. cap. 18. Eutrop. lib. 2.*
[p] *Zonar. Tom. 3. de bell. Rom.*

IV. Hæc bella per quingentos annos Romanos exercuerunt, [q] qui Italia potiti intra ducentos annos insequentes Africam, Europam, Asiam, & universum fere orbem ex causis æquè injustis adepti sunt.

[q] *Flor. lib. 2. cap. 1.*

V. Post Italiam subjugatam prima Romanorum trajectio fuit in Siciliam, quam Romanus & Pænus affectabant, & paribus uterque viribus & votis

votis imperium orbis agitabat; Romani [r] ſpecie quidem *Mamertinos* juvandi ſocios ſuos per Appium Conſulem Meſſanam, & Syracuſas aggrediuntur, & claſſem Carthaginenſium delent, revera, ſtudio prædæ ut Siciliam ad ſe traherent quæ fuit primi belli Punici cauſa, in quo Romanos violati fœderis cum Carthaginenſibus icti, & Sardiniam ſine ullâ causâ in ſuam poteſtatem redegiſſe, arguit [f] *Polybius*.

[r] *Flor. lib. 2. cap. 1. & 2. Polyb. lib. 1.*

[f] *Polyb. lib. 1.*

VI. Belli ſecundi *Punici* juſta fuit cauſa ex parte Carthaginenſium judicio [t] *Polybij*, quòd Sardinia ſine cauſa excedere a Romanis coacti fuiſſent: Et ſi Saguntinorum obſidio a Romanis pro juſta belli cauſa obtenderetur, quod Saguntinos ſocios ſuos defendere tenerentur, Carthaginenſes reſponderunt, Saguntinos non fuiſſe Socios populi Romani tempore fœderis, [u] adeoq; illis ex eo fœdere cautum non fuiſſe, & Saguntinos non fuiſſe comprehenſos in eo fœdere æquior juriſconſultis [x] videtur Sententia, cum agatur de fœdere rumpendo quæ eſt res odioſa, & ex eâ libertas Carthaginenſibus ulciſcendi injurias ſibi illatas erepta ſit. Licetq; Saguntini eſſent fœdere Romanorum comprehenſi, eos Annibal juſtiſſimè [y] oppugnabat, quod hoſtes Carthaginenſium reciperent & adjuvarent.

[t] *Polyb. lib. 3.*

[u] *Liv. lib. 21.*

[x] *Grot. lib. 2. de jur. bell. cap. 16. n. 13.*

[y] *Alb. Gentil. lib. 2. de Jur. Bell. cap. 22.*

VII. Et tertij belli Punici causa fuit, quòd Carthaginenses, *Masiniſſæ*, Numidiæ regi socio Romanorum bellum inferrent, cum Carthaginenses de injurijs *Masiniſſæ* [z] apud Romanos quererentur, & permitterent se Romanis [a] quid donatum *Masiniſſæ* vellent, & studiosè quærenti nulla ratio tertij belli Punici [b] constare potest, Carthaginemq; magis invidia imperij [c] quam ul ius ejus temporis noxiæ invisam Romano nomini funditus sustulit.

[z] *Flor. lib. 2. c. 15.*

[a] *Liv. lib. 42.*

[b] *Oros. lib. 4 cap. 23.*

[c] *Paterc. lib. 2.*

VIII. Devicta Carthagine Romani aggrediuntur Macedoniam, Græciam, Syriam cæterasq; gentes, [d] *quasi æstu & torrente fortunæ:* Et primò invadunt *Philippum* Macedoniæ [e] regem; eoque mortuo Perseum ejus filium belli hæredem relictum, qui cum *Paulum Æmilium* consulem Romanum insigni prælio vicisset, & pacem tamen a Romanis peteret, fœdusq; cum patre ictum servare spospondisset, eum tamen Romani audire noluerunt [f] nisi se regnumque & sua omnia dederet. Et Creta insula in potestatem *Metelli* consulis venit [g] per ejus perfidiam, Creticique belli nullam aliam fuisse causam ait *Florus* [h], *Quàm nobilis insulæ acquirendæ cupiditatem.* Et par fuit fortuna vicinarum insularum; in Corsicam insulam belli Romani nullam fuisse

[d] *Flor. lib. 2. cap. 7.*

[e] *Liv. lib. 31.*

[f] *Liv. lib. 39. & 42. Eutrop. lib. 4.*

[g] *Dio. Cass. lib. 36.*

[h] *Flor. lib. 3. c. 7.*

iſſe juſtam cauſam fatetur [i] *Sigonius*, & *Ammianus* [k] Cyprum fertilem inſulam avidè magis quam juſtè populum Romanum invaſiſſe. *Mithridatem* Ponti Regem aggrediuntur Romani, quod is *Nicomedem* Bithyniæ regem amicum populi Romani [l] invaderet, poſtquam a Romanis *Nicomedes* clam inſtigatus fuiſſet [m] ut infeſtaret *Mithridatem*, atque inde haberent Romani belli cauſam pro rege amico contra *Mithridatem*, & *Pharnaci* ejus filio parricidij in patrem reo in ſceleris mercedem [n] paternum regnum tribuerunt, eumque ſociis ſuis aſcripſerunt.

[i] *Sigo. de antiq. jur. provin. cap. 4.*
[k] *Ammian. Marcellin. lib. 14.*
[l] *Flor. lib. 3. cap. 5. Eutrop. lib. 5.*
[m] *Appian. in Mithrid.*
[n] *Dio. lib. 37.*

IX. Cum vero multæ ſint gentes cum quibus nec amicitiam nec hoſpitium nec fœdus habemus, ut aſſerit *I. C. Pomponus* [o], Craſſus tamen conſul gloriæ & auro inhians ſine ulla cauſa [p] bellum Parthis infert, qui fuſo exercitu turpiter ab ijs occiſus eſt. Inter bella Hiſpanica memoria belli Numantini manet in opprobrium Romani nominis; nam cum Numantini in fuſum Hoſtilij Mancini Conſulis exercitum ad internecionem ſævire potuiſſent, fœdus Caudinum maluerunt, cujus dedecus miſſo *Scipione* Romani expiarunt cæde omnium Numantinorum, nemine relicto qui vinctus in catenis triumphum de ſolo nomine Numantiæ

[o] *L. poſtliminij. 5. §. in pace. ff. de capt. & poſtlim.*
[p] *Dio. lib. 40. Flor. lib. 3. cap. 11.*

mantiæ factum ſequeretur, & nullam unquam cauſam belli quam illius fuiſſe injuſtiorem agnoſcit [q] *Florus*. Et Romanos revera fuiſſe ingreſſos Hiſpaniam ad quærendas auri argentique fodinas teſtatur Scriptor [r] hiſtoriæ Macchabæitæ.

[q] *Flor. lib.* 2. *c.* 18.

[r] 1. *Macchab. c.* 8.

X. *Pompeius* in Judæos bellum movet occaſione arreptâ ex diſſidiis *Hircani* & *Ariſtobuli* contendentium de Sacerdotio, [s] *Ariſtobulum* in vinculis tenet cum pecuniam extorquere non poſſet, & *Hieroſolymam* in Sabbato (ceſſantibus eo die a labore Judæis) capit & diripit.

[s] *Dio. lib.* 37. *Xiphilin. lib.* 37.

XI. In Britanniam noſtram primus Romanorum *Jul. Cæſar* profectus eſt ſpecie quòd obſides non miſiſſent; aliam cauſam inventurus, ſi prætextus obſidum non miſſorum defuiſſet, [t] pro ingenti cupiditate potiundæ Inſulæ qua tenebatur. Ita *Galgacus* Dux noſtratum queritur de Romanis [u], *Raptores orbis terrarum, poſtquam cuncta vaſtantibus defecere terræ, & mare ſcrutantur; ſi locuples eſt hoſtis, avari; ſi pauper, ambitioſi; quos non oriens, non occidens ſatiaverit, ſoli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt, auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium; atque ubi ſolitudinem faciunt pacem appellant.* In Pannonios bellum motum ab

[t] *Dio. lib.* 39. *& 40. Xiphilin. ibid.*

[u] *Tacit. in vit. Agricol.*

ab *Augusto* eâ de causa [x] ut arma Romana exercitarentur, *Omne id justum censente quod armis potentior contra infirmiorem decerneret.* Et *Trajanus* postea Armenijs Parthísq; bellum intulit [y], gloriæ tantum cupiditate adductus. Et sub eo maxima erat Romani imperij magnitudo & fastigium, [z] quod tamen sub eo iterum imminutum est, [a] deficientibus iisdem populis & in suam potestatem redeuntibus. Sic bellandi causas Romanos undiq; quæsiviſſe constat, plerumque verò obtenuentes pietatem in socios & amicos, quos facile asciscebant, ut ex eorum injuriis belli causam in alias gentes haberent; unde *M. Cicero* profitetur [b] populum Romanum sociis defendendis terrarum omnium potitum fuisse. Quis ergo defendere potest *Dionysium*, dum dicit [c] Romanos nullum bellum sine justa causa suscepisse? cum tot habeamus argumenta injustitiæ Romanorum in Bellorum suorum Causis a scriptoribus rerum Romanarum [d], qui in tanto studio Romanos laudandi hæc prodiderunt; innumera alia habituri, si Italorum antiquorum, Carthaginensium, Græcorum, Macedonum, aliorumque, qui cum Romanis dimicarunt, historiæ apud nos extarent.

[x] *Dio. lib. 49.*

[y] *Xiphilin. in Trajan.*

[z] *Lipſ. de Magnitud. Rom. lib. 1. c. 3.*

[a] *Xiphilin. in Trajan.*

[b] *Cicer. lib. 2. Offic.*

[c] *Dionyſ. lib. 2.*

[d] *Oroſ. lib. 4. c. 5.*

XII.

XII. Gravia etiam habemus testimonia Sanctorum Ecclesiæ patrum, & Theologorum de Romanorum injustitiâ in bellis gerendis. *D. Hieronymus* [e] per crura ferrea in statuâ *Nebuchadnezaris* designari interpretatur Romanum imperium, quod sicut ferrum omnia conterit & comminuit? & *S. Isidorus Pelusiota* [f] per quartam belluam ferreis dentibus æreisque cruribus armatam designari putat Imperium Romanum, quod ex omnibus gentibus compactum easdem contereret, & sub jugum suum mitteret. Et per virgam ferream in *Psalm* 2. designari Romanum Imperium *S. Cyrillus Archiepiscopus Hierosolymitanus* [g] existimat. De Romanis ita *D. Cyprianus*, [h] *Imperium tenuerunt Assyrij, Medi & Persæ, & Græcos & Romanos regnasse cognovimus; ita vicibus potestatem, Romanis quoque & cæteris imperandi tempus obvenit. Cæterum si ad originem redeas, erubescas: Populus de sceleratis & nocentibus congregatus, & asylo constituto facit numerum impunitas criminum, ut rex ipse principatum habeat ad crimina fit* Romulus *parricida, atque ut matrimonium faciat rem concordiæ per discordias auspicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt, ad copiam civitatis augendam nuptæ, sunt illis rupta hospitij fœdera, & cum soceris bella crudelia.*

[e] *Hieronym. in Comment. ad c. 2. Dan.*

[f] *Isidor. Pelusiot. Epist. 218. in Bibliothec. Patr. Tom. 5.*

[g] *Cyril. de incarnat. Christ. cateches. 12. in in Biblioth. Patrum. Tom. 4.*

[h] *Cyprian. lib. de Idolor. vanitat.*

delia. De iſdem Minutius Felix Advocatus Romanus; [i] *Confluxerunt perditi, facinoroſi, inceſti, ſicarij, proditores, aſylo prima plebs congregata eſt, ipſe* Romulus *primò parricidium fecit, mox alienas virgines jam deſponſatas, & nonnullas de matrimonio mulierculas ſine more rapuit, violavit, illuſit, & cum earum parentibus ſoceris ſuis bellum miſcuit: Jam finitimos agro pellere, civitates proximas evertere, captos cogere, damnis alienis & ſuis ſceleribus cum* Romulo, *cæteris regibus & ducibus poſthumis, diſciplina communis. Ita quicquid Romani tenent, poſſident, audaciæ præda eſt; toties a Romanis impiatum eſt quoties triumphatum.* Poſt eum *Arnobius* de Roma, [k] *Una civitas in humani generis perniciem nata orbem ſubjugavit innocuum:* Et *Arnobij* diſcipulus *Lactantius:* [l] Romanos nullam aliam ad immortalitatem viam quærere, quam *exercitus ducere, aliena vaſtare, delere urbes, liberos populos aut trucidare aut ſubjicere. ſervituti, videlicet quo plures homines afflixerint, ſpoliaverint, occiderint, eo ſe nobiliores & clariores putant: Rapiunt, ſæviunt, & injurijs inſolenter illatis humanæ ſocietatis fœdus irrumpunt, ut habere hoſtem poſſint quem ſceleratius deleant quam laceſſerint.* Et poſt hos *D. Auguſtinus,* [m] *Remotâ juſtitiâ quid ſunt*

[i] *In Dial. Octavius.*

[k] *Arnob. adverſ. gent. in fin.*

[l] *Lactant. lib. divinar. Inſtitut. c. 18.*

[m] *Auguſtin. lib. 4. de civit. Dei cap. 4.*

ſunt regna niſi magna latrocinia? & ipſa Latrocinia quid ſunt niſi parva regna? Laudatque Piratæ reſponſum qui *Alexandro Magno*, quærenti Cur mare infeſtum haberet? reſpondit Eodem jure quo tu orbem terrarum. Idemque *D. Auguſtinus*, [n] *Inferre bella finitimis atque inde in cætera procedere, ac populos ſibi non moleſtos ſola regni cupiditate conterere & ſubdere, quid aliud quam grande Latrocinium nominandum eſt?*

[n] *Auguſtin. lib. 4. de civit. Dei cap. 6.*

XIII. Hæc ſunt Teſtimonia ſummorum virorum in Eccleſia de Romano Imperio, primis religionis Chriſtianæ temporibus, dum omnes fere gentes ſub eo imperio eſſent: Nam *Cyprianus* [o] ſub Impp. *Valeriano* & *Gallieno*, *Minutius Felix Tertulliani* æqualis [p] ſub *Severo*, *Arnobius* [q] ſub *Dioclesiano*, *Cyrillus Hieroſolymit.* [r] Sub *Conſtantio* & *Theodoſio*, *Lactantius*, ſub *Conſtantino* magno cujus filium *Criſpum* erudiebat, *Hieronymus* [s] ſub *Theodoſio*, ſub quo & *Iſidorus Peluſiota*, [t] *Auguſtinus* ſub *Valentiniano* floruerunt.

[o] *Pammel. in vit. D. Cyprian.*
[p] *Hieron. de ſcriptor. Eccleſ.*
[q] *Bellarmin. de ſcriptor. Eccleſ.*
[r] *Hieron. & Bellarm. ibid.*
[s] *Vict. in vit. Hieron. & Bel. de ſcriptor. Eccleſ.*
[t] *Biblioth. Patrum. Tom. 5. p. 2.*

XIV. Patribus Eccleſiæ accedunt Theologi poſteriores aſſerentes [u] Romanos cæterorum Principum Regna & Dominia per vim & tyrannidem maxima ex parte occupaſſe, ijdemque docent reliqua tria ſumma mundi imperia, Aſſyriorum per *Ninum*, Medorum

[u] *Soto de Juſtit. & Jur. lib. 4. qu. 2. art. 2. Lud. Molin. de Juſtit. & Jur. Tom. 1. diſp. 24. Jo. de Salas in 1. 2. de Legib. qu. 95. Tract. 14. diſp. 7. ſect. 12. Card. Bellar. lib. 3. de Laicis. cap. 6.*

dorum Perſarumque per *Cyrum*, Græcorum per *Alexandrum* magnum quæſita per vim etiam & tyrannidem coaluiſſe.

XV. Poſt Theologos juriſconſulti noſtri juris utriuſque interpretes, dum leges Romanas interpretantur & laudant, Romanorum bella maxima ex parte injuſta fuiſſe prædicant; eorum bella [x] violentas & Tyrannicas invaſiones, Romanos ipſos ſpoliatores, raptores & prædones orbis terrarum [y] ubique appellant; ſcilicet Romani qui primo fœminas finitimorum rapuerunt, orbis deinde raptores [z] fuere; Romani imperij titulum ſolùm eſſe ex Bello [a] & armis quod jus gentium eſſe obtendunt, cum verius protervitas & injuria gentium [b] dici debeat; eodemque vitio laboraſſe reliqua ſumma mundi imperia quæ per Tyrannidem & vim [c] ceperunt, præ ceteris vero Romanorum, quorum avaritiam & ambitionem omnes perſtringunt, un-

[x] *Alber. ad. l. 1. n. 20. C. de ſum. Trinit. Jo. Andr. & Innoc. in c. quod ſuper his de vot. Abb. & Card. Zabar. in c. venerabilem de elect. Jo. Igne. in repet. l. neceſſarias. §. non alias de S. C. Syllan. Caſtald. de Imperat. qu. 4. n. 32. & qu. 69. n. 10. Ant. de Roſell. tract. de Concil. §. 7, 9, 11, 12. Conr. Brund. de Seditioſ. cap. 6. n. 28. Mayner. ad. l. quod inſen. n. 20. de reg. Jur. Bellug. in ſpec. Princ. Rubr. 14. §. veniamus n. 13.*

[y] *Innoc. in d. c. quod ſuper. de voto. Jo. Monach. ad c. fundamenta. n. 7. de Elect. in 6. Chaſſan. in Catal. gl. mund. p. 5. Conſider. 28. Petr. Rat. ad Conſuet. Pictav. tit.* des fiefs. *art. 1. Brun. d. c. 6. n. 28. Villalob. in antinom. Jur. Civil. & Hiſpan. in princ. n. 4.*

[z] *Carol. Labrott. in edit. Baſili. in epiſt. ad. Cancell. Fran.*

[a] *Card. Zabarell. in c. venerabilem §. verum de elect. in 6. Arniſe. de Jur. Majeſt. lib. 1. c. 2. n. 3.*

[b] *Petr. Rat. d. Tit.* des fiefs. *art. 1.*

[c] *Jo. Igne. in d. §. non alias; n. 116. Navarr. in repetit. c. novit. de Judic. Not. 3. n. 152.*

de

de Romam appellant [d] avaritiæ caput, avaritiæque inhumanitatem esse proprium Romanorum pæne omnium malum ait *Salvianus* [e] Episcopus Massiliensis, eorundemque avaritiæ, sicut Legem *Juliam* repetundarum, sic ambitionis legem *Juliam* de ambitu, certissima esse argumenta *Jac. Cujacius* [f] tradidit.

XVI. Ex theologis tamen & jurisconsultis non pauci defendunt justitiam Romanorum in acquirendis Dominijs, asserentes eos justè armis suis usos, eorumque imperium justum & legitimum [g] fuisse. Horum alij justitiæ imperij Romani causam petunt a Dei voluntate, qui etiam reliquis Monarchis Assyriæ, Persiæ, Græciæ suam potestatem immediatè concessisse a Prophetis [h] enunciatur: Quorum tamen sententia intelligenda est de voluntate Dei permittente [i] tantum & sinente, non præcipiente & mandante; neque enim Deus concessit imperium Romanis solùm ob Sanctissimas Leges, & eximias eorum virtutes quibus reliquis gentibus omnibus antecellebant, ut *Augustinus*, *Hieronymus*, *Aquinas*, alijque [k] o-

[d] *Phill. prob. ad Jo. Monarch. in d. c. fundamenta. n. 7. gl. ad l. 4. §. pupillus ff. de usu cap.*
[e] *Salvian. lib. 7 de Providen.*
[f] *Cujac. in Paratit. ff. ad Tit. de leg. Jul. Repetund.*
[g] *Alber. ad l. 1. n. 20. C. de sum. Trinit. Pacian. lib. 2. de Probat. c. 35. n. 55. Alber. Gentil. de Arm. Rom. lib. 2. 13.*
[h] *Esai. 45. Jerem. 27. Dan. 2.*
[i] *Lud. Molin. de Just. & Jur. disput. 24. Isern. in prælud. feudor. qu. 2. n. 30. Brun. d. c. 6. n. 29. Paul. Carrar. de interpret. Regul. Jur. Can. qu. 3. art. 9. n. 78.*
[k] *Augustin. lib. 5. de Civit. Dei. cap. 12. & 15. c. omnes 28. qu. 1. Aquin. de regim. Princ. cap. 5. Castald. de Imper. qu. 69. n. 10. Marquard. de Susan. de calibat. Sacerd. cap. 8. n. 10.*

pinati

pinati ſunt, ſed ut aliarum gentium tyrannidem, peccata, & ſcelera [l] coerceret; ſicut permiſit Aſſyrijs, Chaldæis, & Philiſtæis, Judæam caſtigare, eodemque modo quo *Moſes* Iſraelitis edixit Deum conceſſiſſe ijs Provincias Cananæorum non ob ſuas virtutes, [m] ſed in eorum pœnam & ſupplicium, & Dominus noſter *Cæſaribus* ut legitimis Principibus tributa & Vectigalia in Judæa [n] ſolvi mandavit, Apoſtolique ejus imperatoribus & Magiſtratibus Romanis obedientiam a Chriſtianis præſtari [o] juſſerunt, licet Romani nullam Judææ invadendæ cauſam legitimam habuerant, eidemque ſi cui alij Provinciæ injuſtè imperabant, dum tamen Reſpublicæ & populi eos tolerabant, eorum conſtitutiones & præcepta obſervare [p] tenebantur.

XVII. Quæ omnia tamen proceſſerunt a Dei voluntate permittente tantùm non jubente, qui ob peccata de gente in gentem Regna [q] transfert, tyranniſque & hominibus ſceleratis ut Miniſtris ſuis in vindictam peccatorum utitur; permiſſionem verò divinam non eſſe juſtum belli inferendi Imperijque acquirendi titulum theologi & juriſconſulti [r] aſſerunt, & Deus videtur reprobaſſe Romanum imperium [s] quod injuſtè inceperit.

[l] *Navarr. in Manual. c. 20. n. 55. Vaſq; lib. 1. Controv. illuſtr. c. 20. n. 32. Salas. d. diſp. 7. ſect. 12.*

[m] *Deuteronom. cap. 9.*

[n] *Marc. 12. Luc. 20. Salas. d. diſput. 7. ſect. 7.*

[o] *1 Petr. 2. ad Roman. 13.*

[p] *Victor. Relect. 5. Lud. Molin. d. diſp. 24.*

[q] *Eccleſiaſt. c. 10.*

[r] *Carrar. d. art. 9. n. 78. Molin. d. diſp. 24. Soto. d. lib. 4. art. 2. qu. 4. Iſern. d. qu. 2. n. 30. Marquar. de Suſann. de cælibat. ſacerd. c. 8.*

[s] *Petr. a Monte in Monarch. Concil. 5. de Imperat. n. 3.*

XVIII.

XVIII. Alij juſtitiam Romani Imperij petunt a conſenſu principum & populorum ab ijs debellatorum, qui primò per vim & injuſtè coacti, ſed poſtea expreſſe vel tacite in Romanorum dominationem conſenſerunt, ex imperio injuſto [t] juſtum reddiderunt; ſicuti Matrimonium per vim & metum contractum per conſenſum ſupervenientem in legitimum [u] tranſit. His vero adverſatur *Martinus Navarrus*, [x] quia non conſtat omnes conſenſiſſe dum pauci conſenſerint, neque conſtat de conſenſu Principum de quorum jure præſertim agitur, taliſque conſenſus durante metûs cauſa pro coacto habendus eſt, & non obligat ex edicto [y] prætoris, cujus edicti verba Spiritum Sanctum in os prætoris immiſiſſe *Baldus* [z] exiſtimavit.

[t] *Alber. d. l. 1. n. 20. C. de ſum. Trinit. Iſern. in prælud. quæſt. 1. n. 30. Caſtald. de Imper. q. 69. n. 10. Fr. Zoannett. de Rom. Imper. n. 231. Pacian. d. lib. 2. cap. 35. n. 55. Molin. d. diſput. 24. Salas. d. diſput. 7. ſect. 12.*
[u] *C. aà id. de ſponſal. c. fin. de raptor.* [x] *Navarr. ad d. c. novit. de Judic. Not. 3. n. 160.*
[y] *L. 1. ff. quod. Met. Cauſ. Covarr. ad c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 9. de reg. Jur. n. 6.* [z] *Bald. in Rubr. de controver. inveſtitur. in uſib. Feud. n. 8.*

XIX. Alij juſtitiam Romani imperij tuentur ex præſcriptione & diuturnitate temporis, cum multi Principes populique, a Romanis per vim ſubjugati, per varia ſæcula ſub eorum imperio manentes, eorum dominationi videntur [a] acquieviſſe, vitiumque vio-

[a] *Alber. d. l. 1. n. 20. C. de ſum. Trinit. Pacian. d. c. 35. n. 55.*

violentiæ ex diuturnitate temporis purgatum videatur. Quibus repugnat communis juriſconſultorum ſententia, qui titulum & bonam fidem in omni præſcriptione [b] requirunt, cum Leges Romanæ & omnia jura [c] doceant, Res vi & injuſtè acquiſitas per nullum temporis curſum poſſe juſtè retineri, nullumque tempus ſucceſſoribus prodeſſe poſſit, qui in vitio & culpa ſuccedunt, & inſiſtentes poſſeſſioni injuſtæ vim continuo [d] exercere dicantur, vitiumq; violentiæ & rapinæ nullo tempore purgari poſſit, ſed in re per vim poſſeſsâ origo [e] ſemper ſpectanda ſit, & præſcribere volentibus mala fides in æternum [f] obſtet.

XX. Quocirca gentes a Romanis injuſtè debellatæ poſſunt poſt quæcunque ſæcula, etiam poſt mille annos ſe in libertatem [g] reſtituere, dominiumque earum eſt in æternum revocabile, ſicut in ſervo fugitivo [h] qui ſui furtum facit; & quæ bello amiſerunt poſſunt iterum Bello recuperare, in ijs præſertim Provincijs quas Romani non titulo oneroſo ſed per vim [i] ac-

[b] *Villalob. in antinom. Jur. Civil. & Hiſp. in Princ. n. 4. Conimbric. de jur. ſucceden. in Regn. Luſitan. in append. Corollar. 6.*

[c] *L. Authoritatem. 3. C. unde. vi. l. ſi quæ loca. C. de fund. & ſaltib. lib. 11. c. ſi diligenti & c. fin. de præſcript. c. poſſeſſor. de reg. Jur. in 6.*

[d] *Ant. de Roſel. de Concil. §. 12.*

[e] *L. clam. 6. de acqu. poſſeſſ. Innoc. add. c. quod. ſuper. de vot. Dd. ad c. olim. de reſt. ſpoliat. Iſern. in d. qu. 2. n. 30.*

[f] *Petr. Rat. ad d. Tit. des fiefs. art. 1.*

[g] *Caſtald. de imper. qu. 53. Navarr. d. Not. 3. n. 116. Ant. de Roſell. de Concil. §. 9. & 12. Vaſqu. lib. 2. Controverſ. illuſtr. cap. 82. n. 19.*

[h] *L. 1. C. de ſerv. fugitiv.*

[i] *Lud. Viv. ad Auguſtin. de Civit. Dei. lib. 1. c. 25. Navarr. d. Notab. 3. n. 159. Grot. lib. 2. de Jur. Bell. cap. 22. n. 13. Arniſe. lib. 1. de Jur. Majeſt. cap. 2. n. 3.*

quiſiverunt

quiſiverunt & dum ſe in libertatem aſſerunt non obedientiam a Romanis poſtulatam abjeciſſe, ſed libertatem propriam [k] recuperaſſe videntur; ideóque hallucainti ſunt qui tradunt imperatores Germanicos Provincias a Romanorum Imperio olim avulſas poſſe Jure ſibi reſtitui [l] petere.

[k] *Brun. de ſeditioſ. cap. 6.*

[l] *Æn. Sylv. de author. Rom. Imper. cap. 1. Minther. in Partheu. Litigioſ. lib. 1. c. 16. n. 33. Gentil. lib. 1. de Jur. Bell. cap. 23.*

XXI. Ita dum de Romanorum Juſtitiâ in Armis ſuis fluctuamus, quærenda eſt in eorum Legibus, adeo enim celebratur eorum Juſtitia, ut plures Provincias per Juſtitiæ famam quàm per Arma acquiſiviſſe [m] dicantur. Juſtitiæ vero Romanorum in Armis ſuis æquè difficile eſt invenire Patronum, ac in Legibus Adverſarium. Et ſic redivimus ad Romanas Leges de quibus in ſequenti Capite tractare incipiemus.

[m] *Valer. Max. lib. 6. cap. 5. du valr. és Traicter. a L'ouverture de la. S. Remy.*

Ja. Armachanus.

CAPUT. III.

Caput. II.

De Juſtitia & Encomijs Legum Romanarum.

I. ROmanorum armis orbis terrarum per vim eſt coactus, Legibus vero ſpontè ceſſit, Reges enim Populiq; a Romanis ſubacti non diu eorum potentiæ paruerunt: Sed fortitudine & armis ſuis ſe liberarunt, quamprimum in libertatem ſe aſſerere potuerunt, ijdem tamen excuſſo Romanorum jugo Leges Romanas obſervarunt, eorundemq; tyrannidem in armis execrati, Juſtitiam tamen in Legibus etiamnum amplectuntur, ſicut in pleriſq; Orbis Chriſtiani Dominijs deinceps conſtabit.

II. Deus enim pro ſingulari providentia ſua in genus humanum, erexit & excitavit gentem Romanam in Imperij faſtigium; ut per eam daret Leges orbi terrarum tam pias juſtas & ſalutares, quales nec ab ullo Rege Populove datæ unquam fuerunt, nec in poſterum dari poterunt: Cum in eo ferè

ferè omnes consentiant [a] Monarchiam Romanam esse ultimam, neq; aliam futuram Monarchiam usq; ad secundum Domini nostri adventum, quæ Leges orbi terrarum præscribere poterit. De Romano Imperio *D. Hieronymus*, [b] *Ut in Principio nihil eo fortius, ita in fine nihil erit imbecillius*, de quo & ipse testatur [c], dum enarrat incursiones gentium barbararum in provincias Romanorum sub *Theodosio* & *Honorio*: & jam restant ejus Imperij reliquiæ & umbra sola in Germaniâ; quas tamen usq; ad finem Mundi duraturas ijdem sentiunt. Et licet nihil aliud de magno illo Imperio supereresset, habemus tamen eorum Leges; quas omnes deinceps nationes cum admiratione receperunt.

III. *Per populum Romanum placuit Deo terrarum Orbem debellare, ut in unam Societatem reipublicæ Legumque perductum longe lateq; pacaret*, ait *D. Augustinus*. [d] De ijsdem *Zonaras*, [e] *Deum elegisse Romanos ut per eos Justitia sua orbi terrarum luceret & splenderet.* Idemq; *D. Augustinus* [f] & reliqui eum secuti, dum tradunt Imperij gloriam Romanis a Deo concessam esse propter eorum virtutes & bona opera, præcipuam dicunt fuisse causam Leges eorum justissimas & sanctissimas quas orbi

[a] *Sleidan. de sum Imper. lib. 1. in fin. & lib. 3. in fin. Charion. lib. 1. Chron. in princ. Castald. de Imper. qu. 72 Luc. de Penn. ad l. Conductorem. C. de Conductor. lib. 11.*

[b] *Hieron. in Comm. ad. c. 2. Dan.*

[c] *Hieron. Epist. 10. de Monogam. Tom. 1.*

[d] *Lib. 18. De Civit. Dei. cap. 22.*

[e] *Zonar. ad Canon. & Constit. apostol. lib. 7. c. 27.*

[f] *Augustin. lib. 5. de Civit. Dei. c. 12. & 15. Aquin. lib. 2. de regim. Princ. cap. 5. Alvar. Pelag. lib. 1. de planct. Eccles. cap. 42. Card. Bellarm. lib. 3. de Laicis. cap. 6. Alciat. ad c. novit. de Judic. n. 36.*

orbi terrarum condiderunt. *Leges enim Romanorum divinitùs per ora Principum emanarunt*, ait [g] *Auguſtinus* relatus a Gratiano, Legeſq; ſacratiſſimas appellant Impp. *Valentinianus* [h] & *Martianus*, & *Athaulphus* Gothorum [i] Rex edicit ſe Jus dicturum ſecundùm religioſas leges quas Romani Principes ſanciverunt.

[g] *C. quo jur. diſt. 8. c. nemo 16. qu. 3. Fran. Aretin. ad c. licet. n. 17. de teſtib.*

[h] *L. 9. C. de Legib.*

[i] *Goldaſt. in Conſtit. Imp. Tom. 3.*

IV. Inter omnia vero Romanæ Civitatis Imperijq; Elogia illud eſt ſplendidiſſimum, quod Roma fons & parens Legum appelletur; nam vi ferroq; regna & provincias debellare a robore corporis magis quam a ratione & judicio promanat; idemq; cæteris Mundi gentibus & Imperijs cum Romanis commune fuit, leges autem condere orbi terrarum propriè Romanis a Deo conceſſum eſt,

Tu regere Imperio populos Romane memento;
Hæ tibi erunt artes Pacique imponere nomen.

ut ex Virgilio recitat *D.* [k] *Auguſtinus*. Et in Legibus ferendis Jureq; dicundo omnes deinceps gentes ſummo ſibi honori duxerunt ad Romanos proximè accedere, eoſq; imitari: Ita enim *Roma Legum patria* ab [l] Imp. *Juſtiniano*, *Armo-*

[k] *Auguſtin. lib. 5. de Civit. Dei. cap. 12.*

[l] *Juſt. Novell. 9. in princ.*

Armorum, legumque parens: Quæ fundit in omnes
Imperium, primique dedit cunabula Juris.

a *Claudiano*; [m] & in Capitularibus Imp. Ludovici, *Lex Romanorum, Legum omnium Mater* [n] *nuncupatur.* Romani quidem præ reliquis omnibus Populis in ferendis Legibus [o] celebrantur: Et de Legibus Romanis quoties loquuntur juriſconſulti Itali, Galli, Germani, Hiſpani, eas ſummis Laudibus prædicant, & ſuarum gentium legibus longè anteponunt. Cum enim omnes populi ſuis legibus delectentur, ſuaſq; leges potiores aliarum gentium legibus exiſtiment, ut docet [p] *Philo*, illud in Romanorum Legibus ſingulare eſt, quòd omnes ferè Populi ad eas recurrant, & ex ijs legum ſuarum normam petant.

[m] *Claudian. de Laudib. ſtillic. lib.* 3.
[n] *Addit. ad Capitul. Lud. Imp. cap.* 4. *in Cod. Leg. antiqu.*
[o] *Coraſ. de Jur. Civil. in art. redig. p.* 1. *cap.* 16. *in princ.*
[p] *Philo lib.* 2. *de vit. Moyſis.*

V. Romanæ Leges, ut *Ratio Naturalis, omnibus imperant, Baldus* [q] & *Jaſon* [r]. *Ad legem Romanam tanquam ad communem totius Europæ propemodum* ἐυνομίαν *omnes confugiunt*, Eguinarius [ſ] Baro. *Libros noſtros* Juſtinianæos, *velut ſalvas ex magno naufragio tabulas, religioſiſſimè ſemper colimus, quando nihil hodie melius habemus ad cujus exemplar noſtras Reſpublicas inſtituamus & guber-*

[q] Bald. ad L. nemo. C. de ſent. & interloc. Om. Jud.
[r] Jaſon. ad L. illam. n. 10. C. de Collat.
[ſ] Baro. lib. 1. de Jur. benefic. Tit. 2. & ad L. ſi reus. C. de Pact.

gubernemus, Ant. [t] Contius. *Inter Leges omnium gentium nulla reperitur magis juſta & rationi conſentanea quam lex quæ eſt in libris Juris Romani*, L. [u] Charondas. *Leges Romanorum ſuperant leges omnium gentium, quæ continent omnia præcepta de officijs civilibus & Judicijs; in quibus nihil quod ſtatum politiæ cujuſcunq; pertinet, deſiderari poſſit*, Gul. [x] Terrienus. *Per leges ſuas Romani facti ſunt Domini non Galliæ tantùm, ſed & orbis terrarum, quæ per mille quingentos annos obſervatæ fuerunt cum eâ veneratione, ut horridum videatur eas violare, & licet multæ gentes excuſſerunt jugum Romanæ ſervitutis, leges tamen eorum ità juſtas & ſanctas exiſtimant, ut eas adhuc obſervent*, Lud. [y] Servinus. *Jus Civile Romanorum naturali & Civili æquitate ante omnes Leges pollet, & ad illud omnes ubique recurrunt*, Alex. [z] Turaminius. *Inter omnes legum formulas primùm occurrit Jus Civile Romanorum, quod politicis moribus & æquitati naturali maximè congruit, quod longo continuoque uſu jam probatum eſt*, Franc. [a] Balduinus. *Nunquam magis floruit Juriſprudentiæ ſtudium quam apud Romanos, unde ad alias gentes & provincias magno omnium mortalium conſenſu & applauſu dimanavit*, Viglius [b] Zuithemus. *Jus Romanum licet primò Romanis*

[t] Cont. Lect. Jur. cap. 9.

[u] Charond. reſponſ. du droict. Franc. lib. 3. reſp. 81.

[x] Terrien. du droict Civil de Normand. lib. 1. cap. 3.

[y] Servin. playdoy. in Cauſ. teſtam. Com. de Lanal.

[z] Turamin. ad Tit. de Legib. cap. 5.

[a] Balduin. in Comment. ad Inſtitut. in proleg.

[b] Vigl. ad. Inſtit. Theoph. in præfat. ad Carol. 5. Imp.

manis eorumque ſubditis ſcriptum fuerit, tamen ob ipſius excellentiam, æquitatem & utilitatem, aliæ nationes illud amplexæ ſunt, unde Commune Jus & univerſale meritò dicitur, Jodochus [c] Damhouderius. *Ita juſtum & æquum viſum eſt omnibus Jus Romanum, ut, qui Romanis legibus non tenentur, illud tamen tanquam æquitati naturali maximè conſentaneum libenter ſequantur, & ſuas leges per has interpretentur*, Petrus [d] Peckius. *Jus Romanum eſt ſupremum & eminentiſſimum, plenum humanitatis æquitatiſque, tot jam annis unanimi conſenſu receptum*, Dionyſ. [e] Gothofredus. *Jus Civile Romanum legum ſanctitate & diſciplinâ exterarum gentium omnium legibus & Inſtitutis præponderat, omniaque populorum Jura & Mores in ſe comprehendit*, Erneſt [f]. Cothmannus. *Infinita ſunt hujuſmodi Elogia legum Romanarum apud omnes Juriſconſultos orbis Chriſtiani.*

[c] Damhouder. in prax. rer. Civil. cap. 12.

[d] Petr. Peck. ad. c. 28. de Reg. Jur. in 6.

[e] Dionyſ. Gothofred. in prax rer. Civil. lib. 2. Tit. 1.

[f] Erneſt. Cothmann. reſp. 40. n. 52.

VI. Hinc Jus Romanorum Rationem Scriptam appellant *Chriſtopherus* [g] *Thuanus* Senatûs Pariſienſis Præſes, alijque Juriſconſulti Gallici. Idemque Jus per excellentiam appellatur Jus [h] ſcriptum; additque *Carolus Mo-*

[g] *In Conſuetud. Melodum. Tit. des Succeſſions. Guid. Coquill. in quæſt. ad Conſuetud. Franc. cap. 1. & 2. Petr. de Lomm. lib. 1. de jurib. regal. c. 16.* [h] *Terrien. du droict. Civil. de Normand. lib. 1. c. 3. Damhouder. in prax. rer. Civil. c. 12. n. 3. Zaſ. ad L. Jus Civile. n. 2. ff. de Juſt. & Jur. Math. Stephan. de offic. Jud. lib. 1. c. 1. n. 2. Jo. Pappon. au ſecond. Notaire. Tit. des Juges.*

lineus

lineus [i] *Jus Romanum tam æquum esse & rationi consentaneum, ut omnium ferè Christianarum gentium usu & approbatione commune sit effectum*, ipsiq; adeo Reges Hispani, etsi se ab Imperio Romano omninò liberos profiteantur, in legibus tamen suis appellant leges Romanas, [k] *Jus commune*, ad quas leges suas accommodandas esse præcipiunt. Omnesq; Juris interpretes appellant Jus Romanum Jus Commune, & quotiescunq; de Jure Communi loquuntur [l] intelliguntur de Romano; *& universo mundo esse commune asserit* Augustinus. [m] Beroius. Ad quod etiam recurrunt Judæi [n] deficiente lege Mosaicâ, & Turcas etiam habere Codicem *Justiniani*, eoque uti in causis decidendis testatur [o] *Jo. Leunclavius*. Plurèsque Jurisconsulti opinantur, Jus Romanum ita esse apud gentes receptum, ut jam habendum sit pro jure naturali & gentium, jusque Romanum comprehensum in libris *Justiniani* non esse jus Civitatis Romanæ solùm; Sed naturæ & gentium [p] quod constet ex

[i] Molinæ. ad Consuet. Paris. Tit. *des fiefs.n.*110.

[k] *In Legib. Madrit. ann.*1502. *Burg. de Par. in relect. l.* 1. *Taur. n.*587.

[l] *Luc. de Penn. ad l. conductores C. de conduct. lib.*11. *Zas. ad L. jus civile. n.*3. *ff. de Just. & Jur. Decian. Tract. Crimin. lib.*2. *c.*23. *n.*4. *Terrien. d. c.*3. *Card. Tusch. concluf.* 582. *v. jus Civile. n.* 582. *Steph. de off. Jud. lib.* 1. *c.*1.

[m] *Beroi. ad c. in præsentia. n.*28. *de testib.*

[n] *Ant. de Butr. ad c.*1. *de sponsal. n.*1. *Cujac. lib.*9. *obser.*17. *Mat. Steph. disp.*1. *vol.*1.

[o] *Jo. Leuncl. in paratit. jur. antiq. in proleg. Paul. Christine. decis.*383. *vol.*1. *Steph. d. disput.*1. *Carol. Fabrot. in edit. Basiliæ. in epist. ad Cancell. Franc.*

[p] *Donell lib.*1. *Comment. Jur. cap.*16. *Gentil. lib.*1. *de Jur. Bell. c.*3. *Mat Steph. de Jurisd. lib.*2. *p.*2. *c.*7. *n.*352.

præceptis naturalibus gentium & Civilibus, & quod per pleraſque gentes humanas receptum ſit, eâque ratione ruſticos excuſari ex ignorantia Juris ſtatutarij, non juris communis Romani, cum id in pleriſque ſit jus naturale & gentium, tradit [q] *Sfortia Oddus*. Et Principes Populoſque liberos non recognoſcentes Romanum Imperium, in Caſibus non deciſis, per Leges & Conſuetudines ſuas legibus Romanis obligari, quatenus ſunt fundatæ in ratione naturali aſſerit [r] *Ludolphus Shraderus*. Ex qua ratione cum in foro Regni Valentiæ ex moribus ejus Regni permiſſum tantùm ſit Advocatis allegare conſuetudines ejus Regni, ijſque deficientibus jus naturale, ex ea permiſſione leges Pandectarum, Conſtitutiones Imperatorum, & Jus Canonicum allegantur, ut teſtantur [s] *I. C.* Hiſpani, monetque Donellus [t] eas gentes quæ jus Romanum non admittunt, ut videant an eo teneantur, cum omnes jure naturæ & gentium obligentur. Hæc de legibus Romanorum in genere dicta ſint.

[q] *Odd. de reſtit. in integr. p. 1. qu. 10. n. 70.*

[r] *Shrader. conſ. 3. n. 217.*

[s] *Bellug. in ſpec. Princip. Rubr. 11. §. his igitur n. 3. Morl. in Empor. quæſt. foren. l. 1. Tit. de Legib. qu. 16. n. 13.*

[t] *Donell. d. lib. 3. cap. 16.*

VII. Jam propius accedendum erit ad inſtitutam tractationem de Jure Civili Romanorum, & neceſſe mihi viſum

viſum eſt explicare primò quomodo jus civile Romanorum cæperit, & quale fuerit uſque ad *Juſtinianum* Imperatorem, deinceps de libris Juris Romani compoſitis a *Juſtiniano*, poſteaque quomodo jus *Juſtinianæum* per Juriſconſultos gentium Chriſtianarum illuſtratum fuerit. In ſequenti itaque capite agendum erit de Jure Civili Romanorum ante *Juſtinianum*.

JA. ARMACHA.

Caput III.

De Jure Civili Romanorum ante Justiniarum Imp.

I. Romani sub Romuli & regum dominatione erant, per ducentos quadraginta quinque annos ab Urbe condita, & gubernabantur a Regibus primò manu regia ad eorum arbitrium, aliquas etiam leges tulerunt reges, quæ collectæ per *Sex. Papirium* jus Civile *Papirianum* dictæ sunt,[a] quæ tamen paucæ fuerunt, & cum regibus exactis abrogatæ vim Legum amiserunt, & nulla earum in libris Juris Romani supereſt. Hinc statim post reges exactos orta est contentio inter Patricios & Plebem, an in nova Republicâ consultius esset sub Magistratuum vel legum imperio vivere? Patritij potestatem Magistratuum potiorem duxerunt, ita enim queruntur apud *Livium*, [b] *Regem aut Magistratum hominem esse, a quo impetres ubi jus, ubi injuriæ opus sit, esse gratiæ locum, esse beneficio, & irasci & ignoscere posse, inter amicum &*

[a] *L. 2. ff. de orig. Jur. in Princ. Camill. Borrell. de Cathol. Reg. præstan. cap. 31. n. 13.*

[b] Liv. lib. 1.

& inimicum discrimen nosse: Leges rem surdam & inexorabilem esse, salubriorem melioremque inopi quam potenti, nihil laxamenti nec veniæ habere si modicum excesseris, periculosum esse sola innocentia vivere. Et licet inter Jurisconsultos hujus seculi aliqui [c] existiment optabilius esse regi a justo principe, quam a lege scripta; valuit tamen contraria sententia [d], Rempub. melius administrari legibus quam Principum aut Magistratuum arbitrio; & si in ijs legibus æquitas desiderari videatur in quibus cavetur verbis inhærendum esse, illud tamen Jurisconsulti asserunt, [e] in omnibus legibus scriptis æquitatem & interpretationem congruam esse admittendam. Nam & *Aristoteles* [f] nos docuit, *Ubi Lex imperat Deum præesse, cum Lex sit imago Dei ratioque pura & ab omni affectu libera; ubi verò homo imperat, affectum ut immanem belluam adjungi, quæ ira, odio, cupiditate possit agitari:* Sic vicit tandem Plebis sententia, Leges Reip. novæ esse ferendas.

II. Exactis igitur Regibus placuit communi consilio Decemviros [g] creari ad petendas Athenienſium reliquarumque Rerumpub. Græcarum Leges, & ex ijs conscriptæ duodecim Tabulæ, cum interea Romani per viginti annos [h] inter has contentiones Patriciorum

[c] *Agid. Boss. in pract. Crim. tit. de remed. ex clem. Princ. n. 45.*

[d] *Eguin. Baro. ad l. 2. de Conse. Princ. & lib. 1. de re tenef. Tit. 3. Decian. resp. 19. n. 94. vol. 3. Vasq. lib. 1. Contr. illustr. c. 1. n. 12. Godefrid. ad Consuet. Normann. in præfat.*

[e] *Bart. ad L. omnes populi n. 11. de Just. & Jur. Alex. cons. 89. n. 11. lib. 6. Godefrid. in d. præfat.*

[f] *Aristot. lib. 3. Polit. c. 12.*

[g] *L. 2. §. ex aliis. ff. de orig. Jur.*

[h] *Govean. lib. 1. var. Lect. Jur. c. 21. n. 1. & 2.*

cum Plebe de Legibus ferendis, ſine Lege fuiſſent. Hæque duodecim Tabulæ fuerunt prima & ſumma Juris Romani fundamenta, fons omnis publici & privati Juris ait [i] *Livius*, & de quibus meritò gloriatur *M. Cicero*, [k] *Bibliothecas omnium philoſophorum uno duodecim Tabularum Libello authoritatis pondere & utilitatis ubertate ſuperari.*

[i] *Liv. lib.* 3.

[k] *Cicer. lib.* 1. *de Orator.*

III. Ad duodecim tabulas acceſſit Interpretatio [l] Prudentum, qui ſcientiam Juris profeſſi eas interpretabantur & ad uſum fori accommodabant. Horum primus fuit *Tiberius Coruncanius*, poſt eum *P. Papinius*, *Scipio Naſica*, *Q. Mutius*, & reliqui qui enumerantur a *Pomponio*, [m] erantq; ferè omnes viri Ampliſſimi [n] & Nobiles, in quorum diſciplinam ſe dabant juvenes illuſtrium familiarum qui dignitates & Magiſtratus ambiebant, quos Candidatos multum juvabat conſulendo operam civibus Romanis præſtitiſſe, & plerique eorum erant [o] *Pontifices* maximi, quod juris ſcientiam rem ſacram eſſe exiſtimarent. Et in eo Græcos Romani [p] ſuperabant, quod apud eos homines tantum viles & infimi Juris ſcientiam profiterentur, apud Romanos vero viri ampliſſimi & clariſſimi de jure reſpondebant, & poſt exercitus proſperè ductos, poſt victorias

[l] *L.* 2. §. *his Legibus ff. de Orig. Jur.*

[m] *D. L.* 2. §. *Juris Civilis.*

[n] *Cicer. lib.* 1. *de Orator.*

[o] *Guther. de vet. Jur. Pontif. lib.* 1. *cap.* 2.

[p] *Cicer. lib.* 1. *de Orator. Balduin. in Comment. in Inſtit. in proleg.*

ctorias & triumphos gloriam ex Juris Professione [q] quærebant, hæc verò Interpretatio prudentum apud Romanos habebatur pro Jure non scripto [r], & cum non haberet aliud nomen *Jus Civile* appellari cœpit, & *Jurisprudentia Media* [s] a *Justiniano* dicta est.

[q] *Ammian. Marcellin. lib.* 30. [r] *D. L.* 2. §. *his Legibus.* [s] §. *cæterum. Instit. de Legit. agnat. succeſſ. & ibi Wesenbec. Mynsing. & Wesenb. ad* §. *jus bonorum. Instit. de bon. poſſeſſ.*

IV. Post Interpretationem prudentum erant Leges, Plebiscita, & Senatusconsulta, Leges a Populo Romano [t] ferebantur, nam regibus exactis Majestas erat apud Populum; Majestatis vero primum caput [u] ab omnibus traditur esse potestas Legum ferendarum. Plebiscita vim Legis habebant per Legem Hortensiam [x] a tempore secessionis in Janiculum. Et Senatusconsulta habebant [y] authoritatem Legum, quæ potestas mansit in Senatu sub Imperatoribus, teste *Ulpiano*, [z] qui hunc suæ potestatis radium Senatui [a] communicaverunt.

[t] §. *Lex. Instit. de Jur. Nat. gen. & Civil.* [u] *Bodin. lib.* 1. *de Repub. cap.* 10. [x] §. *Plebiscitum. Instit. de jur. nat. gen. & Civil. l.* 2. §. *iisdem temporibus* 2. *ff. de orig. Jur.* [y] §. *Senatusconsultum. Instit. eod. Tit. Budæ. ad L. ult. ff. de senator.* [z] *L.* 9. *ff. de Legib.* [a] *Steph. Forcat. ad l. ex. Jure. n.* 11. *ff. de Just. & Jur.*

V. Et Prætores habebant potestatem *adjuvandi, supplendi vel corrigendi Jus Civile* 12. *Tabularum*, ait [b] *Papinianus*, & Ædiles Curules in quibusdam Causis Jus [c] sanciebant, sed uti Magistratus eorum, ita edicta erant tantùm

[b] *L. Jus autem* 7. *ff. de Justit. & jur.* [c] §. *Prætorum. Instit. de Jur. nat. gen. & Civil.*

tantùm Annua, & Leges Annuæ dictæ ſunt antè Legem *Corneliam*, per quam perpetua [d] facta ſunt. Prætorum verò Edicta in Ordinem digeſta a *Salvio Juliano*, ſub *Hadriano* Imp. Edictum perpetuum appellata [e] ſunt, quod Juriſconſulti Romani Commentariis ſuis eximiè illuſtrarunt.

VI. Hæ fuerunt partes Juris Civilis Romanorum in Republicâ liberâ, poſt tranſlatum verò Imperium in *Auguſtum* per Legem Regiam; duæ aliæ partes acceſſerunt, Conſtitutiones, Principum, & Reſponſa Prudentum. Poſt Imperium enim a Populo conceſſum *Auguſto* Lege Regiâ, quodcunque Imperator per *Epiſtolam ſtatuit*, *vel cognoſcens decrevit*, *vel Edicto præcepit*, *Legis habuit vigorem*, *& Conſtitutiones Principum* [f] *appellantur*. De hac Lege Regia, etſi diſceptatio ſit inter Juris Interpretes, An a *Romulo*, an a Populo Romano, ſub *Auguſto*, an ſub *Veſpaſiano* lata fuerit, teſtem habemus [g] *Dionem*, cum *Auguſtus* ſimularet ſe recuſare tantam Imperii molem, a populo demùm enixè rogatum accepiſſe; & plerique exiſtimant [h] hanc Legem fuiſſe ſub *Auguſto*, non *Veſpaſiano* latam, eamque Legis Regiæ formulam, quæ in Baſilicâ Lateranenſi ſub *Gregorio* XIII. fuit inventa, fuiſſe ejuſdem Legis

[d] *Inſtit. de perpet. & temp. act. in Princ. Rudæ. in l. 2 ff. de Stat. hom. Loyſeau. des droicts ſeign. cap. 3.*

[e] *L. ſi quis 10. C. de cond. indeb.*

[f] *L. 1. ff. de Conſtit. Princ. Rebuff. ad Conſtit. Reg. in proœm. gl. 2.*

[g] *Dio. lib. 53. Forcat. in. d. l. ex hoc jure. n. 10.*

[h] *Covarr. pract. quæſt. cap. 1. n. 3. Decian. Reſp. 10. n. 124. vol. 3. Borrell. de Cath. Reg. præſtan. cap. 31. n. 31. Franc. de Amay. obſer. Jur. lib. 1. cap. 1. n. 183.*

Legis renovatæ formulam, quod in nitiis ſingulorum Imperatorum poſt *Auguſtum*, pro more factum eſt. Et in eo arguitur error [i] *Zaſij* & *Salamonij*, dicentium, hanc Legem cœpiſſe in *Veſpaſiano* cum *Paulus* Juriſconſultus eam *Auguſti* [k] Legem appellet.

[i] *In l. 1. ff. de Conſtit. Princ.*

[k] *L. apud. eum. ff. de manumiſſ.*

VII. Imperatores etiam omnes ab *Auguſto* ad *Gratianum*, Pontifices Maximos ſe cooptari & appellari voluiſſe ex hac præcipuè Cauſa traditum [l] eſt, ut Juris ſcientiam & Interpretationem penes ſe haberent, quæ ante *Auguſtum* fuit in Collegio Pontificum, quòd Romani exiſtimarent Reipub. expedire ut jus Civile inter ſacra Cerimoniaſque Deorum ſuorum haberetur; eâque de Cauſa *Auguſtus* ſe Pontificem Maximum inaugurari voluit, ut teſtatur [m] *Dio Caſſius*. Imperatores autem Chriſtiani poſt *Auguſtum*, licèt a ſacris Romanorum, & hoc Pontificis nomine abhorrerent; in ſuis tamen elogiis & nummis paſſim ſe Pontifices Maximos [n] dici paſſi ſunt, quod ad hodiernum diem rudera Romana inſpicientibus ſatis conſtat.

[l] *Anaſtaſ. Germon. lib. 1. de Sacr. immunit. ca. 9. n. 3.*

[m] *Dio. lib. 54.*

[n] *Card. Baron. Martyrolog. die 22. Auguſt. v. Timothei. Fenron. ad ſtant. reb. Rom. in Rubr. n. 12.*

VIII. Hæ verò Conſtitutiones per quingentos annos ab *Auguſto* ad *Juſtinianum* in numerum immenſum excreverunt, eaſque duo privati homines *Gregorius* & *Hermogenes*, ſub *Dio-*

cletiano, in duos Codices congesserunt qui *Gregorianus* & *Hermogenianus* dicti sunt, in quibus Constitutiones usque ad *Constantinum* continentur. Tertium addidit *Theodosius* Imperator [o] qui Constitutiones sequentium Imperatorum a *Constantino* ad suum Imperium in Codicem suum retulit, qui Codex *Theodosianus* dictus est. Sed in his Codicibus Constitutiones adeò erant inter se pugnantes, aliæque superfluæ, ut *Justiniano* postcà opus fuerit. Summè verò ab omnibus laudatur *Theodosius* sapientissimus [p] Princeps, qui quantum invigilaverit pro jure Romano conservando, illius Codex demonstrat.

[o] *L. unic. C. de nov. Cod. fac. & ibi Dionys. Gothofred. Cont. lib. 1. Lect. 9.*

[p] *Baldvin. in Consent. ad Instit. in proleg.*

IX. In his autem Constitutionibus Imperatorum cogimur venerari Dei Opt. Max. Bonitatem & Sapientiam, qui per plurimos Imperatores improbissimos leges justissimas & æquissimas humano generi dedit: Belluæ enim & monstra sub humana specie erant *Nero*, *Domitianus*, *Commodus*, *Heliogabalus*, *Caracalla*, alijq; iniquissimi & sævissimi in Christianos, *Trajanus*, *Valens*, *Decius*, *Galienus*, *Diocletianus*, *Julianus* cæterique, quorum tam justæ prudentesque sunt Constitutiones, tantamque eorum Curam & Religionem in componendis controversiis civilibus

ex-

ex eorum reſcriptis deprehendimus [q] ut eas hodiè omnes gentes admirentur: Pluresque inter eos etſi a religione Chriſtianâ alieni Brachium Seculare Chriſtianis indulſiſſe pro tuenda Concilicrum & Epiſcoporum authoritate [r] probat *Petr. Ærodius.* Quæ omnia poſt divinam clementiam tribuenda ſunt Juriſconſultis illis qui ſub iis res adminiſtrabant quorum ſcripta in libris Juris Romani hodiè habemus.

[q] *Tiraquell. de Jur. Princ. gen. qu. 17. Limit. 4. n. 31. Baldus in. in d. proleg. Budæ. in Inſtit. in proœm.*

[r] *Petr. Ærod. Rer. Judic. lib. 1. Tit. de Hæret. cap. 11.*

X. Illud porrò in Conſtitutionibus Imperatorum ad Romani nominis gloriam obſervatum [s] eſt, quòd dum Imperatores ante *Conſtantinum* Romæ erant, Reſcripta eorum ejuſdem brevitatis, verborum ponderis & elegantiæ, cujus ſunt Juriſconſultorum Scripta in Pandectis; poſt *Conſtantinum* verò cum migraſſent Conſtantinopolim, ſunt prolixa, tumida, & Oratori magis convenientia quam Principi, ut conſtat in Conſtitutionibus *Martiani, Zenonis, Anaſtaſij, Juſtini,* & *Juſtiniani,* quas in Codice habemus; & cum prioribus nec eloquentiâ, gravitate aut prudentiâ ſunt comparandæ. Et ex defectu porrò poteſtatis *Matheus* de Afflictis [t] Juriſconſultus Neapolitanus Conſtitutionum ab Imperatoribus Conſtantinopoli editarum poſt

[s] *Tiraquell. in L. ſi unquam. v. ſuſceperit liberos de revoc. donat. Ghido Coquill. in quæſt. ad Conſuet. Franc. cap. 1. & 2. & in Comment. ad Conſuet. Nivern. in præfat.*

[t] *Math. de Afflict. ad Conſt. Neapol. in præludi. qu. 20. n. 1, 2.*

Con-

Constantinum robur imminuit, quia post donationem *Constantini* latæ erant, de qua postea erit dicendi locus.

XI. In hâc denique potestate Legum ferendarum a populo Romano Imperatoribus concessâ restat unum, de quo variè solet disceptari, Quomodo Princeps ex eâ Legibus solutus dici possit, quia ipse populus Romanus non erat [u] solutus, neque eâ potestate unquam usus est? *Princeps enim solutus est Legibus*, ait [x] *Ulpianus*, quam Legem sceleratam & multarum in Repub. calamitatum causam fuisse aliqui Jurisconsulti [y] sentiunt. Et humanior est Lex *Theodosij* & *Valentiniani* [z] profitentium *Se Legibus Obligatos esse, majusque Imperio esse submittere Legibus principatum.* Justumq; esse ut Princeps Legibus obtemperet suis, neque sibi licere patiatur, quod Populo suo prohibet, neque in se damnet Jura quæ in subditis constituit, ut [a] ait *Isidorus*. *Ulpianum* verò intelligunt [b] de Pænariis Legibus ad quas Princeps non tenetur, ut in Lege Juliâ & Papiâ de pænâ caduci, de qua ibi agit *Ulpianus*: Alij vero intelligunt locutum *Ulpianum* de solennitatibus Juris Civilis in Contractibus, Judiciis & Ultimis voluntatibus, ad quas Princeps non tenetur, cum præsentia Principis

[u] *Bald. de pac. Constant. v. libellarius n. 3. Vasq. lib. 1. Controver. illustr. cap. 36. n. 21. Pruckman. §. soluta potestas c. 3. n. 93.*

[x] *L. Princeps. ff. de Legib.*

[y] *Coras. lib. 2. Miscellan. Jur. cap. 25. Connan. lib. 1. Comment. Jur. cap. 16.*

[z] *L. digna vox. C. de leg.* [a] *Isidor. relat. a Gratiano. c. justum. dist. 9.*

[b] *Cujac. lib. 15. obser. 30. Coras. & Connan. in Loc. cit. Vasq. lib. 1. controver. illustr. cap. 2. n. 1. Christianæ. decis. 9. n. 13.*

cipis omnes [c] solennitates suppleat; non de contractibus, judiciis, testamentis vel rebus ipsis.

XII. Principem enim teneri ad jura Naturæ & gentium omnes asserunt: *Tenetur ratione naturali; cum jus naturæ sit potentius principatu*, ex *Baldi* [d] & omnium sententiâ; ideo ad contractum tenetur ut privatus, nec potest contractum suum rescindere [e] ex plenitudine potestatis, cum maximè requiratur in eo bona fides, *Unde Imperatores Principesq; Lege naturali rationali & jure gentium soluti non sunt*, ut loquitur *Ludovicus* [f] *Bologninus*, atque ita dum *Dio* [g] asserit Principem teneri ad eas leges quas ille ἀναγκαίαν νόμιον appellat, Clariss. *Claudius Salmasius* [h] eum intelligit de jure gentium & iis contractibus qui ex eo jure [i] descendunt, quales sunt emptio, venditio, mutuum, locatio, & alij commutativi contractus, ad quos omnis Princeps tenetur, iisque nullo modo solutus est. Et leges etiam civiles servare teneri Principem, licet non vi coactivâ, cum nemo possit Principes cogere ad Legum observationem, vi tamen directivâ, ex jure & æquitate naturali, tradunt [k] Theologi &

[c] *L. omnium 19. C. de Testam.*
[d] *Bald. ad c. 1. §fi.n. qui feud. dar. poss. Dd. ad c. 1. de Constit. Marian. Socin. jun. cons. 126. n. 17. vol. 3.*
[e] *Bald. ad c. 1. §. ad hæc. de. pac. firm. Castr. ad L. digna vox. C. de leg. Vasq. lib. 1. controvers. illustr. cap. 26. n. 12. Coras. d. cap. 25. n. 4. Card. Tusch. concluf. 50. v. Papa.*
[f] *Bologin. ad Auth. C. ne fil. pro patre.*
[g] *Dio. lib. 53.*
[h] *Salmas. in diss. de fæn. trapezit. p. 401.*
[i] *L. ex hoc Jur. de Just. & Jur.*
[k] *Thom. 1. 2. æqu. 96. art. 5. ad. 3. Sot. de Just. & Jur. lib. 1. qu. 6. art. 7. concluf. 3. Covarr. ad. alma Mater. p. 1. §. 1. n. 5. Navarr. ad c. si quando. de Rescript. except. 8. n. 12. Budæ. in annot. ad L. Princeps. ff. de Legib. Menoch. de arbitr. Jud. qu. 7. n. 70. Cabed. decis. 73. p. 2. Fr. de Amay. lib. 1. obser. Jur. c. 1. n. 93.*

gi & Juriſconſulti, *Ulpianumque* de vi coactivâ locutum ſentiunt.

XIII. Poſt Conſtitutiones Principum ſunt Reſponſa prudentum ſub Imperatoribus poſt Auguſtum, quæ ſupremam juris ſcripti partem conſtituunt; nam prudentum Reſponſa in Repub. liberâ ſine authoritate publicâ dabantur, & pro jure non ſcripto [1] habita ſunt, poſt Auguſtum vero ij ſoli de jure reſpondebant quibus a Principe conceſſum eſt; eorum vero reſponſa Judices ſequi tenebantur, & partem juris [m] ſcripti conſtituunt.

[1] *L. 2. §. his legibus. ff. de orig. Jur.*

[m] *D. l. 2. §. primus Divus Auguſtus. l. jus. Civile. ff. de Juſt. & jur. Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 31. Rebuff. ad Conſt. Reg. in proæm. gl. 4.*

XIV. Hi ſunt illi juriſconſulti ex quorum reſponſis & aliis ſcriptis celeberrimam habemus juris Romani partem in Pandectis comprehenſam; de ſcriptis vero priorum juriſconſultorum in Repub. liberâ pauca ſuperſunt. Qui verò qualeſve fuerint uſque ad *Hadrianum* celebrantur a [n] *Pomponio*, eorum verò qui ſub ſequentibus Imperatoribus agebant, ſcientiam, eloquentiam & prudentiam ſcripta in Pandectis ſatis indicant, quorum plerique erant ad ſummos honores evecti, eoſdemque ad conſilia & ad ſummam rerum ſuarum adminiſtrationem [o] Imperatores adhibebant: Tales fuere ſub *Auguſto Trebatius*, ſub *Veſpaſiano Caſſius*, ſub *Trajano Neratius*, ſub *Adriano Julianus*,

[n] *L. 2. ff. de orig. jur.*

[o] *Conrad. Brun. de Legat. cap. 19. Balduin. in Inſtit. in proleg. Vigl. ad Inſtit. Theoph. in præfat.*

nus, ſub *Antonino Scævola*, ſub *Septimio Severo Papinianus*, ſub *Alexandro Severo Ulpianus*, de quo tradit [p] *Lampridius* eum in omnibus conſiliis ſuis præter *Ulpianum* vocaſſe *Julium Paulum*, *Alphenum*, *Africanum*, *Calliſtratum*, *Celſum*, *Modeſtinum* alioſque e quibus *Papinianus* & *Ulpianus* erant Præfecti Prætorio, qui ſummus fuit in illo magno Imperio dignitatis gradus, eorumque omnium ſcientia & eloquentia in Pandectis eximia eſt, & ab omnibus Juriſconſultis ſequentibus prædicatur.

[p] *Lamprid. in. Alex. Sever.*

XV. De unico *Papiniano* illud ſingulare eſt, quòd dum diverſæ eorum ſententiæ proferuntur illi parti accedit authoritas in qua [q] *Papinianus* eminet, ſummum excelſumque ejus ingenium ab Imperatore *Juſtiniano* [r] laudatur, & ſcriptorum ipſius admirationem auget, quod triceſimo ſeptimo ætatis anno non completo, immatura morte [s] perijt juſſu nefarij Imperatoris *Caracallæ*, quòd fratris ſui parricidium defendere recuſaret.

[q] *Cod. Theodoſ. de Reſponſ. Prudent. l. 1. Rebuff. ad Conſtit. Reg. in præfat. gl. 4.*

[r] *L. cum acutiſſimi C. de fideicom. l. cum Papinianus C. de ſenten. & interloc. Om. Jud.*

[s] *Spartian. in Antonin. Caracall. Cujac. ad lib. 1. quæſt. Papin. Jac. Lect. in orat. de Æmyl. Papin.*

XVI. Ex

XVI. Ex his itaque partibus conſtabat Jus Civile Romanorum uſque ad *Juſtinianum* Imperatorem, in quo nihil reprehendi potuit præter copiam, qua adeò laboravit etiam in Repub. liberâ, ut *Julius Cæſar* [t] & *Pompeius* de Jure Romano in ordinem redigendo cogitarent, verum ſub Imperatoribus præter conſtitutiones, reſponſa ſcriptaque jurisconſultorum in eum numerum excreverant ut duo milla [u] librorum extarent, moleque ſua Jus Romanum adeò confuſum erat ut *Juſtiniano* opus eſſet, qui illud ſumma cum generis humani utilitate fæliciter perfecit: De que in ſequenti capite agendum eſt.

[t] *Sueton. in Jul. cap.* 24. *Cicer. lib.* 1. *de orator.*

[u] *Conſtit. Juſtin. de confirm. digeſt.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT IV.

Caput IV.

De Libris Juris Civilis Romanorum *per* Juſtinianum *compoſitis.*

Juſtinianus fuit Princeps magni animi, eximiæ pietatis, & feliciſſimus; eique per divinam benignitatem contigit habere ſummos Duces, Juriſconſultoſque prudentiſſimos, per quos res magnas, bello paceque geſſit. Per *Beliſarium* enim & *Narſetem Parthos* fregit, Gothos Italia, Vandalos alioſque Barbaros Africa expulit; per *Tribonianum* [a] verò *Dorotheum* & *Theophilum* alioſque Jus Romanum compoſuit, ex quo ſummam nominis ſui gloriam apud poſteros conſecutus eſt.

[a] *L. 2. C. de vet. Jur. enucl.*

II. Et licèt aliquam infamiam paſſus ſit ex *Suidæ* [b] teſtimonio referentis eum fuiſſe rudem literarum expertem, & demum in amentia deceſſiſſe, quem & aliqui viri docti ſequuti ſunt; ejus famam defendunt longè

[b] *Suid. in v. Juſtinianus. Budæ. in l. 1. de edilit. edict. Raguell. ad conſt. de Juſtin. Cod. Confirm. vide Nicol. Alemann. in Not. ad Procop. arcan. hiſtor.*

[c] plures,

[c] plures, majoribusque testimoniis freti; Hi vero sunt *Procopius* [d], qui *Justinianum omnia strenuè & animi magnitudine peregisse asserit*, qui aliàs animum suum infestum [e] in *Justinianum* prodidit. De eodem *Paulus Diaconus* [f], *Justinianus bella prosperè gessit, & in causis civilibus mirificus extitit, erat enim in fide Catholicus, in operibus rectus, in judiciis justus, omniaque ei concurrebant in bonum.* Et Jornandes [g], Justinianus *diversarum gentium victor per Belisarium, cujus fama nullis sæculis, nullis silebitur ætatibus.* Et Agathias [h], Justinianus *primus Romanorum omnium qui* Byzantij *tenuere imperium, & nomine & reipsâ liberæ potestatis esse arguitur.* Et Rex Gothorum *Theodadus* apud *Cassiodorum* [i], *Vos omnia regna venerantur, commune est cunctis in suis imperiis prædicari, sed illud est singulare in extraneâ gente laudes invenire, quia ibi sunt vera judicia ubi neminem comprimit illa timiditas.* Ejus verò pietas in religione Christianâ post *Constantinum*, erat maxima, cum & *Suidas* eum fateatur fuisse omnium Imperatorum maximè orthodoxum, quod & ipsius professio fidei Christianæ in Codice [k] *Justinianæo* & Splendidissimum *S. Sophiæ* Templum Constantinopoli ab eo constructum adhuc demonstrant, de quo

[c] *Cagnol. in proæm. ff. n. 95. Arnold. Ferron. in Consuet. Burdegal. lib. 1. Tit. 12. Fr. de Amay. in tres poster. lib. Cod. in præfat.*

[d] *Procop. lib. 1. de bell. Goth.*

[e] *Procop. in arcan. histor.*

[f] Paul. Diac. lib. 18.

[g] Jornand. de reb. Goth. in fin.

[h] Agath. lib. 5. de bell. Goth.

[i] Cassiodor. lib. 10. Epist. 19. & 22.

[k] *L. 5. C. de sum. Trinit.*

quo ita [1] *Paulus Diaconus*, *Extruxit quoque intra Conſtantinopolin ipſi Domino qui eſt ſapientia Dei Patris, Templum quod ἁγίαν σοφίαν nominavit, cujus opus adeò cuncta ædificia excellit, ut in totis terrarum ſpaciis huic ſimile non poſſit inveniri*, & a pluribus afferitur [m], eum fuiſſe relatum in numerum Sanctorum, noviſſimèque *Sixtus Quintus* [n] *Pontifex* Romanus ejus eximiam pietatem celebravit.

III. Quæ omnia majora ſunt quam ut poſſint unius hominis Græci teſtimonio elui, quod apud Romanos ſemper vile [o] eſt habitum. Et quæ de imperitia & amentia *Juſtiniani* tradita ſunt, *Heir. Cagnolus* [p] *Juſtino* minori tribuit qui fuit *Juſtiniani* ex ſorore nepos, eique in Imperio ſucceſſit. *Juſtinianum* vero noſtrum *Juſtinianum* magnum [q] ſequentia ſæcula ſemper appellarunt. Sive igitur ingenio, ſive felicitati *Juſtiniani* tribuendum eſt, quod univerſum Jus Romanorum congeſſerit in quatuor libros, quos ut exactiſſimam legum omnium formulam omnes orbis terrarum populi (qui reguntur Legibus) amplectuntur.

IV. Univerſum vero jus Romanorum congeſſit *Juſtinianus* in quatuor Libros, Pandectas, Codicem, Inſtitutiones, & Novellas ipſius Conſtitutiones:

[1] *Paul. Diac. d. lib. 18. Procop. lib. 1. de Juſtin. ædific.*

[m] *Jo. Fab. in Inſtit. in proæm. Benincaſ. ad Inſt. de Act. in præfat. n. 19. Cagnol. ad Rubr. ff. de eden. n. 55.*

[n] *Conſtit. 75. in Bullar. Sixti 5.*

[o] *Cicer. in Orat. pro L. Flacc.*

[p] *Cagnol. in repetit. proæm. ff. n. 33. & 55.*

[q] *Laur. Cherubin. in ſum. Bullar. in d. Conſt. 75. Sixt. 5.*

tutiones: De quibus ſingulis aliquid dicendum eſt.

V. *Juſtinianus* anno Imperij ſui quarto [t] Pandectas componi juſſit per *Tribonianum* alioſque ipſi conjunctos è Scriptis & reſponſis juriſconſultorum Romanorum qui penè omnes ſub Imperatoribus agebant, eaſdemq; per triennium compoſitas anno Imperij ſeptimo confirmavit. De his verò juriſconſultorum ſcriptis ſicut modò in Pandectis extant, nemo ſine admiratione ſcribit. *Laurentius Valla* [f] omnium Romanorum ſcriptorum acerrimus cenſor, dicit, *Se perlegiſſe quinquaginta Digeſtorum libros ex pleriſq; juriſconſultorum voluminibus excerptos, & relegiſſe libenter & quadam cum admiratione, quod neſcias utrum diligentia an gravitas, prudentia an æquitas, ſcientia an orationis dignitas præſtet. Et hæc ipſa in unoquoque illorum ita ſunt egregia & perfecta, ut vehementer dubites quem cui præferendum putes, & his nihil addi adimive poſſe videtur tam eloquentiæ quam Latinitatis & elegantiæ, ſine qua cæca omnis doctrina eſt & illiberalis, præſertim in jure Civili.*

[t] *Anno Chriſti* DXXIX. *Cont. in Chronolog.*

[f] *Vall. lib. 3. Elegant. in Princ.*

VI. Eorum pariter ſcientiam eloquentiam & prudentiam omnes Juris Civilis Interpretes certatim laudant: Eos eloquentiſſimos [t] omnique ſcientiâ imbutos,

[t] *Vigl. in Inſtit. Theoph. in præfat.*

imbutos, magiſtroſque [u] eloquentiæ appellant. De iis *Ant. Fabr* [x]. *Clariſſima illa juriſprudentiæ noſtræ* Lumina & Numina, Ulpianus, Paulus, Scævola, Pomponius Julianus, Papinianus, *quos quoties nomino, toties miror, toties ſtupeo, meamq; poſt tot vigilias infantiam & inſcitiam deploro.* De uno *Papiniano Cujacius* [y]; *Nemo unus unquam erit* Papinianus; iterumque [z], Papinianus *omnium qui ſunt, qui erunt, quique fuerunt, juriſperitiſſimus:* Et *Franciſcus Balduinus* [a] monet omnes ut revereantur Dei Providentiam qui excitavit ſummos illos viros *Joſephum* in Ægypto, *Danielem* in Babyloniâ, Athenis *Periclem*, Romæ *Papinianum* ad conſervandam humanam ſocietatem & juſtitiæ ſplendorem.

[u] *Cagnol. ad. Rub. C. de eden. n. 58.*

[x] *Ant. Fab. in Cod. Fabr. in Epiſt. ad Sen. Subaud.*

[y] *Cujac. lib. 1. quæſt. Papin. in Princ.*

[z] *Cujac. in edit. Cod. Theod. in Epiſt.*

[a] *Balduin. in comment. ad Inſtit. in præfat.*

VII. Et huic juriſconſultorum admirationi tribuendum eſt, quod plures inſectentur *Juſtinianum Tribonianumq;* qui compoſitis Pandectis ipſa juriſconſultorum ſcripta & Leges duodecim Tabularum tolli & deleri [b] mandarunt, eamque jacturam ab omnibus eſſe deflendam clamant, nam fruſtrà laboraſſe *Accurſium* & doctores exiſtimat *Alciatus* [c] ſi integri juriſconſultorum libri

[b] *Decian. in apolog. adverſ. Alciat. cap. 7. Menoch. de interd. retin. poſſeſſ. de aqu. cotid. & æſtiv. n. 6. Matheac. de via & rat. jur. lib. 1. cap. 1.*

[c] *Alciat. in L. apud Labronem. in fin. de verb. ſign.*

ſupe-

ſupereſſent. Et juriſprudentia longè purior ex ipſis fontibus nobis profluxiſſet, quàm ex confuſis interpretum Commentariis haurire poſſumus. Et de *Triboniano* queritur *Jaſon* [d], Jus Romanorum in anguſtias ab eo detruſum fuiſſe; Sed in *Juſtinianum* & *Tribonianum* multo ſunt benigniores, qui potius exiſtimant libros juriſconſultorum Romanorum infortunio, calamitate temporum, barbarorumque incurſionibus periiſſe, nam è tribus Civitatibus (quæ ante omnes alias erant juris Romani Cuſtodes) *Berytus* poſt *Juſtinianum* terræ motu abſorpta eſt, *Roma* ſæpius a Gothis aliiſque barbaris gentibus eſt vaſtata, qui in libros & literas avidè ſæviebant: Et poſt alias calamitates urbs *Conſtantinopolitana* immani Turcarum rapinæ ceſſit. Certè univerſum imperium Romanum ab exceſſu *Juſtiniani*, a Gothis aliiſque gentibus barbaris adeò afflictum fuiſſe, totque vaſtationes, incendia & ruinas in eo ubique contigiſſe teſtantur omnes hiſtoriæ eorum temporum, & Patrum Eccleſiæ ſcripta, ut potius tribuendum ſit Dei providentiæ, qui per hanc *Juſtiniani* operam aliquas reliquias & centones juriſconſultorum Romanorum in Pandectis nobis conſervare dignatus eſt, ſine qua omnes aut

[d] *Jaſon. ad. l. 1. de injuſt. rupt. & irrit. teſtam. Morl. in quæſt. forenſ. p. 1. tit. 1. n. 9.*

aut plurimi eorum libri ex melioribus conjecturis periiſſent.

VIII. In eo verò meritò videtur reprehendi *Tribonianus* & *Socij* [e] quod cum *Juſtinianus* ijs decennium indulſiſſet pro componendis Pandectis ex libris juriſconſultorum qui numerum duorum millium [f] ſuperabant, & minori tempore id negotium fieri non potuiſſe Imperatori videbatur, hi præpoſterè & feſtinanter triennio perfecerunt, cum evolvendis tot libris tanti ponderis & ſcientiæ, nullum tempus nimium fuiſſet; & in Pandectis ſi quid imperfectum contrarium, incertum aut obſcurum occurrere videatur, iis, non juriſconſultis ipſis eſt tribuendum.

[e] *Conſtit. de confirmat. Digeſt. Weſenb. in Inſtit. in proleg. de compoſit. jur.*

[f] *in proœm. Digeſt.*

IX. Eſt & aliud in quo juris Interpretes reprehendunt *Tribonianum* cæteroſq; quòd methodus Pandectarum iis non placeat, quam tamen multo plures [g] defendunt, eo quod Pandectæ compoſitæ ſunt eodem ordine quo edictum perpetuum *Salvij Juliani*, cum magna pars juris Romani ex commentariis ad illud edictum deſumta ſit, qua norma *Tribonianus* in componendis Pandectis uſus eſt, & de methodo Pandectarum ita *Cujacius* [h], *Cohærent digeſtaq; ſunt omnia arte mirabili, non tam ingenio* Triboniani, *quàm* Juliani, Hermogeniani,

[g] *Vulte. in juriſprud. Rom. in proleg. Matheac. de via & rat. jur. lib. 1. cap. 35. Frider. Scot. in Rubr. C. de eden. n. 6.*

[h] *Cujac. in paratit. ff. Mandati.*

niani, *& veterum prudentum quorum ille vestigia secutus est, & qui aliam desiderant vel comminiscuntur artem, sunt ineptissimi & improbissimi, neque quid sit ars sciunt, nec artem Distorum.*

X. Illud tantùm restat de libro Pandectarum, cum sæpè dissentiant in scriptura librorum qui in manibus omnium sunt, solet quæri ex quibus libris veritas petenda sit, cum alia sit editio Pandectarum vulgaris, quâ Doctores antiquiores post *Irnerium* usi sunt, alia *Haloandri* quæ *Norica* dicitur, quam ille confecit ex libris *Bolognini* & *Politiani*, qui tamen profitentur se emendasse librum suum ad exemplar *Florentinum*, & tertia *Florentina* ex illo Pandectarum libro qui primò a *Pisanis*, postea a *Florentinis* acquisitus, in summa apud omnes veneratione habetur. De quo libro etsi vehementer agitetur inter viros non juris modò, sed & omnium literarum peritissimos, utrum sit ipse liber archetypus exaratus mandato *Justiniani*, an ex eo sub *Justiniano*, vel brevi postea descriptus: *Politiano*, asserente [i] eum esse *Justiniani* archetypum, dissentientibus *Antonio* [k] *Augustino*, *Jac.* [l] *Cujacio*, *Andr.*

[i] *Politia. lib. 10. epist. 4.*
[k] *Ant. Augustin. lib. Emendat. cap. 1.*
[l] *C. lib. 2. obser. 1.*

Andr. [m] *Alciato, Ant.* [n] *Contio*, & aliis existimantibus non fuisse *Justiniani* archetypum, sed transcriptum ab alio exemplari post *Justiniani* mortem, multique in *Codice Florentino* [o] errores deprehendere conati sunt. Illud tamen communiter receptum est, ex libro *Florentino* omnes qui hodiè extant Digestorum libros fuisse conscriptos, & ad eum in omnibus juris controversiis esse [p] recurrendum, atque ita doctores Itali [q] antiquiores solebant semper controversias suas ex Pandectis Pisanis dijudicare, eisque obtemperabant.

[m] *Alciat. lib. 3. disputt. cap. 12.*
[n] *Cont. lib. 1. disp. jur. cap. 6. Frider. Scot. cons. 17. lib. 5.*
[o] *Ant. August. d. lib. 1. c. 1. & lib. 3. c. 3. Ant. Fab. lib. 2. semestr. c. ult. Cont. lib. 1. disput. jur. c. 6.*
[p] *Ant. Augustin. d. lib. 1. Emend. c. 1.*
[q] *Bart. ad Rubr. ff. solut. matrim. in princ. & ad L. si creditor. §. fin. ff. de distr. pign. & ad. l. nemo. ff. de Pact. Alex. ad L. si filiofam. §. si vir. n. 1. ff. solut. matrem. Socin. ad L. filiusfam. §. Divi. ff. de legat. 1. n. 180.*
[r] *Constit. de Confirm. Digestor. §. 1.*
[s] *Bolognet. in repet. Rubr. sol. matrim. n. 58.*
[t] *L. 2. in fin. C. de vet. jur. enucl.*

XI. Hunc denique librum Digestorum [r] appellari voluit *Justinianus*, quòd in eo omne Jus Romanorum in septem partes digestum esset, quem librum unum fuisse [s] constat quamdiu Constitutio *Justinani*, valuit prohibentis [t], Legibus suis Commentarios adijci, nunc verò ex glossios *Accursij*, aliorumque in tres libros excrevit, de quorum uno qui dicitur, Infortiatum, cum infinitæ ferè sint conjecturæ, è quibus omnibus vix idonea ratio col-

ligi possit, mihi optima semper visa est illa *Ludovici* Romani [u] existimantis, illud nomen ab aliquo Interprete pro arbitrio suo absque justa ratione impositum fuisse, quod continuo usu receptum ad nos manavit.

[u] *Roman. ad Rubr. fol. matrim. in princ.*

XII. Post Pandectas absolutas, Constitutiones omnium Imperatorum ab *Hadriano*, *Justinianus* in unum [x] Codicem componi jussit, qui editus est anno Imperij sui octavo. Erat prior Codex [y] editus a *Justiniano* anno Imperij sui secundo, in quem congestæ sunt omnes constitutiones ab *Hadriano* usq; ad *Theodosium* è tribus codicibus, *Gregoriano*, *Hermogeniano*, & *Theodosiano*, resecatis superfluis & contrariis, & sequentium etiam Imperatorum usque ad Imperium suum: Et cum constaret eum nimis festinanter fuisse compositum, *Justinianus* (Pandectis jam editis) eum acuratiùs componi jussit, & in eundem inseri quinquaginta decisiones suas, in quibus controversias omnes in jure Romano inter Jurisconsultos antiquiores agitatas dijudicasset, & hunc Codicem Repetitæ prælectionis & *Justinianæum* dici voluit.

[x] *C. de Justin. Cod. confirm. in princ. Cont. in chronolog. jur.*
[y] *L. 2. C. de vet. jur. enucl. Cont. lib. 1. Lect. 9.*

XIII. De hoc Codice quæri solet, An Constitutiones illæ tantum admittendæ sunt, quæ reperiuntur in libris antiquis

antiquis quos *Accurſius* & Doctores gloſſis & commentariis ſuis explicarunt, an aliæ etiam ſuppleri poſſint e Codice *Theodoſiano*, *Baſilicis*, *Nomo-Canone*, *Photii*, aliiſque Græcis Conſtitutionibus quas viri docti induſtriâ ſuâ eruerunt; aliquas ſe addidiſſe *Contius* & *Cujacius* [z] dicunt, multique hodiè Græcas Conſtitutiones ſcrutantur, quæ ſi admittantur nullus erit terminus, & hominibus privatis licebit novas Leges edere, quod a [a] *Juſtiniano* prohibitum eſt. Quæri etiam ſolet de Authenticis quæ in Codice inſerta ſunt, quam authoritatem habeant, quarum aliquæ ſunt Imperatoris *Friderici*, plurimæ vero ſumptæ ſunt ex novellis *Juſtiniani* Conſtitutionibus, quæ non a *Triboniano* collectæ, ſed ab *Irnerio*, Juriſconſulto ſub *Frederico* Imperatore, quas ille miſit ad Juriſconſultos Papienſes ut ad Leges [b] Codicis adjungerentur. De quibus quoties contorverſia incidit, recurrendum eſſe ad fontes [c] unde ſumuntur omnes conſentiunt, a quo ſæpè deviare reperiuntur. Illas ergo ſolas Conſtitutiones recipimus quæ uſu Academiarum & Curiarum admiſſæ ſunt.

[z] *Cont. in præf. Pandect. Cujac. ad Novell. 6.*

[a] *C. de Juſtin. Cod. confirm.*

[b] *Alvarot. in proæm. feudor. n. 12. Decian. apolog. adverſ. Alciat. cap. 8.*

[c] *Ad L. 2. §. quid ſi n. 4. ſol. matrim. Jul. Clar. lib. 5. §. fin. qu. 78. n. 1. Hottomann. in quæſt. illuſtr. qu. 14.*

XIV. Inſtitutiones componi mandavit *Juſtinianus* poſt Pandectas compoſitas, quæ tamen uno menſe editæ

sunt ante Pandectas [d] septimo Imperij ejus anno. Unde jus Institutionum derogare Jure Pandectarum, si in aliquo dissentiunt, plurimi [e] existimant. Continet autem hic liber Elementa juris Romani facili & continuo Stylo conscriptus, quem *Cujacius* [f] omnium librorum juris Civilis nitidissimum, comptissimum, facillimum, nullo; pene interprete indigentem prædicat. In hoc etiam libro illud singulare est quod nullum scriptum jurisconsulti alicujus Romani post *Gordianum* Imperatorem & *Modestinum* jurisconsultum memoratur, præter unius *Theophili* [g] paraphrasin ad Institutiones, quem aliqui existimant fuisse unum ex iis quos *Justinianus* componendo Juri Romano adhibuit, eamque valdè laudat *Viglius Zuichemus* [h], qui eam Græcè scriptam se a Cardinale *Bembo* accepisse & Latinum fecisse narrat.

XV. Postremus librorum *Justiniani* est liber Novellarum, nam post compositas Pandectas Codicem & Institutiones, *Justinianus* per reliquos annos ex triginta octo quibus imperavit varias edidit Constitutiones, quia in rebus humanis ita comparatum est, ut omnes casus [i] in legibus latis non possunt comprehendi. Hæ constitutiones

[d] *C. de emend. Cod. C. de Justin. Cod. confirm. Cont. in chronol. jur.*

[e] *Duaren. in comment. ad Pandect. lib. 1. c. 3. Donnell. lib. 4. comment. jur. c. 14.*

[f] *Cujac. lib. 11. obser. 31. Balduin. in Instit. Jr. proleg.*

[g] *Decian. in apolog. adverſ. Alciat. cap. 8.*

[h] *Vigl. in præfat. ad Instit. Theoph.*

[i] *L. 10. & 12. ff. de Legib. l. 2. §. sed quia C. de vet. jur. enucl.*

Novellæ

Novellæ appellantur, & ſunt extra controverſiam *Juſtiniani*, licet in hunc librum congeſtæ a *Juſtiniano*, ſed ab aliquo Juris Romani ſtudioſo, quod ab omnibus [k] agnoſcitur. Harum verò plurimæ Græcè ſunt editæ a *Juſtiniano*, paucæ Latinæ quas enumerat *Ant.* [l] *Auguſtinus*, & quia è Græco ſermone tranſlatæ ſunt verè & fideliter, appellatæ vulgò ſunt [m] Authenticum, quòd ſint certæ & indubitatæ fidei, & ut ſecernerentur ab iis Authenticis quæ in Codicem aſcriptæ ſunt, & a *Juliani* epitome quæ ſæpius liber *Novellarum* appellabatur. In his *Novellis* maximè ambigitur de numero & de verſione Latina. *Accurſius* & Doctores gloſſis & commentariis illuſtrarunt tantùm [n] nonaginta octo, *Julianus* in ſuâ Epitome ſtatim poſt *Juſtinianum* edidit centum viginti quinque, *Holoander* edidit centum ſexaginta quinque, *Cujacius* addidit tres: Sed oportet ſequi *Accurſij* & communem Interpretum Sententiam, quia agimus de eo jure Romano quod uſu inter gentes Chriſtianas receptum eſt.

[k] *Cujac. ad Novell. 69. & lib. 20. obſer. 33.*

[l] *Auguſtin. Melluſ. in diſput. jur. Civil. p. 3. cap. 12. Math. Stephan. in Comment. ad Novell. in princ. n. 20.*

[l] *Ant. Auguſtin. in paratitl. ad Novell.*

[m] *Alciat. 2. paverg. cap. 46. Math. Stephan. in loc. cit. n. 28.*

[n] *Vulte. in juriſprud. Rom. in præfat. Alber. Gentil. de libr. jur. Civil. cap. 6.*

XVI. Verſio Latina *Novellarum* prima fuit *Juliani* anteceſſoris non diu poſt *Juſtinianum*, quam omnes [o] laudant, altera Verſio Latina qua *Accurſius* & Interpretes utuntur, quam *Al-*

[o] *Alciat. 2. paverg. cap. 46. Joſeph. Suareſ. in Notit. Baſilin. ad Urban. 8.*

ciatus [p] appellat barbaram; sed authoritatem ejus ex antiquitate commendant [q] *Cujacius*, quæ facta fuit ab authore incerto, latini sermonis forsan imperito, ut conjicit [r] *Molinæus*. Sed cum recepta sit apud omnes Nationes in Studiis & Judiciis, authoritatem juris habet; & si controversia oriatur de scriptura, non est hic recurrendum semper ad fontem Græcum [s], quia *Contius* [t] existimat hanc interpretationem fuisse factam ex perfectiore exemplari eo quod jam habemus. Admittendæ igitur non sunt Novellæ usu non receptæ; quod & de Novellis *Leonis* Philosophi dicendum est.

[p] *Alciat. in edit. Novell. Haloandr. in epist.*
[q] *Cujac. lib. 4. obser. 38. & lib. 8. c. ult.*
[r] *Molinæ. de usur. qu. 1.*
[s] *Gentil. de libr. jur. Civil. cap. 7.*
[t] *Cont. in Novell. in præfat.*

XVII. Ita *Justinianus* feliciter composuit Jus Romanum, Legesque Romanas (ait *Paulus* [u] *Diaconus*) quarum prolixitas nimia erat & inutilis dissonantia, mirabili brevitate correxit. Nunc dicendum restat quomodo hoc Jus Civile Romanorum, post aliquot sæcula in quibus Leges & literæ omnes penè obrutæ sunt, ad gentes Europæas devenerit, de quo in sequenti Capite

[u] *Paul. Diacon. lib. 18.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT V.

Caput. IV.

De Jure Civili Romanorum *poſt* Juſtinianum.

Jus Civile Romanorum tanta cura & fælicitate a *Juſtiniano*, compoſitum (ut ſunt vices rerum humanarum) cum ipſo authore penè extinctum eſt. In Civitate *Conſtantinopolitana* ſede Imperatorum Romanorum ex eorum ſocordia vel invidia gloriæ *Juſtinianæ* vix per quadraginta annos ab exceſſu *Juſtiniani* authoritatem habuit, ad Italiam vero & gentes Europæas non pervenit per quingentos annos a *Juſtiniano*; ſuppreſſum a Gothis, Longobardis, Vandalis, Francis, aliiſque populis barbaris, (qui occidentales Imperij Romani Provincias invaſerunt) pari odio Leges Romanas & literas omnes proſequentibus.

Primò agendum de libris *Juſtiniani*, quomodo recepti fuerint *Conſtantipoli*, & deinceps in Imperio *Orientis*, & quomodo poſtea ad Europæos fuerint delati.

II. Per

II. Per quadraginta annos poſt *Juſtinianum* libri *Juſtinianæi* ſub *Juſtino*, *Tiberio*, *Mauritio* Imperatoribus *Conſtantinopoli* recepti fuerunt in gymnaſiis & uſu forenſi latinè ſcripti, juſque ex iis Sermone Romano dictum [a] eſt, in quo Decreta Magiſtratuum & Sententiæ judicum edenda [b] erant, iſque honos delatus eſt linguæ Romanorum, quorum virtutibus magnum illud Imperium debebatur. Sed vix per quadraginta annos jus *Juſtinianæum* [c] valuit, nam circa annum Chriſti 600. ſucceſſit *Phocas* [d] (occiſo Imperatore *Mauritio*) imprudens & ignavus Princeps, qui nec leges conſervare, nec Sarracenorum invaſiones in Aſiam repellere potuit, ſub quo etiam Germani, Galli, Hiſpani, Longobardi in Italia Imperatorum Dominationem excutere cœperunt, poſteaq; Imperatores Græci dicti ſunt Imperatores [e] Romanorum uſque ad excidium Conſtantinopolis, & ſucceſſores *Conſtantini*, ijdemque ſucceſſores *Alexandri* ſe dici voluerunt.

[a] *Carol. Fabrot. in edit. Baſilic. in epiſt. ad Cancel. Franc.*

[b] *L. decreta. 48. ff. de re judicat.*

[c] *Balduin. in Inſtitut. in proleg. Vulte. de juriſprud. Rom. in proleg.*

[d] *Niceph. lib. 18. Zonar. Tom. 3. Annal.*

[e] *Georg. Codin. Curopalat. de offic. aul. & eccleſ. Conſtantinopol. cap. 6. n. 51.*

III. Sub Imperatoribus verò a Phoca ad *Baſilium* Macedonem per ducentos annos libri *Juſtinianæi* erant in aliquo uſu; fuerunt enim vel ætate *Juſtiniani* vel paulò poſt in linguam Græcam [f] tranſlati, Codex & Pandectæ per *Thalelæum*

[f] *Marquard. Freher. in edit. jur. Græco-Rom. in epiſt. ad Rud. 2. Imp.*

Thalelæum [g] anteceſſorem, Inſtitutiones per *Theophilum* [h], plurimique libri Juriſconſultorum Romanorum Græci facti [i] ſunt, ex quibus Pandectæ antea compoſitæ fuiſſent, ex quibus & præſertim ex Conſtitutionibus Imperatorum *Juſtiniano* ſuccedentium uſque ad *Baſilium* jus in foro Orientis reddebatur, ſub iis tamen Legum & Judiciorum vis paulatim [k] minui cœpit, afflictis maximè ex armis Sarracenorum orientis Imperium vaſtantium [l] uſque ad *Baſilium* Macedonem, qui in eo Imperio ſucceſſit circa annum DCCCLX. Princeps magni animi, qui ex bellis ſuis contra Sarracenos alioſque Imperij hoſtes, & ex Legibus judiciiſque reſtitutis magnam nominis ſui famam comparavit. Is raro fortunæ exemplo inter Captivos Venales Conſtantinopolin adductus [m], poſteaque Armis & acclamationibus Militum Imperator factus, cum *Leone* Philoſopho & *Conſtantino Porphyrogenito*, filijs ſuis ſibi in Imperio deinceps ſuccedentibus, ex invidia [n] gloriæ *Juſtinianæ* libros ipſius delere conatus, primò edidit Epitomen Codicis *Juſtiniani*, quam πρόχειρον [o] vocavit, deinceps libros ſexaginta Βασιλικῶν publicavit, ijque ſoli vim juris habuerunt uſq; ad finem Imperij orientalis, neg-

[g] *Joſeph. Suaref. in Notit. Baſilic.*

[h] *Franc. Broæ. in Inſtit. in præfat. Carol. Fabrot. in exercit. in pr. in apolog.*

[i] *Suaref. in d. Notit.*

[k] *Zonar. Annal. Tom. 3.*

[l] *Abb. Urſperg. p. 151. Zonar. d. Tom. 3. Sabell. Ennead. 8. lib. 9. & Ennead. 9. lib. 1. Balduin. in Inſtit. in proleg.*

[m] *Zonar. d. Tom. 3.*

[n] *Ciron. lib. 5. Obſervat. jur. Canon. cap. 4. & 5.*

[o] *Harmenopul. lib. 1. Tit. 1. de Legib. Dionyſ. Gothofred. ad Novell. Leon. in princ.*

lectis libris a *Justiniano* [p] compositis, qui post *Basilium* nec in Academiis nec in Judiciis usuve forensi admissi fuerunt.

IV. Invidiæ vero & Ambitionis *Basilij* labem contra *Justiniani* libros & gloriam etsi aliqui minuere [q] conentur, ascribentes interitum & jacturam librorum *Justiniani* infortunio, cum in conflagratione Constantinopolis sub *Zenone* Imp. CXX. Millia librorum amissa fuerint, & *Berytus* florentissimum legum gymnasium terræmotu obrutum fuerit, quibus etiam accessit in Italia librorum omnium Vastatio per Gothos; plurimi tamen *Basilium* & *Leonem* invidiæ & ambitionis graviter [r] accusant, quod *Justiniani* famam ex Legibus Romanis compositis non ferentes, earundem Legum compositionem nomini suo ascribere [s] contenderunt, neque enim *Leo* Philosophus in libris *Justinianæis* aliud reprehendere [t] potest, quàm quòd ejus compositio non fuerit perfecta & absoluta ad solvendas difficultates, nec *Justiniani* ordinem satis fuisse accuratum, quæ etiam in ipsum *Leonem* retorqueri possunt; Et Jurisconsulti occidentalis Imperij *Justinianum* satis defendunt, reprehendentes illud solùm in *Justiniano*, quod libros Romanorum Jurisconsultorum

[p] *Freher. in d. epist. ad Rud. 2.*
[q] *Balduin. in Instit. in proleg.*
[r] *Giron. d. c. 4. & 5. Freher. in d. epist. ad Rud. 2.*
[s] *Fr. Broe. in d. præfat.*
[t] *Leo Philos. Imper. in proæm. Basilic.*

rum poſt Pandectas abſolutas ſupprimere conatus, eandem pœnam Talionis [u] a *Baſilio* & *Leone* paſſus eſt.

V. Hos libros Βασιλικῶν alij *Leoni* Philoſopho [x] tribuunt, alij *Baſilio* [y] patri, cui & ipſe *Leo* eoſdem [z] aſcribit, ijdemque ad annos viginti poſt eorum editionem a *Conſtantino Porphyrogenito* altero *Baſilij* filio ex repetita prælectione purgati & emendati [a] fuerunt, atque ab eo tempore libri *Juſtinianæi* obſoleverunt in Oriente, Juriſconſultorum manibus non verſabantur, raróque deſcripti erant, unde in illa librorum multitudine qui in Occidentem poſt captam Conſtantinopolin adducti ſunt, non conſtat librum ullum *Juſtinianæum* [b] (ſi fortè Novellas excipias) fuiſſe repertum. Et poſt libros Βασιλικῶν edidit porrò *Leo* Philoſophus conſtitutiones Novellas CXIII. quas jam habemus, iiſq; utimur tantum in iis de quibus a *Juſtiniano* nihil eſt [c] conſtitutum.

VI. Compoſiti fuerunt a *Baſilio* [d] libri Βασιλικῶν ex libris *Juſtinianæis*, ex XIII. Edictis *Juſtiniani* poſt Novellas latis, ex conſtitutionibus Novellis *Juſtini* & ſequentium Imperatorum uſque ad *Baſilium*, quarum pleræque ab *Enimundo Bonefidio* & *Joanne Leunclavio* in libris Juris orientalis editæ ſunt, &

ex

[u] *Ciron. d. lib. 5. cap. 5.*

[x] *Harmenopul. lib. 1. Tit. 1. in princ. Cujac. lib. 17. obſervat. 31. Jos. Suares. in d. Notit.*

[y] *Gothofred. ad Novell. Leon. in princ. Freher. in d. epiſt. ad Rud. 2 Vult. in juriſprud. Roman. in proleg.*

[z] *Jos. Suareſ. in d. Notit. Baſilic.*

[a] *Gothofred. ad Novell. Leon. & ad lib. 8. Baſilic. edit. Hanov. ann. 1606. Suareſ. in d. Notit.*

[b] *Freher. in d. epiſt.*

[c] *Cujac. d. lib. 17. obſer. 31.*

[d] *Suareſ. in d. Notit.*

ex libris Juriſconſultorum Romanorum qui apud Græcos tum [e] reperiebantur & ad nos pervenerunt: Baſilica tamen hæc LX. libris comprehenſa diù latuerunt, quorum ſeptem libros primò edidit *Gentianus* [f] *Hervetus*, *Cujacius* [g] III. qui etiam omnes penes ſe habuit, & ex iis multa in Jure Romano, præſertim in obſervationibus ſuis (quas Opus divinum *Jac. Auguſtus Thuanus* [h] meritò appellat.) eoſdemque fere omnes jam integros habemus ex Galliæ Bibliothecâ Regiâ editos unà cum Scholiis & Gloſſis Interpretum Græcorum ſtudio doctiſſimi Antecеſſorum Aquiſextienſium Decani *Caroli Fabrotti*, ex quibus multa in Jure *Juſtinianæo* obſcura dilucidè explicantur & illuſtrantur.

[e] *Suareſ. in d. Notit.*

[f] *Suareſ. ibid.*
[g] *Fabrot. in d. epiſt. ad Cancell. Franc.*

[h] *Thuan. hiſtor. lib. 99.*

VII. Ad hos libros Βασιλικῶν ſcripſerunt Juriſconſulti Græci Scholia & Commentarios aliquos, ſed non pari numero ac Europæi ad *Juſtinianum*, ex quibus ad Nos tantum pervenerunt gloſſæ aliquæ [i] *Stephani*, *Nicæi*, *Thaddæi*, *Euſtathij*, *Eudoxij*, *Iſidori*, *Baſilij* aliorumque Juriſconſultorum Græcorum, quæ ut gloſſæ *Accurſianæ* margini Βασιλικῶν adjectæ ſunt. Græcis magis videntur placuiſſe Epitome [k] & Synopſes, e quibus prima eſt Baſilij πρόχειρον τῶν νομῶν, [l] ex quo *Conſtantinus*

[i] *Dedan. in apolog. adverſ. Alciat. cap. 8. Mureac. de via & rat. jur. c. 24. Suareſ. & Broæ. in Loc. citat.*
[k] *Broæ. in d. præfat.*
[l] *Gothofred. in Novell. Leon. in princ. Fabrott. in d. epiſt. ad Cancell. Franc.*

tinus Hermenopulus Judex *Theſſalonicenſis* concinnavit univerſi Juris Epitomen, & ex Conſtitutionibus Imperatorum uſque ad *Emmanuelem Commenum* qui Imperium tenuit circa annum MCL. quam Promptuarium [m] appellat, & ante eum aliam breviorem *Synopſin* edidit *Michael Attaliates* Juriſconſultus [n] juſſu *Michaelis Ducæ* Imperatoris circa annum MLXX. quem Compendium Compendij vocat, eodemque tempore *Michael Pſellus* [o] *Synopſin* condidit, & *Jo. Leunclavius* anno MDLXX. edidit ἐκλογὴν Βασιλικῶν [p] e Bibliotheca *Joh. Sambuci* Pannonij (qui poſtea fuit magnus Poloniæ Cancellarius) quam ille Tarenti in Calabria repererat, nam ea pars Italiæ (quæ olim vetus Græcia dicta eſt) diutiſſimè paruit Imperatoribus Orientis, poſt quam Exarchatus Ravennæ primò Longobardis, deinde Normannis in Italia Dominantibus ceſſerat; & ab eodem *Leunclavio* tres Paratitlorum libri Latini facti [q] ſunt, in quibus Leges ad res & perſonas ſacras ſpectantes ex corpore *Juſtinianæo* deſumptæ ſunt, appoſitis ſingulis quæ in aliis Titulis & gloſſis ad illum titulum pertinentibus reperiuntur.

[m] *Harmenopul. d. lib. 1. Tit. 1. Balduin. in Inſtit. in proleg. Vult. & Freher. in Loc. citat.*

[n] *Leunclav. in eclog. Baſilic. in proæm. & in edit. Baſilic. anno 1575. Fabrott. in d. epiſt.*

[o] *Freher. & in Loc. citat.*

[p] *Jo. Leunclav. in edit. jur. Græco. Rom. Fabrott. in d. epiſt.*

[q] *Broë. in d. præfat.*

VIII. Ex

VIII. Ex his omnibus & Imperatorum *Basilio* succedentium Constitutionibus in orientali Imperio Jus dictum est, neglectis libris *Justinianæis*, sive ex invidia famæ *Justinianææ* ambitioneque conciliandi libris & Legibus suis Authoritatem, sive ex usu & facilitate Græcæ [r] & Vernaculæ Linguæ, in qua hæc omnia edita sunt, & divisis jam Imperiis occidentis & orientis, Jure tantum suo uti voluerunt, quod tamen omne a Romanis acceperant.

[r] *Freher. & Broë. in Loc. citat.*

IX. Basilium vero & *Leonem* Impp. imitatus *Photius* [s] Patriarcha Constantinopolitanus eodem tempore Nomo-Canonem edidit ex Basilicis Constitutionibus & Canonibus Ecclesiasticis, quem longo post tempore *Theodorus Balsamon* Patriarcha Antiochenus [t] anno 1143, Scholiis illustravit, *Photiumque* imitatus *Burchardus Warmatiensis* anno 1020. *Ino Carnutensis* anno 1080. & *Gratianus* anno 1120. Canones Ecclesiæ occidentalis congesserunt.

[s] *Gothofred. in d. præfat. ad Novell. Leon. Broë. in d. præfat.*

[t] *Gothofred. in d. præfat.*

X. Hoc Jus Græco-Romanum a *Basilij* & *Leonis* ætate sub Imperatoribus *Porphyrogenitis*, *Commenianis* & *Paleologis* usque ad *Constantinum* VIII. *Paleologum* Græcorum Imperatorem ultimum productum est, sub quo captâ Constantinopoli anno 1452. a *Mahomete*

VIII

homete Ottomanico, Imperium orientale cum ſuis Legibus [u] extinctum eſt, nam uſque ad illud tempus fuit Canſtantinopoli celeberrimus Juriſconſultorum conventus & ſupremum orientis Tribunal, teſte *Ænea* [x] *Sylvio*, qui tum Pontifex Romanus fuit, & dum per varia Secula barbaries Gothorum, Longobardorum, Maurorum, Sarracenorum aliorumque literas & Leges in occidente penè deleviſſet, efflorescebant Literarum omnium Legumque ſtudia [y] Conſtantinopoli, ut nemo pro docto in Occidente haberetur [z], niſi Conſtantinopoli literarum ſtudio incubuiſſet.

[u] *Abb. Urſperg. in paralipom. Æne. Sylv. in orat. de excid. Conſtantinop.*

[x] *Æne. Sylv. epiſt.* 130. & 155.

[y] *Ciron. lib.* 5. *Obſerv. jur. Canon. cap.* 5.

[z] *Æne. Sylv. d. epiſt.* 103. & 155.

XI. Libros vero *Juſtinianæos* Romæ aut in Italia per quingentos annos ab ejus exceſſu viſos fuiſſe nobis conſtare non [a] poteſt; tantùm conjici poteſt eos in Illyricum veniſſe, quòd eorum publicatio [b] Præfecto Prætorij Illyrici a *Juſtiniano* mandata ſit. Italiam tenuerunt Gothi per ſexaginta annos poſt *Juſtinianum*, quibus pulſis in ulteriorem Galliam [c] per Longobardos, Reges eorum per ducentos annos Italiâ potiti ſunt, eodemque tempore in *Hiſpania* [d] Viſigothi, & Vandali, in Gallia Gothi, Franci, Hunni alijque Populi barbari dominabantur: Hi nullas patiebantur Leges niſi a ſe conditas,

[a] *Freher. in d. epiſt. ad Rud.* 2.

[b] *Conſtit. Tanta, in fin. de conf. emt. Digeſt.*

[c] *Procop. lib.* 1. *de bell. Goth. Agath. lib.* 1. *de bell. Goth. Niceph. lib.* 13. *c.* 39. *& lib.* 14. *c.* 56. *Abb. Urſpergen. c.* 130. *Sabellit. lib.* 1. *in princ. & lib.* 4. *Tom.* 4.

[d] *Cod. Leg. antiqu. p.* 1.

Longo-

Longobardicas, Gothicas, Francicas Alemannicas aliasque quas adhuc habemus in Codice Legum[e] antiquarum, quæ etsi in plurimis sanè justæ sint, & laudandæ, sapiunt tamen barbariem earum gentium, & Leges Longobardorum (quæ cæteris excellentiores habitæ sunt) barbaræ, asininæ, & Fæx potius quam Lex ab Interpretibus nostris sunt [f] appellatæ: Illum tamen honorem Romanis olim Dominis suis præbuerunt ut Leges suas omnes Latinè scripserint, & contractus omnes secundùm Leges Romanas [g] inierint, & eas Juris Romani reliquias quas adipisci potuerunt in usu Judiciorum unà cum Legibus suis [h] observaverint, Codicem *Theodosianum*, *Gaij* Institutiones, *Ulpiani* fragmenta, *Pauli* notas & sententias, forsan majorem honorem delaturi Libris *Justinianæis* si in eos incidissent.

[e] *Cod. Leg. antiqu. p. 1. edit. per. Frederic. Lindenbrog. Decian. in apolog. adversf. Alciat. cap. 9.* [f] *Luc. de Penn. ad l. Conductores. C. de Conductor. lib. 11. Maran. disp. 2. Cæravit. ad Rit. Neapol. Rit. 292. Paul. Christinæ decis. 212. n. 26. vol. 4.*

[g] *Agath. lib. 1. de reb. Justinian.*

[h] *Decian. in apolog. adversf. Alciat. c. 7. Matheac. lib. 1. de via & rat. jur. c. 24.*

XII. Post ducentos annos *Carolus magnus* Gallorum & Germanorum Rex devictis in Italia Longobardorum Regibus, *Romæ* a Senatu Populoque Romano electus Romanorum Imperator, & a *Leone* III. Pontifice Romano approbatus circa annum 800. summo restituendi Juris Romani desiderio

ſiderio [i] tenebatur, quod aſſequi non potuit, ſive bellis continuis occupatus, ſive ex defectu Librorum Juris Romani, quos illius Juriſconſulti non potuerunt conquirere. Jacebat enim ſepulta literarum omnium & legum peritia ſub *Carolo* Magno & per duo ſecula inſequentia, quod omnes viri docti [k] deplorant, in quibus invaſerat omnium animos talis ſtupor, amentia, oblivioque Literarum omnium & Morum, ut vix Principes Pontificeſve reperiantur qui aliquid dignum memoriâ geſſerunt. De Jure Romano nihil interea auditum, ſolum Ravennæ [l] apud Exarchos Græcos reperiebatur quinta pars Pandectarum quæ tractat de ultimis voluntatibus & ſucceſſionibus hæreditatum; nam ea pars Italiæ Exarchis Imperatoribus Conſtantinopolitanis adhuc durante Longobardorum regno obtemperabat, donec ex conventione [m] inter *Carolum magnum* & *Irenem* Imperatricem Conſtantinopolitanam facta, pars Imperij Romani occidentalis *Carolo* & ejus poſteris, orientalis vero Conſtantinopolitanis ceſſit.

[i] *Balduin. in Inſtit. in proleg.*

[k] *Sabellic. Ennead. 9. lib. 1. Paul. Jov. in vit. Franc. Petrach. Genebrard. in chronolog. lib. 4. Card. Bellar. lib. 4. de Rom. Pont. 1. 12.*

[l] *Decian. in apol. adverſ. Alciat. c. 8.*

[m] *Sabellic. Ennead. 1. lib. 9.*

XIII. Poſt has vero tenebras ſcientiarum omnium, ea fuit fælicitas Juris Romani, ut cum ipſo in Lucem extracto cæteræ ſcientiæ omnes revixerint,

erint, quod accidit sub *Lothara* Saxone Imperatore occidentis circa annum 1127. quo una cum *Innocentio* II. Pontifice Romano bellum gerente contra *Rogerium* Regem Siciliæ & Neapolis, imploratoque Pisanorum auxilio (qui tum liberi Reipublicæ jure utebantur) in excidio Urbis Amalsitanæ in Apulia, libri Pandectarum [n] ibi reperti, in honorem rerum ab iis strenuè gestarum, præmium ut Opima Spolia iisdem tributa sunt, eosque religiosè servabant, *Pisani* usque ad annum 1406 x & ad eos in controversiis suis Doctores nostri advolabant. Eo verò anno *Guius Coponius* [o] exercitus Florentini præfectus civitate Pisarum captâ, Pandectas in magnam triumphi sui partem Florentiam transtulit, ubi eadem religione & Cura adhuc servantur. Eodem tempore cum Pandectis in lucem revocatis cæteræ scientiæ sub iisdem tenebris sepultæ repullularunt. *Petrus* enim *Lombardus* [p] Episcopus Parisiensis Theologiam per antiquorum libros sparsam in methodum redegit, quod *Johannes Damascenus* ante annos quingentos Græcis præstiterat, & *Gratianus Monachus* Bononiensis Decretorum librum composuit, & *Petrus Trecensis*, dictus *Comestor*, Historiam Scholasticam edidit, qui fratres

[n] *Coras. ad l. 2. §. fin. ff. de Orig. jur. Freher. in d. epist. ad Rudolph. 2. Imp. Borroll. de Cath. Reg. præstan. c. 78. n. 26. Gerard. Voss. in dissert. 3. de Symbol. thes. 33.*

[o] *Taurell. in præf. ad. Pandect. Florent. Borrell. d. cap. 78. n. 28.*

[p] *Antonin. p. 3. tit. 18. c. 6. Trithem. lib. de eccles. Script. Bellarm. de script. eccles. ad ann. 1145. Sixt Senens. lib. 3. bibliothec. sanct. Method. 23.*

x Reperis tamen Florentijs suis ejus manuscripta adjecto Pisas Florentiam translata fuisse anno 1448.

fratres naturales ex una Concubina nati perhibentur.

XIV. Pandectis jam poſtliminio reſtitutis, Jus Civile Romanorum omnes occidentalis Imperij Populi omplectuntur, & ad illud exornandum miro conſenſu concurrunt. Erat eodem tempore in Aula Imperatricis *Matildæ* magni nominis Juriſconſultus *Irnerius* [q] qui Conſtantinopoli [r] Juri operam dederat, & in rebus *Lotharij* adminiſtrandis ſummum locum tenebat. Eo authore & Suaſore *Lothario* [s] Jus Romanorum in Academiis doceri, & ex eo cauſas in judiciis dijudicari Edicto mandavit, ipſeque *Irnerius* Bononiæ circa annum 1150. Jus Civile docuit, eumque ſecuti *Bulgarus*, *Placentinus*, *Odofredus*, *Aro*, alijque Banoniæ, & ex iis etiam *Placentinus* & *Aro* in Academia Montiſpeſſulana in Gallia Jus Civile profeſſi ſunt: Poſt hos *Franc. Accurſius* Florentinus fere quadragenarius ad Jus Civile acceſſit ſub *Arone* & *Odofredo*, in quo tantum profecit ut Magiſtros longè ſuperaret, relictaque profeſſione Juris publica in ſolitudinem ſe recepit, in qua per ſeptennium [t] ſcripſit gloſſas in Pandectas & Novellas, & per aliud biennium in Codicem [u] ut ipſe de ſe teſtatur, in quibus mira brevitate Leges

[q] *Abb. Urſperg. f.* 291. *Decian. in apolog. adverſ. Alciat. c.* 8.
[r] *Ciron. lib.* 5. *Obſer. jur. Canon. c.* 5.
[s] *Lindenbrog. in Cod. Leg. antiqu. in prine. Decian. in d. apolog. c.* 8.
[t] *Gl. in Authent. ut proponatur. v. indictionis. Forſter. in hiſtor. jur. Civil. v. Accurſius. Fr. Broæ. in Inſtit. in præfat. in Chronol.*
[u] *Gl. in l.* 2. *C. de accuſ.*

ges omnes ſimiles addit, diſſentientes conciliat, & ex iis tantam induſtriæ, judicij, memoriæque famam eſt aſſecutus, ut nemo poſt eum Juri gloſſas adjiicere tentaverit, & Interpretes poſt eum ex ejus admiratione, parem operam in ejus gloſſis explicandis ac in verbis Legum impenderint, quod ſanè in iis meritò reprehendendum eſt, adeoque eum inſecuti aliam viam docendi Juris per Commentarios prolixos inierunt, contra *Juſtiniani* Sanctionem [x] prohibentis Commentarios Legibus ſuis aſcribi. *Accurſium* verò omnibus Interpretibus Græcis & Latinis anteponit [y] *Cujacius*, a quo quicquid *Bartolus* alijque aberraverint ſomnia appellat.

[x] *L. 1. §. noſtram. C. de vet. jur. enucl.*

[y] *Cujac. lib. 12. obſer. 16.*

XV. Poſt *Accurſium* ſucceſſerunt *Cynus*, *Oldradus*, *Petrus* de Bellapertica qui Aureliis docuit, alijque in Italia, qui omnes licet inſignem ex Juris Romani ſcientiâ famam comparaverint, eos tamen ſecuti *Bartolus* & *Baldus* Peruſinus longè ſuperarunt. *Bartolus* natus anno 1303, Jus Civile profeſſus eſt Piſis, poſteaque Peruſij, quod tanto judicio aperuit in Commentariis ſuis immenſis pro ætate ſua (quæ quadraginta ſex annos non exceſſit) ut longè primus *Juſtiniani* Interpres poſt *Accurſium* adhuc apud omnes celebretur,

tur, & in eo fuiſſe præ cæteris admirabilem Legum peritiam, ejuſq; ingenio numen adfuiſſe Interpretes noſtri [z] teſtentur. Eum *Baldus Peruſinus* ejus auditor, annis ſuperavit, vixit enim uſque ad ætatem decrepitam, mortuus anno 1420. & Jus Civile profeſſus eſt Bononiæ & Ticini per 56. annos tanto cum ingenij acumine judicioque, ut *Baldum* nihil ignorare ſoleret *Jaſon* dicere, & *Philippus Decius* [a] teſtetur neminem mortalium authoritate *Baldum* adæquare poſſe. In his ſanè nihil deſiderari poteſt, quam ut fæliciore ætate [b] vixiſſent, in iis enim Sæculis barbaries Gothica & Longobardica latinum Sermonem & literas ferè omnes extinxerat, & ea ratione *Antonius Contius* eos Longobardicos Doctores [c] appellat, ideoque ſi in iis Sermo Gothicus, hiſtoriarum literarumque ignorantia reprehendatur, condonanda ſunt illis pro temporis ratione, ac compenſanda purâ exactâque Juris Romani ſcientiâ, quam immenſo labore judicioque poſteris tradidere.

[z] *So. Bapt. in repetit. C. omnes Populi. de. Inſt. & jur. Nic. Everard. in Loc. ab. authorit.*

[a] *Dec. conſ. 283. Car. Molinæ. conſ. 2. pro Hermann. ab. Arragon. n. 18. Bolognit. in Anth. habita. C. ne fil. pro patre. n. 198.*

[b] *Balduin. in Inſtitut. in prolog. Matheac. lib. 1. de via & rat. jur. c. 20.*

[c] *Cont. lib. 1. diſput. jur. Civil. c. 8.*

XVI. Qui eos ſecuti ſunt, *Angelus Peruſinus*, *Baldi* frater, *Salycetus*, *Alexander*, *Paulus Caſtrenſis*, *Franciſcus Aretinus*, *Jaſon*, *Phil. Decius*, alijque pari judicio, acumine ingenij, & induſtria Jus Romanum docuerunt, quod Com-

Commentarij eorum teſtantur. Et hucuſque maxima laus debetur [d] Italis qui præ reliquis nationibus Chriſtianis Jus Civile illuſtrarunt. In iis tamen omnibus deerat adhuc Sermonis Latini elegantia literarumque Græcarum & Latinarum ſcientia, quam Juriſconſulti *Sæculi* inſequentis aſſecuti ſunt. Ea verò obtigit ex infælici Civitatis Conſtantinopolitanæ excidio, poſtquam omnes Græcæ Literæ librique in occidentem exules miſſi, & ex earum æmulatione literæ Latinæ effloreſcere cæperunt, & ex iis maximum Juri Civili ornamentum acceſſit.

[d] *Conr. Rittershuſ. ad Cone. Raph. Fulgoſ. in princ.*

XVII. Illo Sæculo primus emicuit *Andreas Alciatus* Mediolanenſis, cujus Commentarios ex hiſce literis, præ prioribus Juriſconſultis multo ornatiores habemus. Poſt eum ſtatim effulſerunt ex ſingulis nationibus Chriſtianis Juriſconſulti clariſſimi [e], ex Italis *Decianus*, *Menochius*, *Pancirollus*; ex Hiſpanis *Ant. Auguſtinus*, *Did. Covarruvias*, *Ant. Goveanus*, *Arius Penellus*; ex Gallis *Budæus*, *Cujacius*, *Duarenus*, *Tiraquellus*, *Contius*, *Hottomannus Balduinus*, *Briſſonius*, *Anton.* & *Petr. Faber*; ex Germanis *Zaſius*, *Sichardus*, *Viglius*, alijque plurimi qui deinceps ad exornandum jus Civile Romano-

[e] *Balduin. in Inſtit. in proleg. Matheac. 1. de via & rat. jur. c. 24.*

Romanorum tantam literarum omnium cognitionem attulerunt, ut cum omnibus omnium ſcientiarum profeſſoribus ſine invidiæ aut arrogantiæ labe poſſint contendere. Ita denique verum juris Civilis Romanorum uſum & judicium prioribus Italis, Lumen verò Elegantiam & Ornamentum inſequentis ſeculi Interpretibus tribuere debemus, nam vetuſtiores juris Interpretes fructus nobis reliquerunt, *Budæus* vero & recentiores magis flores quam fructus attulerunt, ut Itali [f] de ſe prædicant.

[f] *Benevenunt. Starch. tract. de Mercatur. Tit. de Contract. Mercat.*

XVIII. His gradibus aſcendit jus Civile Romanorum ad illud gloriæ faſtigium in quo jam poſitum eſt, & ad quod nullius unquam gentis Leges pervenerunt: Dicendum jam eſſet pro inſtituto meo, quem uſum & authoritatem habeat hoc jus Civile Romanorum in ſingulis Principum Chriſtianorum Regnis & Dominiis, ſed quia ad jus Civile Romanorum acceſſerunt jus Feudorum & jus Canonicum, illud ex Conſuetudinibus Longobardorum, aliarumque nationum ante tempora *Caroli* magni, hoc verò ex Canonibus Conciliorum, Sententiis Patrum Eccleſiæ, Reſcriptiſque Romanorum Pontificum

tificum compoſitum, dum jus Romanorum in tenebris deliteſceret, & jam ſunt connexa & involuta cum jure Civili Romanorum, & cum eo juris vim habent apud omnes ferè populos Chriſtianos; & quia commentarij etiam & Interpretationes Doctorum ad jus Civile eximium habent uſum in judiciis & uſu forenſi, tam in jure Romano interpretando, quam in Deciſionibus Cauſarum quæ in jure Civili expreſſe deciſæ non ſunt; de his tribus capitibus aliquid neceſſariò dicendum videtur, atque ita deinceps ad inſtitutum tractatum de uſu & authoritate juris Civilis in Dominiis Principum Chriſtianorum progrediemur. Incipiemus a Jure Feudorum.

JA. ARMACHA.

CAPUT VI.

CAPUT VI.

De Jure Feudorum.

I. DE Feudorum origine non convenit inter Interpretes Juris Romani, aliqui enim Feuda a Romanorum Legibus & Moribus orta fuiſſe exiſtimant; Sed longè plures ea Romanis incognita fuiſſe, & a Longobardis dum in Italia dominabantur cœpiſſe tradunt.

II. Qui Romanis Feudorum originem tribuunt, memorant illas Clientelas quæ inter Patronos & Clientes interceſſerunt, nam a tempore *Romuli* Plebeis mos erat eligendi Patricios in Patronos [a] ſuos, & poſteà Provinciales & Socij ſibi adoptabant Senatores in Patronos, inter quos ea erat neceſſitudo, ut Patroni Clientum oppreſſorum Caput & Fortunas tuerentur, Clienteſque viciſſim Patronos ſuos omni obſequio colerent & venerarentur; Clientes ſe dabant in fidem & Clientelam Patronorum, Patroni Clientes in Fidem receperunt, at-

[a] *Dionyſ. Halicarn. lib.* 1. *Plutar. in Romul. Gell. lib.* 5. *noct. Attic. c.* 13.

que inde ortam esse eam conjunctionem [b] quæ hodiè est inter Dominum & Vasallum: Alij Stipendia militum quæ Militiæ in Jure Romano [c] appellantur, Feudis Similia esse [d] volunt, alij vero Colonos glebæ ascriptitios Vasallis & Feudatariis Similes esse [e] opinantur. Sed multo verisimilior est eorum conjectura, qui potius Feuda ab *Alexandro Severo* & *Constantino magno* cœpisse [f] censuerunt. *Severus* enim donavit *Ducibus* & *Militibus* Limitaneis ea Prædia quæ ab hostibus capta [g] sunt, ita ut eorum essent si hæredes eorum militarent, attentiùs militaturi si sua Prædia defenderent; eademque postea *Constantinus magnus* voluit etiam ad Hæredem Paganum [h] transire, ut milites suos sibi conciliaret, Hæc verò omnia a Feudis longè absunt, quæ hodiè Moribus gentium inducta sunt; cum ea non aliter constituantur quam in re Mobili [i] aut ad eam accedente, cujus Usus seu utile Dominium Clienti tantùm conceditur, Proprietas verò & directum Dominium ut remaneat penes

[b] *Luc. de Penn. in l. quicunque C. de omn. agr. deſert. lib.* 11. *Budæ. ad L. Herennius. ff. de Evict. Zaſ. ad l.* 2. §. *Curias. ff. de Orig. juris. Sonsbeck. in Tract. feud. p.* 1. *n.* 30.

[c] *L. omnimodam.* 3. §. *imputari. C. de inoff. teſtam. L. mortuo.* §. 1. *ff. de legat.* 2.

[d] *Haloand. in Novell.* 53. *&* 56.

[e] *Borcholt. de feud. c.* 2. *n.* 12.

[f] *Læt. Taurell. d. Milit. ex cæſu.*

[g] *Lamprid. in Alex.*

[h] *Pompon. Læt. lib.* 2. *hiſt. Roman. in Conſtant.*

[i] *Tit. de Feud. cognit. lib.* 2. *Eguin. Baro. lib.* 1. *de jur. Benefic. Tit.* 4. *Roſenth. in Synopſ. feud. lib.* 1. *c.* 1. *concluſ.* 61.

penes concedentem [k] ſuoſque hæredes neceſſe eſt: Et præter Fidem Patrono a Cliente jure-jurando promiſſam (a qua ille Dominus, hic Fidelis [l] nuncupatur) Domino etiam juriſdictio in Clientem reſervata [m] eſt, ſi quid contra pacta, conventa, vel Leges Feudi commiſerit, quorum omnium nullâ judicia in Legibus aut Moribus Romanorum reperiri poſſunt. Et *Carolus Molinæus* [n] profitetur ſe evolviſſe omnes Libros Romanos eoſque qui de Feudis tractant, & ex eorum omnium (pauciſſimis exceptis) ſententiâ [o], aſſerit Feuda jure Romano eſſe penitus incognita, nullaque eorum veſtigia in jure *Juſtinianæo* apparere, ſed ex Moribus gentium, poſt Romanum Imperium excuſſum in Occidente, orta fuiſſe.

[k] *Tit. in quib. Cauſ. feud. amitt. in fin.* 2. 23 *Tit. de Controver. inter dom. & fidel. Tit. de form. fidelit. Baro. d.* 2. 6. *lib.* 1. *Tit.* 2. *Roſenth. d. c.* 1. *concluſ.* 6.

[l] *Tit. in quib. Cauſ. feud. amitt. in princ. Tit.* 2. 23 *de form. fidelit.* 2. 6.

[m] *Tit. de Controver. feud. apud pares. Tit.* 2. 16. *de prohib. alien. feud. per Fred. tit. an apud* 2. 55. *judic.* 2. 46.

[n] *Molinæ. ad Conſuet. Pariſ. tit. des fiefs. n.* 5.

[o] *Vide Roſenth. de feud. lib.* 1. *c.* 1. *concluſ.* 7.

III. A quibus vero gentibus originem habuerunt diſceptatur. Nam pro Gallis acriter contendit *Molinæus* & alij pauci [p] ea a Francorum regibus manaſſe, ante Longobardorum dominationem in Italia: Sed reliqui omnes [q] qui de Feudis agunt, ea a Regibus Longobardicis in Italia originem hau-

[p] *Connan. lib.* 2. *Comm. jur. Civil. c.* 9. *Choppin. de Com. Gall. conſuetud. p.* 2. §. 4. *n.* 4. 5. 6.

[q] *Pancirol. in Theſaur. Var. Lect. jur. lib.* 1. *cap.* 90. *Hen. Roſenth. de feud. lib.* 1. *c.* 1. *concluſ.* 7.

hausisse consentiunt. Eorum enim Reges [r] Ducibus & Militibus suis Civitates, Urbes cum Territoriis, Agros, Prædia donabant, utenda fruendaque, Dominio Supremo & Directo sibi reservato; & hæc precario primum [f] concessa, revocanda cum domino visum esset, postea per annum, deinde dum vivebat Cliens, posteaque filius quem Dominus eligebat, deinde filij ex æquis portionibus, deinde nepos avo, vel frater fratrisve filius in Feudo paterno, & postremò filij in infinitum in Feudo succedebant, ijque omnes ad Feudum vocabantur, prout eos vel pacta conventa inter Dominum & primum Clientem vel Consuetudines admittebant.

[r] *Baro. lib. 1. de jur. benef. tit. 1. Pancirol. in d. Thesaur. lib. 1. c. 9.*

[f] *Lib. 1. feud. Tit. 1. & Tit. de nat. success. feud. Tit. si Vasall. feud. priv. 2. 31.*

IV. Et licet aliqui *Molinæo* adhærentes [t] asserant Gallos habuisse usum Feudorum ante Longobardos a primis Regibus suis concessorum, eademque ab *Hugone Capeto* creata fuisse in hæredes transitoria, dum Longobardi Italia potiebantur; aliter tamen visum est *Eguinario Baroni* [u], qui probat maximam Consuetudinum partem, & pleraque vocabula quibus Galli utuntur de Feudis, a Longobardis accepta fuisse. Et constans est omnium

[t] *Connan. d. lib. 2. c. 8. Choppin. d. p. 2. §. 5. n. 5.*

[u] *Baro. de jur. benefic. lib. 1. in præfat. ad Jo. Bertrand. Franc. Cancell.*

nium Interpretum Sententia [x], Consuetudines Feudorum quas modò habemus, a Longobardis originem traxisse.

[x] *Jas. in prælud. feud. n. 33. Lauden. §. fin. de his qui feud. dare poss. Afflict. in prælud. feud. n. 27. Clar. §. feudum. qu. 1. Pancirol. lib. 1. Var. Lect. jur. cap. 90.*

V. Sed cum hæ Consuetudines variæ essent & in multitudinem excrescerent, atque apud alias gentes receptæ essent, judicesque in disceptandis Controversiis Fidelitatis & Obsequij a Clientibus Domino præstandi sæpe essent incerti, ut in Consuetudinibus non Scriptis evenire solet, *Obertus Ortensius* Mediolanensis [y], sive solus sive consilio *Gerardi Nigri Capagisti* usus, sub *Frederico Barbarossa* Imperatore circa annum 1152. has Consuetudines in duos Libros de Usibus Feudorum congessit, quibus jam utimur, & uterque erat insignis Jurisconsultus [z] & Advocatus in Curia Mediolanensi, & ex longo juris & Feudorum usu magnam famam comparaverat. Ad hos usus Feudorum per *Gerardum* compositos accesserunt Constitutiones Imperatorum *Lotharij* I. *Lotharij* II. *Henrici* IV. *Lotharij* III. *Frederici* I. & II. ex quibus Feuda magnam vim juris sortiebantur, cum apud subditos Romani Imperij, tum apud exteros eadem-

[y] *Tit. de feud. cogn. lib. 2. tit. de consuet. rect. feud. lib. 2.*

[z] *Alvarot. ad Tit. in quib. caus. feud. amit. v. salutem. n. 1.*

dem ratione, qua Leges Romanas & *Justinianæas* amplectebantur.

VI. Post hos Libros Feudorum in Scripta redactos & in usu Judiciorum receptos, quæri cæpit, An usus Feudorum pro jure Scripto, an pro Consuetudinibus & jure non Scripto habendi sint? de quo etiamnum quæri solet. Et Communiter receptum est [a] jus Feudorum habendum potius esse pro Consuetudine quam pro jure Scripto, atque ita Consuetudine contrariâ posse tolli; Sed cum in Scripta redactæ sint, sufficiat eas allegare, nec aliâ probatione opus habent, atque ita adhuc ab omnibus Usus & Consuetudines [b] Feudorum appellantur.

[a] *Jac. de Beluis. c. 1. §. fin. de his qui feud. dar. poss. Clar. §. feudum. qu. 3. Paris. cons. 13. n. 20. lib. 1. Rosenth. d. lib. 1. c. 1. concluf. 7.*

[b] *Molinæ. ad Consuet. Paris. tit. des fiefs. n. 16. Rosenth. d. concluf. 7.*

VII. Hæ vero Consuetudines, licet ab *Oberto* viro privato Scriptæ sint, ita tamen sunt receptæ omnibus ferè nationibus Christianis, ut jam inter partes juris Civilis Romanorum [c] annumerentur, & Libri Feudorum habentur inter [d] Libros Juris Romanorum, & post Novellas *Justiniani* Constitutiones decimam Collationem constitu-

[c] *Bald. in prælud. feud. n. 4. & Jas. ibid. Abb. in c. firmiter. in fin. de fum. Trinit. Gothofred. lib. 1. prax. Civil. Tit. 2. v. de jur. feud. Pancirol. lib. 1.*

[d] *Card. Tusch. concluf. 590. Var. Lect. jur. c. 90. Math. Stephan. in proæm. Novel. n. 56.*

unt.

unt. Hos Libros *Fredericus* Imperator misit Bononiam [c] in ea Academia publicè Legendos, & inde in omnibus Academiis publicè lecti sunt, & in omnibus Curiis ferè Orbis Christiani ad Causas decidendas adhibiti, Romanique deinceps Pontifices eisdem parem authoritatem in foro Ecclesiæ [f] concesserunt. Consuetudinum Feudorum igitur authoritas inducta est a Consensu Imperatorum, Principum & Populorum Christianorum, qui eas in Academiis publicè doceri, a Jurisconsultis illustrari Commentariis, & in judiciis, in Controversiis dijudicandis allegari continuò permiserunt.

[c] *Fr. Cras. de Orig. jur. Mediolan. in præfat. Pancirol. d. c. 90.*

[f] *Rosenth. d. lib. 1. de feud. c. 1. conclus. 9.*

VIII. Hinc ab omnibus receptum est, post patrias Leges & Consuetudines teneri [g] omnes Feudorum jure tam Clericos quam Laicos in utroque foro, & ex eo decidendas esse omnes Controversias non Prædiorum humiliorum tantùm, Urbium, Civitatumve; sed & supremarum dignitatum, Comitum, Marchionum, Ducum & Regum, ubi Regna [h] in feudum concessa sunt: & licet ex Scriptoribus Gallicis [i] aliqui

[g] *Alvarot. in proæm. feud. n. 12. Isern. in prælud. feud. qu. 1. n. 26. Maran. p. 3. n. 84. Clar. §. feudum. qu. 3. Rebuff. in declar. feud. Gothofr. lib. 1. prax. Civil. tit. 2. §. de jur. feud. Balzoran. in prælud. feud. qu. 2. Rosenth. d. conclus. 9. Shrader. cons. 3. n. 112.*

[h] *Tit. quis. dic. Dux. vel March. Afflict. c. in generali. si de feud. fuer. controvers. int. dom. & agnat. Rosenth. de feud. lib. 1. cap. 2. conclus. 2. Balzaron. in prælud. feud. qu. 2.*

[i] *Molinæ. ad Consuet. Paris. Tit. des fiefs. n. 104. Guenoys ad Consuet. Franc. in addit. ad Tit. 1. de feud. Pract. Papiens. in Rubr. de success. feud.*

tradi-

derint Jura Feudorum Longobardica in Gallia locum non habere, ubi Feuda patrimonialia facta sunt, & in Libera dispositione Dominioque Clientum, quæ *Allodia* [k] dicuntur, his tamen adversantur alij exlmij Gallorum Jurisconsulti, docentes [l], Jura Feudorum vim Legum habere per omnes Galliæ Provincias, præsertim Provincias Juris Scripti, ubi Consuetudines Locorum non repugnant: Nam & in multis Italiæ [m] Provinciis, ut in Dominiis Montisferratensi & Mantuano alijsque, Feuda Longobardica in Patrimonia & Allodia tranſierunt, quoad alienationem Feudorum Domino non requisito, successionem filiarum, aliaque; quod Consuetudini earum Provinciarum tribuendum est, ex qua rejectis usibus Feudorum in iis Capitulis ad Jus Romanum redierunt.

[k] *Tit. de allod. lib. 2.*

[l] *Baro. lib. 1. de benefic. jur. tit. 2. Rebuff. in declarat. feud. Choppin. de Comm. Gall. Consuet. p. 2. §. 4. Fr. de claper. in decis. Provinc. cons. 10. qu. 1. Argentræ. in Consuet. Britan. tit. des appropriant. art. 277.*

[m] *Roland. a Vall. lib. 1. cons. 2. Christianæ. in decis. Belg. 212. vol. 4.*

IX. Ex hac Juris Feudorum cum Jure Civili Romanorum connexione ortum est, quod ubi Causa decisa est in Jure Feudorum Jus Romanum quoad Feuda [n] ei cedat; ubi verò Causa omissa est in Jure Feudorum, & certum Jus de eâ in Jure Romano est constitutum, ad Jus Romanum

[n] *Bald. ad l. 2. n. 4. C. de suis. & Legit. Bocer. tract. feud. cap. 5. n. 29. Gothofred. d. tit. 2. §. de jur. feud.*

manum eſt recurrendum, ſicut in uſibus Feudorum [o] eſt præſcriptum: & omnes Interpretes porrò tradunt, Juris Feudorum ambigui interpretationem [p], eſſe petendam a jure Romano de Uſufructu, Emphyteuſi, alijſve quæ ad naturam Feudorum proximè accedunt, & ſi quid deſit in uſibus Feudorum, ex æquitate juris Romani ſuppleatur. Nimirum uſus Feudorum eſt, quod Major quatuordecim annis ob non petitam inveſtituram infra annum & diem Feudo [q] cadat, jus Romanum minorem Læſum infra quadriennium [r] in integrum reſtituit, ex qua æquitate Jus Feudorum de reſtituendo minore infra decimum nonum ætatis ſuæ annum explicabitur. Alius Feudorum uſus eſt, quòd filius naturalis Legitimatus in Feudo paterno [s] non ſuccedat, is enim non eſt verè ſed fictè Legitimus, Legitimus verò per ſubſequens matrimonium Jure Romano eſt verè non fictè Legitimus, & ita in Feudo paterno ſuccedit. Inde etiam pro Regulâ traditum eſt, [t] Jura Feudorum a Jure Civili interpretationem paſſivam recipere, idque apud Germanos in Camerâ Imperiali

[o] *Tit. de feud. cogn. lib. 2. Card. Tuſch. concluſ. 590. Chriſtinæ. d. deciſ. 212. n. 77. Gothofred. d. §. de jur. feud. Roſenth. d. lib. 1. c. 1. concluſ. 9.*

[p] *Everard. in Loc. a feud. ad Emphyteuſ. Card. Tuſch. d. concluſ. 590. Gothofr. d. tit. 2. §. de jur. feud.*

[q] *Tit. de probib. feud. alien. per Fred. in princ. tit. de Controverſ. feud. apud parer.*

[r] *L. fin. C. de temp. in integr. reſtitut.*

[s] *Tit. ſi de feud. defunct. §. naturales.*

[t] *Roſenth. de feud. lib. 1. c. 1. concluſ. 15.*

[u] obſervatum eſt: Ex eadem ratione receptum eſt, quod Argumentum a Contrario ſenſu non valet in uſibus [x] Feudorum, quia illud argumentum non eſt expreſſa deciſio ſed Conjectura, atque ita potius petenda eſt Cauſæ deciſio a Jure Romano, ubi in eo Jure expreſſa reperitur.

[u] *Roſenth. d. concluſ. 15.*

[x] *Gothofr. in d. lib. 1. tit. 2. §. de jur. feud.*

X. Sunt tamen qui docent deficiente Jure Feudorum recurrendum eſſe ad Jus Canonicum [y], ubi Cauſa eo Jure deciſa eſt, idque ratione juramenti quo Cliens Domino Fidelitatem & Obſequium promittit, nam & alias Cauſas omnes in quibus juramentum intervenit [z], in foro Eccleſiæ dijudicandas eſſe: Illud tamen ab Interpretibus Juris Romani non recipitur; tantùm concedunt, deficiente jure Feudorum, in foro Eccleſiaſtico ad jus Canonicum, in foro vero Civili ad jus Romanum recurrendum [a] eſſe, cum Romani Pontifices jus Feudorum Longobardicum ſæpe in jure Canonico laudent & approbent [b], & de Feudis ſuas etiam Conſtitutiones [c] adjecerint.

[y] *Card. Tuſch. concluſ. 590. n. 6.*

[z] *Bald. in. c. Imperialem. §. fin. n. 10. de prohib. feud. alien. per Freder. Gothofr. d. tit. 2. §. de jur. feud.*

[a] *Socin. conſ. 252. n. 1. vol. 2. Panor. conſ. 82. vol. 1. Index. ad Conſil. Alb. Brun. v. feudalis quæſtio.*

[b] *C. cæterum. de judic. c. ex tranſmiſſa. c. verum. de for. Competent. clem. paſtoralis. de re judic.* [c] *Tit. de feudis. Extr.*

XI. De Libris & Interpretibus juris Feudorum dicendum ſupereſt, dubitavit

bitavit enim *Hoſtienſis* [d], alijque de fide Librorum quod eſſent Scripti a privato; & ſpeciales locorum Conſuetudines continerent, & tanta iis authoritas ex Curſu temporis ætate *Hoſtienſis* non acceſſerat; jam verò cum diuturno tempore non modo Imperatores & Principes, ſed & Populi Chriſtiani ferè omnes eas admiſerint in Academiis & judiciis, vim Legis habere cœperunt ut Conſuetudines generales; & Romani etiam Pontifices eas approbaverint, atque ideo eos eſſe Authenticos [e], in Academiis doceri, & in judiciis allegari poſſe omnes conſentiunt.

[d] *Hoſtien. in ſum. tit. de feud.*

[e] *Iſern. in prælud. feud. qu. 1. n. 24. Curt. jun. tract. feudor. de jur. feudor. qu. 1. Clar. §. feudum. qu. 3. Gothofr. d. tit. 2. Shrader. conſ. 3. n. 111.*

XII. De numero Librorum tantum eſt controverſum, vulgò habemus duos tantum Libros cum Jure *Juſtinianæo* connexos, gloſſis illuſtratos, in Academiis & judiciis receptos: præter hos *Hottomannus* [f] obtrudit unum, *Cujacius* [g] tres alios; de quibus verè prædixit *Jaſon* [h], quod libros illos mutare eſſet confundere gloſſas utriuſque juris & utriuſque cenſuræ Doctores, qui Libros illos allegant uti jam habemus, eoſque

[f] *Hottom. in Comment. feud. in princ.*

[g] *Cujaci. in Comment. ad lib. feudor. poſt. tit. 58. lib. 2.*

[h] *Jaſon. in prælud. feud. Alber. Gentil. de libr. jur. Civil. cap. 8.*

eosque solos esse authenticos [i] omnes tradunt, eosque me sequi necesse est cum agam de eo jure Civili Romanorum quod usu gentium Christianarum est admissum, sepositis hisce novis Libris donec parem authoritatem ex usu & Consensu gentium assecuti fuerint.

[i] *Math. Steph. in proœm. Novell. n. 56. Gothofr. d. tit. 2. §. de jur. feud. Gentil. d. c. 8.*

XIII. Horum Librorum Authoritatem augent egregij illi Jurisconsulti [k] qui ad eos glossas, Commentarios & Tractatus scripserint. Glossas in Feuda scripserunt, *Bulgarus*, *Pyleus*, *Ugolinus*, *Vincentius*, *Jac. Goffredus*, alijque; Sed *Jac. Columbinus* eorum ultimus omnes superavit, & post eum ait *Jason* [l], nemo glossas in Feuda scribere tentavit. Alij summas & Tractatus de Feudis composuerunt, *Odofredus*, *Jac.* de *Arena*, *Hostiensis*, *Jac. Ardizoni*, *Zasius*, *Rebuffus*, *Hannetonius*, *Henr. Rosenthall*, alijque, qui omnem Feudorum Scientiam amplissimè tradiderunt. Commentarios in Feuda scripserunt, *Jac.* de *Belvisio*, *Andr.* de *Iserma*, *Baldus*, *Jac. Alvarottus*, *Math.* de *Afflictis*, *Fr. Curtius*, *Jac. Cujacius* alijque, in quibus eminet *Cujacij* Elegantia & Literarum Splendor; authoritas & judicium *Jac.* de *Belvis.* & *Baldi*, quorum ille octies [m] se Legisse Libros

[k] *Forster. & Fichard. de vitis Jurisconsult. Pancirol. d. lib. 1. Var. Lect. jur. c. 90.*

[l] *Jason. in prælud. feud.*

[m] *Bald. in prælud. feud. n. 4.*

Libros Feudorum *Papiæ* teſtatur, *Baldus* vero Commentarios ſuos ſcripſit poſtquam Jus Civile per quadraginta ſeptem annos profeſſus inſignem famam acquiſiverat. Et inter hos omnes è Gloſſographis *Jacobo Columbino*, e Summiſtis *Jacobo Ardizoni*, e Commentariis *Jacobo de Belviſo* primus Locus ab omnibus conceditur. Ex his conſtat quomodo Uſus Feudorum acceſſerit ad jus Civile Romanorum, in Sequenti Capite agendum eſt de jure Canonico.

JA. ARMACHAN.

CAPUT. VII.

Caput VII.

De Jure Canonico.

1. Jus Canonicum ex ruinâ Imperij Romani & potentiâ Romanorum Pontificum ortum eſt. Poſt tranſlatam Imperij Sedem Româ Conſtantinopolim, per *Conſtantinum magnum*, cœperunt pleræque nationes Europeæ ab Imperio decicere, & ante *Juſtinianum* Galli, Hiſpani, Germani, & mox poſt ejus mortem Itali, Imperij jugum excuſſerunt; nam Gallia Regibus Francis, Hiſpania Gothicis, Italia Longobardicis, Germania variis Principibus paruit. In iis Seculis non erat aliud parendi dominandive Jus quam Armorum potentia, craſſa literarum omnium ignorantia, Leges omnes barbaræ, Gothicæ, Francicæ, Lombardicæve, Sepultis jam Legibus Romanis, Rerum omnium Morumque confuſio: Intereà vero tantus erat in iis Populis religionis Chriſtianæ ardor, ut Epiſcopos Clericoſque venerarentur, & Romani Pontificis Mandatis ferè omnes

omnes ultrò ſe ſubmitterent, eorumque pietatis ampliſſima ſunt teſtimonia, Eccleſiæ, Collegia Sacra, Monaſteria ſplendida magnificaque iis Sæculis erecta, quibus reliquæ nationes Chriſtianæ adhuc gaudent: Nos verò triſti eorum deſiderio tenemur.

II. Ex hac pietate Principes Populique Sacrorum Canones Conciliorum, Sanctorum Patrum Scripta & Sententias, Decreta & Conſtitutiones Romanorum Pontificum avidè amplectebantur, quæ a viris doctis profectæ inter Leges earum gentium rudes & impolitas eminebant, libentiuſque Leges Sacras Eccleſiæ quam ſuas obſervabant. De Canonibus Conciliorum Sancitum eſt a *Juſtiniano*[a], quatuor Conciliorum Niceni, Conſtantinopolitani, Epheſini primi, & Chalcedonenſis Decreta ut Sacras Scripturas, Canones ut Leges eſſe habendas. Quæ ad Fidem ſpectant Decreta ſeu Dogmata, quæ ad Mores & diſciplinam Canones appellantur. Poſt *Juſtinianum* crevit authoritas Canonum in Conciliis generalibus ſeu Provincialibus editorum, & Scriptorum Patrum Eccleſiæ, poſteaque Controverſiarum Eccleſiaſticarum Deciſio, quæ a Conciliis & Patribus hauriri non potuit, a Romanis Pontificibus quærebatur,

[a] *Novell.* 131. *de Eccleſ. Can. in princ.*

rebatur, qui ad Consultationes more Imperatorum rescribebant, eorumque determinationes Rescripta & Decretales Epistolæ vocabantur, & Legum vim habebant. Ita per aliquot sæcula Jus dictum est in foro Ecclesiæ, nullumque Jus Ecclesiasticum certum & in Scripta redactum fuit, usque ad *Lotharium* Imperatorem, sub quo Pandectæ Juris Romani a Pisanis acquisitæ sunt, quæ omnes viros doctos adeò excitarunt, ut statim in Legibus Romanis explicandis, & in Jure Canonico componendo pari contentione & industria certatum sit.

III. Circa annum MCLVII. sub *Eugenio* tertio *Gratianus* Monachus Bononiensis, Juris valdè peritus, composuit librum Decreti [b] præsertim ex canonibus Conciliorum, Scriptis Patrum Latinorum Græcorumque, & Constitutionibus Pontificum, quas vel soli vel cum consilio Cardinalium edebant, quibus & aliquas Leges *Cæsareas* adjiciebat; & præter hæc ipse Rubricas addidit, multaque dicta sua interseruit. Horum omnium Authoritas adhuc controversa est, cum *Gratianus* sæpe errare deprehendatur, in recitandis canonibus Conciliorum, dictis Patrum, & Pontificum Constitutionibus, aliterque se habere plurima reperi-

[b] *Gl. ad c. post. appellationem. 2. qu. 6. Felin. in c. 2. n. 43. de rescript. Coras. de paraph. Sacerd. p. 4. c. 5. n. 2.*

reperiuntur in ipsis fontibus e quibus *Gratianus* hæc desumpsit: De Rubricarum verò fide & dictorum *Gratiani* omnes derogant, quòd *Gratianus* homo privatus Legis ferendæ potestatem habere non potuit. De Rubricis & dictis ipsius *Gratiani* non aliter judicant Interpretes quàm de unius Doctoris & Magistri Sententiâ, ideoque in his sæpè dissentiunt a *Gratiano*, & profitentur [c] *Gratianum* errasse, eique Juris interpretandi tantùm, non condendi potestatem tribuunt. Præterea aliqua sunt in Decreto quæ Paleæ dicuntur nullamque juris authoritatem habent, sive fuerint ipsius *Gratiani* sive alterius; de quo varia tradunt [d] Interpretes, easque paulatim irrepsisse in Codicem Decreti, & pauciſſimas in Libris antiquioribus reperiri.

IV. De Canonibus vero Conciliorum, dictis Patrum & Constitutionibus Pontificum in Decreto, licet negari non possit sæpè errasse *Gratianum* in iis transcribendis, multaque ex Libris incertis & suppositijs inseruisse, in iis tamen explicandis, restituendis & corrigendis insigniter laborarunt *Did. Cavarruvias* [e], *Ant. Contius* [f], & præ aliis omnibus *Ant. Augustinus* [g], Episcopus Ilerdensis, vir ad miraculum doctus,

[c] *Gl. ad c. Paulum. 7. qu. 3. Jo. Andr. ad c. 2. de rescript. Alber. Gentil. de libr. jur. Canon. c. 2.*
[d] *Felin. in c. ex parte de rescript. Curt. de feud. qu. 1. Maran. p. 3. n. 36. Alciat. 12. Parerg. c. 3. Mart. de Jurisd. p. 1. c. 30.*
[e] *Covarr. lib. 4. var. Resol. c. 11.*
[f] *Cont. in præfat. Decretal.*
[g] *Ant. Augustin. in lib. de Emendat. Gratian.*

doctus, cui jus utrumque Civile & Canonicum ſuam puritatem & nitorem præſertim debet. De his vero alij accuratè [h] tradunt, mihi tantum dicendum eſt de authoritate Decreti in Academiis Judiciiſque, de quo adhuc contenditur. De *Trithemij* [i] fide dubitatur aſſerentis Librum Decreti fuiſſe approbatum per *Eugenium* tertium, cum de approbatione non conſtet, eum tamen eſſe approbatum ex uſu & Conſuetudine communiter Interpretes [k] aſſerunt, (ſepoſitis dictis *Gratiani* & *Rubricis*) cum in Academiis publicè legatur, & in Curiis omnium ferè nationum Chriſtianarum recipiatur, præſertim poſt *Gregorium* decimum tertium Pontificem Rom. qui viros doctiſſimos adhibuit ad Decretum emendandum, idemque cum reliquis Juris Canonici Libris [l] approbavit. Decretumque *Gratiani* plurimi laudant quod maximam utilitatem [m] Juris humani divinique Profeſſoribus attulerit, & quòd abundet aureis Sententiis Patrum & Conciliorum [n] quæ antiquam religionis Eccleſiaſticæ diſciplinam renovarunt.

V. Illud tantum addendum eſt, ante *Gratianum* Libros Decretorum compoſitos fuiſſe per *Burchardum* Epiſcopum Wormatienſem & *Ivonem* Epiſcopum

[h] *Alb. Gentil. de lib. jur. Canon. c. 2.*

[i] *Trithem. de ſcriptor. eccleſ. in vit. Gratian.*

[k] *Alb. ad c. 2. & ibid. Felin. n. 49. de reſcript. Maran. diſſ. 3. n. 24.*

[l] *Card. Tuſch. concluſ. 170. v. jus Canonicum. n. 2.*

[m] *Covar. d. lib. 4. var. Reſolut. c. 11.*

[n] *Duaren. de ſacr. eccleſ. miniſter. in præfat. Math. Stephan. lib. 3. de juriſd. in præfat.*

pum Carnutenſem : Sed ij privatim ſcripti nullam unquam vim Legum habuerunt, & poſt *Gratianum* neglecti ſunt. Supereſt altera pars Juris Canonici ex Reſcriptis & Conſtitutionibus Romanorum Pontificum & aliquibus Canonibus Conciliorum petita, quam habemus in Libris quinque Decretalium, in Sexto, in Clementinis & in Extravagantibus, quæ certiſſimum Jus Canonicum conſtituunt, in quâ interpretandâ Juriſconſulti maximè deſudarunt.

VI. Poſt *Gratianum* prima Collectio Decretalium facta eſt à *Bernardo* Præpoſito Papienſi ſub [o] *Alexandro* III. Conſtitutionum earum quæ poſt *Gratianum* editæ ſunt, & ex Conciliis & Patribus à *Gratiano* omiſſis. Secunda Collectio à *Johanne* Vallenſi [p] ſub *Alexandro* IV. ex duabus compilationibus *Gilberti* & *Alani* facta. Tertia Collectio ſub *Innocentio* III. à *Petro Beneventano* Notario ſuo, [q] juſſu Pontificis facta. Quarta Collectio *Innocentij* tertij [r] ex Canonibus generalibus Concilij Laterahenſis & Conſtitutionibus ſuis. Quinta Collectio *Honorij* tertij continebat Conſtitutiones ſuas [s], quæ tamen edita non fuit ; eamque *Ant. Auguſtinus* omiſit cum ederet quatuor primas Collectiones Decretalium : hanc verò quintam Collectionem in Bibliotheca

[o] *Ant. Auguſt. in antiq. collect. Decretal. in præfat.*

[p] *Jo. Andr. in addit. ad Specul. in proœm.*

[q] *Cujac. ad t. 24. de Sponſal. gl. ad c. 18. de præbend. v. confirmatum*

[r] *Jo. Andr. ad c. 25. de verb. ſign.*

[s] *Cont. in præfat. Decretal.*

theca Albienſi repertam nuper edidit *Innocentius Cironius* [t] Academiæ *Tholoſanæ Cancellarius*, & gloſſas adjecit doctiſſimas, in quibus explicat ea quæ ad Juris Cognitionem & Temporum Hiſtoriam pertinent, quæ à prioribus gloſſarum Scriptoribus omiſſa fuerant, nam ad priores quatuor Collectiones *Vincentius*, *Alanus*, *Tancredus*, *Laurentius*, *Rogerius*, *Jo. Teutonicus* alijque gloſſas antea ſcripſerant. Sexta fuit (quâ jam utimur) *Gregorij* IX. facta à *Raymundo* de Pennaforti, Capellano ſuo, ipſius juſſu, ex omnibus Conſtitutionibus quæ erant in prioribus Collectionibus, vel ex iis omiſſæ, & fuit Scripta [u] anno MCCXXX. in eaque multas inſeruit *Gregorius* Conſtitutiones ſuas ex Jure Civili à Litigantibus non conſultas, ideoque ipſius Conſtitutiones nemine directæ [x] ſæpè conſpiciuntur. Et licet *Gregorius* profiteatur [y] ſe multa inutilia reſecuiſſe, de eo tamen ſæpe queruntur Interpretes, quod multa utilia detraxerit, aliaque obſcura addiderit, eaque de Cauſa priores Collectiones ſæpe eſſe conſulendas; id quod *Ant. Contius* & *Fr. Pegna* [z] præſtiterunt, quarum omnium Collectionum enumeratio hanc utilitatem affert, quod

[t] *Ciron. in edit. 5. Collect. Decretal. Tholoſ. ann. 1645.*

[u] *Math. Pariſ. in Hen. 3.*

[x] *Cujac. ad c. ult. de ſenten. & re. jud.*

[y] *§. Pen. in proœm. Decret.*

[z] *Ant. Auguſtin. lib. 1. Emendat. Gratian. c. 20. Innoc. in præf. Decret.*

quod Decretales *Gregorii* ſæpe nimis breves ſint, ſæpe obſcuræ, & ſine inſpectione antiquarum Decretalium vix poſſunt [a] intelligi.

VII. Poſt *Gregorium* IX. *Bonifacius octavus* operâ [b] *Gulielmi* Archiepiſcopi Ebredunenſis, *Berengarij* Epiſcopi Biterrenſis, & *Richardi* de ſenis Vicecancellarij Eccleſiæ Romanæ Anno MCCLXXXXVII. præſertim ex Conſtitutionibus *Innocentij* IV. *Gregorij* X. & ſuis, compoſuit Sextum, in quo multa etiam à *Gregorio* IX. ambiguè poſita declaravit; poſteaque *Clemens* V. Conſtitutiones ſuas & Canones Concilij Viennenſis compoſuit, quas *Clementinas* appellavit, eoque mortuo *Johannes* ejus Succeſſor [c] publicavit Anno MCCCXVII. quibus mox acceſſerunt Conſtitutiones Extravagantes [d] & Communes à *Joanne* XXII. aliiſque Pontificibus editæ, eandemque vim Legis habent.

VIII. Ita jam Pontifices Romani idem præſtiterunt in Eccleſia quod *Juſtinianus* in Imperio Romano; Decretum *Gratiani* componi curarunt ad modum Pandectarum, Decretales Epiſtolas inſtar Codicis, Sextum, Clementinas & Extravagantes ut *Juſtinianus* ſuas Novellas [e], & ne quid deeſſet, *Paulus quartus* Inſtitutiones Juris Canonici

[a] *Cujac. ad c. 13. & 15. de re judic. & ad c. 46. de Teſtib. Ant. Auguſtin. ad c. 10. de Sponſal. Gentil. de libr. jur. Canon. c. 3.*

[b] *§. nos ad apicem, in proœm. 6.*

[c] *Martin. Polon. in Clem. 5. gl. in proœm. Clementin.*

[d] *Fr. de Pavin. in præfat. Extravag.*

[e] *Vulte. in Juriſprud. Roman. in proleg.*

nonici per *Jo. Paulum Lancellottum* scribi jussit[f] Anno MDLXXX. eædemque corpori Juris Canonici Romæ impressæ sub *Gregorio* XIII. additæ sunt.

[f] *Lancellott. in Instit. Jur. Canon. in princ.*

IX. Jure Canonico ita constituto, ut ad Jus Civile ita ad Canonicum interpretandum concurrunt Doctores vix numero, scientia aut authoritate[g] inferiores. Decretum *Gratiani* glossis & commentariis illustrarunt *Joannes Seneca* dictus *Teutonicus*, *Bartholomæus Brixiensis*, *Guido* de *Baiiso*, *Archidiaconus Bononiensis*, *Joannes* de *Turrecremata*, *Joannes* de *S. Georgio*, Præpositus *Alexandrinus*. Ad Decretales verò, *Sextum* & *Clementinas* interpretandas longè plures accesserunt : *Innocentius* postea *Pontifex Rom. Hostiensis Cardinalis*, *Joannes Andreas*, *Jo. Calderinus*, *Jo. Monachus Cardinalis*, *Paulus* de *Eleazaris*, *Lapus*, *Baldus Perusinus*, *Petrus Ancharanus*, *Ant.* de *Butrio*, *Card. Zabarella*, *Jo.* de *Imola*, *Geminianus*, *Abbas Panormitanus*, *Jo.* de *Anania*, *Fr. Aretinas*, *Felinas*, *Phil. Decius*, *Jo. Fr. Ripa*, *Andr. Alciatus*, *August. Beroius*, *Covarruvias*, *Ant. Augustinus*, *Jac. Cujacius* alijque, e quibus priores judicio & industria, posteriores acumine & Literarum omnium Scientiâ Jus Canonicum illustre reddiderunt.

[g] *Valent. Forster. & Fechard. de Vit. Jurisconsult.*

X. His modis Jus Canonicum in omni-

omnibus nationum Christianarum Academiis & curiis admissum est, tantamque postea apud omnes authoritatem habuit, ut deinceps non esset contentionis locus inter Jus Civile Romanorum & Jus Canonicum; Sed utrinque concurrerent, & in multis alterutrum alteri cederet, & sese mutuò ornarent & amplecterentur. Ut enim Leges non dedignantur imitari Sacros [h] Canones, ita Canones Juris Civilis authoritatem [i] æquitatemque imitantur, & alterutrum ab altero [k] invicem ornatur.

XI. Hinc ab utriusque Juris Interpretibus hæ Regulæ approbatæ sunt. Si Casus occurrit qui in Jure Civili non est omninò decisus, vel non expressè, sed ambiguè vel obscurè positus, idemque in Jure Canonico clarè & apertè decisus est, ejus dijudicatio petenda est in utroque foro ex Jure Canonico: Et e diverso Causa decidenda est in utroque foro ex Jure Civili ubi in Jure Canonico vel nullum Jus, vel ambiguè & obscurè [l] constitutum est.

[h] *Authent. ut c. 1. Clerici apud Nov. 83. propr. Episc. in fin.*

[i] *C. si in adjutorium. & c. sequ. dist. 10. c. propter. c. bidu-um. 2. qu. 6. c. quo jure. dist. 8.*

[k] *Bald. ad Rubric. Decretal. n. 6. Math. Stephan. de jurisd. lib. 3. in præfat.*

[l] *C. 1. & ibi Dd. de nov. oper. nunciat. Abb. ad c. licet. n. 14. de for. compet. Bero. ad c. de Causis. de Offic. deleg. Maran. in pract. p. 3. n. 73. Rebuff. ad Constit. Reg. in proœm. gl. 5. n. 126. Gabriel. conf. 4. n. 59. Petr. Monet. de Commutat. ult. Volunt. c. 8. n. 555. Paul. Christine. decis. Belg. 54. n. 1. Tom. 2. Morl. in quæst. forens. p. 1. Tit. 1. n. 10.*

Si

Si in aliquo Caſu Jus Civile & Canonicum inter ſe pugnant & contraria ſunt, utrumque in ſuo foro [m], hoc in Eccleſiaſtico, illud in Civili, hoc etiam in Dominiis Eccleſiæ, illud in Dominiis Imperatorum & Principum eſt obſervandum.

XII. Illud verò ab omnibus fidei & religioni Chriſtianæ tributum eſt, quod quotieſcunque in utrovis foro, in Cauſâ aliquâ de æternæ ſalutis periculo verſari contigerit, vel unde peccatum induci poſſit, Jus Civile ultrò cedit, & cauſæ dijudicatio ex Jure Canonico [n] petenda eſt, atque inde in Præſcriptione contra Juris Civilis regulas receptum eſt ex Jure Canonico etiam in foro Civili, quod malæfidei poſſeſſor nunquam præſcribat [o]; Et ubi de Uſuris agitur in foro Civili, cauſæ Jure Canonico [p] ſunt decidendæ. Hinc etiam quoties agitur de Matrimonio, Judices in cauſis definiendis Jus Canonicum ſequi debent, eaque ratione valuit Sententia [q] quod nuptiæ ſine parentum Conſenſu licitæ habeantur; hinc etiam ſi mulier rapta cum raptore nuptias contrahat, vel ſi marito mortuo uxor ſuperſtes infra annum luctus

[m] *Jo. Andr. ad. c. 1. n. 5. de nov. oper. nunciat. Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 18. Cephal. conſ. 586. n. 6. vol. 4. Farinac. lib. 2. Deciſ. Crimin. deciſ. 27. n. 5. Azogud. lib. 2. Com. Opin. c. 3. n. 7. Card. Tuſch. concluſ. 277. n. 36.*

[n] *Jo. Andr. ad. c. 1. n. 5. de nov. oper. nunciat. Ferrell. in l. ſi unus. §. pactus. ff. de Pact. n. 8. Agened. ad Conſit. Reg. lib. 2. Tit. 1. n. 17. Bertrand. conſ. 12. vol. 2. p. 2. n. 10. Card. Tuſch. concluſ. 579. v. Jus Canonicum n. 4. Math. Steph. de offic. jud. lib. 6. c. 1. n. 18.*

[o] *C. fin. de Præſcript. c. poſſeſſor. 2. de Reg. jur. in 6.*

[p] *Card. Tuſch. concluſ. 277. v. Lex Civilis. n. 43.*

[q] *Card. Tuſch. d. concl. 277. n. 38.*

ſecundò

ſecundò nubat, & de pœnis agatur jure Civili impoſitis in foro Civili, jus Canonicum [r] ſequendum eſt quod has pœnas ſuſtulit. Et hinc porrò eſt, quod jus Canonicum prævaleat, ubicunque de æquitate [s] agitur, quotieſque jus Civile & Canonicum inter ſe pugnant, pro pœnâ evitandâ benignior [t] Sententia ex jure Canonico ſequenda eſt.

XIII. De cætero, ubi jus Civile juri Canonico non eſt contrarium, intelligitur jus Civile a Canonico [u] approbatum, & a jure Civili non eſt diſcedendum niſi adſit expreſſa juris Canonici Deciſio, ſed cum jure Civili intelligitur conſenſiſſe: Unde ab Interpretibus utriuſque juris traditum eſt, jus Civile & Canonicum in unam [x] Societatem & conſonantiam coiiſſe, eaque ita eſſe inter ſe revincta & cognata [y], ut alterum ſine altero conſiſtere non poſſit, & communi vinculo ſe mutuò [z] complectantur. Cohærere certè debet jus Canonicum *Cæſareis* Legibus a quibus originem accepit, & ad quarum normam conditum eſt, ac quodcunque præclarum eſt

[r] *Covar. de Matrimon. par. 2. c. 3. §. 9. n. 1. & 6. Caball. conſ. 169. n. 19. Card. Seraphin. Deciſ. 487. n. 3.*

[s] *Maran. p. 3. n. 76. Card. Tuſch. concluſ. 579. v. jus Canonicum. n. 19.*

[t] *Florer. Diez. de Mena. pract. quæſt. lib. 1. qu. 2. n. 4. Bertarrol. lib. 2. conſ. 281. n. 4.*

[u] *Ferrel. ad L. filium. n. 24. C. fam. herciſ. Morl. in Empor. quæſt. for. p. 3. tit. 3. qu. 2. n. 10. Joſ. de ſeſſ. Deciſ. Regn. Arragon. 96. n. 18. Card. Tuſch. concluſ. 582. v. jus Civile. n. 3. Shrader. conſ. 3. n. 218.*

[x] *Vaſq. lib. 2. Controver. illuſtr. c. 88. n. 28. Farinac. lib. 2. conſ. 100. n. 36.*

[y] *Cujac. in lib. 4. Decretal. in præfat. Canis. in ſum. jur. Canon. in refut. tract. 3.*

[z] *Rebuff. in tract. Nominat. qu. 5. n. 4.*

in jure Canonico a jure Civili [a] promanasse negari non potest, ideoque jus Canonicum fundatum esse in terminis juris [b] Civilis, magnamque partem juris Canonici in Decretalibus ex Interpretibus juris Civilis desumptam esse aliqui [c] tradunt.

XIV. In eo verò reprehendunt [d] alij jus Canonicum & Pontifices Romanos, qui forsan nimio vel suæ dominationis amplificandæ, vel Leges Imperatorum imitandi Studio, Constitutiones suas in rebus tam Profanis quam Ecclesiasticis ediderunt. Illud primus incepit *Alexander tertius* juris Civilis peritissimus, quod ante Pontificatum Bononiæ professus [e] fuerat, & causas in foro Ecclesiastico secundùm formam juris Romani tractari jussit, eumque imitati Sequentes Pontifices, *Innocentius tertius*, *Honorius tertius*, *Gregorius nonus*, *Bonifacius octavus*, *Clemens quintus*, alijque plures, condiderunt Constitutiones in jure Canonico tam de Judiciorum regulis & causis Civilibus, quam de vita Moribusque Clericorum, & in judicandis omnibus causis e Dominiis Principum Christianorum, non modò per Appellationem sed & in primâ Instantiâ sese intromiserunt; quæ tamen omnia tantâ cum prudentiâ, justitiâ, æquitateq; præstiterunt, ut Principes Populiq;

[a] *Cujac. ad c. 15. de sent. & re judic. Gentil. de Nupt. lib. 1. c. 18.*

[b] *Berol. ad Rubric. de Constitut. n. 13.*

[c] *Cont. lib. 1. Disput. jur. Civil. cap. 3.*

[d] *Guid. Coquill. in Comm. ad consuet. Nivernen. in præfat. Paurmeister. lib. 2. de jurisd. Imper. Rom. c. 3.*

[e] *Gl. ad c. post. appellationem. 2. qu. 6. v. 1161.*

Populiq; Chriſtiani plurimi, qui cum Pontificibus de. poteſtate contenderent, eorum Conſtitutiones, Judicia & Deciſiones admitterent.

XV. Hinc pleræque gentes Chriſtianæ, cum accepiſſent jus Civile Romanorum, pari voluntate juri Canonico ſe ſubmiſerunt. Galli, deficientibus Legibus & conſuetudinibus propriis, ex Jure Canonico cauſas dijudicari in curiis ſuis [f] patiuntur, rejecto tantùm Libro Sexto [g] Decretalium, quem ſive ob graves inimicitias inter *Bonifacium octavum* ejus authorem, & *Philippum Pulchrum* Regem ſuum, ſive ob eam cauſam quòd multa Jura Regni & Eccleſiæ ſuæ imminueret, Galli nunquam receperunt; alioquin verò univerſum Jus Canonicum publicè docetur in omnibus Academiis [h] Galliæ ubi Juris Studia inſtituta ſunt. Hiſpani pariter deficiente Jure ſuo Regio ad Jus Canonicum [i] recurrunt, & ex eo cauſæ in Judiciis ſuis decidunt̃ur. Hungari [k] porrò & Dani [l], alijque [m] Le-

[f] *Eguin. Baro. ad L. nonnunquam. 11. ff. de Juſt. & jur. Rebuff. ad Conſtit. Reg. in proœm. gl. 5. n. 126.*

[g] *Paul. Æmyl. de Reb. geſt. Franc. lib. 8. gl. ad c. 16. de Elect. in 6. Molinæ. in Comm. ad Edict. Henr. 2. con. paru. dat. gl. 15. n. 1209. Duaren. de ſacr. Eccleſ. Miniſter. in præfat.*

[h] *Bouchell. in Decret. Eccleſ. Gallic. lib. 5. tit. 14. cap. 36.*

[i] *Azeved. ad Conſtit. Reg. Hiſpan. lib. 2. tit. 1. n. 18. Amat. Rodrigu. de proceſſ. in cauſ. Civil. cap. 10. n. 26. Flores. Diez. de Mena. pract. quæſt. lib. 1. qu. 2. n. 4. Joſ. de Seſſ. in Deciſ. Regn. Aragon. 92. n. 9. Vaſq. lib. 3. de ſucceſſ. creat. §. 26. Limit. 31. n. 70.*

[k] *Steph. de Werbentz. de jur. Hungar. par. 2. Tit. 6.*

[l] *Georg. Lorich. in Enchirid. arreſt. in addit. ad Conſ. poſterius. n. 52.*

[m] *Cothman. reſp. 4. n. 52. & reſp. 30. n. 70. vol. 1.*

ges ſuas magna ex parte a Jure Canonico deſumptas eſſe profitentur. Et Jus Canonicum apud Nos receptum fuiſſe [n] ſatis conſtat, cum maxima pars Conſtitutionum Decretalium in Jure Canonico a Pontificibus Romanis ad Nos de controverſiis Anglicanis tranſmiſſa reperiatur.

XVI. Illud porrò in Juris Canonici Laudibus eximium eſt, quod Principes Proteſtantes Germanici alijque, poſtquam ab Eccleſia Romana ſeceſſerant, *Lutheri* & *Calvini* doctrinam amplexi, omnemque Pontificis Romani poteſtatem abdicaſſent, jus tamen Canonicum non excuſſerunt, ſed eo in cauſis ſuis decidendis etiamnum [o] utuntur, eodem planè modo ſicut Principes Europæi poſtquam renunciaverant *Cæſarum* poteſtati, Leges tamen *Cæſareas* adhuc obſervant. Et licet *Martinus Lutherus* [p] Zelo præpropero & inconſulto ductus juris Canonici Libros repugnantibus Juriſconſultis Wittebergæ combuſſerat, juris tamen Canonici uſum ab eo tempore Saxonei [q], Brunvicenſei [r] cæterique Proteſtantes ſemper conſervarunt, nullâ in eo mutatione admiſſâ, ſicut in Auguſtana [s] Confeſſione conſenſerunt, juſque Canonicum Wittebergæ [t] & in reliquis Proteſtantium

[n] *Cujac. ad. c. 9. & c. 38. de appellat. & ad c. de illis. 6. de diſpenſ. impub. Gentil. lib. 1. de Nupt. c. 19.*

[o] *Gædd. de contrah. & Committ. Stipul. c. 6. concluſ. 7. n. 108. Beſold. diſſert. de libr. jur. cap. 8. Mat. Steph. de Juriſd. lib. 3. p. 3. in præfat. & diſp. 1. vol. 1.*

[p] *Melch. Adam. in vit. Luther. Beſold. diſſert. de libr. jur. c. 7.*

[q] *Carpron. in Juriſprud. Rom. Saxon. p. 1. Conſtit. 21. definit. 2. & v. 4. Conſtit. 20. definit. 16.*

[r] *Dauth. in Comm. de teſtam. §. qui teſtam. fac. poſſ. n. 170. & in proleg.*

[s] *Auguſtan. Confeſſ. art. 16.*

[t] *Math. Colar. de proceſſ. executiv. p. 1. in præfat.*

teſtantium [u] Academiis adhuc publicè docetur.

[u] *Beſold. in d. diſſert. cap. 8. Cothman. reſp. 30. vol. 1. n. 76.*

XVII. Mutationes quidem in Articulis fidei & religionis admitti poſſunt, ſi ex ſacris Literis approbentur, quæ ſunt fidei & religionis norma, a quibus omnis deviatio ſtatim rejicienda eſt, quanquam & in mutatione cultûs divini moneat *Natalis Comes* [x] eos qui univerſam Religionem etiam Populi victi uno tempore mutare conantur, per ſuas calamitates ſæpè experiri, quàm ſit periculoſum repentina quæque Dei cultûs everſio. Mutationum vero in Legibus & Rebuſpublicis alia eſt ratio, illæ enim non aliter quam Uſu Longævo conſtituuntur. Legumque juſtarum & prudentium Latio non eſt paucorum hominum aut unius ſæculi, ſed diuturnitate & uſu utiles inutileſve deprehenduntur authoritatemque acquirunt, ideoq; Uſum optimum Legum Cenſorem & correctorem appellat [y] *T. Livius*, Legumque patriarum mutationem adeo pernicioſam eſſe exiſtimavit *Ariſtoteles* [z], ut cum minore periculo tolerandas inutiles, quam utiliores melioreſque admittendas eſſe tradiderit; mutationeſque Legum generales, ſine totius Reipublicæ ruinâ & confuſione rarò factæ ſint.

[x] *Natal. Com. Hiſtor. lib. 3.*

[y] *Liv. lib. 45.*

[z] *Ariſtot. lib. 2. Politic. cap. 6.*

XVIII. Ita jus Canonicum omnes Principes Populique Chriſtiani ſine religionis diſcrimine admiſerunt & retinent: In ſolis Judæis diſpar eſt ratio, illi enim inter Chriſtianos degentes juri Civili Romanorum ſubditi [a] ſunt, ſed jure Canonico non [b] tenentur, cum ſint extra Eccleſiam, & animarum eorum Eccleſia curam non habeat.

XIX. Denique juris Canonici non Utilitas modò ſed Neceſſitas etiam ab omnibus nationibus Chriſtianis agnoſcitur: Eo enim ſublato non habemus juſtam in Cauſis forenſibus procedendi formam, quæ in Libro ſecundo Decretalium [c] continetur, & carebimus Deciſionibus plurium arduarum & illuſtrium Controverſiarum [d] ex jure Naturæ & Gentium deſumptis, quæ in jure Civili non reperiuntur, ipſique Juriſconſulti ſine conjunctâ utriuſque juris Scientiâ imperiti habebuntur, cum Interpretes Canonum rudes dicantur ſi non ſint inſtructi ſcientiâ Legum [e] Romanorum, & Interpretes juris Civilis ſine Canonici juris peritiâ pro Juriſconſultis idoneis parum [f] habeantur, juſque Canonicum & Civile ita jam cohærent, ut ſine utroque jure nemo [g] poſſit

[a] *L. Judæi. C. de Judæ. c. 2. Extr. eod. tit.*
[b] *Farinac. p. 2. ſnagm. Criminal. v. Judæi. n. 636.*
[c] *Cujac. in lib. 4. Decretal. in præfat. Vulte. in Juriſprud. Rom. in proleg. Math. Steph. lib. 3. de Juriſd. p. 3. in præfat.*
[d] *Cujac. d. c. 15. de ſent. & re Judic.*
[e] *Duaren. de benefic. eccleſ. in præfat. Cujac. ad d. c. quod ad Conſultationem 15. de ſent. & re Judic..*
[f] *Bald. in c. cum Cauſam. de probat. Roman. ſingul. 654. Benedict. ad c. Raynutius. in princ.*

[g] poſſit dici Juriſconſultus, & utrumque jus penitus ignoret [h] qui unicum tantùm ſe ſcire contendit.

[g] *Burg. de Par. ad l. Taur. n. 10.*
[h] *Ciron. in paratitl. lib. 5. Decretal. in præfat.*

XX. Ex his conſtat quomodo jus Feudorum & jus Canonicum juri Civili Romanorum accreverint, & ut Membra Corpori coaluerint. Supereſt dicendum de Interpretationibus Doctorum quam authoritatem habeant in Cauſarum Deciſionibus, ubi Caſus e jure omiſſi vel obſcurè poſiti occurrunt. De quo breviter in ſequenti Capite.

JA. ARMACHA.

Caput VIII.

De Interpretationibus & Opinionibus Doctorum.

I. Si omnia illustrium Jurisconsultorum Romanorum volumina (ex quibus Pandectæ compositæ sunt) jam supereſſent, inanes fuiſſent *Accursij* & Doctorum Interpretationes, cum Controverſiarum humanarum Deciſiones hauriri potuiſſent ex fontibus claris & puris, quales Orbis terrarum non poterit unquam conſequi, & non opus eſſet rivulis & deductionibus Interpretum, ſæpè ſuperfluis, aliquando confuſis & barbaro idiomate ad Nos tranſmiſſis; vel ſi omnes actionum humanarum Cauſas ex Libris *Juſtiniani* clarè decidi poſſent, inutiliter confugeremus ad Doctorum Interpretationes, quibus evolvendis ætas humana non poteſt ſufficere.

II. *Juſtinianus* quidem licèt Legibus ſuis Commentarios adjici Edicto a ſuo vetuerit, proſpiciens tamen omnia negotia humana Legibus ſuis non eſſe

a *L. 1. §. noſtram. 12. C. de veter. jur. enucl.*

eſſe comprehenſa, *Salvium Julianum* & *Hadrianum* Imp. imitatus, Legum ſuarum Interpretationes, & Controverſiarum omnium quæ deinceps emerſuræ eſſent Deciſiones ab Auguſtâ & Imperiali Majeſtate petendas eſſe [b] Sancivit, quæ certè propria & genuina eſt Interpretatio, cum Legum Conditio & Interpretatio ejuſdem poteſtatis [c] ſint, & ab eodem fonte hauriendæ. Imperij vero Romani ruina uti Sanctionis *Juſtinianææ* metum ſuſtulit, & infinitos Legum Romanarum Commentarios induxit, ita & *Cæſares* adeundi, ab iiſque Interpretationes petendi nobis viam præcluſit. Illud autem Juriſconſulti Romani *Julianus*, *Ulpianus* & *Pomponius* profitentur, omnes Cauſas humanas Legibus non eſſe comprehenſas [d] nec comprehendi poſſe, plures eſſe Res & Negotia [e] quam Leges & Verba, inutileſque eſſe Leges humanas niſi iiſdem Interpretatio [f] accommodetur.

[b] *L. 2. §. ſed quia divino. C. de vet. jur. enucl.*

[c] *C. ideo. 25. qu. 1. c. ſicut enim. 11. qu. 1.*

[d] *L. non poſſunt. 12. ff. de Legib.*

[e] *L. natura. 6. ff. de præſcr. verb.*

[f] *L. 2. §. his Legibus. 5. ff. de Orig. jur.*

III. Interpretatio ergo noſtra, cum a Cæſaribus haberi non poſſit, petenda eſt ab Interpretibus & Doctoribus noſtris, qui in eorum locum ſuccedunt, quibus Imperatores jus de jure reſpondendi dabant; hi enim ex Ratione [g] interpretantur jus Romanum, ſicut *Cæſares* ex Poteſtate ſuâ, ideo-

[g] *L. Vinc. C. de Prof. ff. qui in urbe Conſtantinop. lib. 12. L. ſi unus. 27. §. præcluſ. ff. de Pact.*

que Interpretationem *Cæsaream* appellant noſtri Authoritativam [h] & Neceſſariam, cui ex ſola Authoritate & Mandato Interpretantis ſine aliâ ratione parendum eſt; Interpretationem vero Doctorum appellant Magiſtralem & Probabilem tantùm, quæ omnem vim ſuam habet a Ratione naturali, & non valet niſi Ratione probari poſſit.

IV. Et licèt plures ſint, qui juſtitiâ, acumine & eloquentiâ Legum Romanarum Capti, volunt Cauſas tantùm in judiciis decidi per Leges *Juſtinianæas*, rejectis Interpretum omnium Commentariis [i] & Scriptis ut inutilibus, diſcordantibus & confuſis; hi tamen gentium omnium Chriſtianarum Uſu ſatis confutantur [k], quæ admittunt judicia Cauſarum omnium a Doctoribus peti, ubi Cauſa Legibus Romanis expreſsè non eſt deciſa. Rejicere enim Doctorum Sententias & Interpretationes ubi Caſus non eſt in jure expreſſus, non aliud eſt, quam omnes Cauſas arbitrio & conjecturis judicantium decidendas relinquere, ex Communibus tantùm juris Regulis, in quibus ut plurimùm ſolet perniciosè errari; Interpreteſq; noſtri plerique in Cauſarum arduarum & Rerumpublicarum adminiſtratione exercitati, & ad

[h] *Did. Perer. in Ordin. Regn. Caſtell. in proæm. qu. 2. Nic. Everard. in Loc. Legal. in Loc. ab Authorit. n. 3. Suarez. lib. 3. de Legib. cap. 3. n. 14. Luc. Caſtellin. de Elect. & confirm. Prælat. in præl ud. §. 2. n. 4.*

[i] *Molinæ. ad l. 1. §. ſimpliciter. n. 47. ff. de verb. oblig. Jo. Dauth. in Com. de Teſtam. in proleg.*

[k] *Math. Weſenbech. de jur. Stud. recte inſtit.*

ad Conſilia Principum vocati, induſtriâ & acumine mirabili Cauſarum ferè omnium Deciſiones in ſcriptis ſuis nobis reliquerunt, pluresque Controverſiarum forenſium Determinationes eorum Scriptis quam Legibus ipſis [1] attribuere debemus, atque inde omnes ferè agnoſcunt jus Civile Romanorum ſine *Accurſio*, *Bartolo*, & reliquis Interpretibus non poſſe conſiſtere. Ita enim *Andr. Alciatus* [m], *Eguinarius Baro* [n], *Viglius Zuichemus*, [o] non juris tantùm peritiâ ſed & Literarum ſcientiâ illuſtres, de iis ſtatuerunt, ex *Ulpiani*, *Pauli Martiani*, *Papiniani* Commentariis non ſatis potuiſſe Controverſias in foro & judiciis decidi, niſi *Accurſij*, *Bartoli*, *Baldi*, *Alexandri* reliquorumq; Interpretationes acceſſiſſent. Id tantum concedit *Alciatus*. [p], Nos Laboribus *Accurſij* & Doctorum carere potuiſſe, ſi Juriſconſultorum Romanorum Volumina ex Edicto *Juſtiniani* non perijſſent.

1 *Weſenbech. in Loc. citat.*

m *Alciat. in L. apud Labeonem. in fin. de verb. ſign.*

n *Eguin. Baro. in Comment. ad Inſtit. Ever. Bronchorſt. in lib. ἐναντιοφανῶν in princ.*

o *Vigl. ad §. ult. Inſtit. de Rer. Diviſ.*

p *Alciat. in d. L. apud Labeonem.*

V. Hanc vero poteſtatem qua Doctores noſtri uſi ſunt in Legibus explicandis & reſpondendo de jure, ortam fuiſſe exiſtimat [q] *Zaſius* ex ea poteſtate quam Imperatores conceſſerunt Juriſconſultis Romanis reſpondendi de jure, quorum reſponſa judices Romani in Sententiis ſuis ſequi tenebantur, cum

q *Zaſ. ad l. 2. §. & obiter. v. Authoritatem. n. 6. de Orig. jur. Math. Steph. diſp. 2. p. 1. § 9.*

cum hoc solo discrimine, quod illorum Responsa vim Legis [r] habuerunt, & secundùm ea omnes Romani Imperij judices Sententias pronunciare debebant, Scripta verò nostrorum Interpretum non habent aliam Authoritatem quam ex Consuetudine & Ratione, quæ tamen imperio Legum non sunt inferiores quoties [f] Contrarium in Legibus Romanis non est expressum. Rationis enim naturalis tanta est potentia, ut sola vim Legis [t] habeat in omne genus humanum, habeaturque pro Lege non Scripta, multaque a Jurisconsultis Romanis decisa habemus [u] ex sola ratione naturali, rectéque asserunt *Baldus* & eum [x] insecuti, Imbecillitatem esse humani intellectus in quacunque Causa Legem quærere, ubi rationem naturalem inveneris, & Lege deficiente solam Rationem naturalem ad Decisionem Causarum sufficere [y] omnes asserunt.

[r] *L. 2. §. primus D. Augustus. de Orig. jur. L. jus Civile. 7. de Just. & jur.*

[f] *Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 31. n. 9. Shrader. de feud. p. 9. in princ. p. 2. sect. 3. n. 130. Steph. d. disput. 2. §. 9.*

[t] *Angel. cons. 345. Tiraqu. in fallent. Reg. jur. Civil. in Reg. Cessante Causa.*

[u] *L. scire oportet. 13. §. sufficit. ff. de Excus. tutor. & ibi gl. & Dd.*

[x] *Bald. in d. L. scire oportet. §. sufficit. col. 4. Jas. in L. quoties. n. 25 C. de Rei vendic. Rebuff. ad L. unic. C. de senten. quæ pro eo quod inter. n. 4. Gomer. var. resolut. c. 10. de Individuis.*

[y] *Jas. ad L. illam. n. 10. C. de Collat. Abb. ad c. cum fuit. n. 4. de decim. And. ab Exe. ad c. 1. de Constit. n. 449. Tiraqu. in tract. Cessant. Causa. Limit. 1. n. 74. Surd. decis. Mant. 229. n. 2. Cened. ad c. ex parte 11. n. 3. de transact. Grevæ. ad observ. Gail. in proœm. conclus. 15.*

VI. Hinc est quod Lege deficiente, ex Sententia unius Doctoris expressa Causa judicari debet, quando

do in Terminis [z] Controverſiam definit; tantaque eſt *Accurſij* Authoritas, ut ex ejus Sententia Cauſa judicanda ſit quoties inſignis aliquis Interpres [a] ei adhæret. Et multi Principes in ſuis Dominiis Interpretationibus & Opinionibus Doctorum Vim Legum conceſſerunt. Lege enim *Luſitana* judicibus [b] mandatum eſt, ut deficientibus Legibus Regni & jure Civili Romanorum, ad *Accurſij* gloſſas & *Bartolum* recurratur, Legibuſque Regni Caſtellæ judices debent Cauſas dijudicare ex Opinionibus *Joannis Andreæ* & *Panormitani* in jure Canonico, & *Bartoli Baldique* in jure Civili [c], in defectum Legum Regiarum & juris *Cæſarei*; & in Germania *Carolus quintus* Imperator in Conſtitutionibus ſuis Criminalibus [d] mandavit conſulenda eſſe Doctorum juris Romani Collegia in Academiis conſtituta pro Interpretatione, ſi quid Ambiguum aut Obſcurum in Conſtitutionibus ſuis ſuboriatur.

[z] *Afflict. deciſ. 169. n. 1. Cavalcan. deciſ. 30. n. 39. p. 1. Greuæ. d. concluſ. 5. n. 123.*
[a] *Everard. in Loc. a Contrar. ſenſ. n. 41.*
[b] *Ordin. Luſit. lib. 2. tit. 5. Fragoſ. de regim. Reip. Chriſtian. p. 1. lib. 4. diſp. 10. §. 3. n. 187. Auguſt. Barboſ. ad tit. de nov. Cod. fac. n. 12.*
[c] *In Legib. Ordin. lib. 4. tit. 1. l. 4. Diaz. de Montalu. ad Leg. For. Hiſp. lib. 1. tit. 6. n. 1. in addit.*
[d] *Conſtit. Carol. 5. Criminal. cap. ult.*

VII. In infinita vero negotiorum humanorum Varietate quandoque occurrunt Controverſiæ Legibus non determinatæ, quæ vix humani ingenij acumine poſſunt diſſolvi, qualis eſt illa apud *Ulpianum* [e], De bonorum poſſeſſione aviti Liberti nepoti con-

[e] *L. Divi fratres. 17. ff. de jur. patron.*

concedenda: Et illa quæ coram *Cn. Dolabella* Proconſule Aſiæ proponebatur, in qua adeò hæſitabant Proconſul & Aſſeſſores, ut eam Athenienſium Areopago demandaret, ijdemque æquè incerti, accuſatorem & reum anno centeſimo adeſſe [f] juſſerunt; & ardua Quæſtio illa de Reo Criminis Capitalis, An poſſit ex vehementibus judiciis condemnari [g] ad mortem? & alia Quæſtio in jure Primogenitorum de Succeſſione inter Patrem & Nepotem ex Filio primogenito, quam arduam & inextricabilem [h] appellant, aliæque Similes Quæſtiones apud Juriſconſultos noſtros ſæpè occurrunt.

VIII. In his verò ſimilibuſque in quibus Lege expreſſa deſtituimur, neceſſe eſt ut ad Interpretes confugiant judices [i], ex quibus de jure partium poſſint pronunciare. In quo ab omnibus communiter receptum eſt, Quoties Interpretes inter ſe conſentiunt & Communem Opinionem conſtituunt, eam omnes judices [k] in Sententiis ſuis ſequi tenentur. Et ſi judices contra Communem Opinionem pronunciaverint, cenſentur per imperitiam [l] judicaſſe, & Litem [m] ſuam faciunt. Tan-

[f] *Gell.lib.12. Noct. Attic. cap.7.Valer. Max. lib.8. cap.1.*

[g] *Charond. du droict Franc. lib.3.Reſp.66.*

[h] *Molin.de Majorat.Tract.2. diſp.632.Gam. Deciſ. Luſitan. 174.*

[i] *Math.Weſenb. de jur. Stud. recte inſtit. Ant. Cucch. Inſtit.Major. lib. 1.tit.1.*

[k] *Abb.ad. c. 1. n. 15. de Conſtit. Andr. ab Exe. in c. 1. de Conſtit.n.451. Rebuff.ad Auth. habita.C. ne fil. pro patr. Guid. Pap. qu. 277. Decian. lib. 2. tract. Crimin. cap.31.n.9. Menoch.lib.2.præſum. 71. Azogud.lib.3.Com. Opin.cap.4.*

[l] *Gail.lib.1.Obſer.153.n.51.*

[m] *Bal.& Dd.ad l.2.C.de pæn.jur.qui mel.judic.Maran. diſp. 10.n.38. Jo.vand.lib.1.qu.10.*

taque

taque eſt potentia Communis Opinionis, ut ſi ſupremæ Principum Curiæ vel Rota Romana contra Communem Interpretum Opinionem [n] pronunciaverint, ab iis diſcedendum ſit, & judices omnes Communi Opinioni debeant adhærere, cum ex rerum veritate non judicum Exemplis ſit [o] judicandum, niſi in Curiis e Rotis Principum toties ſit judicatum, ut ex iis inducta fuerit Conſuetudo; neque enim duæ Sententiæ inducunt Conſuetudinem, quod voluit [p] *Accurſius*, ſed probant [q] jam inductam, ſi in contradictorio judicio Latæ fuerint: Atque ea Statuta Principum, de quibus jam dictum eſt, Judices ſequi debere, dicta *Accurſij*, *Bartoli* vel *Panormitani* ita intelligenda eſſe tradidit [r] *Menochius*, modo eadem per Communes Interpretum Opiniones non fuerint reprobata.

IX. Cum verò Judicibus pro Tribunalibus ſuis ſæpè occurrant Controverſiæ valdè ambiguæ, quæ ex juribus Litigantium utrinque probabilibus ſæpè ſuſpenſos teneant Judicum animos, ijdemque Legibus expreſſis deficientibus ad Doctorum Interpretationes & Opiniones recurrunt, quos ſæpè inter ſe contrarios, eoſdemque ſibimetipſis quandoque repugnantes inveniunt, dum

[n] *Menoch. lib. 2. præſum. 71. Ant. Corat. de Com. opin. tit. 9. Caſ. 10. & 15. Dionyſ. Gothofr. lib. 1. Prax. Civil. tit. 2. Card. Tuſch. concluſ. 368. n. 5.*

[o] *L. nemo. C. de ſent. & interloc. Om. Jud.*

[p] *Accurſ. in L. de quib. ff. de Legib.*

[q] *Jac. Godefred. ad conſuet. Reform. Norman. v. conſuetudines in princ.*

[r] *Menoch. lib. 2. præſum. 71. n. 2.*

dum in Commentariis, Tractatibus, Consiliis, unus idemque sæpè contraria asserit, de quo *Baldus* præsertim notari solet, in quo tamen nihil præter Constantiam desiderari potest; Ideo pro distinguendis Doctorum contrariis Opinionibus, Regulæ nobis traditæ sunt, vel ex eorum numero, vel ex scribendi modo, vel ex Causarum natura, vel Interpretum personis, vel temporis Cursu, vel aliundè sunt desumptæ, quas hìc breviter apponendas esse censui.

X. Primò cum Interpretes contrarias sententias amplectuntur, Judices eam partem sequi debent quam Major [f] pars tuetur, illaque est Communis Opinio quæ a Majore Doctorum numero asseritur; numeranturque potius quam ponderantur Sententiæ, sicut de Jurisconsultis Romanis constituit Imperator *Theodosius* [t], solo *Papiniano* antepositio, qui numerum duorum implet; ijsdemque quorum Responsa in Pandectas sunt relata parem authoritatem [u] videtur tribuere *Justinianus*, ut ex numero authorum non ex pondere Opinio prævaleat. Quod tamen intelligendum est juxta ea quæ jam subjicimus.

XI. Secundò, eorum Interpretum sententiæ prævalent quas ex professo in

[f] *C. in canonicis. dist. 19. c. de quibus. dist. 20. Alciat. reg. 1. præs. 51. n. 1. Azpgud. lib. 3. Com. Opin. c. 4. Fragos. de regim. Reip. Christian. p. 1. lib. 4. disp. 10. §. 3. n. 183. Grevæ. concluſ. 154. Consider. 1. n. 5.*

[t] *L. vinc. C. Theodos. de Responſ. Pruden.*

[u] *L. tanta. 2. §. ne autem. 20. C. de vet. jur. enucl.*

in ſcriptis ſuis aſſerunt, eaſdemque arguunt, diſcutiunt & demùm concludunt, præ aliorum ſententiis, quas obiter, & per tranſitum, & perfunctoriè priores ſolùm imitati [x] tradiderunt. Omneſque in hoc acquieſcunt *Martini Navarri* [y] judicio, qui ait ſe eam pro Communi Opinione habere, quam ſex aut ſeptem Interpretes inſignes ex profeſſo agentes affirmant, præ illa quam quinquaginta alij ſola præcedentium authoritate ducti obiter effutiunt; juſtéque a multis aſſeritur, Doctores noſtros ſæpiùs eſſe gruibus avibuſque ſimiles [z], quarum unâ volante reliquæ inconſultò ſequuntur.

[x] *Alciat. Reg. 1. præſum. 51. n. 2. & lib. 2. parerg. cap. 17. Menoch. lib. 2. præſum. 71. n. 39. Maſcard. concluſ. 1138. n. 11. Fragoſ. d. diſput. 1c. §. 3. n. 184. Auguſt. Barboſ. ad c. 1. de Conſtitut.*

[y] *Navarr. in Manual. cap. 27. n. 289.*

[z] *Abb. ad. c. ut debitus n. 22. de appellat. Dec. conſ. 494. n. 15.*

XII. Tertiò, cum Doctores inter ſe ſæpiùs diſſentiant, ijdemque ſibi aliquando contrarij ſunt, aliud in Commentariis & Tractatibus, aliud in Conſiliis & Reſponſis aſſerentes, acerrimam de hoc articulo contentionem exercuerunt inter ſe *Andr.* [a] *Alciatus*, & *Tib.* [b] *Decianus*; dum ille pro Commentariis & Tractatibus contendit, hic pro Conſiliis, quòd Conſilia magis deliberatè plerumque ſcribantur; ex qua ratione alij ad *Decianum* [c] accedunt, & multarum Italiæ Civitatum Statuta & Curiæ Principum Germaniæ hanc partem confirmant, dum mandant Judicibus Cauſas

[a] *Alciat. 12. parerg. c. fin.*

[b] *Decian. in apolog. adverſ. Alciat.*

[c] *Magon. deciſ. Lucen. 15. n. 27. Boer. deciſ. 155.*

sas ambiguas ex Consilio [d] Sapientis dijudicare: Sed ex gravioribus rationibus alij defendunt [e] *Alciatum*, quòd in Commentariis plerumque cessent cupiditas æris, gratia, odium & omnis affectus, quæ omnia in Consiliis & Responsis sæpè interveniunt; ideoque suprema Camera Imperij Germanici magis credendum Interpretibus in Commentariis quam in Consiliis sæpè [f] censuit.

[d] *Jo. Dauth. in Commen. de Testam. in proleg. n. 7.*
[e] *Menoch. lib. 2. præsumpt. 71. n. 48. Cravett. de antiqu. temp. p. 1. §. propositis. n. 48. Paris. cons. 91. n. 48. lib. 3. Rittershus. in Cons. Raph. Fulgos. in princ.*
[f] *Mynsing. Cent. 6. observ. 60.*

XIII. Quartò, ubi Canonum & juris *Cæsarei* Interpretes inter se dissentiunt, si de Religione Christiana & Animæ salute agitur ut peccatis occurratur, Canonistæ [g] sequendi sunt. Ita cum Causæ Usurarum & Matrimoniales sint de foro Canonico, etiamsi Theologi a Canonistis dissentiant, ex Sententia Canonistarum Causæ [h] sunt decidendæ. In iis verò quæ ad Leges & forum Principum spectant, ex Sententiis Interpretum juris Civilis [i] judicandum est. De quo in superioribus aliquid dictum est.

[g] *Lanfranc. ad c. quoniam. contra. v. testes. de probat. Ant. Corat. de Com. Opin. Cas. 30. Dionys. Gothofred. in prax. Civil. lib. 1. Tit. 2. Gail. lib. 2. observ. 141.*
[h] *Menoch. lib. 2. præsum. 71. n. 49. Alb. Gentil. lib. 1. de Nupt. passim.*
[i] *Ant. Corat. de Comm. Opin. d. Cas. 30.*

XIV. Quintò, cum Doctorum sententiæ inter se pugnantes reperiuntur, eos potissimùm sequendos esse existimavit clarissimus Galliæ Jurisconsultus

ſultus *Guido Coquillus* [k], qui dignitates & fortunas contempſerunt, quales fuerunt *Bartolus* Caſtrenſis Speculator, *Maſnerius*, *Petrus Jacobi*, *Carolus Molinæus*, alijque qui in jure inveſtigando affectibus ſuis & Sordibus non indulſerunt.

[k] *Guid. Coquill. in Comm. ad Conſuet. Nivernenſ. in præfat.*

XV. Sextò, cum Interpretum Opiniones ſeneſcant (ut Res humanæ omnes) & Curſu Temporis mutentur, poſterioreſque Interpretes Uſu rerum & Experientia docti ab antiquioribus recedant, ſicut de filia ſemel a feudo excluſa ob maſculos ſuperſtites in perpetuum excludenda tradit [l] *Jul. Clarus*, cum poſteriores Interpretes contrariam Opinionem induxerint contra antiquiores; Judices ſequi debent Opinionem poſteriorum [m] Interpretum, atque ita in ſupremis Principum Curiis [n] ſæpè judicatum eſt.

[l] *Clar. §. feudum. qu. 80.*

[m] *Matheac. lib. 2. de via & rat. jur. cap. 26.*

[n] *Rot. Roman. in Noviſſ. Deciſ. 72. n. 2. p. 1. Vin. Deciſ. 402. n. 33. Chriſtinæ. Deciſ. Belg. 2. n. 1. & 3. vol. 1.*

XVI. Multa alia de Communibus Doctorum Opinionibus dici poſſent, quæ longè accuratius habentur apud eos qui de iis ex propoſito [o] tractarunt. Mihi tantùm ſufficit

[o] *Sylv. Nuptial. lib. 5. Menoch. lib. 2. præſum. 71. Maſcard. concluſ. 1138. Bonacoſſ. Azogud. & alij in Syntagm. Com. Opin. Dionyſ. Gothoſr. in prax. Civil. lib. 1. tit. 2.*

ficit ea attigisse, ex quibus constare potest, qualem vim habeant Interpretum Scripta in jure Civili Romanorum vel supplendo cum deficit, vel Interpretando & explicando ubi Ambiguum vel obscurum est.

XVII. Post Doctorum Interpretationes & Commentarios supereſt Authoritas Sententiarum, Judicum, & Rerum Judicatarum, quas multi contendunt inter Juris Civilis partes esse ascribendas, quibus repugnat Imperatoris *Justiniani* Sanctio & Communis Interpretum nostrorum Sententia, in quo Articulo primam instituti Tractatus nostri partem concludemus.

JA. ARMACAN.

Conclusio

Caput IX.

Concluſio Libri primi *De Authoritate Rerum Judicatarum.*

I. SEntentias Supremarum Curiarum in Dominiis ſingulorum Principum Jus facere, & ſecundùm eas in ſimilibus Cauſis aliis judicibus judicandi neceſſitatem imponi multi exiſtimarunt. Ita enim Juriſconſulti Gallici Arreſta ſupremorum Senatuum ſuorum inter Juris ſui partes [a] enumerant; & in aliorum Principum Dominiis, ſententiis Supremarum Curiarum Authoritas Juris [b] ſæpè tribuitur, quam alij Judices in Deciſione Cauſarum ſequi debent, ſicut Decreta Senatus Romani vim Juris obtinuiſſe etiam ſub Imperatoribus *Ulpianus* [c] videtur aſſeruiſſe.

[a] *Lud. Servin. lib. 2. Playdoy. 60. qu. 5. Petr. Delomm. de juriſprud. Gallic. in præfat.*

[b] *Ant. Gamm. Deciſ. Luſitan. 33. in fin. Nunn. de Eſcob. de ratiocin. adminiſtrat. Comput. 13. Fragoſ. de regim. Reip. Chriſtian. p. 1. lib. 4. diſp. 10. §. 3. n. 193.*

[c] *L. non ambigitur. 9. ff. de Legib.*

II. Verùm

II. Verum Imp. *Juſtinianus* [d] hanc Authoritatem Juris revocat ad ſolas Sententias ab Imperatore prolatas, penes quem ſolum Leges ferendi & Interpretandi [e] jus eſt: Sententiis verò aliorum Judicum quorumcunque, etiam Præfectorum Prætorio vel Supremorum Senatuum, vim Legis non tribuit, ſed Exemplorum tantùm, quæ alios Judices movere & excitare poſſunt, ſed neceſſitatem ita Judicandi [f] non imponunt. Penes Senatum autem Romanum Juris poteſtas ſolùm erat in Republ. libera, quam retinebat poſtea ſub aliquibus Imperatoribus, qui ſpecie *Ariſtocratici* Imperij Senatum Populumque Romanum demulcere cupientes, illis ramum ejus poteſtatis [g] conceſſerunt, cujus radicem ab iis acceperant, ijſdemque radium Lucis ſuæ primævæ communicarunt; & *Ulpiani* dictum de Authoritate Senatus in Jure condendo, referunt [h] ad Hiſtoriam Juris, non ad Jus quo ea ætate utebantur.

III. Communis vero Interpretum noſtrorum Sententia eſt, Sententias ſolas [i] ab Imperatore vel ſupremo Principe (qui Jus Legis condendæ habet) prolatas, vim Juris habere, quæ alios Judices in Cauſis ſimilibus dijudicandis ad neceſſitatem ſimiliter Judicandi

[d] *L. nemo. 13. C. de ſent. & interloc. Om. Jud.*

[e] *L. fin. C. de Legib.*

[f] *Deſider. Herald. lib. 2. de authorit. rer. Judicat. cap. 1.*

[g] *Forcatul. ad L. ex hoc jure. n. 11. ff. de Juſt. & jur.*

[h] *Herald. d. lib. 2. cap. 1.*

[i] *Cabed. deciſ. Luſitan. 212. Gamm. deciſ. Luſit. 288. Coraſ. ad L. ingenuum. ff. de ſtat. hom. Herald. d. cap. 1.*

dicandi obligant; reliquorum verò Judicum Sententias etiam in Supremis Curiis proponi tantùm posse pro [k] Exemplis, libertate aliis Judicibus relicta, utrum Causis coram se agitatis existiment convenire, certum verò Jus non constituere, neque aliorum Judicum conscientias obstrictas [l] tenere; quia Decreta Judicum obligant eos solos inter quos prolata [m] sunt, & Res inter alios actæ aliis præjudicium [n] non faciunt, & lubrica sit dijudicatio Causarum ex similibus Sententiis, cum sæpè mutentur Sententiæ & Opiniones, & Circumstantiæ Causarum rarò conveniant, difficileq; sit probare idem Factum, easdem Circumstantias, eadem Momenta Temporum in utraque Causa [o] concurrere.

IV. Inde asserunt Decisiones Supremarum Curiarum, etiam Rotæ Romanæ, Jus non [p] constituere, sed esse tantum Decisiones Magistrales, & non aliam vim habere quàm responsa Prudentum, Doctoresque sæpè consulere contra Decisiones Rotæ Romanæ, Rotamque sæpè judicare contra Decisiones suas, Rotæque non ulterius esse deferendum quàm ipsius Ratio [q] valet,

[k] *L. nemo. & ibi Bald. n. 1. & 2. C. de Sentenc. & interloc. Om. Judic.*

[l] *Heral d. d. c. 1*

[m] *L. de unoquoque 47. ff. de re Judic.*

[n] *L. 1. ff. de Except. Rei Judic. tot. Tit. C. quib. Res Judic. non noc. l. 1. C. Res inter al. act.*

[o] *Sichard. de Contract. conf. 2. n. 5.*

[p] *Fr. de Pavin. in præfat. Extravagan. Ant. Cucch. Instit. Major. lib. 1. Tit. 1. Cabed. d. decis. 212.*

[q] *Menoch. lib. 2. præsum. 71.*

Salgad. de Reg. Protect. p. 1. c. 1. prælud. 5. n. 272. Card. Tusch. v. Roman. Rota. conclus. 368. n. 5. Theodos. Rube. Singular. ex Decis. Rot. Rom. p. 2. Circa Styl. Rot. §. 3.

&

& ſi contra Communem Doctorum Sententiam ſit Judicatum, Communem potius eſſe ſequendam quàm Rotæ [r] Deciſionem.

V. Sententiæ tamen Senatuum, præſertim Supremorum, reverentèr obſervandæ ſunt in Deciſione ſimilium Cauſarum, ut monet *Math.* [f] de Afflictis, & ab iis non niſi ex gravibus Cauſis [t] eſt diſcedendum, præſertim ſi in Curiis Supremis aliiſve Inferioribus in aliquo genere Controverſiarum Ambiguarum eodem modo fuerit continuo uſu judicatum, tum enim Res eodem modo Judicatæ tranſeunt in Conſuetudinem, Judiceſque in Similibus Cauſis [u] obligant & vim Juris ſortiuntur, & ex *Severi* Imp. Reſcripto [x] *Rerum perpetuò ſimiliter Judicatarum Authoritas vim Legis obtinere debet.* Neque tamen duæ Sententiæ in eodem genere Conſuetudinem inducunt, quod voluit [y] *Accurſius*, niſi adducantur duæ Sententiæ in Contradictorio Judicio Latæ, ut conſuetudinem inductam [z] probent. Res ergo eodem modo

[r] *Dionyſ. Gothofred. in Prax. Civil. lib. 1. Tit. 2.*

[f] *Afflict. deciſ. 45. Gamm. d. deciſ. 228.*

[t] *Connan. lib. 1. Comment. jur. Civil. cap. 15.*

[u] *Cabed. d. deciſ. 212. Herald. d. lib. 2. c. 1. Fragoſ. d. diſp. 10. §. 3. n. 194.*

[x] *L. nam Imperator. 38. ff. de Legib. Gam. d. deciſ. 228. Gentil. lib. 1. de jur. Bellic. c. 11. Servin. Playdoy. jur. le teſtam. du Contr. de Laval. qu. 5. & in princ.*

[y] *In L. de quibus ff. de leg.*

[z] *Jac. Godefred. in Conſuet. reform. Norman. §. Conſuetud. in princ.*

ſimiliter

ſimiliter & perpetuò Judicatæ obſtringunt Judices ex vi Conſuetudinis, & non quòd ullam Juris partem conſtituant, quod videtur innuere *Paulus Chriſtinæus* aſſerens Deciſiones ſupremi Senatûs in Ordinatoriis Judiciorum non in Deciſoriis [a] ſequendas eſſe.

[a] *Chriſtinæ. deciſ. 356. vol. 1.*

VI. Reſtringendæ ergo ſunt Res Judicatæ ne Juris partem conſtituant, & coercendum ſit Jus Civile Romanorum intra Doctorum Interpretationes, quæ tamen ex confuſis eorum Commentariis in tantam molem excreverunt, ut ad purgandam hanc ſqualentem Legum Romanarum Sylvam (ut utar verbis [b] *Tertulliani*) novo *Juſtiniano* [c] jam opus ſit.

[b] *Tertullian. in Apologetic. cap. 4.*

[c] *Herman. Vulte. in Juriſpruden. Rom. in prolog. de ſtud. jur.*

VII. Hucuſque conatus ſum deſcribere Initium & Incrementum Juris Civilis Romanorum, dum Major pars Orbis Terrarum Imperio & Legibus eorum pareret; & quomodo deinceps labente hoc magno Imperio in Occidente, ad hoc Jus acceſſerint Jura Feudorum & Canonicum, cum Doctorum undequaque Interpretationibus, quæ Omnia

in unum Corpus coaluerunt. Supereſt jam altera Pollicitationis meæ pars, ut demonſtrem quem Uſum & Authoritatem habeat Jus Romanorum in Singulis Occidentalis Imperij Provinciis, & quomodo Principes Chriſtiani tum Conſtitutionibus, Legibus Municipalibus, Moribuſque & Conſuetudinibus ſuis Leges Romanorum admiſerint. Quod Libro Secundo jam aggrediemur.

JA. ARMACHANUS.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De Dominio Imperatoris Romani in Orbem Terrarum.

1. SI Principes Europæi etiamnum manent ſub Poteſtate Imperatorum Romanorum, ijſdemque adhuc de jure tenentur obtemperare, quod a plurimis Juris utriuſque Interpretibus ſæpè aſſeritur, facilis erit hæc Diſputatio de Legibus Romanis; cum omnes Populi Principum ſuorum Legibus teneri debeant, ſive Sponte ſive jure Belli devicti Principum ſuorum imperio ſe ſubmiſerint. Generale quippe pactum eſt humanæ ſocietatis, obedire Regibus, ait [a] *D. Auguſtinus*; & Populi debellati Victorum ſuorum Leges [b] ſequi debent, quia Leges arguunt Imperium,

[a] *L. 3. confeſſ. c. 28. c. quæ contra. diſt. 8.*
[b] *Bald. ad l. 1. ff. de Conſtit. Princ. Decian. reſp. 29. n. 98. vol. 3. Alber. Gentil. lib. 3. de jur. bell. cap. 11.*

Imperium, videnturque ſe ſubmittere Imperio Legiſlatorum [c], qui eorum Legibus utuntur; & inter Supremæ Majeſtatis primum eſt [d] Caput Leges Populis Civibuſque ſuis dare: Si verò ijdem Principes vel nunquam fuerunt Imperio Romano ſubditi, vel ex juſtis titulis ſe in libertatem aſſeruerint, Obſequium quod præſtant Romanis Legibus eſt Spontaneum, non ex Poteſtate Imperantium, ſed ex vi Rationis, cui omne genus humanum teſte *Baldo* [e] tenetur obedire.

[c] *Roman. conſ. 70. n. 13. Menoch. conſ. 21. n. 1 R. & conſ. 75. n. 22. Math. Steph. de juriſd. lib. 2. p. 1.*

[d] *L. 1. ff. de Conſtit. Princ. Bodin. lib. de Rep. cap. 10.*

[e] *Bald. ad L. nemo. C. de ſent. & interloc. Om. Jud.*

II. Imperatores autem Romanos fuiſſe Dominos non modò Provinciarum Orbis Chriſtiani, ſed & totius Mundi, multi Interpretes noſtri acriter contendunt; de quarum Singularum Jure agendum erit, cum de Juris Civilis uſu in Singulorum Principum Dominiis tractabimus: Modò diſcutiemus breviter illam Communem Sententiam quæ Romanos Imperatores Mundi Dominos eſſe aſſerit. Hanc vero Sententiam tuentur præcipuè Juriſconſulti Itali & Germani, qui ſuperſtitiosè inhærentes verbis Conſtitutionum Impp. *Antonini* [f] & *Juſtiniani* [g] tradunt Imperatorem Romanum eſſe Orbis Terrarum Dominum, omneſque Reges & Populos ei ſubeſſe: Sibique pariter

[f] *L. deprecatio. 9. ff. de Leg. Rhod. de jact.*

[g] *L. bene a Zenone. C. de quadrienn. præſcript. l. 1. C. de rapt. Virg. L. properandum. 13. in princ. C. de Judic. Authent. de Conſul. 105. in fin.*

pariter abblanditus poſtea *Fredericus primus* ſe Urbis & Orbis gubernacula tenere [h] gloriatus eſt; eumque qui hanc Sententiam non ſequitur Hæreticum appellat [i] *Bartolus*, & peccare mortaliter *Hoſtienſis* [k] ait. Cujus Cenſuræ metu, de facto aliquos Principes non parere Imperatori, de jure verò omnes ei ſubeſſe debere *Petrus* de *Bellapertica* [l] in Gallia docens, alijque plures [m] aſſerunt, & *Gulielmus Maynerius* [n] *Senator Tholoſanus* de hac quæſtione agens non auſus eſt Sententiam ſuam explicare, ſed ſe Judicio Eccleſiæ remittit.

III. Hanc tamen Sententiam plurimi [o] tuentur, eamque argumentis e Sacris Literis, & a Jure Naturæ Gentiumque petitis conantur probare, quæ omnia Communiter refelluntur ab Interpretibus ſæpè antiquis, & a recentioribus fere omnibus, Gallis præſertim & Hiſpanis, qui prolixè docent [p], hoc ex Sacris Literis non poſſe elici, & Naturæ Gentiumque Juri eſſe

[h] *Oth. Friſing. in vit. Fred.* 1. *cap.* 30.

[i] *Bare. ad L. hoſtes. n.* 7. *ff. de Capt. & poſtlim.*

[k] *Hoſtien. ad c. venerabilem. de Elect.*

[l] *Petr. de Bellapert. in repet. L. cunctos populos n.* 4. *C. de ſum. Trinit.*

[m] *Alber. Gentil. lib.* 1. *de jur. Bell. cap.* 23. *Franc. de Ponte. de Poteſt. Parerg. Tit.* 11. *n.* 26.

[n] *Mayner. ad L. quod juſſu. n.* 20. *ff. de Reg. jur.*

[o] *Jaſ. ad L. cunctos populos. n.* 6. *C. de ſum. Trinit. Caſtard. de Imper. qu.* 52. *Cott. in Memorabil. v. Impertor. Vin. lib.* 1. *Com. opin.* 369.

[p] *Jo. Ignæ. in repetit. L. neceſſaxeos. §. non alas ff. de Senatuſ. Syllan. n.* 252. *Menoch. conſ.* 2. *n.* 100. *lib.* 1. *Vaſq. lib.* 1. *Controverſ. ill. cap.* 26. *n.* 31. *Covarr. ad c. peccatum. p.* 2. *§.* 9. *n.* 5. *Cæval. cir. con. com. qu.* 227. *Victor. relect.* 5. *de Indis. ſect.* 2. *Grot. lib.* 2. *de jur. Bell. cap.* 22. *n.* 12.

repug-

repugnans & impoſſibile, ut omnes Orbis terrarum Populi poſſint ſub unius Principis Imperio juſtè gubernari, & abhorrere ab ipſis Legibus Romanis, in quibus plures Populi Hoſtes [q] Romanorum, alij exteri nec Hoſpitio nec Amicitiâ cum iis conjuncti [r], & fruſtra de Poſtliminij fictione jureque ita ſubtiliter diſceptatur [s], Si omnes Populi ſint ſub Imperio Romano, eique parere debeant. Nec etiam validam eſſe hujus Sententiæ probationem quæ ex Legibus Romanis depromitur, & Imperatores de ſui Imperij finibus non eſſe idoneos judices Teſteſve [t], cum in Causâ ſuâ contra alios Principes teſtimonium dicunt; eoſdemque dum ſe Mundi Dominos prædicant, per hyperbolem & per arrogantiam Locutos eſſe Interpretes [u] aſſerunt: Eandemque Sententiam eſſe ridiculam [x] & explodendam [y], ejuſque Sententiæ autores nullas alias habere rationes quam eas quæ eorum dictis & teſtimoniis [z] innituntur.

IV. Hanc igitur Diſputationem de Dominio Imperatorum Romanorum

[q] *L. poſtliminij 5. §. in pace. ff. de Capt. & poſtl. L. mercatores 4. C. de Commerc.*

[r] *L. apud. hoſtes. 9. L. hoſtes. 24. ff. de Capt. & poſtl.*

[s] *L. l. 5. §. in pace. ff. de Capt. L. poſtliminium. 19. in princ. ff. Eod. tit.*

[t] *L. nullus. 10. ff. de Teſtib.*

[u] *Alber. ad l. 1. n. 8. C. de ſum. Trinit. Navarr. ad c. novit. de Judic. Notab. 3. n. 52. Chaſſanæ. in Catal. gl. mun. p. 2. conſider. 32. Carrar. de Interpret. reg. jur. Can. qu. 3. art. 9. Fr. de Amicy. lib. 1. obſer. jur. cap. 1. n. 69. Soto. lib. 4. de Juſt. & Jur. qu. 4. art. 2. Bodin. lib. 1. de Rep. cap. 9.*

[x] *Forcat. in Cupid. cap. 2. n. 5. Grot. lib. 2. de jur. Bell. cap. 22. n. 13.*

[y] *Oldrad. conſ. 60. Menoch. conſ. 2. n. 89. lib. 1. Molin de Juſt. & Jur. Tom. 1. Tract. 2. diſp. 25.*

[z] *Arniſæ. lib. 1. de jur Majeſt. cap. 2. n. 5.*

in Orbem Terrarum, eſſe potiùs quæſtionem Facti quam juris rectiſſimè ſtatuit *Fulvius* [a] *Pacianus*, in quo non tam de jure Imperatorum agitur, quod nullis rationibus defendi poteſt, quàm ex quæſtione facti dependet, quas ſcilicet Mundi partes Romani ſubjugaverint, & quâ Armorum Juſtitiâ vel Romani ipſas acquiſiverint, vel ipſæ a Romanis Imperatoribus iterum deſciverint. Licet enim Romani debellaverint Europam magnamque Aſiæ & Africæ partam, apud Omnes tamen [b] conſtat, multas Orbis Terrarum partes Romanorum Imperio nunquam ceſſiſſe; Scythæ nempe & Sarviatæ, Perſæ, Indique & univerſus Oriens Ultra Euphratem nunquam Romanis paruerunt, genteſque Europeæ (de quibus agit hic Tractatus) a Romanis devictæ, de Injuſtitia Bellorum Romanorum coactæ per aliquot Sæcula ëouſque quietè vixerunt ſub eorum jugo, donec ſingularum Europæ nationum Principes ex imbecillitate & declinatione Romani Imperij opportunum tempus aſſerendæ ſuæ Libertatis nacti, Regna ſua propria conſtituerunt, nullius Superioris (poſt Deum ſolum) Poteſtati obnoxia, eademq; tot ſeculis ab Imperatorum Dominatione Libera poſſederunt, ut

[a] *Pacian. lib. 2. de probat. cap. 35. n. 52.*

[b] *Jo. Ignt. in repetit. d. §. non alias. n. 253. de Senat. Syllan. Navarr. d. notab. 3. n. 52. Forcat. in Cupud. cap. Fred. Scot. lib. 1. reſp. 1. n. 119.*

ſi

ſi omnes alij tituli deeſſent, ex ſolâ tanti temporis Præſcriptione ſe adverſus Romanum Imperatorem tueri poſſint.

V. Eſt enim Communiter a noſtris Interpretibus recepta Sententia [c], Poſſe Principes Populoſque liberos merum Imperium & Poteſtatem Supremam adverſus Imperatorem privativè præſcribere, eandemque ſicut Privilegio & conceſſione acquiri, ita & [d] Præſcriptione defendi poſſe; præſertim cum Imperatorum tacitus conſenſus acceſſiſſe præſumatur, ex quo nullâ interpellatione per tempus longiſſimum uſi, Provincias reliquas Europæas (præter Germaniam) pro derelictis habuiſſe cenſendi ſunt, in qua tamen Diſputatione Canoniſtæ nullam Præſcriptionem admittunt adverſus Pontificem [d] Romanum, quòd Principes Populique, Juris a Chriſto demandati Apoſtolis ſuis pro ſalute animarum gregis ſui, non ſint capaces.

VI. Qui verò Imperatoris Romani Dominium in Orbem Terrarum aſſerunt, in eo omnes conſentiunt [d], Dominium ejus comprehendere Juriſdictionem & Protectionem ſolam, ſingularum vero Rerum Dominia

[c] *Bart. ad L. hoſtes. ff. de Capt. Caſtald. de Imper. qu. 54. Menoch. conſ. 2. n. 70. lib. 1. Balb. de præſcript. 2. par. 5. par. princip. Montan. de regalib. qu. 5. n. 33. Card. Tuſch. concluſ. 70. n. 3. Arniſæ. lib. 2. de jur. Majeſt. cap. 2. n. 4.*

[d] *Card. Tuſch. d. concluſ. 73. n. 3.*

[e] *Gl. & Bart. proæm. ff. in princ. Covarr. in c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 5. Gail. lib. 1. de pac. publ. cap. 11. n. 4. Molin. de Juſt. & jur. Tom. 1. Tract. 2. diſput. 30. Peregrin. de jur. fiſc. lib. 1. Tit. 2. n. 40. Conſ. Illuſtr. German. p. 1. conſ. 22. n. 2.*

minia penès privatos manere, Regimen enim Reipublicæ Romanæ a Senatu Populoque in Imperatores solùm translatum fuit, ait [f] *Arcadius*; Dominia verò rerum singularum ex Jure-gentium descendunt [g], quod a Principibus non potest tolli, atque ita Reges & Principes in Dominiis suis habent supremam Potestatem & Jurisdictionem, Dominia verò rerum singularum ad subditos spectant, neque enim ejusdem Rei duo in solidum domini esse [h] possunt; quod a *Seneca* rectè [i] explicatur, *Omnia Rex Imperio possidet, singuli Dominio: Ad Imperatores Potestas omnium pertinet, ad singulos Proprietas: In iis est suprema Potestas & gubernatio, non Proprietas rerum singularum*; falliturq; *Decius* dum asserit [k] posse Imperatorem & Supremos Principes de plenitudine Potestatis, nulla subsistente Causâ Rerum Dominia subditis auferre.

[f] *L. unic. ff. de off. Præf. Prætor.*

[g] *L. ex hoc jure. 4 ff. de Just. & jur. Argentræ. ad Consuet. Britann. tit. des approprianc. art. 227.*

[h] *L. si ut certo. 5. §. si duobus. ff. Commod.*

[i] *Senec. lib. 7. de Benefic. Cap. 3. & 4. Cujac. lib. 15. observ. 30. Fr. de Amay. lib. 1. observ. jur. cap. 1. n. 70.*

[k] *Dec. cons. 269. n. 7. Bart. & Dd. ad L. fin. C. si contr. jus vel util. publ. Coler. de proceff. execut. p. 2. cap. 3. n. 334. Salas. Tract. de Legib. 14. disp. 7. sect. 7. Fr. de Amay. d. c. 1. n. 70. & seq.*

VII. Ex ijsdem porrò qui Imperatoris Romani partes tuentur, aliqui excluſam censent [l] Præscriptionem Principum Christianorum contra Romanum

[l] *Zoanet. tract. de Rom. Imper. n. 130. 133.*

manum Imperatorem ex uſu Linguæ Latinæ & Legum Romanarum, eaſdemque continuam hujus præſcriptionis interruptionem induxiſſe, & ex iis Romani Imperij Dominationem & Poteſtatem adhuc videntur agnoſcere.

VIII. Romani primis Reipub. ſuæ temporibus ſermone Græco [m] plurimum uſi ſunt, & Gentibus vicinis rarò uſum ſuæ Linguæ in Publicis Actis Magiſtratuum concedebant, etiam iis quibus jus Civitatis Romanæ dabant, & ſingulari privilegio Cumanis ſupplicantibus [n] illud indulſerunt, donec tandem poſt debellatos Carthaginenſes Imperium Orbis Terrarum ſibi ceſſiſſe exiſtimantes, per pleraſque Mundi tum cogniti partes diffuſo Imperio ſuo, ex ſtudio Dominationis ſuæ conſervandæ, Omnes gentes Linguæ Legumque ſuarum commercio ut communi vinculo devincire nitebantur, eaſdemque a ſe devictas ad Linguæ & Legum ſuarum uſum cogebant: Hic vero Linguæ mutandæ juſſus Imperioſus a *D. Auguſtino* [o] dicitur, & in omnibus Romani Imperij Prinvinciis exactè [p] obſervatus eſt: Romæ enim & in Provinciis omnibus Magiſtratus Sermone Romano [q] jura reddebant; actores, rei, teſteſque non alio Sermone

[m] *Dionyſ. Halicarn. lib.* 1.

[n] *Liv. lib.* 40. *Molinæ. ad l.* 1. §. *eadem. de verb. oblig.*

[o] *Auguſtin. lib.* 19. *de Civit. Dei. cap.* 17. *Hottom. de jur. & privil. regn. Gall. cap.* 1.

[p] *Alciat. in rep. l.* 1. §. *eadem. de verb. oblig. Molinæ. ibid. n.* 21.

[q] *Briſſon. lib. de ſolut. lib.* 2. *Molinæ. d. n.* 21. *Papon. dn premier Notiar. tit. des Stipulation.*

mone utebantur; Prætores & judices Latinè Decreta & Sententias ſuas ferebant; Proconſules & præſides Provinciarum Mandata ſua Provincialibus Latinè edebant; Legati exteri Imperatores aut Senatum Romano Sermone tantùm alloqui, & in eodem Reſponſa accipere vel per Interpretem Romanum debebant; Contractus & Teſtamenta Romano Sermone facta ſunt; eodemque Legata & Fidei-commiſſa a morientibus relinquebantur; & generaliter in omnibus Publicis & Legitimis negotiis non alterius Sermonis uſus admittebatur, atque inde Romani non ſolùm Imperio ſuo ſed & Linguæ ſuæ Majeſtatem quandam conciliare velle viſi ſunt.

IX. Et licet Romani Græcam Linguam plurimum colerent ob ejus elegantiam variaſque Scientias in eâ traditas, eaque publice doceri [r] permiſerint, poſt Græciam tamen Aſiamque devictas, Græcos ſub eodem Linguæ Romanæ imperio coercuerunt: Nam Græcos per Interpretem Romanum etiam in Græcia & Aſia loqui cogebant, ijdem Græcis ubique Latinè reſponſa [s] dabant, & *Cicero* reprehenſus fuit a Senatu, quod apud Syracuſanos [t] Græcè verba feciſſet, *Cæſareſque* ipſi licet omnium rerum Dominos

[r] *Quintil. lib. 12. Inſtit. cap. 10. Molinæ. in Loc. cit.*

[s] *Valer. Max. lib. 2. cap. 2.*

[t] *Cicer. act. 5. in Verr.*

ſe

se existimarent, *Tiberius* tamen in Sermone Græco promptus ab eo abstinuit semper [u] in Senatu, & a verbis Græcis in Edictis suis, *Claudiusque Herodi* Tetrarchæ facto, in singulare beneficium concessit ut in Senatu [x] Sermone Græco gratias ageret; & Romani porrò Magistratus in Provinciis suis non alio quam Latino [y] Sermone salutari, conveniri & interpellari debebant.

[u] *Sueton. in Tiber. cap. 70.*

[x] *Dio. lib. 58.*

[y] *Cont. lib. 1. disput. jur. Civil. cap. 15.*

X. In hoc tamen Romani distinguebant ea quæ sunt juris Quiritum ab iis quæ sunt juris gentium, nam solemnes & Legitimi actus juris Quiritum Sermone tantùm Romano celebrabantur, reliqui autem Græco, Punico, vel alio Sermone [z] fieri poterant: Fuitq; Sermo Romanus ita rigidè in omnibus Provinciis servatus, etiam sub Imperatoribus Græcis Constantinopoli agentibus, ut non potuerit nisi per Contrarias Imperatorum Constitutiones abrogari, nam & *Triphonius* (*Ulpiani* æqualis sub *Alexandro Severo*) ait Decreta Prætorum esse Latinè interponenda [a], idemque Codices *Gregorianus*, *Hermogenianus*, & *Theodosianus* Latinè scripti satis demonstrant, exceptis aliquibus Constitutionibus Græcis quæ in Codice *Theodosiano* reperiuntur.

[z] *L. 1. §. ult. ff. de verb. oblig. L. Græce. 8. ff. de fideijuss. L. an inultis. 8. §. fin. ff. de acceptil. Brisson. lib. 2. de solut.*

[a] *L. decreta. 48. ff. de Re Judic.*

XI. Post

XI. Post translatam verò Sedem Imperij a *Constantino*, cum Longobardi, Gothi, Hunni aliæque gentes barbaræ Italiam & maximam Europæ partem possiderent, Imperatores Romani eorum viribus impares, Româ Italiâque derelictâ Romanum etiam Sermonem exolescere passi sunt; Græceq; Constitutiones suas ediderunt; quòd eo Sermone Constantinopoli vulgò uterentur. Et tum editæ sunt Constitutiones *Arcadij* & *Honorij* [b], Judices tam Græca quam Latina Lingua posse sententias proferre, & Constitutiones *Justiniani* quibus Testamenta Græcè scribi, Legata, Tutelas, & Libertates Græcè dari [c] permissum est, Romæque veteris Privilegia Urbi Constantinopolitanæ indulta [d] sunt: Aliquem tamen Romanæ Linguæ honorem conservat *Justinianus* in Constitutionibus suis, dum ea appellat Patriam Linguam [e], a quâ Leges Romanæ originem duxerunt; & post *Justinianum* Imperatores Constantinopolitani Leges Græcè scribebant, juraque per judices suos Græcè reddebant Italiâ & Occidente exuti, excepta parte exiguâ quam Ravennæ per Exarchos administrabant. Ita pro virtutibus & Linguâ Romanorum Imperatores Romani Mores & Linguam Græ-

[b] *L. judices. 12. C. de sent. & interloc. om. Jud.*

[c] *L. hac. consultiss. §. fin. C. de testam. L. fideicommissa. 11. de Legat. 3. Brisson. d. lib. 2. de solut.*

[d] *L. omni. 6. C. de sacros. eccles. L. unic. C. de privileg. Urb. Constantinop.*

[e] *Novel. 156.*

Græcorum induerunt, de quibus veriſſimè *Horatius* [f],

[f] *Horat. lib. 2. epiſt. 1.*

Græcia capta ferum victorem cepit.

& *Titus Livius* [g], *Græcos nihil a Majoribus ſuis retinuiſſe præter Scientias & verba*, Idemque *Delicias Opeſque Græcorum & Orientis Romanos ſubjugaſſe* [h] aſſerit.

[g] *Liv. lib. 41.*

[h] *Liv. lib. 44.*

XII. Poſt tranſlatum verò Romanum Imperium in *Carolum magnum*, in Occidente adhuc manere Romani Imperij Dominatio videri poteſt ex uſu Romanæ Linguæ in iis gentibus quæ nullam Imperatoris Romani Poteſtatem agnoſcunt. Apud Gentes enim Europæas ferè omnes, Judicia ferè omnia in ſummis Curiis Sermone Romano adhuc exercentur, Scientiæ omnes in Academiis & *Gymnaſijs* docentur, non Juriſprudentia tantùm Romana, ſed & Theologia, Medicina, Philoſophia, Scientiæ Mathematicæ & reliquæ omnes, Contractus omnes coram Notariis publicis eodem Sermone celebratur, & in pleriſque Provinciis etiam Sacra omnia peraguntur, & Scientiarum omnium Profeſſores Labores ſuos non aliter ſe putant juris publici facere, niſi eo Sermone evulgaverint. Eſt enim Sermo Romanus com-

commune vinculum omnium Mortalium [i], eumq; ait *Juſtus Lipſius* [k] Europæos inter ſe commercio Literarum & Sermonis conjungere.

XIII. Cum igitur Romani Linguam ſuam Europæis à ſe debellatis primò ex Majeſtate ſua impoſuerint, eademque adhuc maneat ut Romanæ Dominationis indicium, Principes aliqui ut hanc maculam eluerent, juſſerunt ſuorum judicum Decreta Patrio Sermone non Latino interponi; ita enim *Ludovicus duodecimus* & *Franciſcus primus* Galliæ Reges de Parliamenti Pariſienſis Sententiis Leges [l] tulerunt, & *Rodulphus* Imperator Germanicus (ex quâ Causâ non conſtat) anno 1273. conſtituit Mandata, Edicta, Privilegia, & Inſtrumenta Linguâ Germanicâ dienceps non Latinâ [m] conſcribi. Hic deinque uſus Sermonis Romani inter Europæos non tantùm tribuendus eſt Poteſtati & Mandatis Romanorum, verùm etiam & ipſius Venuſtati; in quo porrò Res maximæ, & Scientiæ omnes ultra alia omnia Idiomata deſcribuntur: Ipſique Galli qui de Linguâ ſuâ non immeritò gloriantur, ei tamen Romanam [n] longè anteponunt.

XIV. Legum denique Romanarum uſus in Supremis Curiis & Academiis Principum Chriſtianorum videtur repugnare

[i] *Choppin. de Sacr. polit. in præfat. n. 19.*
[k] *Lipſ. de pronunc. Ling. Latin. cap. 3.*

[l] *Hottom. lib. 1. de jur. Regn. Gall. cap. 2. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 10.*
[m] *Spanger. in Chron. Saxon. cap. 264. Hering. tract. de fideijuſſor. cap. 1. n. 134. Freher. in edit. Græc. Rom. in epiſt. ad Rud. Imp.*
[n] *Papon. Inſtruct. du premier. Notair. Tit. des Stipulat.*

pugnare eorum Præſcriptioni adverſus ſupremam Imperatoris Romani Poteſtatem, quâ ſublatâ Romanæ Leges deveniunt ad eum Caſum unde non poſſunt incipere; & per uſum videtur conſervari *Cæſarum* Dominatio, dum a Legibus *Cæſareis* coguntur exemptionum ſuarum Præſcriptionem petere, ut acutè *Bartolus* ° alijque arguunt, quorum argumentorum vim ut declinent Principes, ſinguli profitentur ſe in ſuis Dominiis Superiorem non agnoſcere, ijdemque Legibus Romanis ſe obtemperare profitentur, non ex vi Legum, ſed Imperio Rationis, quæ Legibus omnibus humanis eſt ſuperior; & dum *Cæſarum* Mandata & Juſſa reſpuunt, eorum Legibus liberè ſponteque ſe ſubmittunt, cum inter Omnes Leges humanas non poſſit par Norma inveniri, ad quam Leges ſuas Patrias accommodare poſſint.

° *Bart. ad L. hoſtes. n. 3. & 4. ff. de Capt. Zoanett. tract. de Rom. Imper. n. 132. Arniſæ. lib. 2. de jur. Majeſt. cap. 6. n. 14.*

XV. Illud in ſingulis Principibus eorumq; Dominiis demonſtrabimus, quibus Titulis juribuſq; Libertatem ab Imperio Romano acquiſiverint, & quouſq; Leges Romanas inter ſuas admiſerint. Incipiemus verò a Dominiis Imperij Romano-Germanici.

JA. ARMACHANUS.

CAPUT II.

Caput II.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Dominiis Imperij* Germanici.

I. Imperium Romanum post translatam Imperij Sedem a *Constantino magno*, Constantinopoli in Oriente floruit, in Occidente verò ex eo tempore ruere & labi cæpit, avulsis ab Imperio Italiâ, Galliâ, Hispaniâ, Germaniâ & reliquis Europæ Provinciis per Longobardos, Gothos, Sarracenos alioſque Barbaros, qui Imperatores Constantinopolitanos universâ Europâ (præter Exarchatum Ravennæ) excluſerunt, eaſdemque poſſederunt ſine interpellatione Græcorum Imperatorum poſt *Juſtinianum*, donec tandem *Carolus magnus Pipini* Regis Galliæ filius, debellatis barbaris in Gallia, Germania, & Hiſpania, fuſoque *Deſiderio* Longobardorum Rege in Italia, Romæ Votis & acclamationibus Senatus Populique Romani Im-

Imperator Romanorum ſalutatus, a *Leone tertio* Romano Pontifice circa annum ſalutis DCCC. Coronam [a] accepit, & poſtea cum *Irene* (que excæcato filio *Conſtantino* Conſtantinopoli Imperij faſces tenebat) & cum ejus ſucceſſore *Nicephero* pactionem [b] inivit, ut Oriens cum Conſtantinopoli Græcis Imperatoribus, Occidens cum Româ *Carolo* & ejus poſteris cederet.

[a] *Platin. in Leon. 3. Sabellic. Ennead. 8. Pacian. lib. 2. de probat. cap. 35. n. 40.*

[b] *Egnat. in Carol. magu. Bonfin. lib. 9. rer. Hungar. cap. 1.*

II. Ita manſit Imperium Occidentis penes *Caroli* poſteros ſupra centum annos, & deinceps Galliam Hiſpaniamq; ſuis Regibus, Italiamq; variis Principibus occupantibus, Imperij jus relictum eſt Germanis, inter quos ſeptemviri Electores exinde Imperatores ſuos Electionis Jure [c] conſtituerunt, quod continuo uſu & Conſuetudine inductum, per auream *Caroli quarti* Bullam poſtea confirmatum eſt, & ex eo jure Imperatores Romano-Germanici hodiè deſignantur.

[c] *Onuphr. de Comit. cap. 8. Molinæ. ad Conſuet. Paris. Tit. 1. des fiefs. Coler. de jur. Imp. Germ. §. 17. Sim. Piſt. conſ. 1. n. 19. Gryphiand. de Meichbild. Saxon. cap. 36.*

III. Etſi vero plures pro Gallis contendant [d], Imperium Romanum fuiſſe tranſlatum in Gallos in perſona *Caroli magni*, qui & Gallorum Rex fuit, &

[d] *Caſtald. de Imper. qu. 7. Ferrald. de jurib. & privil. Regn. Franc. in princ. & privil. 13. Gamber. de Legat. a Later. lib. 2. Tit. de rer. Ordin. n. 223. Molin. de Juſt. & jur. Tom. 1. diſput. 24.*

Galliâ

Galliâ (ut aliqui asserunt) oriundus, ideoque Gallum æquè ac Germanum ad Imperium jus habere, posseq; Imperatorem deligi; Jurisconsulti tamen Germanici & plerique alij jus suum tuentur, asserentes translatum fuisse Imperium in solos Germanos, ad eos solos spectare jus eligendi & destituendi Imperatores, solumque Germanum posse Imperatorem eligi; activè nempe & passivè Imperium translatum fuisse in Germanos Interpretes [e] explicant, ideoque Imperium potius Germanicum quam Romanum [f] appellant, ipsique Pontifices Romani qui potestatem hujus Translationis sibi vendicant, Imperium fuisse translatum in Germanos in Constitutionibus suis [g] asserunt.

[e] *Pacian. lib. 2. de probat. c. 35. n. 50. Lancellott. de jur. publ. lib. 1. cap. 1. qu. 3.*

[f] *Alvarott. ad tit. qui jeud. dar. poss. n. 8. Alber. ad l. 1. de Constit. Princ. n. 3. Jo. Igne. in d. repetit. §. non alios. n. 255. Æn. Sylv. de author. Rom. Imp. cap. 10. Alciat. de sing. Certam. cap. 32.*

[g] *C. venerabilem. 34. de Elect. clem. unic. de jure-jur.*

IV. In eo verò omnes Consentiunt, reliquos Principes Europæos a Potestate Romani Imperij se exemisse, & Libertatem acquisivisse ex variis Titulis, de quibus in singulorum Dominiis dicemus, ipsum verò Romanum Imperium supersesse adhuc in Germania, & a nulla alia Natione Supremam Impera-

Imperatoris Romani Majeſtatem recognoſci. Quamvis autem magni illius Imperij vires adeò jam ſint attritæ, ut illius Umbra [h] & Nomen tantùm remaneat, & infra Germaniæ terminos anguſtos Dominiaque Imperatoris Patrimoniali ſit [i] concluſum, & Germanicum potius quam Romanum dicendum videatur; cum tamen Imperium hoc uſque ad ſecundum Domini noſtri adventum & finem Sæculi duraturum Theologi [k] tradiderint, & Sultani Turcici vanè aſſerant ſe eſſe Succeſſores *Conſtantini magni* [l] in Imperio Romano, eadem plane vanitate qua Conſtantinopolitani Imperatores ſe Succeſſores fuiſſe *Alexandri magni* gloriabantur, quòd Macedonia [m] Romanorum Imperio ceſſiſſet, quin Imperium Turcicum a *Sarracenis* potius quam Romanis denominandum ſit, ideò Romanum Imperium non alibi quam in Germania [n] conſiſtere poteſt, cum Germaniæ Populi adhuc repræſentent Populum Romanum, Electorumque Conſeſſus Senatum Romanum, qui ſub Imperatoribus primariam Imperatoris eligendi poteſtatem habebat, & Imperatorum per acclamationes Legionum deſignatorum poteſtas rata non habebatur, donec in Senatu confirmata eſſet.

[h] *Sleidan. lib. 3. de ſum. Imper.*
[i] *Paſchal. lib. 9. oper. corr. cap. 26. Parthen. Litigioſ. lib. 1. cap. 16.*
[k] *Ad cap. 2. Daniel. Tertullian. ad Scapul. in princ. Ænæ. Sylv. de ortu. & authorit. Rom. Imp. cap. 8.*
[l] *Lazar. Soranz. in Ottom. cap. 57. Paul. Jov. Hiſtor. lib. 30.*
[m] *Codim. Curopol. de offic. eccleſ. & aul. Conſtantinopol. cap. 6. n. 51.*
[n] *Alber. Gentil. lib. 1. de jur. Bell. cap. 23.*

V. Ro-

V. Romani igitur Imperij Majeſtas in Germaniâ adhuc ſupereſt, ſive in Imperatore ſolo, ſive in Imperatore & Comitiis ejus Nationis, ſecundùm eos qui Imperium Germanicum Ariſtocraticum [o], & Imperatorem potius eſſe Adminiſtratorem [p] quàm Dominum & Monarcham voluerunt; & hoc Imperium eſt verè Romanum [q] non ei Surrogatum, quod a Romanis per tot locorum temporumque mutationes ad Germanos devenit, & ſi Imperium Germanicum ſit non Romanum, non dicenda erit Tranſlatio [r] ſed nova Conſtitutio Imperij, Et in eodem jus illius magni Imperij, licet in multis partibus imminutum, & authoritas Legum Romanarum adhuc [s] conſervatur.

VI. Germania vero univerſa in Imperio Romano erat ſub Vicario Galliarum, & diviſa erat [t] in Germaniam primam ad Rhenum ſitam, & Germaniam ſecundam ſeu Inferiorem quæ inter *Moſam* & *Rhenum* ad *Oceanum* Germanicum porrigitur, hodiè autem ſub Imperatore Romano-Germanico inter varios Principes & Civitates Liberas diviſa éſt, eorumque Territoria in decem [u] Circulos diſtributa ſunt, Auſtriacum, Burgundicum (ſub quo continentur Provinciæ Burgundicæ quæ Duci

[o] *Math. Steph. de Juriſd. lib. 1. cap. 1. n. 4.*

[p] *Math. Steph. lib. 2. de Juriſd. p. c. 1. n. 57.*

[q] *Sim. Piſtor. conſ. 1. n. 8. Knich. in relitat. apologet. n. 114. Gentil. d. cap. 23.*

[r] *C. venerabilem. de Elect. Rim. Piſt. d. conſ. 1. n. 1.*

[s] *Math. Steph diſp. 1. vol. 1. n. 12.*

[t] *Panciroll. in Notit. dignit. cap. 68.*

[u] *Paurmiiſter. de Juriſd. Imper. Rom. lib. 2. cap. 2. n. 58. Arumæ de Comit. cap. 2, 3, & 4.*

Duci Burgundiæ parebant) Electorium Rhenanum, Saxonicum Superiorem, Francicum, Bavaricum, Suevicum, Rhenanum Superiorem, Weſtphalicum, & Saxonicum Inferiorem, in quibus ſingulis Principes per judices & Magiſtratus ſuos ſubditis jus dicunt variè ſecundùm Conſuetudines ſtatuta & Conſtitutiones Provinciarum ſuarum, quæ tamen omnia juri Civili Romanorum ſubmittunt, & ad ejus Normam accommodant.

VII. Suprema Imperij Germanici Curia tenebatur olim in Aula Imperiali, ad quam appellatum eſt ab omnium Provinciarum inferiorum judiciis, & in cauſis Regalium, Dignitatum, Feudorum, & majoribus omnibus, jus petebantur uſque ad annum MCCCCLXXXXV, in quo a *Maximiliniano* primo & Comitiis Imperij Cameræ Imperialis Judicium conſtitutum eſt [x] *Wormatiæ*, & ex ſequenti Conſtitutione *Spiræ* [y] ſedem habet, cui ut ſupremo Imperij Tribunali omnes Electores, Principes & Subditi Imperij [z] obediunt, habetque concurrentem cum Imperatore [a] juriſdictionem,

[x] *Ordin. Cameer. p. 1. Tit. 27. Choppin. de doman. Franc. lib. 2. Tit. 15. n. 12.*

[y] *Imp. Jud. Cam. Ordin. p. 2. Tit. 34.*

[z] *Mynſing. Cent. 4. obſerv. 5. Gail. lib. 1. obſerv. 42. n. 3.*

[a] *Ordin. Cam. p. 2. tit. 35. Math. Steph. de Juriſd. lib. 2. p. 1. c. 3. n. 30.*

nec

nec ab eâ poteſt Imperator Cauſam [b] avocare, nec ab ejus Sententiâ appellare vel ſupplicare [c] fas eſt, ſed Reſtitutionem ſolam & Reviſionem petere: tantum limitatur ejus Poteſtas ad Cauſas Civiles, ſolaque admittitur accuſatio Criminalis in Camera ex Conſtitutione [d] violatæ Pacis Publicæ; de reliquis Criminibus non cognoſcit, nec [e] recipit Criminales appellationes, ſicut in omnium ferè Principum Dominiis Appellationes, in Cauſis Criminalibus interdictæ [f] ſunt.

[b] *Gail. lib. 1. obſer. 1. & 29. Paurmeiſter. lib. 2. de Jucap. 5. n. 34.*

[c] *Bender. de reviſ. act. in proœm. n. 17. Math. Steph. de Juriſd. lib. 2. p. 1. cap. n. 16.*

[d] *Mynſing. obſer. 98. n. 8. Cent. 2. Harprecht. ad §. in ſum. Inſtit. de de act. n. 68.*

[e] *Ordin. p. 2. tit. 28. Weſenb. ad tit. de appell. recip. in ff. n. 2.*

[f] *Andr. Rauchbar. in quæſt. jur. Civil. & Saxon. p. 2. qu. 45. n. 8. Jul. Clar. §. fin. qu. 14. n. 2. Pacian. conſ. 1. n. 70.*

VIII. In Camera præter Præſides, Comites ſcilicet aut Barones, triginta ſex Aſſeſſores conſtituti ſunt, qui non admittuntur niſi poſtquam Leges Romanas & Canones in aliquâ Academiâ docuerunt, aut in earum ſtudio quinque annos poſuerint, ijſdemque præſcriptum eſt in Conſtitutionibus Imperialibus, ut ceſſantibus Conſtitutionibus, Statutis, Moribuſque Provinciarum, ſecundùm jus Commune Romanum [g] judicent, & Cauſas in iis non expreſſas ex jure Romano dijudicent, illudque Aſſeſſores priuſquam Munus ſuum

[g] *Ordin. Cam. p. 1. Tit. 39. Paurmeiſter. lib. 2. de Juriſd. Imp. Rom. c. 5. n. 42. Gail. lib. 1. obſer. 36. n. 14. Math. Steph. de Juriſd. lib. 2. p. 1. c. 7. n. 236.*

ſuum ſuſcipiunt Juramento pollicери ex Ordinationibus Imperij [h] coguntur.

IX. Camerâ vero trecentis annis antiquius erat Judicium Rotuillenſe a *Conrado* IV. inſtitutum [i] pro Circulis Auſtriæ, Sueviæ, & Rheni, præter Conſiſtoria omnia quæ in ſingulis Principum & Civitatum Territoriis habentur, pro jure Subditis Imperij Germanici dicundo, in quibus omnibus ex Conſtitutionibus Imperij Cauſæ ex jure Romano ſunt decidendæ. Conſtitutiones quidem Statuta & Conſuetudines in ſingulis Territoriis inter jura Municipalia habentur, quæ poſſunt juri Romano derogare, ipſæq; Conſtitutiones Imperiales non aliud ſunt quam jus Municipale [k] Imperij, ſolum verò jus Romanum eſt jus Commune [l], ex quo Caſus in juribus Municipalibus vel non expreſſi vel obſcurè poſiti terminantur.

X. Hinc Communiter receptum eſt ab Omnibus Juriſconſultis Germanis, jus Romanum habere adhuc vim Legis in omnibus Imperij [m] Territoriis, ab omnibus Imperij ſubditis obſervandum [n] eſſe, eoque non ſolum Naturales ſed & Exteros in Imperio Domicilium habentes [o] teneri, omniaque in Legibus Romanis conſtituta manere apud Germanos

[h] *Ordin. Cam. Imp. tit. 54. & tit. 57. Chriſtinæ. deciſ. 54. n. 5. vol. 2.*

[i] *Lorich. in enchirid. arreſt. n. 1337.*

[k] *Gilman. in deciſ. Cam. Imp. 24.*

[l] *Bender. de Reviſ. Tit. 53. p. 3. n. 38. Math. Steph. de offic. Jud. lib. 1. c. 1. n. 2.*

[m] *Imp. Jud. Cam. Ordin. p. 3. tit. 54. Math. Weſenb. conſ. 23. p. 1. n. 1. & conſ. 43. n. 28. Dionyſ. Gothofred. in prax. Civil. Tit. 5. Pacian. conſ. 18. n. 15.*

[n] *Gipban. ad l. 1. C. quæ ſub mod. n. 10.*

[o] *Peck. de teſtam. Conjug. cap. 34. n. 2. Guil. lib. 2. obſer. 36. n. 5. Petr. Weſenb. conſ. 51. n. 4.*

integra & incorrecta, quibus jura gentis ejus Municipalia non derogarunt, ideoque Germanos teneri ad numerum Teſtium in Teſtamentis condendis de jure Romano [p] requiſitum, & pactum negativum ne Mater Liberis ſuccedat in Germania valere, cum ſit juri Imperiali Conſentaneum, conſuluit *Carolus* [q] *Molinæus*, & appellatio ab Interlocutoria Sententia non admittitur in Camera Imperiali ſecuta [r] jus Civile, ad quod etiam acceſſit Concilium Tridentinum [s], prohibens appellationes a gravamine, licet jus Canonicum eas appellationes admiſerit, aliaque ſimilia paſſim traduntur.

[p] *Everard. in Loc. a rat. Leg. Tit.* 35.

[q] *Molinæ. conſ.* 15. *n.* 14.

[r] *Gail. lib.* 1. *obſer.* 120. *L. ante ſentent. C. quor. appell. non recip.*

[s] *Chok. ad reg. Cancell.* 37. *n.* 7.

XI. In Germania plura antiquitùs erant jura Municipalia & Provincialia, quibus Principes Populique ejus gentis pro Moribus ſuis utebantur, priuſquam jus Romanum ab Imperatore *Lothario* eſſet reſtitutum; eademque adhuc apud eos manent, ſed in multis jam immutata per juris Civilis æquitatem prudentiamque, & in omnibus ab eodem Interpretationem accipiunt.

XII. Præ reliquis omnibus celeberrimum eſt jus Saxonicum, quo non Saxones ſoli, ſed & Iuſati, Sileſij, Brandeburgici, Brunſuicenſes, Lunæburgenſes, Heſſi, Idemque extra Impe-

Imperium Poloni & Lithuani [t] amplexi ſunt. Erat enim Saxonum gens Bellicoſa & Severa, qui non armis tantùm Dominationem auxerunt, ſed & judicia juſtè exactèque exercuerunt, Criminaque rigidè punierunt, pro Moribus Conſuetudinibuſq; gentis ſuæ, quas ſine ſcripto [u] habebant, eaſdemque reliqui Germaniæ populi paci conſervandæ aptiſſimas cenſentes ſequebantur. Eſt autem hoc jus antiquiſſimum, ejuſdemque uſum *Carolus magnus* [x], Saxonibus poſt diuturnum bellum devictis, pace cum iis initâ conceſſit, idemque adhuc Saxones alijque Populi Germanici retinent; fuitque diù ſine Scripto Moribus ſervatum, donec *Eccardus* a *Repichaw* Nobilis & Juriſperitus Conſuetudines Saxonicas in Tribus Libris Latinè [y] compoſuit, quos Speculum Saxonicum Landrecht appellavit, coſdemque *Otho primus* Imperator confirmavit; Idemque conſcribi juſſit Conſuetudines Magdeburgenſes, alteram juris Saxonici partem precibus *Edithæ* Imperatricis filiæ *Edmundi* Regis Angliæ (in cujus gratiam Magdeburgum condidit, idemque in Donationem propter Nuptias ei conceſſerat) & Meichbild [z] appellari juſſit, totumque hoc jus Saxonicum multis deinceps Docto-

[t] *Coler. in Orat. de jure Saxon. Math. Steph. lib. 2. de Juriſd. p. 1. cap. 7. n. 330.*

[u] *Bruſt. ad L. admonendi. n. 1175. de jure jur. Gryph. de Meichbild. Saxon. cap. 44. Coler. in d. Orat. de jur. Saxon.*

[x] *Gryphiand. de Meichb. Saxon. cap. 22, 23 Coler. in d. orat.*

[y] *Bruſt. in d. L. admonendi. Coler. deciſ. 107. n. 28. & conſ. 6. & 14. Gryph. de Meichbild cap. 36. & 51.*

[z] *Coler. de proceſſ. Exec. p. 1. c. 2. n. 26. Coler. in d. Orat.*

rum juris Civilis Commentariis explicatum & illuſtratum eſt. Et jus ipſum Saxonicum jus Civile Romanum Lingua Saxonica deſcriptum aliqui ea de Cauſa [a] appellant. Poſt Leges enim Romanas a *Lothario* reſtitutas, Germania univerſa eas amplexa eſt, multique Articuli hujus juris qui nimis aſperi viſi ſunt, per *Eugenium quartum* in Concilio Baſileenſi, & per Conſtitutiones Electorum Saxoniæ [b] ſublati totumque ad æquitatem Legum Romanarum eſt redactum.

[a] *Philipp. Aanibæ. in arus Suevic. Guſt. Adolph. d ann. 1631.*

[b] *Coler. d. c. 2. n. 26.*

XIII. Hæ enim Regulæ in Interpretatione juris Saxonici Communiter admiſſæ ſunt, jus Saxonicum eſſe ſtrictè interpretandum, & ultra Caſus in eodem expreſſos non poſſe extendi [c]; Idem jus in ambiguis & obſcuris Interpretationem a jure Romano [d] accipere; In Caſibus omiſſis & ubicunque jus illud deficit admitti jus [e] Romanum, eaque de Cauſa debitoribus conceſſum eſt beneficium [f] Ceſſionis Bonorum, quod aſperitas juris Saxonici non conceſſit; & revocatum eſt Juramentum Calumniæ in Judiciorum uſum, quod Moribus Saxonicis in deſuetudinem abierat; quæ & in Novis

[c] *Goden. conſ. 15. n. 12. Pruckman. conſ. 31. n. 9.*

[d] *Schnedewin. in §. item is. Inſtit. de oblig. quæ ex delict. Goden. d. conſ. 15. n. 11. Coler. in d. orat.*

[e] *Hartm. Piſt. lib. 1. qu. 31. n. 8. Coler. deciſ. German. 135. n. 11. Carpzov. in Juriſp. Rom. Sax. p. 2. Conſt. 16. definit. 15. Shrader. de feud. p. 10. ſect. 13. n. 14.*

[f] *Coler. d. deciſ. 135. n. 11. & deciſ. 117. n. 10.*

Con-

Conſtitutionibus Ducatus Pruſſiæ [g] renovata ſunt: Et poſt jus Saxonicum nullum aliud jus Commune præter Romanum [h] agnoſci.

[g] *Jus Ducat. Pruſſ. edit. ann.* 1620.

[h] *Lud. Shrader. conſ. 6. n. 31. Bruſt. in d. L. admonen. n.* 220. *Coler. in d. Orat.*

XIV. In Cauſis quidem expreſsè deciſis in jure Saxonico, Electores adhuc ſolicitè conſervarunt Authoritatem juris ſui, & ex ea Cauſa cum *Carolus quintus* Imp. Conſtitutionem edidiſſet de ſolis Fratrum Filiis admittendis ad Succeſſionem Patrui cum Fratribus Jure Repræſentationis ſicuti Jure Civili Sancitum eſt, Elector Saxonicus [i], proteſtatus eſt nec ſe nec Subditos ſuos eâ teneri, quod Juri ſuo Saxonico contraria eſſet. In iis verò quæ in Jure Romano Conſtituta ſunt, quibus jus Saxonicum non repugnat, ea ultrò in Saxonia recipiuntur, & Electores ſemper contenderunt, ut Jus ſuum ad concordiam cum Jure Civili quantum fieri poſſit redigeretur; ſolique Juris Civilis Profeſſores in Saxonum Academiis Jus docent, & in Curiis judicant, & de Conſuetudine Saxoniæ teſtatur [k] *Sichardus*, quod Judices Saxonici eas ſolum ferant Sententias, quæ a Doctoribus Juris Civilis præſcriptæ ſunt.

[i] *Bruſt. in d. L. admonendi. n.* 876. *ff. de Jure jur. Schnedewin. ad Inſtit. Tit. de hæred. ab inteſt. §. Tertia concluſio.*

[k] *Sichard. in L. ab eo. n.* 13. *C. quom. & quan. Jud.*

XV. Adeò autem invaluit Authoritas Juris Civilis in Germania, ut Brunſuicenſes, Lunæburgenſes, Bremenſes,

menſes, Pomerani, Megapolenſes alijque Populi [l] adjacentes qui olim Jure Saxonico uſi ſunt, jam ab eo in pleriſque Caſibus receſſerint, & ad Jus *Cæſareum* [m] redierint, & in ijſdem Provinciis quæ Jus Saxonicum receperunt, ſi Controverſiæ incidant in quibus Jus Saxonicum a Jure Civili diſſidet, ſequendum potius eſſe Jus Civile Romanorum quàm Jus Saxonicum Germani [n] exiſtiment: Provinciamq; Romano Imperio Subditam Imperij Legibus & Jure Communi regi [o] præſumendum eſt.

[l] *Cothman. reſp. 21. n. 167.*

[m] *Azumæ. diſcurſ. 3. ad aur. Bull.*

[n] *Cothman. conſ. 223.*

[o] *Ant. Coler. de Jur. Imp. Germ. n. 64.*

XVI. In Germania porrò memorantur, Jus Lubecenſe [p] ex Jure Saxonico & Canonico plerumque compoſitum, quod a *Frederico primo* Imp. confirmatum eſt, quo etiam aliæ vicinæ Civitates uſæ ſunt, & Jus Culmenſe [q] in Pruſſia, quod aliæ etiam Civitates & Populi vicini uſu receperunt, donec *Sigiſmundus* Marchio Brandeburgenſis ann. MDCXX. Jus Novum pro Ducatu Pruſſiæ [r] componi juſſit, ad Jus Romanum, Saxonicum, & Culmenſe proximè accedens, ex quo adhuc in eo Ducatu Jus dicitur. Cæterique omnes Principes & Civitates Imperij Germanici Statuta ſua promulgant, & ſecundùm ea cum Romanis Legibus conjuncta Subditis ſuis Jura reddunt.

[p] *Kyantz. in Vandal. Cothm. reſp. 40. n. 52. Math. Steph. lib. 2. de Juriſd. Imp. Rom. p. 1. c. 7. n. 340.*

[q] *Math. Steph. d. c. 7. n. 330. & diſput. 1. vol. 1.*

[r] *Jus Provinc. Ducat. Pruſſ. edit. ann. 1624.*

XVII. Iſta

XVII. Iſta verò Statuta Saxonica, Lubecenſia, Culmenſia & alia quæcunque Germanica, ſecundùm Jus Civile Romanorum intelliguntur, & ab eo Interpretationem recipiunt. In omnibus enim Imperii Germanici Provinciis & Territoriis generaliter traditum eſt a Jureconſultis Germanicis, Statuta non poſſe aliam Interpretationem recipere quam a Jure Communi [f] Romanorum, Statuta cum Juri Romano derogant eſſe ſtrictiſſimè [t] interpretanda, & non extendi poſſe ad Caſus in ijſdem non expreſſos, in iiſdem evitandam eſſe omnem Juris Communis [u] Correctionem, Eademq; per jus Commune ſolùm interpretanda [x] & intelligenda eſſe.

[f] *Denaiſ. in Compend. Jur. Camer. tit. 164.*
[t] *Gail. lib. 1. obſer. 33. n. 8. Gilman. deciſ. 50. Cam. Imp. lib. 2. n. 41. Shrader. de feud. p. 10. ſect. 4. n. 18.*
[u] *Gail. lib. 2. obſer. 140. n. 12. Chriſtinæ deciſ. 113. n. 78. Tom. 1. conſ. Illuſtr. German. p. 2. conſ. 73. n. 10.*
[x] *Harprecht. in §. non ſolum n. 20. Inſtit. de Injur. Bender. de reviſ. act. Tit. 53. p. 3. Chriſtinæ. deciſ. 54. n. 5. vol. 2. conſ. Illuſtr. Germ. 53. n. 56. p. 2.*

XVIII. Tanta etiam eſt juris Civilis Romanorum in Germania Authoritas, ut licet in omnibus aliis Regnis Dominiiſque conceſſa fuerit jure Romano poteſtas condendi Statuta de jure Civili derogantia, ut omnes Romani juris Interpretes [y] aſſerunt; Principes tamen & Civitates Germaniæ non poſſunt Statuere contra

[y] *Dd. ad. L. fin. C. de Teſtam. ac. ad L. omnes populi. de Juſt. & jur. Gail. lib. 2. obſervat. 124. n. 2. Græve. concluſ. 36. n. 6.*

Prohibitionem [z] juris *Cæsarei*, eaque de Causa non possunt Statuere [a] ut *Bona Naufragorum* cadant in Commissum, & a Dominis Territoriorum Mari fluminive Vicinis capiantur, cum omnes istiusmodi Consuetudines & Statuta *Frederici* Imp. Constitutione declarentur nulla [b], & ex Decreto Lateranensis Concilij capientes porrò Excommunicati [c] declarentur. Authoritatique juris Civilis, ejusdemque unioni cum jure Canonico in Germania tribuendum est, quod post ejuratam Romani Pontificis Potestatem, Principes aliqui Germanici adhuc juris Canonici usum in Ditionibus suis [d] conservent, de quo superiùs aliquid dictum est.

XIX. Supereſt ergo in Germania cum Imperio Romano Potestas Legum Romanarum, Solumq; jus Romanum in Ordinationibus Imperij jus Commune [e] appellatur, in ipsa Camera Imperiali nemo in Assessorem aut Advocatum recipitur, nisi qui in aliqua Academia jus Civile [f] professus fuerit, aut in ejusdem Studio quinque annos posuerit, in Academiis Germaniæ soli juris Civilis Doctores jus docent, & in sola Germania viginti quinque Academiæ numerantur in quibus jus Civile docetur, & in ijsdem Doctorum juris Civilis numerus centesimum excedit [g],

[z] *Salas. de Legib. qu. 98. disp. 7. sect. 8. Puckm. §. soluta Potestas. c. 3. n. 125.*

[a] *Bart. & Zas. ad L. omnes populi. de Just. & jur. Gail. lib. 1. obser. 18. n. 2.*

[b] *Anth. Navigia. C. de furt.*

[c] *C. excommunicationi. de raptor.*

[d] *Carpron. in Jurisprud. Rom. Saxon. p. 1. Constit. 31. definit. 2. Mat. Steph. de Jurisd. Imp. Rom. p. 1. cap. 7. n. 235.*

[e] *Ordin. Imp. p. 2. Tit. 31. §. ult. Ordin. Camer. p. 3. tit. 54. Denaisi. in Compend. jur. Cam. tit. 14.*

[f] *Ordin. Camer. tit. 3. Ord. jud. Camer. p. 1. tit. 3. Denaisi. d. tit. 14.*

dit [g], qui jus Civile Romanorum publicè interpretantur: Et *Carolus quintus* Imperator Conſtitutionum ſuarum Interpretationem a Profeſſoribus juris Romani in Academiis petendam eſſe [h] ſancivit.

[g] *Parthen. Litigioſ. lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 24.

[h] *Conſtit. Crim. Carol.* 5. *cap. ult.*

XX. *Hactenus* de Imperio Romano-Germanico, in quo Legum Romanarum Authoritas neceſſariò Majeſtatem Imperij Romani ſequitur. In reliquis Principum Chriſtianorum Dominiis difficilior erit Authoritatis Legum Romanarum defenſio, dum ſinguli ferè ſibi vendicant Supremam Poteſtatem & Libertatem contra Imperium Romanum, & omnes tamen Leges Romanas licet variis modis admittunt. De ſingulis dicemus in ſequentibus. Et primo de Principibus Italiæ.

JA. ARMACHAN.

Caput III.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Dominijs Principum* Italiæ.

I. Romam & Italiam fuiſſe magni illius Imperij Legumque Romanarum Sedem & Fontem Omnes agnoſcunt, eædémq; omni Imperatoris Romani Dominatione excluſa, Romanarum Legum Authoritatem adhuc conſervant. Illud demonſtrabimus in ſingulis Italiæ Dominiis; primò quomodo ſinguli Principes ſuarum Provinciarum Dominationem excuſſa omni Imperatoris Poteſtate acquiſiverint, & deinceps quomodo Leges Romanas adhuc admittunt, atque ita deturbatis ſive Jure ſive Injuria Imperatorum Romanorum faſcibus, Legibus tamen Imperialibus ſponte obediunt.

II. Eccleſia Romana poſſidet in Italia Urbem Romanam cum Territorio, Romandiolam quam per Exarchos

chos Imperatores Orientis diù tenebant, Marchiam Anconitanam, Ducatum Beneventanum & Spoletanum, Bononiam, Ferrariam, Urbinum aliasque plurimas cum Territoriis amplissimis, quæ a multis speciatim recensentur [a]; & Civitatem Avenionensem in Gallia cum omni Territorio *Jana* Siciliæ Regina [b] *Clementi sexto* Pontifici Romano ex pactione concessit. Urbs Romana verò cum variis Provinciis illi sedi accessisse perhibetur, ex donatione sive *Constantini* [c] sive [d] *Ludovici* Imperatoris post *Carolum magnum*, aliæ ex donatione *Matildæ* Comitissæ, aliæ ultrò se dediderunt, vel ex variis Titulis in Romani Pontificis Dominium pervenerunt. Cum verò anceps semper fuerit disceptatio de Donatione *Constantini*, pro qua vehementer plerumque contendunt utriusque juris [e] Interpretes, alijque etiam ausi fuerint eam pari contentione [f] oppugnare, tutius visum est recentioribus quibusdam jus Sedis Romanæ in Dominiis suis ex Præscriptione [g] tueri, cum ea omnia plurimave per octingentos annos a *Carolo magno* absque

[a] *Castald. de Imper. qu.* 10. & 54. *Jo. Fr. Leo. in Thesaur. for. eccles. p.* 1. *c.* 1. *n.* 22. *Molin. Just. & jur. Tract.* 2. *disp.* 25. *Card. Tusch. conclus.* 66. *v. Papa. vide Bull. in Cœna. Dom.*

[b] *Choppin. lib.* 1. *de Doman. Franc. cap.* 11. *n.* 16.

[c] *C. Constantinus dist.* 96.

[d] *C. ego Ludovicus. dist.* 93.

[e] *Card. Alban. ad Bart. in Constit.* 1. *ff. Covarr. lib.* 4. *Var. resol. cap.* 16. *Castald. de Imp. qu.* 10. *Fr. Burs. cons.* 124. *lib.* 2.

[f] *Vall. in orat. contr. donat. Constantin. Bodin. lib.* 1. *de Repub. cap.* 9.

[g] *Fenron. in annot. ad statut. urb. in Rubr.* n. 33. *Ascan. Tamburin. de jur. Abbatiss. disp.* 8. *qu.* 10. *Card. Bellarm. de Rom. Pontif. lib.* 5. *cap.* 9.

inter-

interpellatione Legitima poſſederit, eamque a *Ludovici* Imperatoris Donatione etiam invalida incipere poſſe aſſerunt.

III. Hinc omnes Juriſconſulti affirmant Pontificem [h] Romanum eſſe Dominum Supremum in ſuis Dominiis Temporalibus, omnia poſſe facere quæ Reges in Regnis ſuis & Imperator in Imperio poſſunt, non habere in ſuis Dominiis aut Superiorem aut Parem, poſſe Leges generales condere, poſſe Duces, Marchiones & Comites creare, Feudaque Regalia concedere ſicut Principes Supremos, habere intentionem fundatam quoad Juriſdictionem in Dominiis ſuis, ſicut alium quemlibet Principem Supremum: E diverſo etiam Imperatoris Romani Poteſtatem adeò eſſe extinctam [i] in Dominiis Pontificis, ut in iis habendus ſit pro privato, non poſſit Romæ aut in Dominiis Pontificis exiſtens Legitimare, nec alium quemvis actum Juriſdictionis exercere, nec Legem aut Conſtitutionem generalem promulgare, neque Citationem Verbalem exequi, mandare, & ad Urbem Romanam accedentem pro Corona Imperiali accipienda, non poſſe in ea manere ultra tres dies, & Coronâ acceptâ debere infra unum diem Roma [k] diſ-

[h] *Bald. conſ. 353. lib. 1. Anchar. conſ. 142. Panor. conſ. 82. n. 4. lib. 1. & conſ. 61. lib. 1. Alex. conſ. 2. lib. 1. Caſtald. de Imper. qu. 54. Math. de Afflict. in Conſtitut. Regn. in prælud. qu. 2. Card. Tuſch. concluſ. 64. & 66. v. Papa. Card. Put. deciſ. 323. lib. 2.*

[i] *Bart. in extravag. ad reprimend. n. 9. Bald. conſ. 357. lib. 1. Caſtrenſ. conſ. 200. lib. 2. Card. Tuſch. concluſ. 64. v. Papa. in temporal.*

[k] discedere. Et ex hoc Dominio Pontificis Romani in Urbe Romæ, Juriſconſulti Romani docent, Delinquentes in aliorum Principum Territoriis, Florentiæ putà vel in Anglia, non eſſe [l] remittendos, ſed Romæ puniendos ex Conſtitutione Imperatoris *Antonini* [m], qua omnes in orbe Romano Cives Romani facti ſunt; & quia Romam Communem eſſe Patriam conſtitutum [n] eſt.

[k] *Afflict. ad c. in inveſtitura. in fin. de nov. form. fidelit.*

[l] *Oldrad. conſ. 124. Petr. Barboſ. ad l. 2. §. Legatis. ff. de Judic. Farinac. in prax. Crimin. qu. 7. n. 12.*

[m] *L. in Orbe. 17. de ſtat. hom.*

[n] *L. Roma. 33. ff. ad Municipal. Anaſtaſ. German. lib. 3. d. ſacr. immunit. cap. 8. n. 50.*

IV. Præ reliquis omnibus Italiæ Principibus aut Populis, Civitas & Reſpublica Veneta verè Libera ſuique Juris dici poteſt, quæ ante mille & ducentos annos cæpta & ædificata metu Hunnorum ſub Rege *Attila* Italiam invadentium, ab eo tempore Jure Reipublicæ Liberæ [o] uſa eſt, quæ duratio ſub una Regiminis forma nulli unquam Terrarum Orbis Imperio, Regno aut Reipublicæ contigit. Ejus verò libertatem ab omni Imperatoris Romani aut alterius Superioris Poteſtate immunem, Juriſconſulti ex variis Titulis defendunt: Alij ex jure gentium, quòd in Mari [p] ædificaretur, quod in nullius Dominio erat; alij ex Conceſſione

[o] *Contaren. lib. 1. de Rep. Venet.*

[p] *Bald. ad Rubric. ff. de rer. divij. Jaſ. ad L. ex hoc Jure. de Juſt. & jur. Caſtald. de Imper. qu. 54.*

cessione & Privilegio Imperatorum, quod se sub aureâ Bullâ vidisse testatur *Albericus* [q] de Rosate; alij ex Præscriptione tanti temporis [r], in quo nec Imperatoris Romani, nec alterius Superioris Dominationem unquam recognoverunt, sed naturali Libertate suâ semper [s] hucusque gavisi fuerint: Veneti enim sub alio superiore nec de Jure nec de facto unquam fuerunt (ut Communitèr asserunt Interpretes [t] nostri) & cum *Carolus magnus*, paciscèretur cum *Irene* & *Nicephoro* de Imperij Divisione, utrinque consenserunt, Venetos ab alterutrius Potestate liberos [u] conservandos esse; & ut Veneti suis Legibus uterentur.

[q] *Alber. ad l. 1. n. 20. C. de sum. Trinit.*
[r] *Gabriel. in Com. concluſ. lib. 5. tit. 1. Matheac. de via & rat. jur. cap. 36. Tuſch. concluſ. 70. n. 3.*
[s] *Bald. conſil. 445. lib. 4. Menoch. conſ. 2. n. 104. lib. 1. Tuſch. concluſ. 71.*
[t] *Caſtren. conſ. 424. lib. 1. Peregrin. lib. 1. de jur. fiſc. Tit. de his qui hab. fiſc. jur. n. 69. Tuſch. d. concluſ. 71. Arniſæi lib. 1. de jur. Majeſt. cap. 2. n. 4. Auguſt. Barboſ. ad c. per venerabilem. n. 27. qui fil. ſint Legit.*
[u] *Sabell. Ennead. 8. & 9. Sigon. lib. 4. Hiſt. Ital.*

V. Quocirca Dux & Senatus Venetorum sunt Supremi, habent omnia Jura Regalia [x], possunt Leges condere pro Arbitrio suo, omniaque Jura Majestatis exercere, & a Duce Venetorum [y] non appellatur, cum Superiorem non habeat, nec enim est Vis in nomine Regis, Ducis aut Consulis [z], modò Supremæ Majestatis Juribus utantur; atque ita Venetiarum Civitatem Novam Romam [a] rectè appellant.

[x] *Peregrin. de fidei-comm. art. 52. n. 123. Gig. de Crim. læſ. Maje. lib. 1. qu. 28.*
[y] *Scac. de appel. qu. 16. Limit. 11. & ſeq. illuſtr. quæſt. in præfat. n. 119.*
[z] *Fulgoſ. conſ. 62. Peregrin. d. n. 123.*

VI. Flo-

VI. Florentini poſt Romani Imperij Poteſtatem extinctam in Italia a Gothis & Longobardis iiſdem diu paruerunt, quibus Italia pulſis, Florentini redierunt [b] in Poteſtatem Imperatorum uſque ad *Rodulphum primum*, qui acceptis duodecim millibus [c] aureorum libertatem Florentinis conceſſit, ijdemque ab eo tempore Reipublicæ Jure uſi ſunt; licèt ſæpius gubernationis formam mutaverint. Et in ea libertate manſerunt uſque ad annum MDLXIV. quo *Coſmus magnus* Dux Hetruriæ conſtitutus [d] & creatus eſt a *Pio quinto* cum Conſenſu Florentinorum, qui Seditionum & Factionum pertæſi (ut in Populis liberis plerumque fit) non aliam ſalutis ſuæ conſervandæ rationem quam in unius Dominatione invenire potuerunt. Et *Pius quartus* ſtatuerat *Coſmum* Hetruriæ Regem creare [e] ut filius ejus viduam Principis *Luſitaniæ* in uxorem duceret ſi Rex *Philippus* annuiſſet, ſed *Pius quintus* eum creavit magnum Hetruriæ Ducem cum Titulo *Sereniſſimi* [f] & omni Regia dignitate, etiam reclamante *Maximiliano ſecundo* Imperatore, Cauſaque ad Imperij Comitia relatâ, Creatio *Coſmi* ab Electoribus Germaniæ confirmata eſt.

[b] *Matchiavell. lib. 1. hiſtor. Florent.*
[c] *Platin. in Honor. 4.*
[d] *Laur. Cherubin. Bullar. in Pio 5. Conſtit. 88. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 35. n. 69. Loyſran. de ſeigneur. cap. 2. n. 84.*
[e] *Thuan. hiſtor. lib. 26. Loyſran. d. c. 2. n. 84.*
[f] *Baptiſt. Adrian. hiſtor. lib. 20. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 35. n. 69.*

VII. De

VII. De Poteſtate vero Florentinorum & magni Ducis omnes Conſentiunt; Florentinos ſcilicet dum Reipublicæ Jure uſi ſunt, Neminem Superiorem recognoviſſe, Leges condidiſſe, omniaque Jura Regalia Supremorum Principum juſtè exercuiſſe, Juriſconſulti illorum Seculorum [g] aſſerunt; paremque Poteſtatm jam Magnos Hetruriæ Duces habere, eſſe Supremos Principes, ijſdemque Jura omnia Majeſtatis competere Juriſconſulti hujus ſeculi [h] teſtantur.

VIII. Et Reſpublica Lucenſis eâdem Libertate adhuc gaudet, ex ſimili Conceſſione Libertatis pro duodecim Millibus aureorum a *Rudulpho* Habſpurgenſi Imperatore [i]; atque ab eo tempore Lucam fuiſſe Rempub. Liberam, Jura omnia Supremorum Principum habuiſſe, & Neminem recognoſcere Superiorem Juriſconſulti [k] pariter aſſerunt. Et porrò Imperatorem in Ditione Florentina vel Lucenſi non poſſe Legitimare aut alium actum [l] Poteſtatis ſuæ exercere.

IX. Mediolanenſes ut & reliqui Italiæ Populi, pulſis Longobardis Libertatem obtinuerunt ex pacto cum *Frederico* Imperatore in Pace [m] Conſtantiæ, eorumque Dominationem primò *Galeatij* deinde *Sfortiæ* acquiſiverunt ſub

[g] *Bart. in L. hoſtes. de Captiv. & poſtlim. Caſtald. de Imper. qu. 54. Pet. de poteſt. Princip. cap. 32. n. 213.*

[h] *Rol. a Vall. de jur. dot. qu. 3. n. 4. Decian. conſ. 79. Caball. in reſol. Crimin. caſ. 99.*

[i] *Platin. in Honor. 4. Choppin. lib. 2. de Doman. Franc. tit. 1. n. 9.*

[k] *Caſtald. de Imper. qu. 54. Petra de poteſt. Princ. c. 32. n. 213.*

[l] *Gabriel. in Com. concluſ. lib. 5. concluſ. 3.*

[m] *Tit de pace. Conſtant. in uſib. Feudor.*

ſub Titulis Vice-Comitum & poſtea Ducum, primuſque *Joannes Galeatius* Vice-Comes creatus eſt Dux Mediolani & Vicarius Imperij anno MCCCLXXXXV. a *Ladiſlao* Imperatore [n]; a cujus filiâ *Valentina* nuptâ Duci Aurelianenſi Jus Regum Galliæ in eo Ducatu ortum eſt, quibus poſtea ejectis per *Sfortias*, *Carolus* 5. Imp. Ducatum *Franciſco Sfortiæ* [o] reſtituit, idemque poſtea caducus factus ſub Imperio Regum Hiſpaniæ ex ejuſdem Ducatus Titulo jam tenetur.

X. De Duce vero *Mediolani* conſtans eſt Juriſconſultorum [p] Sententia, Eum non recognoſcere Imperatorem, poſſe in ſuis Dominiis omnia facere quæ poteſt Imperator, ejuſdemque Vicarij munere fungi, habere poteſtatem Legum ferendarum, & omnia Jura Majeſtatis ut reliquos omnes Supremos Principes. Contra vero Imperatorem eſſe in iis Dominiis Privatum, non poſſe in iis Juriſdictionem ullam [q] exercere, dici Polum Antarcticum, qui non eſt noſtri Hemiſphærij, omniaque jura Imperialia fuiſſe in Ducem Mediolani ejuſque Hæredes tranſlata, eundemque poſſe Committere Cauſam judicandam appellatione [r] remota, quod ſolis Supremis Principibus competit, eademque de Cauſa a Sententia

[n] *Bald. conſ.* 326. *lib* 1. *Card. Tuſch. concl.* 165. *n.* 1.

[o] *Fr. Craſſ. de Orig. jur. Mediolan. & Conſtit. Mediolan. in princ. Camell. Borrell. de Cath. Reg. præſtan.* cap. 46. *n.* 261. *Franc. Guicciard. hiſtor. lib.* 1.

[p] *Bald. conſ.* 359. *lib.* 3. *Dec. conſ.* 61. *n.* 10. *Caſtren. conſ.* 34. *vol.* 2. *Menoch. con.* 2. *n.* 104. *& conſ.* 307. *lib.* 2. *Jaſ. ad L. ex hoc jure. de Juſt. & jur. Caſtald. de Imper. qu.* 54. *Tuſch. concluſ.* 818.

[q] *Gabriel. concluſ.* 3. *lib.* 5. *Card. Tuſch. concluſ.* 165.

[r] *Socin. conſ.* 195. *lib.* 2. *Tuſch. d. concluſ.* 165. *n.* 17.

tentia Ducis Mediolani appellari [f] non poſſe.

[f] *Scacc. de appell. qu.* 16. *Limit.* 11. & 12.

XI. Dux verò *Sabaudiæ* licet in Principatu Pedemontano Neminem Superiorem recognoſcat, de *Sabaudia* tamen, ejus Poteſtas controvertitur, quòd plures aſſerant eam [t] eſſe Imperij feudum, *Sabaudiæq;* Comitem fuiſſe Ducem, creatum a *Sigiſmundo* Imperatore, eundemque eſſe Imperij Vicarium & Vaſſallum; Juriſconſulti tamen recentiores omnes [u] affirmant, eundem per inveſtituram accepiſſe Supremam & Imperatoriam Poteſtatem, Duceſque *Sabaudiæ* omnes poſt primam Inveſtituram fuiſſe Supremos Principes, Legum ferendarum & omnia jura Majeſtatis eos jam habere, eoſdemque fuiſſe inveſtitos de omni Imperio & Juriſdictione, de omnibus juribus Imperialibus & Regalibus etiam privativè quoad Inveſtientem, *Ozaſchus* [x] Senatus Taurinenſis Præſes, ait, & ab iiſdem & a Supremis Principibus non poſſe appellari [y] receptum eſt.

[t] *Bald. conſ.* 217. *vol.* 2. *Menoch. conſ.* 2. *n.* 104. *lib.* 1. *Bodin. lib.* 1. *de Republ. cap.* 9.

[u] *Rol. a Vall. conſ.* 4. *lib.* 3. *Gabriel. concluſ.* 3. *lib.* 5. *Tuſch. concluſ.* 819. *Cam. Borrel. de Cath. Reg. præſtan. cap.* 31. *n.* 24.

[x] *Ozaſch. deciſ. Pedemont.* 19. *n.* 24. & *deciſ.* 155. *Sola. in Conſtit. Subaud. in proœm. gl.* 1.

[y] *Scacc. de appell. qu.* 16. *Limit.* 12.

XII. Genua Caput Liguriæ poſt expulſos Italiâ Longobardos per octingento annos libera fuit & Reipublicæ jure uſa eſt. Galli tantum Superiore ſæculo eâ brevi tempore potiti ab *Andrea Doria* [z] ejecti ſunt. Hac libertate fruuntur

[z] *Boz. lib.* 3. *de ſtat. Ital. cap.* 3. *Fr. Guicciard. hiſtor. lib.* 19.

fruuntur adhuc Genuenſes ſub Poteſtate Ducis, in quem tamen & ipſi poteſtatem habent, cum eum eligant pro biennio tantum, eundemque ex Causâ poſſint deponere [a]; quia non eſt a Superiore confirmatus, cum Genuenſes Superiorem non habeant. Nam Juriſconſulti Itali [b] atteſtantur Genuenſes liberos eſſe a Poteſtate Imperatoris, poſſeque Leges condere, & habere omnia Regalia & Majeſtatis jura; quæ quidem per ducem ſuum exercent, ideoque ab eo, ut a Principe Supremo, appellationem non concedi.

[a] *Bald. conſ. 325. lib. 5. Card. Tuſch. concluſ. 1. v. Genuæ. civitas.*

[b] *Bald. conſ. 182. lib. 5. Tuſch. d. concluſ. 1. Menoch. reſp. 2. Cauſ. Finar. art. 1. & conſ. 2. lib. 1.*

XIII. Ferraria eſt feudum Eccleſiæ Romanæ [c], quam illuſtris familia Eſtenſium, primo ſub Marchionum, deinde ſub Ducum Titulis, diu tenuerunt ſub annuo Cenſu uſq; ad annum MDLXVI. in quo per mortem Alphonſi Eſtenſis Ferrariæ Ducis, nullo hærede relicto, Ducatus Ferrariæ omniaque ejus Dominia [d] ad Sedem Romanam devoluta, utileque feudi Dominium cum Directo conſolidatum ex Conſtitutionibus *Pij Quinti & Clementis octavi* declarantur. Duces vero Ferrariæ fuiſſe inveſtitos cum omnibus juribus Regalibus & Imperatoriis, fuiſſe Principes Supremos, potuiſſe Leges condere, ab omni poteſtate Imperatoris liberos, ipſoſque habuiſſe omnia jura Impe-

[c] *Caſtren. conſ. 102. lib. 2. Carp. Tuſch. v. Ferrariæ Civitas. concluſ. 95.*

[d] *Lauren. Cherubin. in Bullar. Clem. 8. Conſtit. 52. p. 3.*

Imperatoris in ſuis Dominiis Juriſconſulti [c] ſimilitèr affirmant.

XIV. Sedis etiam Romanæ Feudatarij ſunt Duces Urbini [f], & Duces Mutinæ [g], & Duces Primæ [h], habentque Poteſtatem Supremam in ſubditos ſuos, quam in Conceſſionibus & Inveſtituris ſuis acceperunt; quibus annumerandi ſunt Duces Mantuæ & Marchiones Montisferrari [i], qui ab Imperatoribus in Dominiis ſuis ſunt inveſtiti, pluresque alij ſunt Duces, Marchiones, & Comites in Italia, quorum alij ab Imperatoribus, alij a Pontificibus Romanis ſunt inveſtiti.

[c] *Alex. conſ. 84. lib. 1. Ruin. conſ. 21. vol. 1. Pariſ. conſ. 1. vol. 1. Bertarrol. conſ. 240. lib. 1. Decian. reſp. 56. vol. 5. Borrell. de Cath. Reg. præſtant. cap. 31. n. 24. Tuſch. d. concluſ. 95. Servin. Playdoy. des biens des Card. & Duc. de Ferrar.*

[f] *Card. Tuſch. concluſ. 295. v. Urbini Dux.*

[g] *Pacian. conſ. 149. Tuſch. concluſ. 439. v. Mutinæ. Civitas.*

[h] *Barboſ. ad c. per venerabilem. n. 73. qui fil. ſint. Legit.*

[i] *Rot. a Vall. de Liur. dot. qu. 3. n. 4. Tuſch. concluſ. 73. v. Mantuæ Dux. Barboſ. ad d. c. per. venerabilem. n. 34.*

XV. Omnes vero poſt inveſtituram perpetuam, ſibi & hæredibus ſuis Supremam Poteſtatem habent in ſubditos ſuos, in quos exercent omnia Imperialia & Majeſtatis jura, ſicuti Juriſconſulti Itali conſtantèr [k] aſſerunt, Licet enim quoad Inveſtientes a quibus feuda acceperunt, dicantur tantum utilitèr poſſidere Dominia ſua, eademque ab iis recognoſcant; quoad ſubditos vero habent eandem poteſtatem, quam Imperator & Supremi Principes, qui in ſubditos

[k] *Curt. Jun. conſ. 61. n. 10. Pariſ. conſ. 99. vol. 1. Menoch. conſ. 2. lib. 1. & conſ. 302. Decian. conſ. 41. vol. 2. Pacian. conſ. 149. Petr. de poteſt. Princ. cap. 3. qu. 4.*

ſubditos ſuos plenam & directam poteſtatem exercent, & quoad eos a ſupremis Regibus & Principibus [1] non differunt; neque enim ratio eſt habenda nominis, utrum Duces, Marchiones, vel Comites dicantur, modo plena & ſuprema poteſtate in ſubditos fruantur [m] ait *Baldus*. Eos enim licet Feudatarios & Vaſſallos poſſe Leges & Statuta ſubditis ſuis [n] condere, & ab eorum ſententiis non licere ſubditis [o] ſuis appellare.

[1] *Bald. in præm. ff. n. 11. Petr. de poteſt. Princ. p. 1. cap. 6. n. 50. Borrell. d. cap. 31. n. 18.*

[m] *Bald. conſ. 328. n. 6. lib. 1. Vaſq. controverſ. illuſtr. in præfat. n. 119.*

[n] *Petr. de poteſt. princ. d. c. 6. n. 76. Borrell. d. cap. 31. n. 18.* [o] *Bald. in præm. ff. n. 11. Decian. reſp. 56. n. 4. vol. 5. Peregrin. de jur. fiſc. lib. 1. tit. 2. Pacian. conſ. 149.*

XVI. Ita cum omnes Italiæ Principes in Dominiis ſuis omnem Imperatorum Romanorum poteſtatem excuſſerint, Legibus tamen Romanis omnes ſe ſubmittunt, obedientiamq; ſpontaneam præſtant. Quod in ſingulorum Dominiis breviter conſtabit, & de ſingulis dicendum ſupereſt.

XVII. Romæ & in Dominiis ſedis Romanæ jus Civile Romanorum in omnibus Cauſis Civilibus ubique obſervatur. Statuto Urbis Romæ proviſum eſt [p], quod in Urbe, ejuſque Territorio ex jure Civili ſit judicandum, & non recurratur ad Canones, niſi ubi jus Civile deficit, quia jus Civile ibi ortum

[p] *Statut. Urb. Rom. cap. 42.*

ortum est, & inde ad alios Populos dimanavit. Et Rota Romana in judiciis Cæsarum non æquitatem Canonicam sed jus Civile [q] sequitur, nisi occurrat Casus in quo jus Civile correctum est per jus Canonicum, ut in pœnis fœminarum secundo nubentium infra annum [r] Luctus, quia jus correctum juris vim amisit, ideoque *Margareta* de S. Cruce nubens *Guidoni* de Baleonibus infra annum Luctus in Rota Romana [f] absoluta fuit. Bononiæ etiam Statutum est, quod ubi jus Municipale ejus loci deficit, jus Civile debet [t] observari. Ex Statuto Urbis Anconæ Causæ terminandæ sunt primo per jus [u] Civile, secundo per jus Canonicum, & in erectione Tribunalis Rotæ Marchiæ Ancovitanæ constitutum est per *Sixtum quintum*, solos juris utriusque Doctores in Auditores illius Rotæ [x] esse admittendos, & Avenioni in ejus Provinciæ Rota singulariter statutum est [y], Causas solum ex jure Canonico esse decidendas. De Cætero ubi jus Civile deficit, vel in Casibus superius expressis, jus Canonicum in Dominiis Ecclesiæ Romanæ servandum [z] est: Sicut a Doctoribus communitèr receptum [a] & in Rota Romana

[q] *Card. Seraphin. decis.* 487. & *decis.* 819. *Theod. Rubr. in. singul. de Interp. Statut. ex Rot. Rom. lib.* 6. *n.* 8.

[r] *Capr. cons.* 70. *n.* 12. *Theod. Rubr. d. lib.* 6.

[f] *Farinac. in decis. Crim. lib.* 2. *decis.* 65.

[t] *Statut. Bonon. lib.* 6. & *ibi Annibal Montens. v. jus Civile.*

[u] *Ant. de Amat. decis. Rot. March.* 59. *n.* 4.

[x] *Steph. Gratian. in decis. Rot. March. in Bull. Sixti* 5.

[y] *Hier. a Laurent. decis. Aren.* 68. *n.* 8.

[z] *Fenron. in annot. ad Statut. Urb. cap.* 42. *n.* 4.

[a] *Ceph. cons.* 586. *n.* 6. *vol.* 4. *Farinac. decis. Crimin. n.* 15. *lib. Decis. Rot. Rom. per Duran.* 236. *n.* 2. *p.* 1. *Montens. ad Statut. Bonon. lib.* 6. *v. jus Commune.*

Romana ſæpius judicatum eſt, Romæque profeſſores jus Civile publicè docuiſſe ſuo ſeculo *Jo. Andreas* & *Petr. Ancharanus* teſtati [b] ſunt.

XVIII. Veneti vero ex omnibus aliis Italiæ Populis minimè Romanas Leges admiſerunt, & ut libertatem ſuam primævam contra omnem Imperatorum Romanorum vim & poteſtatem conſervarunt, ita & Legibus ſemper ſuis uſi ſunt, cum hoc ſummum in omnibus gentibus libertatis ſit teſtimonium, Legibus & Moribus ſuis uti. Ideo Interpretes noſtri, dum de Venetis loquuntur, alii dicunt [c] eos regi Conſuetudinibus & jure non ſcripto, alii jure Naturali & Gentium [d], atque ita Venetorum teſtamenta valere coram duobus teſtibus & ſententias eorum nunquam tranſire [e] in Rem judicatam, quia volunt poſſe eas de facto revocare; *Bartolus* vero de Venetis teſtatur [f] eos manu Regia & pro arbitrio ſuo judicare, nam & in Statutis Venetorum reformatis ſub Duce Venetiarum, *Jacobo Theapolo*, ſancitum eſt [g], judices debere Cauſas ex iis Statutis judicare, & ſi in iis aliqua non deciſa occurrant (cum ſint plura Negotia quam Statuta) judices debent æquum & bonum ferre ex arbitrio ſuo,

[b] *Jo. Andr. ad c. ſuper ſpecula. n. 6. de privileg. Anchar. ad c. cum. de diverſis n. 3. de exceſſ. prelat.*

[c] *Ant. de Butr. ad c. ſuper. ſpecula. n. 6. de privileg. Alber. ad l. 1. C. de ſum. Trinit. n. 26.*

[d] *Caſtern. conſ. 424. lib. 1. Card. Tuſch. concluſ. 71. v. Venetorum Civitas.*

[e] *Felin. ad c. qualiter & quando. n. 15. de accuſat.*

[f] *Bart: in L. rerum. n. 3. ff. rer. amat. Oliban. in Comment. de act. lib. 3. c. 2. n. 9. p. 1.*

[g] *Statut. Venet. in prolog.*

ſuo, de quo poſſint coram Supremo Dei Tribunali rationem reddere.

XIX. Negari tamen non poteſt Venetos jus Civile Romanorum colere & venerari, immeritòque eos ſuperbiæ redarguunt [h] aliqui, quod non dignentur Legibus Imperialibus parere, quia Juris Civilis Profeſſorum ut Aſſeſſorum in Judiciis ſuis operâ & Conſilio [i] utuntur, pluresque Sententias Auditorum Venetorum in Scriptis promulgatas ſe Venetiis vidiſſe [k] ait *Decianus*, in quibus Juriſconſultorum Reſponſa deſcripta ſunt, quod in Italiæ Civitatibus frequentiſſimum eſt, ut judices ex Conſilio Sapientis pronunciare debeant, atque ita Statutis plurimis cavetur; Judiceſque Veneti in appellationibus *Patavinis* [l] *ſecundum* jus Civile pronunciare debent, nam & Civitas Patavina jure Communi regebatur [m], priuſquam in ditionem Venetorum incideret. Et Sereniſſimæ Reipublicæ Venetorum curam de conſervando jure Civili, unica Academia Patavina demonſtrat, ad quam Clariſſimos Italiæ Juriſconſultos magnis Stipendiis invitant pro docendo jure Civili, in quâ præter alios plurimos jus Civile nuper profeſſi ſunt

[h] *Bolognet. in addit. ad Jo. Anan. conſ. 53.*

[i] *Angel. Matheac. de via & rat. jur. cap. 36.*

[k] *Decian. in apolog. adverſ. Alciat. cap. 9.*

[l] *Choppin. de Comm. Gall. conſuetud. p. 2. §. 4.*

[m] *Peregrin. conſ. 63. n. 5. vol. 1.*

Tib.

Tib. Decianus, Jacob. Menochius, Franc. Card. Mantica, & *Anton. Peregrinus,* qui tantum Lucis & Ornamenti juri Civili attulerunt.

XX. De reliquis Italiæ Dominiis minor eſt dubitatio. Florentini ſe obligatos putant Legibus Imperialibus ijſque utuntur, quamvis poſſint & nolle uti, ait *Caſtrenſis* [n]. Et Statutum Florentæ conditum idem Statuens cum jure Civili inutile habetur, quia jus Civile apud Florentinos eſt jus [o] Commune. Et in Repub. Lucenſi pariter jus Civile ſervatur [p], idemque eſſe jus commune apud Lucenſes Juriſconſulti Lucenſes [q] atteſtantur : eâq; de cauſâ Statuta Lucenſia mandato Senatus Lucenſis a maximis ejus ſæculi Juriſconſultis Caſtrenſi & Imola [r] facta & accommodata ſunt, eſſeque ideo intelligenda non ut idiotæ, ſed ut Juriſconſulti intelligunt.

XXI. Mediolanum Civitas antiquiſſima Legibus Romanis diu paruit uſque ad Longobardorum Regum Dominium, ſub quo per ducentos annos Legibus Longobardicis regebatur, quibus extinctis per *Carolum magnum* jura & conſuetudines Feudorum ſub illius ſucceſſoribus orta ſunt, qui immenſa Liberalitate pleraſque Italiæ ditiones ſub Ducum, Marchionum, &

[n] *Caſtren. conſ.* 171. *lib.* 1. *Tuſch. concluſ.* 344. *v. Prin. Franciæ.* 98. *n.* 12.

[o] *Magon. deciſ. Florent.* 98. *n.* 10.

[p] *Tuſch. concluſ.* 445. *v. Lucana civitas.*

[q] *Magon. deciſ. Lucan.* 91. *n.* 10. *& deciſ.* 6. *n.* 5. *Cornarron. deciſ. Lucen.* 236. *n.* 8.

[r] *Magon. deciſ. Lucen.* 15. *n.* 48.

Comitum Titulis in Feuda conceſſerunt, eademque per Juriſconſultos Mediolanenſes [f] ſub *Frederico Barbaroſſa* Imp. compoſita ſunt, quibus hodiè utimur: poſtea vero Civitate liberata per pactionem *Frederici* in Pace Conſtantiæ, atque iterum a Galeatiis primo, deinde a Stortiis in poteſtatem eorum redacta varia Decreta Statuta, & Conſtitutiones editæ ſunt uſque ad *Carolum quintum* Imp. cujus auſpiciis a *Philippo Sacco*, Senatus Mediolanenſis Præſide, *Fr. Lampugnano* & *Ægidio Boſſio* Senatoribus & Juriſconſultis inſignibus in unum volumen compoſita ſunt, quæ hodie jus Mediolanenſe conſtituunt: quæ omnia a *Franc. Craſſo* Juriſconſulto Mediolanenſi [t] exacte recenſentur.

[f] *Tit. de feud. cognit. lib. 2.*

[t] *Franc. Craſſ. in Libell. de orig. jur. Mediolan.*

XXII. Has vero Conſtitutiones & Statuta Commentariis illuſtrarunt *Cattellianus Cotta* & *Anton. Rubeus* Juriſconſulti Mediolanenſes [u], quas etiam ad jus Civile Romanorum ut ad jus Commune in judiciis accommodant, & ab eo Deciſiones Cauſarum in Statutis & Conſtitutionibus omiſſarum [x] petunt. Et in conſtitutionibus Mediolanenſibus Statutum eſt, in Senatum Mediolanenſem (qui conſtat uno Præſide & duodecim Senatoribus juris Civilis Doctoribus, quibus tres plerumque

[u] *Edit. Bergom. ann. 1594.*

[x] *Ruginell. ad Conſtitut. Mediolan. de appell. cap. 1. n. 3.*

rumque ſunt Hiſpani) neminem admittendum [y] niſi juris Civilis Profeſſorem, & in ſingulis Civitatibus Poteſtates debere ſibi aſciſcere quatuor Legum Doctores [z] Aſſeſſores ſuos, & teſtatur *Baldus* [a] Mediolani ſicut & *Patavij* pro jure Civili docendo Academiam antiquitùs conſtitutam fuiſſe.

XXIII. Genuæ jus dicitur per judices Rotæ juris Civilis Profeſſores (plerumque exteros non ſuæ gentis) ex Statutis & jure Civili Romanorum [b], ad quod in caſibus omiſſis & pro Statutorum interpretatione recurrunt. Et duces Mantuæ teneri legibus Imperialibus a multis traditum eſt [c], quod ab Imperatore inveſtiti ſunt: atque ita in Senatu Mantuæ [d] ſeptem ſunt judices juris Civilis profeſſores, quorum unus Præſidis locum habet, & Mantuani jure Civili Romanorum ut jure ſuo Communi [e] utuntur. Licet vero Duces Mutinæ ſint vaſſalli Eccleſiæ Romanæ, in omnibus tamen judiciis Civilibus jus Civile [f] potius quam Canonicum ſequuntur.

XXIV. Duces vero Ferrariæ cum fuerint a Sede Romanâ inveſtiti, plerumque jus Canonicum in curiis ſuis ſecuti ſunt [g] ex *Cephali* & aliorum

[y] *Statut. Mediolan. cap.* 414.

[z] *Statut. Mediolan. Rubr. de Poteſt. cap.* 6.

[a] *Bald. conſ.* 77. *lib.* 5. *Tuſch. concluſ.* 167. *v. Mediolan. Civitas.*

[b] *Flamin. Chartar. deciſ. Rot. Gen.* 5. *n.* 16. *& deciſ.* 1. *Rot. Gen. Cauſ. execut. n.* 2.

[c] *Alex. conſ.* 1. *lib.* 2. *Tuſch. concluſ.* 73. *v. Mantuæ Dux.*

[d] *Avity. in deſcript. Ducat. Mantuæ.* §. *government.*

[e] *Burſat. Mantuan. conſ.* 199. *n.* 41. *lib.* 2.

[f] *Angel. conſ.* 29. *Tuſch. concluſ.* 439. *v. Mutinæ. Civitas.*

[g] *Ceph. conſ.* 586. *n.* 6. *vol.* 4. *Card. Zabar. conſ.* 2. *Tuſch concluſ.* 95. *v. Ferrariæ Civitas.*

Sententiâ; ſed contra eos *Tiberius Decianus* ſtrenuè defendit,[h] jus Civile tantum ſequendum eſſe in Civilibus & prophanis cauſis in Cominio Ferrariæ, cum Duces a Pontificibus fuerunt inveſtiti omnibus juribus Supremorum Principum, atque ideò a Sententiis judicum Ferrarienſium ad Ducem non ad Pontificem fuiſſe appellandum, & apud eoſdem jus Civile [i] habet vim juris Communis; atque ideo Ferrariæ, cum jus Civile & Canonicum contraria ſunt, judices benigniorem partem [k] pro evitatione penæ ſequi debent.

[h] *Decian. reſp.* 56. *vol.* 5.

[i] *Bertarrol. conſ* 190. *n.* 3. *& conſ.* 205. *n.* 6.

[k] *Bertarrol. conſ.* 465. *n.* 14. *lib.* 2.

XXV. Duces etiam Sabaudiæ ſupremos Senatus inſtituerunt, Camberiaci pro Ducatu Sabaudiæ, Turini pro Principatu Pedemontano, in quibus, ex earum Provinciarum Statutis [l] non alij quam legum Doctores admittuntur in Præſides, Senatores, & Advocatos, & in iis jus Civile non eſſe tantum jus Commune ſed & floreſcere, præter doctiſſimas Senatus Pedemontani Deciſiones, ab Ozaſcho ejus Senatus Præſide editas, ſolus *Antonius Faber* acutiſſimus Superioris ſæculi Juriſconſultus in codice Fabriano deciſionum ejuſdem Senatus demonſtrat. Et Urbini pariter & Parmæ [m] jus Civile in judiciis obſervatur, nullique præter

[l] *Neviran. in ſum. Statut. Sabaud. n.* 3.

[m] *Avity. in deſcript. Ducat. Parm. §. governement.*

juris

juris Civilis profeſſores ad jus dicendum admittuntur, & in Dominiis Ducis Urbini illud ſingulare eſt [n], quod Advocati poſſint coram Senatu tantum allegare Leges *Juſtinianeas*, & ex Doctoribus ſolos *Accurſium*, *Bartolum*, *Baldum*, *Aronem*, *Alexandrum*, *Caſtrenſem* & *Jaſonem*, in criminalibus ſolum: Angelum de Maleficiis, juris Canonici vero Interpretum omnium poſſunt authoritate uti.

[n] *Avity. in deſcript. Ducat. Urbin. §. gouvernement.*

XXVI. Et generaliter apud Juriſconſultos receptum eſt, jus Civile Romanorum eſſe jus Commune [o] in Italiâ, Italoſque poſt Statuta ſua ad juris Romani obſervationem teneri; & deciſiones cauſarum in Italiâ a jure Civili Romanorum peti, Libri deciſionum in omnibus Italiæ Principum Supremis curiis, quos editos habemus, abundè teſtantur.

[o] *Ant. de Butr. ad c. ſuper ſpecula. n. 6. & ibi Jo. Andr. n. 2. de privil. Petr. de poteſt. Princ. c. 3. qu. 4. n. 48. Ald. Muſcard. de interpret. Statut. concluſ. 2. n. 89. Peregrin. conſ. 63. n. 5. vol. 1. Car. Molinæ. conſ. 15. n. 14. Roland. ſum. art. Notar. p. 3. §. de jure Civili. Coquill. ad Conſuet. Ninern. in præfat.*

XXVII. Quamvis verò omnes Italiæ Principes & Reſpublicæ ſua Statuta condere ſoleant, quæ ſunt eorum propriæ & Municipales Leges, iiſque omnes homines a naturâ favere ſolent, juris tamen Romani tanta eſt apud eos omnes veneratio, ut ei Leges ſuas poſtponant, eaſdemque per jus Romanum ſuppleant, explicent; illuſtrent, & interpretentur, & quoties inter Statuta ſua & jus Romanum repugnantia aut

correctio incidit, libentius Statuta ſua quam jus Romanum corrigi patiuntur.

XXVIII. Statuta ſunt eæ Leges, quas Municipales Romani appellârunt, quarum ferendarum jus Municipibus ſuis [p] conceſſerunt, qui ad jus & Munera Civium Romanorum admittebantur. Eorum ſæpe mentio eſt in Legibus [q] Romanis, ſed Statuta dici cæperunt a *Frederico* [r] *ſecundo*, atque ab eo tempore Leges, a Principibus & Civitatibus Italiæ latæ, Statuta dici cæperunt, & idem apud Nos quod apud Romanos Leges [s] Municipales denotant: Et unicuique Principi vel Reipublicæ conceſſum eſt Leges & Statuta [t] condere pro commodis Populi ſui in iis, quæ præter jus commune accidunt, & aliquando in iis quæ juri communi contraria ſunt, quoties ſalus & utilitas Reipublicæ mutationem poſtulat; de iis vero quæ jure communi depoſita ſunt, ſi Statutum idem ſanciat, jus commune ſequendum, Statutum vero ut inutile & ſuperfluum [u] rejiciendum eſt, idemque potius jus Romanum quam Municipale dicendum eſt.

XXIX. In Cæteris vero ſi Statuta utiliter diſponunt, ſunt tamen ſemper ſtricti [x] juris, ſtricteque interpretanda, &

[p] *Paurmeiſter. lib. 2. de juriſd. Imp. Rom. cap. ult.*

[q] *L. ut gradatim. 11. §. etſi leg. de muner. & honor. l. 2. §. Divus. de ſepul. violat. l. 2. ff. de novat. l. 1. C. de emanc. liber.*

[r] *Anth. Caſſa. C. de ſacroſ. eccleſ. Auth. omnes C. com. de ſucceſ.*

[s] *Alciat. ad l. provincialium. 46. n. 3. de verb. ſign. Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 32.*

[t] *Bart. & Dd. ad. l. omnes populi. de Juſt. & jur.*

[u] *Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 32. n. 8. Magon. deciſ. Florent. 98. n. 10.*

[x] *Aſin. de execut. c. 1. n. 8. Coquill. in d. præfat.*

& pro Caſibus in Statuto omiſſis recurrendum eſt ad jus [y] commune, eademque a jure communi interpretationem paſſivam recipiunt [z]; puta ſi de homicidio agat Statutum, intelligendum eſt ſecundum jus commune, modo cum dolo commiſſum ſit; ſi Statutum agat de confiſcatione bonorum, intelligenda tantum ſunt bona Mobilia non Feuda, & ita in aliis omnibus quæ a jure communi conſtituta ſunt: Contra vero, Statuta non admittere interpretationem activam a jure communi, [a] ut extendantur ad Caſus in Statutis non expreſſos, de quibus in jure communi Romano conſtitutum eſt; eademque ſi in pluribus jus commune corrigere poſſunt ita eſſe interpretanda ut quam minime fieri poſſit jus commune [b] corrigant & lædant; Ita enim de interpretatione Statutorum in Dominiis Italiæ Juriſconſulti noſtri tradiderunt. De Statuto Florentino Magonius & Afinius [c] Florentini. De Statuto Lucenſi Corvarronius [d] Auditor Lucenſis. De Statuto Mediolanenſi *Ruginellus* [e] Mediolanenſis. De Statuto Ferrariæ *Bertarrolius* [f] Conciliarius Ducis Ferrariæ. De Statuto Placentino *Fulgoſius* [g] Placentinus. De Statuto Genuæ [h] Chartarius *Rotæ* Genuenſis Auditor.

[y] *Grati. dec. Rot. March. 177. n. 9. Amat. deciſ. Rot. March. 29. n. 23.*

[z] *Alder. Muſcard. de ſtatut. interpret. concl. 2. n. 3. Bertarol. conſ. 281. n. 4. lib. 2. & conſ. 405. n. 14. lib. 2.*

[a] *Bart. ad l. omnes populi. n. 60. de Juſt. & jur. Muſcard. d. concluſ. n. 236.*

[b] *Ant. de Butr. & Dd. ad c. cum dilectus de Conſuet. Muſcard. d. n. 236.*

[c] *Magon. deciſ. Florent. 109. n. 6. Aſin. de execut. §. 4. cap. 82.*

[d] *Corvarron deciſ. Lucen. 236. n. 8.*

[e] *Ruginell. ad Conſtitut. Mediolan. de appell. c. 1. n. 3.*

[f] *Bertarrol. conſ. 201. n. 28.*

[g] *Fulgoſ. conſ. 26. n. 71.*

[h] *Chartar. deciſ. Rot. Gen. 5. n. 20.*

De Statuto Mantuano *Burſatus* [i] Mantuanus. De Statuto Anchonitano *Stephanus Gratianus* [k] *Rotæ Marchiæ* Auditor. De Statuto Avenionenſi *Hieronimus* a Laurentiis [l] Rotæ Avenionenſis Decanus. De Statuto Fiviranenſi *Cavalcanus* [m] Fiviranenſis

XXX. Et in Interpretatione Statutorum Italiæ ſæpe orta eſt controverſia cum una Civitas alteri dominatur, ut Florentia Civitati Piſanæ, Venetiæ Patavio, ſi Statutum inferioris Civitatis mandat ſervari jus commune extra Caſus in Statuto expreſſos, an recurrendum ſit ad jus Civitatis Dominantis, eoque deficiente ad jus Civile Romanorum, an vero ſolum jus commune Romanorum intelligatur? Et pro jure Civitatis Dominantis reſponderunt *Ludovicus* Romanus [n], aliique tradentes jus Romanum non eſſe ſervandum, niſi deficientibus Statutis Civitatis Superioris: Sed frequentius recepta eſt contraria ſententia [o] in iis Statutis intelligi ſolum jus Civile Romanorum, atq; ita Florentiæ ſæpius judicatum fuiſſe aſſerunt.

XXXI. Denique & illud in decus juris Civilis in Italia cedit, quod tradit *Baptiſt. Aſinius* [p] Juriſconſultus

[i] *Burſat. conſ.* 189. *lib.* 2. *n.* 41.
[k] *Gratian. deciſ. Rot. March.* 5. *n.* 9.
[l] *Lauren. deciſ. Aven.* 68. *n.* 8.
[m] *Cavalcan. p.* 3. *de ult. voluntat. deciſ.* 12. *n.* 12.
[n] *Roman. conſ.* 218. *n.* 6. *Matheac. de via & rat. jur. lib.* 1. *cap.* 35. *Peregrin. conſ.* 63. *n.* 5. *vol.* 1.
[o] *Dec. ad. c. Licet. Cauſam. de probat. Mandoſ. ad d. conſ. Rom.* 218. *in addit. Decian. lib.* 2. *Tract. Crimin. c.* 23. *n.* 4. *Turamin. ad l. de quibus n.* 4. *ff. de legib. Muſcard. de interpret. concluſ.* 2. *n.* 88. *Cavalcan. deciſ.* 12. *n.* 8. *Burſet. Conſ.* 189. *n.* 45. *lib.* 2.
[p] *Aſin. tract. de execut. cap.* 78. *n.* 12.

Florenti-

Florentinus, in ſingulis Italiæ Dominiis exteros & non ſubditos teneri tantum ad Statuta locorum in ordinariis quæ cauſarum forenſium proceſſus inſtruunt, cum in iis etiam per exteros quaſi contrahatur, in deciſoriis vero eos ex ſolo jure communi Romanorum obligari.

XXXII. Et facilis quidem eſt probatio Romanos & Italos Legibus Romanis obligari, quibus ſolis regebantur uſque ad Gothos & Longobardos, qui immani barbarie & Leges Romanas & literas omnes peſſum dare & obruere contendebant, & ipſum nomen Romanum extinguere nitebantur: verum iis pulſis redierunt Itali ad nativas & proprias Leges, iiſque jam fruuntur; Et quæ hactenus dictæ ſunt eo demum redierunt, ut explicent potiſſimum varios modos quibus Italiæ Principes Leges Romanas admiſerunt, poſtquam libertatem & immunitatem ab omni Imperij Romani dominatione acquiſiverant.

XXXIII. Et jam in Galliam tranſeundum eſſet, niſi ſupereſſet illa Italiæ pars, quæ Apuliam & Calabriam & reliquas Regni Neapolitani partes & Siciliam continet, ex quibus coaluit Regnum Neapolitanum & Siciliæ, nam Inſulæ Italiæ pars Italiæ ſunt, & cu-

[q] *L. Insulæ. 9. ff. de Judic.* [r] *Castren. & Dd. l. Insulæ. Pancirol. in Notit. occiden. Imper. cap. 53.*

jusque Provinciæ, ait [q] *Ulpianus*, & Sicilia modico freto ab Italiâ separata, pars [r] Italiæ habetur. De Regno igitur Neopolitano & Siciliæ proximè dicendum est.

JA. ARMACHAN.

CAPUT IV.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Neapolis & Siciliæ.

I. REegnum Neapolitanum (quod complectitur Apuliam, Calabriam, aliasque Italiæ Provincias) unà cum Siciliâ, continet mediam Italiæ partem [a], & Italia orientalis dici potest. Neapolitani vero & Siculi in fide Populi, & Imperatorum Romanorum constantèr manserunt usque ad Honorium Imperatorem circa annum Christi CCCCXII. quo tempore Gothi

[a] *Magin. ad Ptolom. Geograph. lib. 2. cap. 14.*

thi [b] eos debellârunt, & poſt eos Longobardi [c] per ducentos annos iis dominati ſunt, uſque ad *Carolum magnum*, qui extincto Longobardorum Imperio in Italia, hujus Regni ſucceſſionem [d] Imperatoribus Francicis reliquit, qui a Saracenis ſpoliati circa annum DCCCCXXIX. eoſdem a Normannis poſtea ſpoliandos demandarunt e quibus *Guiſcardus* & *Rogerius* hoc Regnum adepti ſunt [e] ex donatione *Hadriani* IV. Pontificis Romani anno MCLXXXVI. qui ab eo tempore anteaque hujus Regni conceſſionem in Feudum ſedi ſuæ vendicabant; cum interea tamen imperatores Conſtantinopolitani aliquam hujus Regni partem ſub Imperio ſuo [f] tenuiſſent.

[b] *Procop. lib.* 1. *hiſtor. Goth. Mich. Ritius, de regn. Sicil. Freher. in edit. jur. Græc. Rom. in epiſt. ad Rudulph.* 2. *Imp.* [c] *Paul. Warnefud. de reb. geſt. Longobard. lib.* 1. *Mich. Ritius. de regn. Sicil. Decian. in apolog. adverſ. Alciat. cap.* 8. *Freher. in d. Epiſt. ad Rud. Imp.* [d] *Colenuc. lib.* 2. *hiſtor. Neapol. cap.* 1. 2. 3. *Paul. Warnefood. de geſt. Longobard. lib.* 1. 2. 6. [e] *Colenucc. lib.* 2. *hiſtor. Neapol. c.* 3. [f] *Colenucc. d. lib.* 2. *cap.* 4.

II. Normannorum ſobole extincta *Henricus* VI. *Frederico Ænobardi* filius in hoc Regno ſucceſſit ex conceſſione *Celeſtini* III. anno MCLXXXXI. poſt quem aliqui Imperatores ſucceſſerunt, e quibus Conrado mortuo, cum *Manfredus* Nothus ejus frater Regnum ſine authoritate Pontificis occupâſſet anno MCCLIIII. Ad eum oppugnandum *Urbanus*

Urbanus IV. Regem creavit *Carolum* [g] Andegavenſem *Ludovici* Galliæ Regis fratrem, a quo *Manfredus* Regno & vita ſpoliatus eſt. *Caroli* poſteri ſucceſſerunt uſque ad *Ludovicum* Andegavenſem, cujus ſoror *Joanna* Regni hæres primo adoptavit *Carolum* alterum filium Ducis Andegavenſis, & deinceps Alphonſum [h] Aragoniæ Regem qui in Regno ſucceſſit, idemque reliquit Arragoniæ Regibus uſque ad Ferrandum, qui a *Carolo* VIII. & *Ludovico* XII. Galliæ Regibus, Regno pulſus eſt; & poſt hoc breve intervallum *Ferdinandus* Arragoniæ Rex, ducta *Iſabella Caſtellæ* Regina, hoc Regnum virtute magni Conſalvi [i] recuperavit, & mortuus anno MDXVI. *Carolo* V. & Hiſpaniæ Regibus tranſmiſit, qui hujus Regni poſſeſſione & jure adhuc potiuntur.

[g] *Colenucc. d. lib. 2 cap. 5. 6. Thuan. hiſt. l. 1. Chopp. l. 2. de doman. Franc. Tit. 1. n. 12. Ant. de Nigr. in Conſtit. Regn. in prælud. n. 11.*

[h] *Colenucc. d. cap. 5. Bodin. lib. 1. de Rep. cap. 9.*

[i] *Thuan. hiſtor. lib. 1.*

III. Utrinque vero & Andegavenſes & Arragonij & ante eos Normanni hoc Regnum ex conceſſione Romanorum Pontificum ſemper adepti ſunt, quod inter Feuda Romanæ ſedis ab omnibus [k] enumeratur, & Romanæ eccleſiæ obtigit, ſive ex donatione *Con-*

[k] *Afflict. deciſ. 282. Gramat. deciſ. 1. n. 21. Card. Tuſch. v. Rex. Neap. concluſ. 346. Choppin. d. Tit. 1. n. 12. Bodin. d. lib. 1. cap. 9. Ant. de Nigr. in Conſtit. Regn. Neap. in prælud. n. 11. Arniſæ. de jur. Majeſt. lib. 1. cap. 5.*

ſtantini

ſtantini [l] ſive ex conceſſione earum Civitatum & Provinciarum quæ ab *Othone* L. *Joanni* XII. donatæ [m] ſunt. Ex hac Ratione hoc Regnum recenſetur in Patrimonio *D. Petri*, appellatur Feudum [n]; Feudum Eccleſiæ a Pontificibus Romanis jure beneficii conceſſum, Emphyteuſis [o] Eccleſiæ (unde ſuccedunt in eo Fæminæ ut in Emphyteuſi) Reges hujus Regni ſunt Vaſalli & Ligii [p] ſedis Romanæ, & obnoxij juramento fidelitatis (niſi illius juramenti relaxatio per *Celeſtinum* III. facta ſucceſſoribus etiam profit de quo quærit [q] *Cujacius*) inveſtituram accipiunt ſub annuo cenſu Eccleſiæ Romanæ præſtando, (qui aliquando fuit XLVIII. millium ducatorum annuorum poſtea in unum equum ſive [g] Achirean converſus) per quam utile Dominium tantum adipiſcuntur, directo Dominio penes Eccleſiam Romanam [r] manente, & ex hoc jure (vacante hoc Regno) Pontifices ſæpe conceſſerunt Feuda [s] Baronibus ejuſdem Regni, & Reges non poſſunt exercere Juriſdictionem in Clericos hujus Regni niſi de Feudo [t] agatur, & Bannitus Neapoli habetur pro Bannito in omnibus Eccleſiæ Romanæ [u] Domini-

[l] *Afflict. in Conſtitut. Neapol. in prælud. qu. 24. n. 1.*
[m] *Jo. Fran. Leo. in Theſaur. for. eccleſ. p. 1. c. 12. n. 8.*
[n] *Card Tuſch. v. Rex. Sicil. concluſ. 351. & in v. Rex Apuliæ. concluſ. 391.*
[o] *Tuſch. d. concluſ. 351.*
[p] *Franc. Guicciard. lib. 1. hiſtor. Bodin. d. lib. 1. cap. 9. Ant. de Nigr. in d. prælud. n. 11.*
[q] *Cujac. ad t. veritatis. 14. de jurejur.* [g] *Socin. jun. conſ. 126. n. 39. lib. 3. Mar. Muta. in Capitul. regn. Sicil. in proæm. Reg. Jacob.*
[r] *Tuſch. d. concluſ. 351.*
[s] *Afflict. deciſ. 282. n. 11. Tuſch. v. Rex Neap. concluſ. 346. n. 11.*
[t] *Grammat. deciſ. 61. n. 17. Tuſch. in loc. cit.*
[u] *Farinac. in pract. Crimin. qu. 103. n. 24.*

is

is, quia eſt de diſtrictu Eccleſiæ, & Reges habent Juriſdictionem in hoc Regno a Romanâ Eccleſiâ, eamque ob Cauſam *Franciſcus* I. Galliæ Rex monuit Cardinalem Bibernum [x] Pontificis in Galliæ Legatum, ne Pontifex pateretur *Carolum quintum* Imperatorem aſſumere Titulum Regis Neapolis & Siciliæ, quod illud Regnum ſedis Romanæ Feudum eſſet.

[x] *Loyſeandes ſigneur. cap. 2. n. 82.*

IV. Hæc vero de Dominio Civili intelligenda ſunt, non de illa Poteſtate quam hi Reges in Regno Siciliæ vendicant, de quâ egit Cardinalis *Baronius* XI. Tomo Annalium ſuorum, quem *Philippus* Hiſpaniæ Rex a ſubditis ſuis teneri Edicto ſuo anno MDCX. gravibus pœnis [y] prohibuit.

[y] *Edict. Philipp. 2. contr. Card. Baron. Avity. in Geograph. Tit. de Sicile.*

V. Reges vero Neapolis & Siciliæ eſſe liberos ab omni Imperatoris Poteſtate, ſicut & pleroſque Europæ Principes, habendos eſſe in hoc Regno pro Imperatoribus & Monarchis, habere jura Supremorum Principum omnes [z] agnoſcunt, eoſdemq; quamvis inveſtitos a Pontifice, quoad ſubditos ſuos exercere jura Supremorum Principum,

[z] *Afflict. in Conſtit. Neapol. in prælud. qu. 20. n. 1. & deciſ. 128. n. 4. Ant. de Nigr. ad Capit. Regn. in prælud. n. 10. & 31. Ant. Surgeus. lib. 1. de Neap. illuſtrat. cap. 14. Peregrin. conſ. 4. n. 6. lib. 1. Tuſch. v. Rex Apul. concluſ. 340. Mart. Frecc. de ſubfeud. lib. 1. de orig. Baron. n. 35. Carol. de Graſſal. de Except. Excep. 1. n. 11. Thuan. hiſtor. lib. 1. Borrell. de cath. Reg. præſtan. cap. 31. n. 20.*

&

& poſſe Leges contra jus Romanum [a] conſtituere. Idem tamen Leges Romanas admiſerunt non ex Imperatorum Poteſtate, ſed vi rationis; & rectè arguit *Andr.* de [b] Iſernia non valere Argumentum, hujus Regni Incolas non teneri Romanis Legibus, quia Imperatorum Dominationi ſubditi non ſint.

[a] *Afflict. in d. prælud. qu. 2. Ant. de Nigr. in d. prælud. n. 31. 32.*

[b] *Andr. de Iſern. ad 1. Conſtit. Neapol. in proleg. n. 2.*

VI. Inter has Dominantium Mutationes Leges Romanæ ſolæ valebant uſque ad Imperium Gothorum, qui Legibus & literis infeſti nullas in Italiâ Leges relinquebant. Longobardi vero cum Italis [c] humanius agebant, multa Pietatis ſuæ teſtimonia in Eccleſiam Romanam reliquerunt, multaſque Leges condiderunt, quas Capitularia *Caroli* appellari dicit *Alvarottus* [d]; eædemque ita invaluerunt, ut poſt deletos Longobardos *Carolus magnus* eas in Italia conſervaverit, iiſdemque *Carolus M.* & Imp. inſequentes & Reges hujus Regni poſtea varias Conſtitutiones ſuas adjecerint; Legeſque Longobardicas *Carolus* Rex hujus Regni in unum librum congeſſit qui adhuc extat; Leges vero Longobardorum Rotharis, eorum Rex, primo ſcriptis [e] mandari juſſit anno DCXLIV. multæque harum Legum reliquiæ in Italiâ & præſertim in hoc Regno [f] adhuc manent, harumque

[c] *Cod. Leg. antiqu. p. 1. poſt præfat.*

[d] *Alvarot. in. proœm. feud. n. 15. Choppin. de daman. Franc. p. 2. §. 4.*

[e] *Ciron. lib. 5. Obſerv. jur. Canon. cap. 3.*

[f] *Ciron. d. cap. 3.*

harumque Legum æquitatem & prudentiam *Andr.* de Iſernia aliique plurimi [g] in multis laudârunt, multaſque leges Longobardicas refert Hoſtienſis [h] eam ob cauſam in jus Canonicum relatas & Canonizatas fuiſſe.

VII. Longobardi tamen inter ſuas Leges etiam Romanas coluerunt, & in multis obſervârunt [i] uſque ad *Carolum M.* qui eodem Studio jus Romanum & codicem *Theodoſianum* [k] confirmavit, & in Longobardorum Regno totâque Italiâ jus Romanum, præſertim in ſucceſſionibus, contractibus, & Jurejurando obſervari [l] juſſit; & ſubditis ſuis in Italia libertatem indulſit, qua Lege vivere vellent [m], Longobardicâ an Romanâ, eademque libertatem conceſſit in Galliâ, ut utrâ vellent Lege, Salicâ vel Romanâ, uterentur.

VIII. Ita Leges Longobardicæ in Italiâ & in hoc Regno valebant uſque ad *Lotharium* Imperatorem, a quo jus Civile Romanorum reſtitutum tantam ſui admirationem apud omnes excitavit, ut ab eo tempore Juriſconſulti noſtri Leges Longobardorum contemnere videantur; & quoties in earum mentionem incidunt, jus Longobardorum barbarum, aſininum, Lex ſine ratione, Fæx non Lex, per homines bar-

[g] *Andr. de Iſern. ſuper Feud. paſſim. Jul. Ferret. in annot. ad Bart. de differen. jur. Civil. & Longobard. ad Rubric. Molinæ. ad Conſuet. Pariſien. Tit. 1. n. 37. Krantz. in Dania. lib. 3. cap. 22.*

[h] *Hoſtien. ad c. Raynutius. n. 30. de teſtam.*

[i] *Jul. Ferret. in d. Rubric. ad Bart.*

[k] *Ciron. d. lib. 5. cap. 4. & 7.*

[l] *Ciron. d. cap. 4. & 7.*

[m] *Chriſtinæ. dec. Belg. 212. n. 76. vol. 4. Ciron. d. lib. 5. cap. 4.*

barbaros & ratione carentes conditum ab iis [n] appellatur, idemque ex eâ cauſâ ab Aulâ receſſiſſe & in deſuetudinem abiiſſe [o] affirmant. Extincto enim Longobardorum Imperio in Italiâ, & Leges eorum exterminatas fuiſſe [p] cenſendum eſt, atque ita ſi reliquiæ hujus juris Longobardici ſuperſunt, in iis tantum locis manent ubi Conſuetudine receptæ ſunt, neque vim habet a ratione ſed a Conſuetudine, quæ precariam vim ſolam habet, & a Legis Imperio pendet [q] per quam poteſt revocari.

[n] *Luc. de Penn. ad l. Conductores. C. de conductor. Iſern. in prælud. feud. qu. 2. n. 35. Caravit. ſuper Rit. Mag. Cur. Vicar. Rit. 292. n. 2. Maran. conſ. 27. n. 7. Fab. de Ann. conſ. 28. Chriſtinæ. d. deciſ. 212. n. 76.*

[o] *Alvarott. in proœm. feud. n. 15. Fab. de Ann. d. conſ. 28. Maran. diſp. 2. n. 10. Chriſtinæ. d. deciſ. 212.* [p] *Bald. ad. c. tranſlato. de Conſtit. Chriſtinæ. d. n. 76.* [q] *Bart. & Dd. ad l. de quibus. ff. de Legib.*

IX. Ex his conſtat magnam ſemper fuiſſe juris Romani in hoc Regno Authoritatem, quod Longobardi in multis Legum ſuarum articulis ſecuti ſunt, & *Carolus M.* ejuſque ſucceſſores confirmârunt, & Pontifices Romani hujus Regni Dominium adepti, non mutârunt, quod licet pro Poteſtate ſuâ facere potuiſſent, cum tamen non mutaverint ad Reges per eos inveſtitos cum his Legibus Regnum [r] tranſivit, eaſdemque hi Reges conſenſu ſuo confirmârunt, exceptis ſolum iis caſibus, in quibus juri Romano vel ex Conſuetudine

[r] *Afflict. ad Conſtit. Neopol. in prælud. qu. 20. n. 1. Jul. Ferret. in addit. ad Bart. in d. Rubr.*

dine vel ex Conſtitutionibus Regum eſt derogatum.

X. Quamvis vero Leges Longobardicæ in aliquibus hujus Regni locis obſerventur, ut Salerni, Amalphi, & alibi, non tamen habent aliam vim quam ex Conſuetudine, ideóque affirmanti Civitatem aliquam uti jure Longobardico incumbit [f] probatio, ſicut ea, quæ ſunt facti, ſemper probari debent; pro jure enim Romano Communi præſumitur, & Longobardorum jus in hoc Regno cenſetur [t] ſpeciale, Romanum vero Commune, cui, ut generi per ſpeciem, derogari non poteſt, cum receptum ſit in diverſis Legibus generi per ſpeciem [h] non derogari, tantóq; potentius eſt jus Romanum Longobardico, ut in aliquibus articulis veluti in Succeſſionibus jus Romanum [u] ubique in Regno valeat, & in iis locis in quibus jure Longobardico utruntur, in caſibus non expreſſis in jure Longobardico ad jus Romanum ut ad jus Commune [x], recurrunt & abeo juris Longobardici ambigui vel obſcuri Interpretationem [y] petunt.

[f] *Luc. de Penn. in d. l. Conductores. Iſern. in prælud. feud. qu. 2. n. 35. Maran. conſ. 34. n. 1. Fab. de Ann. conſ. 28. n. 10. Caranit. Rit. 292. n. 3. Chriſtinæ. d. deciſ. 212. Car. Tapia. lib. 1. de jur. Regn. Neapol. ad Conſt. Puritatem. in annot. v. 6. Andr. Molfes. ad conſ. Neap. n. 2. qu. 29. n. 14.* [t] *Afflict. ad Conſtit. Puritatem. n. 8. Luc. de Penn. ad d. l. Conductores.* [h] *L. Sanctio legum 41. ff. de pæ. Dec. ad l. toto jure n. 10. ff. de reg. jur. Dyn. ad c. generi. dereg. jur. in 6.* [u] *Maran. conſ. 27. n. 7. 8.* [x] *Afflict. ad Conſtit. obſcuritatem Rubr. 40. Jul. Ferret. ad Bart. in d. Rubr. Chriſtinæ. d. deciſ. 212. n. 76.* [y] *Afflict. ad d. Conſtit. obſcuritatem. Ferret. ad d. Rubric.*

XI.

XI. Inter omnes etiam hujus Regni Leges quamvis prima Authoritas deferatur a Regibus conſtitutionibus ſuis cum ſint Supremi Principes, Legeſque condere abrogare & mutare poſſint, eamque ob cauſam multi aſſerant eas eſſe jus Commune [z] hujus Regni frequentius tamen Juriſconſulti Neapolitani, & Siculi affirmant jus Civile Romanorum eſſe jus Commune [a] hujus Regni, & hi Reges conſtitutiones ſuas ad jus Civile Romanorum reduci, & ab eo interpretationem accipere [b] mandaverunt; ideoque non extendi ultra Caſus in ijſdem [c] expreſſe nominatos, atque ita in conſtitutione contra Delinquentes non puniri Mandantes; itaq; eſſe interpretandas Conſtitutiones ſuas, ut, quam minime fieri poſſit, jus Romanum corrigant & lædant, & in Caſibus omiſſis in Conſtitutionibus ſuis ad jus Civile Romanorum [d] recurrendum eſſe.

[z] *Ant. de Nigr. in Conſtit. Regn. in prælud. n. 33. Maran. d. conſ. 27. n. 7. Fab. de Ann. conſ. 28. n. 11.*

[a] *Afflict. ad Conſtit. purit. n. 8. Maran. d. n. 7. Ant. Surgenſ. lib. 1. de Neap. illuſtrat. cap. 17. n. 10. Goſp. de Leo. conſ. 77. n. 17. inter conc il. diverſ. Fab. de Ann. conſ. 28. n. 10. Chriſtinæ. d. deciſ. 212. n. 76. Paul. Balearon. ad lib. Feud. in prælud. qu. 3.* [b] *Afflict. ad Conſtit. Neapol. in prælud. qu. 20. Surgenſ. d. cap. 17. n. 10. Ant. de Nigr. ad Capit. Regn. in prælud. n. 33. & 45.* [c] *Ant. de Nigr. d. n. 33.* [d] *Gloſſ. in Conſtit. pœnam. eorum & ibi Afflict. Ant. de Nigr. in d. prælud. n. 46. Burg. de Par. ad l. 1. Taur. n. 577.*

XII. Denique cum *Fredericus* Rex in Conſtitutione ſua anno MCCXXI. mandaverit [e] jus dici in hoc Regno, primo

[e] *Conſtit. purit. in Conſtit. Regn. Neapol.*

primo ex Regum Constitutionibus, deinde ex Consuetudinibus Locorum, postea jure Longobardico, & demum ex jure Romano, eam Constitutionem relativè & qualificativè (ut loquuntur) [f] interpretantur, ut in iis solum Civitatibus & locis jus Longobardicum Romano præferatur, in quibus jure Longobardico ex Consuetudine utuntur. Et cum aliæ Constitutiones Regni jubeant Causas dijudicandas esse secundum Constitutiones, Consuetudines & jura [g], communis earum est Interpretatio, in iis denotari primo jus Romanum ante Longobardicum, tum ob Excellentiam ejusdem, tum quod jus Romanum hujus Regni jus commune [h] sit.

XIII. Ex his constat quæ sit Authoritas juris Civilis Romanorum in Dominiis Principum Italiæ: Jam de ejusdem Authoritate in Galliâ quærendum erit, De qua in sequenti Capite.

JA. ARMACHAN.

[f] *Afflict. ind. Constit. purit. n. 8. & in Constit. Juris gentium. n. 26. Maran. Cons. 27. n. 7.*

[g] *Afflict. ad Consti. Juris gentium. n. 26. & in prælud. qu. 20. Christinæ. d. decis. 212. n. 76.*

[h] *Luc. de Penn. ad d. l. Conductores. Afflict. in d. Constit. Juris gentium n. 26. Burg. de Par. ad d. l. 1. Taur. n. 521. Ant. de Nigr. in d. prælud. n. 45.*

CAPUT. V.

Caput V.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Galliarum.

I. SUperatis Alpibus devenimus ad ampliſſimum Galliarum Regnum, e quo dum Galli contendunt Imperatorum Romanorum Dominationem & Legum Romanarum Authoritatem excludere, eaſdem interea præ omnibus aliis gentibus exornârunt, ſolique Galliæ Juriſconſulti ſuperioris ſæculi incipiendo a *Gulielmo Budæo* (ut antiquiores taceam) tanto in Leges Romanas ſtudio incubuerunt, tantamque literarum omnium Græcarum, Latinarum, juris humani divinique omnis cognitionem ad eas illuſtrandas attulerunt, ut a Theologis reliquarumque ſcientiarum omnium profeſſoribus ſe ſuperari paſſi non fuerint, & Juriſprudentia Romana, ſi apud alias gentes extincta eſſet, apud ſolos Gallos reperiri poſſet; in uſu porro Forenſi tanta eſt Fori Gallici eloquentia, ut ſola Romana ſit poſterior,

ſterior, & ad illam admirandam Fori Romani eloquentiam, proxime accedat: ignea ſiquidem Gallorum ingenia penetrant omnia, ut, ad quodcunque ſe intendant, ſive Artes, ſive Eloquentiam, ſive Arma, fæliciſſimè [a] aſſequantur.

[a] *Scalig. contr. Cardan.*

II. Sed dum de Legibus Romanis in Galliâ agimus, quærendum primò quamdiu fuerit Gallia ſub Imperio Romano, & deinceps de Romanis Legibus, quomodo apud Gallos in uſu olim fuerint, & modò habeantur.

III. Inter Romanos & Gallos ante *Julium Cæſarem* varia bella geſta ſunt & ancipiti Marte ſæpe pugnatum, unde a rerum Romanarum Scriptoribus traditum [b] eſt, Romanos cum cæteris gentibus de gloriâ, cum Gallis de ſalute certâſſe, & cum certa ætas pro ſtipendiis faciendis eſſet definita, in bello Gallico nec Sexagenarij nec Sacerdotes Militiâ ſoluti erant; tandem vero *Julius Cæſar* poſt decennale bellum univerſam Galliam ſub Imperio Romano redegit, Gallique communi orbis Terrarum fato Romanis cedere coacti ſunt. Ante *Julium Cæſarem Occitavia*, Provincia Delphinatus, & Sabaudia erant in Provinciæ formam [c] redactæ a Romanis, & Magiſtratus annuos cum mero Imperio Româ miſſos

[b] *Thuan. hiſtor. lib. 1. ex Saluſt.*

[c] *Maynard. deciſ. Tholoſ. 98. n. 4. lib. 4. idem. in quæſt. de droict. eſcrit. lib. 7. cap. 26.*

ſos accipiebant; & poſtea univerſa Gallia a *Cæſaris* ætate Romanis Imperatoribus paruit, primo a legatis & proconſulibus, poſt *Conſtantinum* a Præfectis Prætorij Galliarum & Vicariis Galliarum adminiſtrata uſque ad *Honorium* Imperatorem [d], qui Vandalorum, Alanorum & poſtea Gothorum armis oppreſſus *Athaulpho* Gothorum Regi Aquitaniam & Narbonenſem cedere [e] coactus eſt, eidemq; ceſſit ſub pacto ne in Italia pedem figeret, & ſub ejus Imperio *Franci Rheno* trajecto, Galliam ingreſſi ſunt, & Regem ſuum Pharamundum conſtituerunt circa annum Chriſti CCCCXX. cujus poſteri & ſucceſſores Galliarum Monarchiam adhuc poſſident.

[d] *Pancirol. ad Notit. Imper. occident. cap. 68. Franc. de Amay. ad l. præcipimus. C. de Canon. Largit. lib. 10.*

[e] *Jornand. de reb. Goth. cap. 30. Ant. Dominic. de prerog. allod. cap. 5.*

IV. Romanorum tamen Dominatio non fuit extincta in Galliâ uſq; ad Clodoveum, qui occiſo Præfecto Prætorij Imperatoris Vindictam metuens Romanos millites & Magiſtratus omnes Galliâ expulit [f] circa annum Chriſti CCCCLXXXVIII. & ſub eo cæpit Regnum Franco Gallorum [g] quod adhuc in Galliâ manet & efflorescit, atque ita Romanorum poteſtas in Gallia ad Francos tranſlata eſt, ſed pari injuſtitiâ; neque enim Romanis aut Francis juſta fuit bellorum cauſa in Gallos, & qui horum bellorum cauſas

[f] *Hottoman. de antiqu. jur. regn. Gall. lib. 2. cap. 2. Ant. Fontan. in Edict. & Ordin. Reg. Tom. 1. in præfat.*

[g] *Thuan. lib. 1.*

ſas examinant, utrinque juſtitiam deſiderant, & Francos non habuiſſe juſtam Galliæ invadendæ cauſam [h] aſſerunt.

V. Quamvis vero *Johannes Igneus* & aliqui Juriſconſulti Gallici, præ nimio libertatis patriæ tuendæ ſtudio, tradant [i] Galliam nunquam fuiſſe Romano Imperio ſubditam, neque Romanos Galliam per decem annos continuos unquam poſſediſſe, atque ea de cauſa Gallos non habuiſſe patriam poteſtatem in liberos ſuos, ſicut reliquos Romani Imperij [l] ſubditos : communiter tamen fatentur Scriptores Gallici [m], Romanos Imperatores Gallis, ut ſubditis ſuis, dominatos fuiſſe uſque ad *Honorium* [n], & ex eorum juſſu & imperio Romanorum Linguâ & Legibus uſos fuiſſe Gallos uſque ad tempora *Franciſci primi*, Galliamque inde alteram Romam habitam fuiſſe, quod & clariſſimè conſtat ex reſcriptis Imperatorum ad Præfectos Prætorij Galliarum, Proconſules, & Legatos ſuos in Galliam [o] tranſmiſſis, quæ in Libris *Juſtinianæis* reperiuntur, & *Accurſij* ar-

[h] *Salas de Legib. Tract. 14. diſput. 7. ſect. 12. Card. Bellarm. lib. 3. de Laicis. cap. 6.*

[i] *Jo. Igne. in repetit. L. neceſſarias §. non alias ff. de S. C. Silan. n. 66. Jo. Ferrald. de privil. regn. Franc. privil. 1. Jac. Godefred. ad conſuet. reform. Norman. v. reformees. in princ.*

[l] *Gl. ad. §. jus autem. Inſtit. de nupt. Dauth. in Comm. de teſtam. §. qui. teſtam. fac. poſſ. n. 169.*

[m] *Jo. Tilius. lib. 2. de reb. Gall. cap. 1. Hattom. d. lib. 2. cap. 2. Imbert. in encheirid. jur. Gall. §. Gallorum. filij Coquill. ad Conſuetud. Franc. cap. 2.*

[n] *Hottoman. de antiq. jur. regn. Gall. lib. 1. cap. 2. Pancir. in Notit. occiden. Imp. cap. 3. &. 68. Caſtald. de Imper. qu. 53. Knich. de jur. ſuper. 1cap. 4. n. 83.*

[o] *L. ſpadonem. 15. §. ult. ff. de excuſ. l. 2. §. jubemus. C. de off. pref. Præt. Affric. l. Graulus. C. de adulter. l. 2. C. de municip. & origin. lib. 10.*

gumen-

gumentum multis [p] ineptum videri, dum Gallos non fuiſſe ſubditos Romano Imperio aſſerit, quia in Filios patriam poteſtatem non habuerunt: & in eo etiam plures egregij Juriſconſulti Galliæ ab *Accurſio* diſcedunt, aſſerentes [q] Gallos non ſolum in Provinciis juris Scripti ſed & in Conſuetudinariis Patriæ poteſtatis jus in Liberos ſuos in Gallia habere, unde filius familias etiam poſt contractum matrimonium non poteſt condere teſtamentum [r], niſi Patre Authore: & filiafam. poſt nuptias manet ſub patriâ poteſtate, & non eſt in poteſtate mariti [f] ultra dotem & operas, quas marito debet.

VI. Poſt Romanos Galliâ pulſos & Francogallorum Regnum a Pharamundo conſtitutum, Gallorum Reges ſucceſſione continuâ (interjectis tantum aliquibus familiarum mutationibus) florentiſſimum hoc Regnum tenuerunt per mille ducentos annos quod nulli magno Regno aut Monarchiæ unquam contigit, ſuaque Dominia libera ab omni Imperatorum Romanorum Dominatu conſervârunt; Gallorum etiam Reges fuiſſe ſemper ſupremos Principes & Imperatoribus Romanis non ſubditos aut obnoxios Juriſconſulti omnes non Galli ſolum ſed & Itali Hiſpanique conſentiunt, eoſdem-

[p] *Imbert. d. §. Gallorum. filij Borrell. de Cath. Reg. præſtan. cap. 65. n. 2.*

[q] *Choppin. de Com. Gall. conſuet. cap. 2. n. 2. Imbert. d. §. Gallorum. filij Rovillard. reliefs. forenſ. Tit. puiſſante paternelle Pimell ad Rubr. C. de bon. matern. n. 12.*

[r] *Choppin. d. cap. 2. n. 2.*

[f] *Rovillard. d. §. puiſſante paternell.*

que præ cæteris Regibus orbis Chriſtiani ſummis Elogiis celebrant.

VII. Rex Galliæ eſt Imperator & Monarcha [t] in ſuo Regno, omniaque jura Imperialia, quæ Imperatori competunt, ad Regem Galliæ [u] ſpectant, juraque omnia conceſſa Imperatori habent locum in Rege [x] Galliæ; habet jus Leges & conſtitutiones [y] promulgandi, habet intentionem ſuam fundatam in univerſo Regno ſuo quoad Juriſdictionem [z] & Imperium, Superiorem non recognoſcit, cum a Deo immediatè Regnum [a] teneat, & quoad ſubditos ſuos a Canoniſtis dicitur temporalis Deus [b] & polus Antarcticus qui non eſt eorum hemiſpherij, inter reliquos Reges eſt ut Stella [c] Matutina, quæ pro omnibus aliis Stellis emicat & fulget, ſolumque imperatorem & Regem Galliæ habere jus imagines ſuas aureis nummis imponendi [d] traditum eſt, & quia arbitrio ſuo Leges condit, in Conſtitutionibus & Edictis ſuis ſemper ſubjungit Clauſulam [e] *(Tel eſt noſtre Plaiſit)* ſola vero requiritur in iis approbatio & Conſen-

[t] *Bald. ad l. exempla. C. de probat. Petr. Rot. ad Conſuet. Pictau. Tit. 1. des fiefs. art. 1. Bonteill. au grand. Couſtum. lib. 2. Tit. 1.*

[u] *Boer. deciſ. 8. Franc. de Claper. conſ. 23. qu. 1.*

[x] *Franc. de Claper. in deciſ. Provinc. conſ. 1. qu. 1. Cæval. com. con. com. qu. 824. n. 2.*

[y] *Borrell. de Cath. Reg. præſtan. cap. 31. n. 24.*

[z] *Benedict. ad. c. Raynutius. v. uxorem. nom. Adelaſ. n. 17. & 170. de teſtam.*

[a] *Terrien. de droict. Civil. de Normand. lib. 1. cap. 3. v. loix.*

[b] *Prob. ad. Jo. Monach. Rubr. de ſum. Trinit. in 6. n. 2.*

[c] *Bald. ad. c. fin. de probib. feud. per alienat. per Fred. n. 24.*

[d] *Procop. lib. 3. de bell. Goth. Annæ. Robert. lib. 2. rer. judicat. cap. 1. Servin. lib. 2. Playdo. 60. qu. 5.*

[e] *Panon. au troiſeſm. Notair. Tit. de Clauſ. Cur. lib. 5.*

ſus

ſus Curiarum Supremarum, Parliamentorum [f], nequid a Rege emanet quod contra Leges Regias aut utilitatem Regni ſit, aut jus Tertij lædat.

VIII. Hinc etiam aſſerunt Galli Regem ſuum poſſe cogere Barones alioſque, qui jura Regalia exercent, ad oſtendendum & probandum [g] titulum ſuum, cum jura Regalia antiquitus penes Reges ſolos eſſent, quæ nemo exercebat ſine Delegatione Regiâ, eademq; primus *Hugo Capetus* ejuſque poſteri inferioribus Dominis conceſſerunt, Utili tantum Dominio [h] in eos tranſlato, directo Dominio apud Reges ipſos remanente, & ampliorem habere Regem Galliæ poteſtatem in ſuo Regno, quam Imperatorem in imperio aliqui [i] tradiderunt.

IX. Communis vero omnium Sententia eſt [k], Regem Galliæ neminem Superiorem in Regno ſuo recognoſcere, Imperatori Romano non eſſe ſubditum, eove inferiorem, idemque Pontifices Romani in reſcriptis ſuis [l] agnoverunt, licet ipſi in multos alios Europæ Principes jus ſupremum ſedi ſuæ vendicent. Quamvis vero *Johannes*

[f] *Petr. Baſſol. ad Inſtit. Tit. de jur. Nat. gent. & Civil.*

[g] *Molinæ. ad. Conſuetud. Pariſ. tit. de Cenſib. §. 73. n. 3.*

[h] *Coquill. in reſponſ. ad conſuet. Franc. cap. 6.*

[i] *Bourceill. au grand. Conſt. lib. 2. Tit. 1.*

[k] *Jo. Igne. in repetit. d. §. non alias Bour. deciſ. 8. n. 4. Caſtald. de Imper. qu. 53. Chaſſanæ. in. Catalog. glor. mund. p. 5. conſider. 28. Duaren. de feud. cap. 1. Ferrald. de privileg. regn. Franc. privil. 1. Carol. de Graſſal. de Regal. Franc. lib. 1. Tit. 6. Bellug. in ſpec. Princ. Rubr. 11. §. his igitur Cœvall. com. con. com. qu. 824. Card. Tuſch. v. Rex. Franciæ. concluſ. 354.*

[l] *C. per venerabilem. qui ſilij ſint Legit.*

Teutonicus in gloſſis ſuis ad ea reſcripta adjecerit [m] Regem Galliæ de facto non recognoſcere Imperatoris Romani poteſtatem, de jure vero recognoſcere debere, id fuiſſe illius commentum nulla ratione excogitatum dicunt juris Canonici & Legum interpretes, aſſerentes [n] Galliæ Regem non eſſe Imperatori ſubditum, eumque nec de jure nec de facto debere recognoſcere. E diverſo iidem porrò docent Imperatorem in Gallia eſſe tanquam privatum, [o] nullum in Gallia habere territorium nec poſſe Juriſdictionem [p] exercere, Notarium Imperialem in Galliâ non poſſe inſtrumenta publica [q] rogare & cum Imperator & Rex Galliæ in eodem loco conveniunt; Imperatorem non præcedere, ſed ſimul cum Rege Galliæ [r] procedere debere; Regemque Galliæ nec Imperatori nec ulli Principi fuiſſe unquam feudatarium prædicat [s] *Cujacius*, quod de aliis Regibus pauciſſimis dici poteſt. Ex his omnibus conſequens eſt Leges Romanas nullam habere authoritatem in Gallia ex poteſtate Imperij Romani, ſed ex Imperio Rationis, eaſdemque ex ſolo Regum conſenſu admiſſas.

[m] *Gl. in d. c. per venerabilem v. recognoſcant.*

[n] *Innoc. & Alb. in d. c. per venerabilem Felin. in c. novit. de judic. Oldrad. conſ. 69. Petr. de poteſt. Princ. cap. 3. qu. 4. n. 26. Afflict. in Conſtit. Neapol. in prælud. qu. 20. n. 5. Menoch. conſ. 2. n. 102. lib. 1. Gabr. Com. concluſ. lib. 5. concluſ. 3. Salas. de Legib. tract. 14. diſp. 7. ſect. 8. Card. Tuſch. d. concluſ. 344. Borrell. de Cath. Reg. præſtan. cap. 65.*

[o] *Rebuff. ad l. Bartarus. n. 21. ff. de off. Prætor.* [p] *Ferrald. de privil. regn. Franc. privil. 1. & conſ. 506. lib. 2.* [q] *Beer. deciſ. 242. n. 4. Tuſch. d. concluſ. 344.* [r] *Guid. Pap. deciſ. 239. n. 2.* [s] *Cujac. lib. 1. de feud. Tit. 1.*

X. Cum

X. Cum vero Leges Romanæ non eodem modo admiſſæ fuerint in ſingulis Galliæ partibus, eædemque aliter in Aquitaniâ & Narbonenſi Gallia, quam in Gallia Celtica & Belgica receptæ fuerint, diſtinguendæ ſunt Galliæ partes, ut conſtet quomodo in Singulis Provinciis Galli Romanis Legibus obtemperaverint.

XI. Gallia univerſa diviſa fuit a *Julio Cæſare* in Galliam Aquitanicam, Celticam & Belgicam quibus *Auguſtus* addidit [t] quartam Narbonenſem : inter eas vero ſola Aquitanica, Narbonenſis & Celtica ſunt ſub Imperio Regis Chriſtianiſſimi, Belgicæ vero partes aliquæ aliis Principibus ceſſerunt, & inter eas Provincias quæ hodie in Galliâ enumerantur, aliæ ſemper Leges Romanas obſervârunt, aliæ Conſuetudines & Mores proprios, ideoque pro inſtituti noſtri ratione ſequenda eſt ea diviſio Galliæ quâ utuntur Juriſconſulti Gallici, Galliam univerſam in duas partes dividentes [u], in Provincias nimirum juris Scripti, quæ jure Romano in Libris *Juſtinianæis* Scripto utuntur, & Provincias Conſuetudinarias quæ Moribus & Conſuetudinibus propriis reguntur, quæ tamen omnes utuntur jure Romano variis modis ut mox docebimus, & poſtquam enume-

[t] *Pancirol. ad Notit. Imper. occiden. cap. 68. Severt. in ſum. Caſ. reſervat. in Gall.*

[u] *Steph. Anfrer. in Styl. Cur. Parliam. Pariſ. f. 41. Gul. Ranchin. lib. 2. var. lect. cap. 3. Gueſnoys conferen. des Couſtumes de Franc. in præfat. Eſtien. Puſquier. Recherch. de Franc. lib. 9. c. 40. Ciron. lib. 5. obſer. jur. can. cap. 6.*

ratæ fuerint Provinciæ juris Scripti, constabit quæ pro Provinciis Consuetudinariis habendæ sint.

XII. Provinciæ juris Scripti numerantur [x] Aquitania, Gallia Narbonensis, Præfectura Lugdunensis cum Matisconensi & Foresia, & generaliter omnes Provinciæ, quæ sunt sub territoriis Parliamentorum Tholosani Burdegalensis & Grationopolitani, in quibus omnes Causæ secundum jus Civile Romanorum exactè dijudicantur. Ad has Provincias Italiæ finitimas Leges Romanæ facile pervenerunt : Galliæ Narbonensis (quæ prius Bracchata dicta est) a *Fabio Maximo* domina inter Provincias Romanas quarta [y] recensetur, & jus Italicum consecuta [z] immunitatem habuit a tributo & Censu, multique Narbonenses in Senatum Romanum electi sunt ante *Augusti* tempora, atque Gallia Togata dicta [a] est quod jus Civitatis Romanæ, & jus Togæ Romanæ gestandæ Narbonenses haberent : præterea Aquitania, Delphinatus & Sabaudia erant Provinciæ Romanæ ante *Julium* [b] *Cæsarem*, & Legibus Romanis utebantur, omnesque hæ Provinciæ Leges Romanas servârunt, & per Præsides & Proconsules Romanos regebantur usque ad *Honorium*, qui jus suum in jisdem

[x] *Gul. Benedict. ad c. Raynutius. v. & uxorem nom. Adelaïs. n. 498. de testam. Annæi Robert. lib. 2. rer. Judic. c. 1. Servin. lib. 2. Playd. 60. qu. 5. Romillard. d. §. puissance. paternell. Pasq. d. lib. 9. cap. 40. Anton. Dominic. in prerog. allod. c. 10. Avity. in Geogr. Europ. Tit. de royaume de France.*

[y] *L. 2. §. 32. ff. de orig. jur.*

[z] *L. fin. ff. de Censib. Jo. Fab. ad §. per traditionem Instit. de rer. divis.*

[a] *Maynard. decis. Tholos. 8. lib. 4. n. 4.*

[b] *Maynard. quæst. du droict. escrit. l. 7. cap. 26.*

ijſdem *Athaulpho* Gothorum Regi ceſſit.

XIII. Gothici Reges has Provincias adepti Romanas Leges eis permiſerunt, e quibus Theodoricus erat Romani juris Studioſiſſimus, ejuſque Conſiſtorium more Romano adornatum depingit eo Sæculo *Sidonius* [c] *Apollinaris*, & *Alaricus* II. Rex Gothorum pro Aquitanis & Narbonenſibus Codicem *Theodoſianum* edidit [d] anno Chriſti DVI. per *Anianum* Cancellarium ſuum, qui ad eum Codicem & Pauli Sententias Caijque Inſtitutiones Notas aſcripſit, ſuitq; deinceps Codex *Theodoſianus* apud gentes Chriſtianas valde celebratus, quo uſus eſt *Ethelbertus* noſter Cantij Rex, & dicebatur Lex Romana, fuitque in magna veneratione apud Patres Eccleſiæ in Conciliis, ejuſdemq; authoritatem *Juo* & *Gratianus* in Decretis ſuis deinceps adhibuerunt.

[c] *Sidon. lib. 1. epiſt. 2. Ant. Dominic. de prerog. allod. cap. 6.*

[d] *Paſq. Recherch. d. lib. 9. cap. 40. Cironn. lib. 5. obſer. jur. Canon. cap. 1. Dominic. d. cap. 6.*

XIV. Alarico autem poſtea cæſo, Gothiſque expulſis Aquitaniâ & Narbonenſi per Clodoveum Francorum Regem, a Regibus Francicis conſervatæ ſunt Leges Romanæ in his Provinciis, manſitque in ijſdem jus Romanum [e] illæſum a *Clodoveo* uſque ad *Carolum magnum*, Francique in his Provinciis non induxerunt Legem Sa-

[e] *Coron. lib. 5. obſer. jur. Canon. cap. 2. & 6. Dominic. de prerog. allod. cap. 7.*

licam, quæ Francorum propria erat, ſed ijſdem Legum Romanarum uſum conceſſerunt, quod alij tribuunt humanitati Francorum, alij Majeſtati Legum Romanarum, quas poſtea Franci victores ab his populis victis mutuati ſunt & per Leges Romanas diſtinguebantur hæ Provinciæ a reliqua Gallia; nam hæ Gallia Romana, reliquæ Galliæ partes Gallia Francica dicebantur, & Narbonenſes Aquitanique dicti ſunt Romani, quæ omnia ex *Marculphi* Formula eorumq; Sæculorum Scriptoribus abundè conſtat.

XV. *Carolus M.* Franciæ Regnum & occidentis Imperium conſecutus in his Provinciis Leges Romanas [f] conſervavit; nam *Innocentius III.* teſtatur [g] eum confirmâſſe Leges *Theodoſianas* & *Carolus* in Capitularibus Leges Romanas laudavit in multis, eumque in his Provinciis Leges Romanas omnes approbaſſe & de iis nihil derogaſſe doctiſſimus Academiæ Tholoſanæ Cancellarius *Innocentius Cironius* [h] exiſtimavit, ideoque Capitulum *Caroli M.* CCLXIX. lib. Sexto quod prohibet uſum Legum Romanarum in Judiciis, adulterinum [i] eſſe arguit, quia in primis *Caroli* Capitularibus Leges Romanæ ſæpe allegantur & confirmantur, & eſt inter ea Capitularia quæ

[f] *Dominic. de prerog. allod. cap.* 12.
[g] *C. novit.* 13. *de Judic.*
[h] *Ciron. ad c. ſuper ſpecula. de privil. in* 5. *Collect. Honor. & lib.* 5. *obſer. jur. Canon. cap* 4.
[i] *Ciron. d. cap.* 4. *Dominic. d. c.* 12.

quæ confuſè congeſſit Benedictus Levita, idemque potius e Legibus Gothicis in Codice Viſigothorum petitum fuiſſe: Et poſt exceſſum *Caroli Magni* ſub *Carolo Calvo* & Succeſſoribus *Carolinis* in his Provinciis Leges Romanas ſemper obſervatas fuiſſe, earum Provinciarum Juriſconſulti [k] teſtantur, inter quos eximia Scientia *Antonij Dominici* in libro de Allodiis conſpicitur.

[k] *Dominic. de prerog. allod. cap. 14. Ciron. d. lib. 5. cap. 8.*

XVI. Sub Tertia vero Regum lineâ in his Provinciis uſque ad hunc diem Leges Romanas fuiſſe obſervatas Hiſtorici & Juriſconſulti Gallici omnes conſentiunt, & Arelatenſes Galliam, ſcilicet Narbonenſem, ſuo ſæculo uſos fuiſſe jure Scripto *Antonius* de Butrio [l] teſtatur.

[l] *Anton. de Butr. ad c. ſuper ſpecula de privileg.*

XVII. Hæ vero Provinciæ uſæ ſunt jure Romano ex Regum ſuorum Conſenſu & Conſuetudine diuturnâ, ex qua ita horum incolarum Mores cum jure Romano coaluerunt, tantuſque hujus juris amor eos inceſſit, ut cum earum Provinciarum aliquæ per Reges Galliæ alienatæ ad Coronam redierint ex Teſtamento vel ex Donatione vel alia Succeſſione, Conditio ſemper appoſita fuit, ne Legibus & Conſuetudinibus Gallicis obnoxia eſſent, ſed omnia inter eos judicia ex jure Roma-

no exercerentur, ſicut antea obſervatum fuerat. Comitatum Tholoſanum acceperunt Reges Galliæ ex Donatione ultimi Comitis, ſub conditione [m] ut incolæ & ſubditi ſervarent antiqua jura & privilegia ſua, eademque per hanc unionem cum Regno Galliæ non amitterent, & ut Rex Galliæ eſſet Comes Tholoſanus, atque ita Comitatus fuit unitus Regno Galliæ principaliter, non acceſſoriè, ut loquitur [n] *Bartolus*; per quod genus unionis [n] antiqua jura non extinguuntur, & in ea unione contractus initus eſt inter Regem Galliæ & Ordines ejus Provinciæ [o] ut in eo Comitatu & tota *Occitavia* incolæ jure Romano uterentur, & ne exteri ibi morientes jure *Albinatus* tenerentur. In Comitatu Provinciæ & *Delphinatus* ſucceſſit *Ludovicus XI.* ex teſtamento *Caroli* Comitis Provinciæ, familiâ Andegavenſi ultimò mortui, cum fidei commiſſo [p] ut Incolas in antiquis juribus & Moribus conſervaret; unde, cum Legibus Romanis antea ſemper uſi fuerant, non poſſunt Reges eas abrogare, & ſubjicere populum Legibus aut Moribus Gallicis, ſicut hæres gravatus ſervo libertatem dare [q] non poteſt operas aut jugum aliquod ſervitutis imponere.

[m] *Maynard. deciſ. Tholoſ.* 58. *n.* 58. *Fr. de Claper. in deciſ. Provinc. conſ.* 1. *qu.* 1. *n.* 17.

[n] *Bart. ad l. ſi convenerit.* §. *ſi nuda. ff. de pign. act. Felin. ad c. tranſlato. de conſtit.*

[o] *Gul. Benedict. ad c. Raynutius v. & uxorem nom. Adelaſ. n.* 499.

[p] *Fr. de Claper. in deciſ. Provinc. conſ.* 1. *qu.* 1. *n.* 14. *& conſ.* 3. *qu.* 2.

[q] *L. Campanus.* §. *ſi quis hac ff. de oper. libert.*

XVIII. In Provinciis juris Scripti

ea

ea eſt Authoritas Legum Romanarum ut omnia Cauſarum Judicia a jure Romano petenda ſint, Conſtitutiones Regiæ illæ ſolum admittuntur quæ pro expeditiore litium proceſſu editæ ſunt, & ut loquuntur Juriſconſulti Gallici, [r] in Præparatoriis Judiciorum Conſtitutiones Regiæ ſervantur, in Deciſoriis jus Romanum prævalet: poſtquam vero Sententiæ latæ ſunt in his Provinciis ſecundum jus Scriptum, ſi ab iis appellatum fuerit ad Supremum Senatum Pariſienſem (qui eſt in Provincia Conſuetudinaria & jure Conſuetudinario plerumque utitur) Cauſæ appellationum in ſecunda Inſtantia ex jure Romano decidendæ [s] ſunt, atque ita in inſtitutione Parliamenti Pariſienſis Edicto *Philippi Pulchri* Sancitum eſt: & cum aliquæ partes harum Provinciarum a Parliamento Burdegalenſi ad Pariſienſe tranſlatæ eſſent, conſervatum eſt ijſdem beneficium juris Scripti, & Cauſæ eorum ſecundum jus Scriptum in Senatu Pariſienſi judicandæ [t] ſunt. In his Provinciis teſtamenta conduntur, contractus celebrantur, & Judicia omnia exercentur ſecundum jus Civile [u] Romanorum, & Sermone etiam Romano uſque ad *Franciſcum Primum*, qui Majeſtatis Romanæ minuendæ vel ſuæ augendæ

[r] *Benedict. in d. v. & uxorem nom. Adelaſ. n.* 499. *Maynard. deciſ. Tholoſ.* 57. *n.* 2.

[s] *Choppin. de Com. Gall. Conſuetud. p.* 2. §. 2. *n.* 4. *Joly. in addit. ad Girard. de edict. Creat. offic. lib.* 1.

[t] *Choppin. d. p.* 2. § 4.

[u] *Papon. du prem. Notair. Tit. de ſtipulat. Rovillard. d.* §. *puiſſance paternell.*

dæ ſtudio lingua Gallica omnia agi permiſit.

XIX. In his Provinciis multa privilegia conceduntur ex jure Romano quæ in Provinciis Conſuetudinariis permiſſa non ſunt. In his bona damnatorum non vindicantur Fiſco [x] niſi in Crimine læſæ Majeſtatis, quia ab Imperatore *Juſtiniano* ita conſtitutum eſt. In his teſtamentum filiæfam. Octodecim annorum [y] non valet, quia jus Romanum in ea ætate Minori teſtandi facultatem non concedit, & in ijſdem quia ſunt jura Patriæ poteſtatis ſicut in jure Quiritum, filiafam. etiam poſt contractum Matrimonium non eſt ſui juris, nec ſine authoritate parentis [z] teſtari poteſt. In his Provinciis valet pactum ne mater Succedat liberis [a] quia jure Romano ita conſtitutum eſt. In ijſdem prior licitator per oblationem ſecundi liberatur ſecundum jus Civile, cum in reliquis Galliæ partibus aliter [b] obſervetur. In ijſdem Conſuetudines Feudales [c] admittuntur quia jus Romanum eas admittit, licet in reliquis Galliæ Provinciis jura Feudorum [d] non recipiantur quia proprias Conſuetudines Feudales habent,

[x] *Choppin. d. §. 2. n. 4. Authent. bona damnatorum C. de bon. præſcript.*

[y] *Rovillard. d. §. puiſſance paternelle.*

[z] *Choppin. d. §. 2. n. 2.*

[a] *Carol. Molinæ. conſ. 15. n. 14.*

[b] *Franc. de Claper. in deciſ. Provinc. conſ. 3. qu. 2. n. 20.*

[c] *Choppin. d. §. n. 4. Franc. de Claper. conſ. 10. qu. 1. n. 20.*

[d] *Molinæ. ad Conſuet. Pariſ. Tit. des fiefs. n. 106. Gueſn. conſer. des Conſtum. de Franc. in præfat. Chriſtin. deciſ. Belg. 212. n. 78.*

bent, ideoque etiam in his Provinciis cum de Feudis quæſtiones incidunt, prius ad jus Romanum quam ad jura Feudorum recurrendum eſſe exiſtimavit [e] *Carolus Molinæus*: Et in his Provinciis porro juris Romani authoritas maxime apparet ex Appellationibus a Sententiis judicum; in quibus Formulæ & Clauſulæ Legum Romanarum adhibentur, omniaque ſecundum Leges Romanas aguntur; a quibus reliquæ Provinciæ Conſuetudinariæ multum differunt in appellationibus, eaſdemque differentias *Joannes Imbertus*, *Stephanus Anfrerius* [f] aliique exactè tradiderunt.

[e] *Molinæ. d. n.* 106.

[f] *Anfrer. in ſtyl. Cur. Parliam. Pariſ. Imbert. in pract. Civil. & crimin. lib.* 2. *cap.* 6. *Loyſeau. des offices lib.* 1. *cap.* 14.

XX. Maximum vero juris Romani beneficium eſt in his Provinciis quod exteri morientes in reliquis Galliæ Provinciis non poſſunt Teſtamenta condere de bonis ſuis, nec hæredem ab inteſtato habere, quia omnia bona peregrinorum in Gallia morientium cedunt fiſco Regis, adeo ut Flandri, Burgundi & Mediolanenſes licet olim fuerint ſubditi Regum Galliæ, tamen quia hodie de facto iis non obediunt, habentur pro peregrinis, bonaque eorum [g] jure Albinatûs a Fiſco occupantur; ſed in Provinciis juris Scripti, Comitatu Tholoſano, tota *Occitavia* Comitatu Provinciæ, & *Delphinatu*, cæteriſque

[g] *Bacquet. de droict d. Aubaine. p.* 1. *c.* 8. *&* 9.

cæteriſque peregrini habent Succeſſores bonorum ex Teſtamento vel ab inteſtato, quia hæ Provinciæ utuntur jure Romano, ex quo omnia bona morientium ad Hæredes tranſmittuntur.

XXI. Denique licet hæ Provinciæ juris Scripti habeant ſingulæ ſuas Conſuetudines particulares, quæ Statuta appellantur, & in his Provinciis habent locum [h] Conſuetudinum, & Latino Sermone Scripta ſunt, quæ plurimi Juriſconſulti Galliæ Commentariis ſuis e jure Romano ductis [i] illuſtrarunt, eandemque vim apud eos habent, ut Statuta in ſingulis Italiæ [k] Civitatibus: Conſuetudines tamen iſtæ ſunt jus privatum earum Provinciarum, ſed jus Commune nullum habent præter jus [l] Romanum, & generaliter jus Civile Romanorum in his Provinciis eſſe jus Commune a Gallis omnibus communiter [m] receptum eſt.

[h] *Gueſn. conferen. des couſtumes de Franc. in præfat.*
[i] *Choppin. de leg. And. municipal. in præfat.*
[k] *Gueſn. in d. præfat.*
[l] *Charond. memorabl. obſervat. du droict. Fran. Tom. 2. v. droicts.*
[m] *Eguien. Baro ad l. ſi rens. ff. de pact. & lib. 1. de jur. benefic. Tit. 3. Molinæ. ad d. Tit 1. des feſs. n. 108. & conſ. 15. n. 14. Papon. du prem. Notair. Tit. des Juges. Charon. du droict Fran. Tit. des Leys. lib. 3. & Tom. 1. lib. 4. c. 13. Annæ. Robert. lib. 2. rer. Judic. c. 1. Maynard. queſt. de droict. eſcrit. cap. 90. Coquill. ad Conſuet. Nivern. in præfat. Baſſet. ad Inſtit. de jur. natur. gent. & Civil.*

XXII. Reliquæ Provinciæ Galliæ, ſcilicet Gallia Celtica & aliquæ Regiones

ones Belgicæ ſunt Conſuetudinariæ, quæ numero & amplitudine Provincias juris Scripti multum Superant; Hæ vero Conſuetudinibus ſuis & Conſtitutionibus Regum reguntur, quæ e Legibus Romanis maxima ex parte petitæ ſunt, ijſdemque deficientibus, ad jus Civile Romanorum in judiciis & Deciſionibus Cauſarum confugiunt, ut mox conſtabit.

XXIII. Poſt Romanos Francorum armis Gallia ejectos, præter Conſuetudines generales permixtas cum Legibus Romanorum (quibus diu paruerant) ſingulæ Provinciæ ſuas Conſuetudines inter ſe multum diſcrepantes [n] retinuerunt, variæque Conſuetudines novæ ortæ ſunt, ex conflictu Francorum, Vandalorum, Burgundionum, aliorumque Populorum in variis Galliæ partibus ſeſe mutuo expellentium, quarum uſum Reges Francorum iis permiſerunt, dum interea Gothi in Aquitania & Narbonenſi Gallis Romani juris uſum conceſſerunt ut jam dictum eſt.

[n] *Raudenſ. de-ciſ. Piſan. 41. n. 17. Godefred. ad Conſuet. Normann. v. reformeres.*

XXIV. Et præter has Conſuetudines Reges Francici ſuas addiderunt Conſtitutiones pro regimine Gallorum, quæ omnes generali nomine Lex Salica dictæ ſunt. Ea vero primo a Pharamundo Rege primo aſcitis Sapientiſ-

tiſſimis & Juriſconſultiſſimis Francorum Gallorumque anno CCCCXXIV. condita eſt [o] (de quo tamen inter Gallos [p] non convenit) & ad eum plures Reges Francici inſequentes Conſtitutiones addiderunt uſque ad *Carolum magnum*, qui Legem Salicam auxit ſuis Capitularibus [q], in quibus XXIII articulos addidit Legi Salicæ, alioſque condiderunt *Ludovicus* & *Lotharius* ejus filij, quorum primi Libri quatuor exactè collecti ſunt per Abbatem *Anſegiſum*, tres vero editi ſunt poſtea ſed non pari fide per Benedictum Levitam [r], qui in illis multa adulterina vel ex Scriptoribus non probatis immiſcuit. In hac Lege Salica celeberimus eſt ille Articulus de fæminarum Succeſſione in Terra Salica, de quo Angli Gallique bello diuturno certarunt, & Juriſconſulti Gallici adhuc [s] contendunt an de Terrâ Coronæ Regiæ ſolâ, an etiam de privatorum hæreditatibus intelligendus ſit.

XXV. Ita regebantur Galli Lege Salicâ ſub Regibus Francorum, neque in deſuetudinem abijt uſque ad Tertiam Lineam Regum, in qua Reges Galliæ deinceps condebant Edicta & Conſtitutiones ſuas pro jure & Majeſtate ſuâ, eodem modo quo Galliæ Reges adhuc utuntur; e quibus priorum Regum

[o] *Benedict. ad c. Rainutius v. in eodem teſtamento. n. 166. Papon. in prolegom. ad arreſt. Cur. Franc. Petr. Rat. ad conſuetud. Pictæn. Tit. des fiefs. art. 1.*

[p] *Anth. Fontan. in Conſtit. & edict. Franc. in præfat. Tom. 1.*

[q] *Fontan. in d. præfat.*

[r] *Dominic. de prerog. allod. cap. 7.*

[s] *Fontan. in d. præfat. Tom. 1.*

gum Conſtitutiones pleræque temporum injuriâ deperditæ ſunt, Conſtitutiones verò & Edicta Regum poſt *D. Ludovicum* ab anno MCCXXVIII. conſervata & edita apud Gallos habentur [t], quæ in immenſum numerum jam excreverunt.

[t] *Fontan. in Conſtit. & Edict. Franc.*

XXVI. Conſuetudines Gallicæ in multis ortæ ſunt a Legibus Romanis, neque enim Franci una cum Romanis Leges eorum ſtatim expulerunt [u] e Gallia, ſed iis indulſerunt ſuas Conſuetudines quæ ad Leges & Mores Romanos erant accommodatæ ex uſu diuturno a ſæculo *Julij Ceſaris* ad *Honorium* & *Valentinianum* Impp. cum toto eo tempore Galli ſub Legum & Magiſtratuum Romanorum adminiſtratione fuiſſent, & poſt Francorum Imperium in Galliâ [x] remanſerunt multi Romani, quibus uti Romanis Legibus permiſſum fuit, unde Conſuetudines multæ Gallorum ex Romanorum Legibus petitæ ſunt, eædemque inter Conſuetudines Gallicas ſunt antiquiſſimæ, Conſuetudines vero quas a Francis habuerunt ſunt poſteriores, earumque plures poſt *Hugonem Capetum* ortas fuiſſe [y] cenſent: nam & Leges Salicæ multæ a jure Romano petitæ ſunt, & in iis Leges Romanæ laudantur, & ob ſterilitatem Legum Salicarum

[u] *Papon. in arreſt. Cur. Franc. in proleg. Coquill. ad Conſuet. Franc. cap. 1. & 2. & ad Conſuetud. Nivernen. in præfat. & in reſp. ad Conſuetud. cap. 314.*

[x] *Coquill. in d. præfat. ad Conſuetud. Nivernen.*

[y] *Coquill. de cap. 314.*

rum quia plures Cauſæ occurrebant, quæ non poterant Lege Salica terminari, Galli eo tempore ad Leges Romanas [z] recurrebant, & probabilis eſt eorum Sententia qui exiſtimant [a] *Eginhartum* intelligi de Legibus Salicâ & Romanâ ubi affirmat in Gallia ſub *Carolo Magno* duas [b] Leges fuiſſe.

[z] *Ciron. ad d. c. ſuper ſpecula. n. 5. & lib. 5. obſer. jur. Canon. cap. 6. & 7.*

[a] *Ciron. d. lib. 5. cap. 7.*

[b] *Eginhart. in vita Carol. Magn.*

XXVII. Ex diverſitate Conſuetudinum in his Provinciis laudant Galli Clementiam Regum [c] ſuorum, qui ſingulis harum Provinciarum Populis, uniuſcujuſque Provinciæ Conſuetudinibus uti, indulſerunt: præ reliquis vero laudant *Carolum VII.* Gallorum Regem, qui poſt Anglos ex ſuis diſcordiis & defectione Ducis Burgundiæ debellatos, recuperata Regni Gallici Dominatione, primam Curam habuit Legum & Reipub. conſuſæ per diuturna Anglorum bella componendæ, & ante omnia Conſuetudines ſingularum Provinciarum per viros juris Romani Conſultiſſimos ad poſtulationem Ordinum ſingularum Provinciarum delegatos componi juſſit, & in ſcripta redegit [d] ad evitandam probationis Conſuetudinum difficultatem per turbas teſtium, ijſdemque ſingulæ Provinciæ

[c] *Annæ. Robert. lib. 2. rer. judic. cap. 1. Godefred. ad Conſuet. reform. Norman. v. reformees.*

[d] *Baro. ad l. nonnunquam. 11. de Juſt. & jur. Charon. memorabl. obſervat. du droict. Franc. Tom. 2. v. droicts Coquill. ad Conſuet. Nivern. in præfat. Godefred. ad d. v. reformees. Annæ. Robert. d. lib. 2. cap. 1. Gueſn. conferen. des conſtum. de Fran. in præfat.*

vinciæ adhuc utuntur, & earum Interpretationem habemus ex jure Civili Romanorum per doctiſſimos Galliæ Juriſconſultos, qui in deſcribendis Conſuetudinibus ſingulârum Provinciarum maximam partem hauſerunt ex jure Romano ut conſtat [e] in Conſuetudinibus Bituricenſibus alijſque, ijdemque ſingularum Provinciarum Conſuetudines Commentariis ſuis [f] ex jure Civili petitis illuſtrarunt: & poſt eum in eandem Curam incubuerunt [g] *Ludovicus XI.* & *XII. Franciſcus I. Henricus II.* & demum *Henricus III.* in Conventu ordinum Bleſenſi juris Gallici componendi munus ex Conſuetudinibus Provinciarum & Regum Conſtitutionibus demandavit celeberrimo *Bærnabæ Briſſonio* [h] alijſque primariis Galliæ Juriſconſultis, qui illud perfeciſſent, ſi in fælix Regis *Briſſonijque* mors fælix propoſitum non impediviſſet, idemque Juriſconſulti Galliæ conjunctis votis adhuc videntur [i] exoptare.

[e] *Paſq. Recherch. lib. 9. cap. 38.*

[f] *Choppin. de Legib. Andmunicipal. in præfat. Coquill. in d. præfat. ad Conſuet. Nivern.*

[g] *Gueſn. in d. præfat. in conferenc. des Coûſtum.*

[h] *Charon. Pandect. du droict Fran. lib. 1. cap. 25. Tom. 1. Choppin. de Commun. Gall. conſuetud. p. 1. § 4. n. 5. Fran. in præfat.*

[i] *Gueſn. in d. præfat. Charon. in reſp. du droict. & lib. 1. cap. 25.*

XXVIII. Apud Reges vero magna fuit ſemper veneratio & authoritas juris Romani in his Galliæ Provinciis a primis Regum Francicorum temporibus. Sic *Agathias* [k] teſtatur Gallos ætate

[k] *Agath. lib. 1. de bell. Goth.*

ætate *Juſtiniani* jus Romanum in contractibus, & Matrimoniis & in aliis ſervaſſe, atque ita ſub primis Regibus plurima apparent Legum Romanarum veſtigia, [l] Scriptoreſque Gallici ab initio Monarchiæ Francicæ multa Judiciorum Exempla ſecundum Leges Romanas exhibent. In prima Regum Linea ſub *Dagoberto*, filij Ducis Aquitaniæ paterna hæreditate fuerunt privati per Sententiam in publico Gallorum Concilio latam [m] ſecundum Leges Romanas, quod patris interfecti necem ſecundum Leges Romanas non vindicaſſent; & *Gregorius* Turonenſis commemorat [n] *Guntranum* filium *Clotharij Primi*, quendam *Andarchium* peritum in Codice *Theodoſiano* ad ſummos honoris gradus evexiſſe.

XXIX. In ſecunda Regum Linea *Carolus Magnus* juſſit quoſdam per quæſtionem habitam [o] ſecundum Leges Romanas ut læſæ Majeſtatis reos damnari, qui Pontificem ſuum depoſuerant, eundemque *Carolum* in univerſa Gallia Leges Romanas approbaſſe, laudaſſe, & in multis ſervaſſe Galli [p] probant. Hucuſque vero Galli nihil de jure Romano habuerunt præter Codicem *Theodoſianum* & aliquas ejus juris partes, Libri autem *Juſtinianei* hactenus delituerunt uſque ad

[l] *Papon. in arreſt. Cur. Franc. in proleg. Coquill. in d. præfat. ad conſuet. Nivernen.*

[m] *Aymon. de geſt. Franc. lib. 4. cap. 28. Cabot. lib. 2. diſput. cap. 1.*

[n] *Gregor. Turon. lib. 40. cap. 40. Autumn. conferen. de droict Fran. ad Tit. 1. de orig. jur. lib. 1.*

[o] *Rovillard. reliefs forenſ. tit. puiſſance paternell. ex chron. veter.*

[p] *Ciron. lib. 5. obſer. jur. Canon. cap. 4. 5. & 7.*

ad *Lotharij* tempora, poſt quæ jus Romanum deinceps in Academiis & judiciis Galliæ ſemper floruit. Et ſub tertia Regum Linea jus Romanum viguiſſe in judiciis ſatis conſtat per Ordinationes Curiæ Supremæ Pariſienſis in veteri ſtylo, quæ pro maxima parte ex jure Romano tranſcriptæ ſunt, Codiciſque *Juſtinianæi* tranſlationem antiquam in Linguam Gallicam fuiſſe factam a temporibus *Lotharij* [q] Imperatoris multi opinantur, eandemque *Cujacius* [r] ſæpe laudat.

XXX. Cum igitur jus Gallicum in his Provinciis conſtet ex Conſuetudinibus Provinciarum & Conſtitutionibus Regiis, inter has quem locum habeat jus Civile Romanorum non videntur Juriſconſulti Gallici inter ſe convenire. Alij enim nullum agnoſcunt jus Commune [s] in Galliâ Conſuetudinaria præter Conſuetudines, eaſdemque vel ambiguas vel obſcuras eſſe illuſtrandas per alias Conſuetudines vicinarum Provinciarum, præſertim Pariſienſis, quæ reliquarum Mater eſt, & ab ijſdem debere Interpretationem recipere; jus vero Romanorum non habere vim Legis in Galliâ

[q] *Freher. in Edit. jur. Græc. Rom. in Epiſt. ad Rud. 2. Imp.*

[r] *Cujac. lib. 16. obſer. 24. & in præfat. ad lib. 11. Cod.*

[s] *Rebuff. in proœm. Reg. Conſt. gl. 5. n. 19. Molinæ. ad conſuet. Pariſ. Tit. des fiefs n. 106. Imbert. in Encheirid. jur. Gall. §. error Coquill. in queſt. ad Conſuet. Franc. c. queſt. du droict. Sur. la Cauſ. du Conſuet. reform. 2. & ad Conſuet. Nivern. in præfat. Mayner. eſcrit. lib. 1. c. 26. Servin. lib. 2. playd. 60. teſtam. de Conte de Laval. qu. 5. Godefrid. ad Normann. v. Conſuetudines.*

quæ

quæ nullas alias Leges agnoſcit præter ſuas, ſed in judiciis tantum ut Rationem, ut Exemplum, ut Æquitatis normam, ut Authoritatem Prudentium, ut veram Juſtitiæ rationem, ut artem & Scientiam juris poſſe adduci & allegari, Legeſque Romanas non aliam habere vim in Gallia quam bonos [t] Mores, ideoque interdictum fuiſſe a *Philippo III.* & *IV.* Leges *Cæſareas* contra Conſtitutiones ſuas in judiciis Galliæ [u] allegare, Regeſque Galliæ in Academiis erigendis pro juris Romani ſtudio ſemper apponere Clauſulam ſe propterea non agnoſcere jus Romanum habere vim Legis in Gallia, eaque de Cauſa Juriſconſultos exteros de hoc articulo tractantes affirmare Leges Romanas non habere Legis Authoritatem in [x] Galliâ, Galloſque Legibus Romanis pro arbitrio ſuo uti vel non uti [y] poſſe, Judiceſque Gallorum in admiſſionibus ſuis ad Judicum Munera ſolenni ſacramento [z] promittere, ſe Conſtitutiones Regias & Conſuetudines (nulla mentione facta de Legibus Romanis) obſervaturos.

[t] *Imbert. in d. §. error.*

[u] *Choppin. de doman. Franc. lib. 2. Tit. 15. n. 5. Charon. ad lib. 11. Cod. Henr. Tit. 1. art. 3. Coquill. ad Conſuet. Franc. lib. 1. 2. Delomm. de Juriſpruden. Gall. in præfat.*

[x] *Bald. ad l. nemo. C. de ſent. & inter loc. Om. Jud. n. 1. Arened. ad Conſtit. Reg. lib. 1. Tit. 2. in Rubr. n. 14. Molin. de primogen. Hiſpan. lib. 3. cap. 12. n. 11. Burg. de Par. ad l. 1. Taur. n. 515. Suarez. lib. 3. de Legib. human.*

[y] *Caſtren. conſ. 171. lib. 1. Card. Tuſch. v. jus Civile. concluſ. 582.*

[z] *Rebuff. ad Conſtit. Reg. in proæm, gl. 5. n. 20. Blacnodæ. in apol. contr. Buchanan. cap. 10.*

XXXI.

XXXI. Alij vero in his Provinciis juri Romano vim juris Communis attribuunt, & ad illud obſervandum etiam in Supremis Curiis [a] teneri Judices, & ex eo debere ſub pœna nullitatis [b] Sententias ferre. Et fuit hæc quæſtio olim agitata inter duos Senatus Pariſienſis primarios ſucceſſivè Præſides, *Petrum Lizetum* & *Chriſtopherum Thuanum* [c], in qua *Lizetus* contendebat jus Civile Romanorum eſſe Gallorum jus Commune, ideoque Conſuetudines & Conſtitutiones, quæ ſunt jus Gallicum, eſſe jus ſtrictum, ſtricteque interpretandum; *Thuanus* vero dicebat Conſuetudines & Conſtitutiones eſſe Gallorum jus Commune, jus vero Romanum tantum Rationis Scriptæ in Galliâ locum habere; & hæc Opinionum diverſitas ad inſequentes Galliæ Juriſconſultos dimanavit.

[a] *Rebuff. de reprob. Teſt. n. 175. Charon. du droict Fran. lib. 3. reſp. 66. & ad Edict. Franc. 1. de ſecun. nupt. lib. 3.*

[b] *Paſq. Recherch. lib. 9. c. 38.*

[c] *Coquill. ad Conſuet. Nivernen. in præfat.*

XXXII. In eo autem Omnes Juriſconſulti Gallici [d] conſentiunt, in Omnibus Cauſis, in quibus deficiunt Conſuetudines & Conſtitutiones Regiæ, debere Judices ad jus Romanum recurrere, & ex eo Judicare, & acerri-

[d] *Molinæ. d. n. 106. Tit. des fiefs Baro. in Conſtit. ad Senat. & omn. Pop. & de re benefic. lib. 1. Tit. 3. Choppin. de Com. Gall. Conſuetud. p. 2. n. 2. & 4. Terrien. du droict de Norman. lib. 1. c. 2. v. Loix. Cheſn. notab. quæſt. du droict Tit. 64. Girard. des offic. lib. 1. Tit. 2. Delomm. de Jurib. Regalib. lib. 1. cap. 16.*

mè

mè [e] reprehendunt illos Judices ſuos qui deficientibus Conſuetudinibus & Conſtitutionibus ſuis putant ſe poſſe arbitrio ſuo uti, ſeque teneri ad jus Romanum ex ſola ratione quam arbitrij ſui faciunt : quorſum enim tam ſeverum examen in admiſſione Judicum Galliæ non ſolum de vitâ & Moribus ſed & de peritiâ & Studio Legum Romanarum, niſi ad eas neceſſariò [f] tenerentur & vim Legis haberent ? Eaſdemque poſt Leges ſuas Galli neceſſariò ſequendas imponunt Judicibus ſuis [g] ex ſumma earum æquitate, juſtitia, & prudentia, ob quas reliquæ etiam gentes Europeæ eaſdem ſequuntur, & ad illud jus, ut ad εὐνομίαν [g] confugiunt : voluerunt Scilicet Reges Galliæ, cum Mores & Leges ſuæ deficerent, ut Judices ſui uterentur eo jure, quo Roma omnium gentium & Terrarum orbis Domina uſa eſt, & ut magis ex Legis neceſſitate quam ex arbitrio ſuo jura [h] redderent. Et agnoſcunt porro Galli Leges Gallicas pro maxima parte cum jure Romanorum [i] convenire ; præſtantiſſimam partem Legum Galliæ e jure Civili [k] deſumptam eſſe ; jus Galliæ eſſe

[e] *Baro. de re benefic. lib. 1. Tit. 3. Ranchin. lib. 2. var. lect. cap. 3.*

[f] *Paſq. Recherch. lib. 9. cap. 38. Ranchin. d. c. 3.*

[g] *Charon. reſp. du droict Fran. lib. 3. Tit. des leys. & lib. 3. cap. 87. & ad Edict. Franc. 1. lib. 3.*

[g] *Baro. ad l. ſi reus. C. de pact.*

[h] *Carol. Fabrott. in edit. Βασιλικῶν in epiſt. ad Cancell. Franc.*

[i] *Godefred. ad conſuet. Norman. v. conſuetudines.*

[k] *Delomm. de juriſprud. Gall. in præfat. & lib. 1. de jurib. Regal. cap. 16. Rovillar. d. §. puiſſance paternell.*

multo

multo magis incertum [l] quam jus Romanum; Leges Romanas Gallicis longe præferendas [m] esse, magisque exerceri Gallorum ingenia [n] in explicatione legum Romanarum quam Gallicarum, licet gentes universæ soleant suis potius Legibus quam peregrinis delectari. Præsertim vero in Causis Criminalibus Galli omnes sequuntur jus Civile in omnibus Provinciis, non solum juris scripti sed & in Consuetudinariis, ubi per Consuetudinem aut Constitutionem non est ei [o] derogatum, idemque ut rationem clarissimam in Criminibus puniendis laudant, & exequuntur. Et desiderant Galli legum suarum reformationem, cupientes ex Edictis Regiis, sententiis Supremarum Curiarum, & jure Romano novum Codicem juris Gallici [p] componi.

[l] *Charon. du droict Fran. lib. 3. resp. 66. Ranchin. d. lib. 2. cap. 3.*

[m] *Cabot. lib. 2. disput. cap. 1. & 4. Charon. de resp. 66.*

[n] *Godefred. in d. v. consuetudines.*

[o] *Papon. au second. Notair. Tit. des juges.*

[p] *Charon. du droict Fran. in præfat.*

XXXIII. Consuetudinum etiam Galliæ maximam partem a jure Romano [q] petitam fuisse asserunt, ideoque Consuetudines ex eodem jure esse supplendas, & ab eo interpretationem accipere debere: ideoque cum certa ætas testamenti condendi ex Consuetudine Britanniæ non esset definita, judicatum est [r] Majorem quatuordecim annis posse testamentum condere, quia jure Romano ita est constitutum, &

[q] *Coquill. resp. ad consuetud. cap. 6. & c. 314. Delom. d. cap. 16. Rovillar. d. §. puissance paternell.*

[r] *Servin. d. playd. 60. en la Caus. du Testam. de Contr. de Laval. in princ. & qu. 5.*

ex eadem Cauſa in Provincia Melodimenſi teſtamentum Virginis natæ quatuordecim annos fuit validum, quia ex Conſuetudine Melodimenſi [f] non fuit prohibitum. Si quæ vero Conſuetudines ſunt contra jus Romanum, [t] ut retractus gentilitius, aliæque habentur pro odioſis & ſtrictè interpretandis, & ſtylus Judiciorum in Gallia præter jus Romanum admittitur; ſecus vero ſi cum jure Romano [u] pugnet, atqua ita Conſuetudo Laodunenſis rejiciens Fæminas a Teſtimonio judiciali rejecta eſt.

[f] *Bouchel. & Jely. arreſts. cap.* 33.

[t] *Bouteill. au grand. Couſtum. Tit.* 1.

[u] *Chop. de Comm. Gall. conſuetud. in præfat. pag.* 4.

XXXIV. Ex eadem ratione conſentiunt Juriſconſulti Gallici omnes Gallos uti legibus Romanis, ut Romani uſi ſunt [x] Legibus *Rhodiis*: Illis vero uſi ſunt Romani in cauſis Maritimis, ubicunque Legibus Romanis non adverſarentur, propter *Rhodiorum* inſignem juſtitiam & peritiam [y] Rei Navalis, ideoque ijſdem in Societatem ſuam aſcitis libertatem permiſerunt: Rejecerunt vero Leges *Rhodias* in ſolum iis Caſibus, in quibus contrariæ erant [z] Legibus *Cæſareis*, uti in ea Lege *Rhodiâ*, per quam bona Naufragorum a Fiſco occupata ſunt, quæ damnata fuit ab Imperatoribus,

[x] *Cujac. ad Paul. ſenten. lib.* 1. *Tit.* 7. *Papon. arreſt. Cur. Franc. in proleg. Choppin. de doman. Franc. l.* 2. *Tit.* 15. *n.* 5. *Gueſn. conferen. des couſtum. de Franc. in addit. ad Tit.* 1. *de feud. Bouch. & Jely. arreſts de Paris c.* 3. 3. [y] *deprecatio. ad l. Forcat. in Cupid. cap.* 9. *Cujac. d. Tit.* 7. [z] *L. Rhod. de jact.*

&

& ex ea cauſa neglectas Leges *Rhodias* a Romanis, & raro in Codice *Juſtinianæo* commemoratas fuiſſe aliqui [a] exiſtimarunt.

[a] *Pruchman. § ſoluta poteſtas. cap. 3. n. 125.*

XXXV. Atque ita jus Romanum factum eſt jus Gallicum [b], ex Conſuetudine Galliæ quæ illud recepit, & ex Conſenſu Regum Galliæ, qui ei juris Authoritatem tribuerunt; neque aliam Authoritatem juri Romano in Gallia concedunt, præter eam quæ a Regum Conſenſu & Moribus Gallorum indulta eſt: atque inde Conſuetudo in Gallia inolevit, quod cum Galli opus habent Reſtitutione in integrum, quæ a jure Civili conceditur, veluti de læſione Minorum, de Circumventione ultra dimidium juſti precij, de reſciſſione Contractuum ex Dolo vel fraude, de beneficio Senatuſconſulti Velleiani, alijſque remediis, quæ ex æquitate juris Civilis dantur, non poſſunt judices ea decernere Litigantibus ſine literis Regiis e Cancellaria [c] impetratis, ne viderentur *Cæſarum* Poteſtatem agnoſcere: ſed ſi petatur Reſtitutio aliqua ex Conſuetudine vel Conſtitutione Regia, veluti de nullitate contractuum uſurariorum, vel contractuum cum Uxoribus ſine conſenſu Maritorum, vel ſimilibus, judices Gallici ſine literis Regiis poſſunt omnia concedere.

[b] *Autumn. conferen. des ordonnanc. lib. 1. Tit. 1. Paſq. d. lib. 2. cap. 38. Ranchin. d. cap. 3.*

[c] *Imbert. in enchirid. jur. Gall. §. Contractus. Ciron. lib. 5. obſerv. jur. Can. cap. 8.*

XXXVI. Constitutionibus etiam *Cæsareis* non eandem semper Galli Authoritatem tribuunt, sed illorum præsertim *Cæsarum* Constitutiones amplectuntur, qui Romam tenuerunt, Galloque sub Imperio habuerunt; Posteriorum vero Imperatorum Constitutiones, qui Constantinopoli sedem habuerunt, non æquè agnoscunt, scilicet *Valentiniani III. Martiani, Zenonis, Anastasij, Justini* & *Justiniani*, quia sub iis Franci Galliam ingressi, Romanorum Dominationem excusserant, quod observavit *Guido Coquillius* Nivernensis [d] procurator fisci in Provincia Nivernensi: quem patriæ suæ alterum *Papinianum* celeberrimus *Ludovicus Servinus* Advocatus Regius [e] appellat.

[d] *Coquill in Com. ad consuet. Nivernen. in præfat. & in resp. ad consuet. Franc. cap. 1. & 2.*

[e] *Servin. d. playd. 60. qu. 5.*

XXXVII. In Academiis Galliæ jus Civile Romanorum cæpit efflorescere, quamprimum *Irnerius* sub *Lothario* Bononiæ illud professus fuisset; mox enim amplis stipendiis accersiti ex Italia *Placentinus* & *Azo* in Academia [f] Montispessulana, in Tholosana [g] *Franciscus Accursius* junior, & *Petrus* de Bella-Pertica, aliique libros *Justinianæos* publice legerunt diu ante Academias in Gallia pro Legum studio institutas,

[f] *Pancirol. lib. 2. de Clar. Leg. interpret. cap. 20. Pasq. Recherch. d. lib. 9. cap. 37. Ciron. d. lib. 5. obser. jur. cap. 5. & ad d. c. super specula.*

[g] *Pancirol. d. lib. 2. cap. 29. & 46. Pasq. d. cap. 37. Ciron. d. cap. 5.*

eratque

eratque Legum Profeſſio in Academia Pariſienſi [h] ante Academias Legum erectas, & ante prohibitionem *Honorij III.* Pontificis, qui anno Chriſti MCCXX. jus Civile Pariſiis [i] legi prohibuit; nam Aurelianenſis Academia pro legum ſtudio prima inter Gallicas erecta fuit [k] per *Clementem V.* & *Philippum Pulchrum*, Galliæ Regem, anno MCCCXII. & poſtea reliquæ Academiæ Gallicæ pro Legum *Cæſarearum* ſtudio per Reges Galliæ, & Pontifices inſtitutæ ſunt (ſcilicet Tholoſana, Andegavenſis, Pictavienſis, Montiſpeſſulana, Cadomenſis, Burdegalenſis, Bituricenſis, Cadurcenſis, Nannetenſis, Valentinia, Gratianopolitana, Remenſis) e quibus Cadomenſem Academiam in Normannia pro legibus Romanis *Richardus II.* Angliæ Galliæque Rex [l] excitavit: adeo enim ad Leges *Cæſareas* propenſa ſemper fuerunt Gallorum ingenia, ut ante Academias ſuas pro Legibus erectas, publico conſenſu invitarent præſtantiſſimos Juriſconſultos ſuos, Italoſque magnis ſtipendiis ad docendum jus Civile in priſtinis Academiis [m] ſuis, quibus tantum Theologiæ, Philoſophiæ, & Artium docendarum facultas hactenus conceſſa fuerat.

[h] *Charon, ad lib. 11. Cod. d. Henry. Tit. 1. art. 3. Choppin. lib. 3. de Doman. Franc. Tit. 27. n. 13. Ciron. ad d. c. ſuper. ſpecula.*

[i] *C. ſuper ſpecula. de privileg.*

[k] *Choppin. d. lib. 3. Tit. 27. Paſq. d. lib. 9. cap. 37.*

[l] *Choppin. & Paſq. in loc. citat.*

[m] *Paſq. d. lib. 9. c. 35.*

XXXVIII. Quæ autem fuerit Cauſa

ſa Prohibitionis illius per *Honorium III.* promulgatæ Galli varie opinantur. *Rebuffus* [n] eam latam fuiſſe pro Clericis ſolum non pro Laicis, eoſdemque ſolos obligare aſſerit, neque etiam eum potuiſſe obligare Laicos ex defectu teſtatis cenſuit *Carolus* [o] *Molinæus*. Alij putant [p] *Honorium* ita juſſiſſe favore ſtudij Theologici, & ne in primaria Regni Civitate Regumque ſede leges Imperatoriæ viderentur agnoſci (atque ita in antiqua Collectione Decretalium reperiri) & ne reliquæ Academiæ vacuæ relinquerentur, omneſque eò concurrerent pro legibus audiendis, cum tamen nulla tum eſſet Academia pro legum profeſſoribus : Eorum vero conjectura eſt maximè probabilis, qui exiſtimant [q] *Honorium* voluiſſe conciliare Authoritatem juri Canonico, & ut ex eo ſolo omnes Cauſæ Gallicæ, præſertim Eccleſiaſticæ deciderentur, eademque ex verbis Decretalis *Honorij* apertè colligitur. Eandem tamen prohibitionem Reges poſteriores *Carolus IX.* & *Henricus III.* Edictis ſuis promulgarunt; interdixerunt enim jus Civile Pariſiis [r] doceri, aut gradus Academicos in eo jure conferri, ne ſubmittere viderentur legibus Imperialibus in ſede Regni ſui & curiis ſuis Supremis, & ne reliquæ Academiæ ſuæ negli-

[n] *Rebuff. Tract. Nominat. qu.* 52.

[o] *Paſq. d. c.* 35.

[p] *Coquill. ad conſuet. Franc. c.* 1. 2. *& ad conſuetud. Nivern. in præfat. Girard. des offic. lib.* 1. *Tit.* 2.

[q] *Ciron. d. c. ſuper ſpecula. & lib.* 5. *obſer. jur. Can. cap.* 8. *Paſq. d. cap.* 35.

[r] *Charon. ad lib.* 11. *Cod. d. Henr. Tit.* 1. *art.* 3.

negligerentur, eandemque prohibitionem Senatus Parisiensis Decretis suis nuper [f] confirmavit.

XXXIX. Tantum vero honorem juri Civili Romanorum deferunt Galli, ut in Academiis suis nullæ aliæ Leges publice doceantur præter Leges Romanas [t], in solo jure Civili gradus Scholastici in Academiis Gallicis conferuntur, nemo in Gallia admittitur [u] in Judicem aut Advocatum, nisi in utroque aut altero jure Doctor aut Licentiatus fuerit, iis solum Dignitatum porta in Curiis Galliæ Supremis aperta est, sicut & apud reliquas Europæ nationes (pauciſſimis exceptis) soli juris Romani Consulti Judicum & Advocatorum munera [x] exercent; tantumque est juris Romani apud Gallos studium, ut plures numerentur in Gallia juris Civilis studiosi & professores [y], quam in Germania, Italia, & Hispania: & adjiciunt aliqui plures lites in Curiis Galliæ, quam apud reliquas gentes vicinas universas [z] reperiri; & in illa magna copia juris Civilis professorum in Gallia Superiore sæculo, qui numerantur in Schola & in Foro, unicus *Jacobus Cujacius* non potest reticeri, cui tot encomia Galli me-

[f] *Arrest. Parlam. Parisiens. ann.* 1577. *Fontan. in Edict. & Constit. in præf.*

[t] *Baro. ad epist. Justin. ad Tribon. Girard des offic. lib.* 1. *Tit.* 2. *Servin. d. playd.* 60. *qu.* 5. *Dolom. de jurib. Regal. Tit.* 1. *cap.* 16.

[u] *Baro. ad l. nonnunquam.* 11. *ff. de Just. & jur. Guesnoys. conferen. des Ordonn. lib.* 1. *Tit.* 21. *& lib.* 2. *Tit.* 5. *Pasq. d. lib.* 9. *cap.* 38. *Bernard. de la Roche Flanin. des Parlemen. de Franc. lib.* 3. *cap.* 6. *Servin. d. qu.* 5.

[x] *Cabot. lib.* 2. *disput. jur. cap.* 4.

[y] *Pasqu. d. c.* 38. [z] *Godefrid. ad consuet. reform. Normann. v. consuetudines in princ.*

ritò tribuunt, ut appellent eum Juriſconſultorum ſui & retrò ſæculorum [a] Principem, a quo nativam juris lucem & Scientiam ea ætas habuit, & poſtera debitura eſt, Tholoſæ ſuæ & orbis decus [b], & quod nulla ætas Juriſconſultum doctiorem, acutiorem, aut judicij ſincerioris vidit aut [c] videbit.

[a] *Thuan. hiſtor. lib. 62. & lib. 99.*

[b] *Ciron. in paratit. Decretal. in præfat.*

[c] *Cauſabon. in Not. ad Lamprid. v. Africanus.*

XL. Nec omitti debent Burgundiæ & Belgicæ, ditiones, quæ olim pars Galliæ fuerant, quarum aliquæ adhuc Regis Galliæ imperio parent, aliquæ ceſſerunt aliis Principibus, quæ tamen eodem modo, ut in Gallia, jure Civili Romanorum abhuc utuntur. Burgundiæ olim Reges [d] imperarunt, poſtea Duces, utrinque Principes Supremi: eademque primò per matrimonium Regno Franciæ [e] unita, ex alio matrimonio cum *Maria* [f] *Caroli* ultimi Ducis Burgundiæ filia Hiſpanis ceſſit. Sed hi Duces poſtea fuerunt Regum Galliæ feudatarij, Pares Franciæ, & in Coronatione Regum Galliæ jus Auguſtum diadema [g] geſtandi habuerunt, paremque Romanis Authoritatem conceſſerunt: Burgundiam enim inter Provincias juris Scripti enumerat [h] *Chaſſanæus*, atque ideo jus Civile Romanorum eſſe jus Commune in

[d] *Chaſſanæ. ad conſuet. Burgund. in progem. Loyſean des ſeigneur. cap. 2. n. 70.*

[e] *Chaſſanæ. ad conſuet. Burgund. tit. des fiefs Rubr. 3. §. 5.*

[f] *Camill. Borrell. de Cath. Reg. præſtan. cap. 254.*

[g] *Choppin. lib. 3. de Doman. Franc. Tit. 8. n. 16.*

[h] *Chaſſanæ. ad conſuet. Burgund. tit. des ſucceſſiones. Rubr. 7.*

Burgundia,

Burgundia, & Conſuetudines Burgundiæ Interpretationem accipere debere a jure Romano, & eſſe ita interpretandas ut jus Romanum minime corrigant aut lædant, & pro deciſione omnium Cauſarum in Conſuetudinibus Burgundiæ omiſſarum ad jus Romanum eſſe [i] recurrendum.

[i] *Chaſſanæ. in concluſ. conſuet. Burgund.*

XLI. Belgicæ vero Ditiones (quæ ex iiſdem nuptiis cum *Maximiliano* Auſtriaco in familiam Auſtriacam [k] illatæ ſunt) pro aliqua parte ſunt Conſuetudinariæ, reliquæ juris Scripti, & in iiſdem poſt Conſuetudines & Edicta Principum Cauſæ ex jure Scripto ſunt decidendæ, & ex eorum Principum Edictis in Caſibus omiſſis ad jus Romanum [l] eſt recurrendum, & in omnibus harum Provinciarum Curiis [m] tam Parlamento Mechlinenſi quam Cancellariâ Brabantiæ, aliiſque inferioribus locorum Tribunalibus Præſides & Conſiliarij omnes ſunt Legum Doctores, aut ſaltem Licentiati, Cauſaſque dijudicant ex jure Civili & Canonico, poſt locorum Statuta, Conſuetudines, & Conſtitutiones Principum, quæ tamen ita promulgantur, ut cum jure Civili & Canonico plurimùm conveniant; atque ita conſtitutum fuit a *Johanne* Burgundiæ Duce, in pluribus Edictis ſuis, quod & poſtea confirmatum

[k] *Choppin. de doman. Franc. lib. 2. Tit. 4. n. 12.*

[l] *Paul. Chriſtinæ. deciſ. Belg. 343. vol. 1. Franc. Zypæ. in Notit. jur. Belg. Tit. de legib.*

[m] *Lud. Guicciard. in deſcript. Provinc. Belg. § deſcriptio generalis.*

firmatum eſt a *Carolo* Burgundiæ Duce, cum Senatum Mechlinenſem [n] inſtitueret, appellationibus ad Parlamentum Pariſienſe deinceps interdictis.

[n] *Damhouder. in prax. rer. Civil. cap. 5. n. 8. Lud. Guicciard. in Loc. citat.*

XLII. Inter Belgas vero Batavi [o] præcipui gloriantur ſe nunquam fuiſſe a Populo Romano debellatos, nec Bataviam fuiſſe unquam inter Provincias Romanas populi Romani vel *Cæſarum*, ſed in ſocietatem Romanorum admiſſos, & ab iis Socios, Amicos, & Fratres Populi Romani & Imperij Romani dictos [p] fuiſſe, atque ita ex mutua utriuſque Populi ſocietate, Amicitiâ, & Commerciis, Leges Romanorum a Batavis fuiſſe receptas. De tempore vero quo Batavi receperint Leges Romanas ipſi hæſitant; alij conjiciunt cepiſſe harum Legum uſum a Conſtitutione *Antonij Pij* [q], per quam omnes in orbe Romano Cives Romani facti ſunt, atque ita eos, ut cæteros omnes Cives Rom, eorum Leges amplexos fuiſſe. Alij putant, eos juſtitiâ & pulchritudine Legum Romanarum incitatos, eaſdem recepiſſe poſtquam Imperator *Juſtinianus* eas ordine pulchro concinnaverat. Alij libentius referunt originem Legum Romanarum apud Batavos ad tempora *Guilielmi* Hollandiæ Comitis filij, qui Imperator Imperij Occidentalis, ab Electoribus

[o] *Tacit. de mor. German.*

[p] *Grot. de antiquit. Reip. Batav. cap. 3. & 5. Lud. Guicciardin. in deſcript. Holland. §. anacephalæoſis.*

[q] *L. 17. ff. de ſtat. hom. & Novell. 78. c. 5.*

lectoribus Creatus, voluit ut Batavi jure Imperiali & Romano deinceps uterentur. Alij (cum Origo Legum Romanarum apud Batavos tam incerta ſit) arbitrantur Batavos paulatim [r] & tacitè eas recepiſſe patronis Cauſarum, eas ob earum præſtantiam allegantibus, & judicibus ex regulis juris Romani cauſas dijudicantibus: ſed omnes demum in hoc conſentiunt [ſ] Batavos diu jure Romano uſos fuiſſe, & modo uti in judiciis ſuis, ubicunque Cauſa propoſita per Leges aut Conſuetudines Provinciæ non eſt determinata. Et in hoc denique prædicanda eſt Batavorum gloria, qui fortitudine & conſtantiâ ſua Leges Romanas ſuaſque ad remotiſſimas Orbis Terrarum Partes in Aſiâ, Africâ, & Americâ, propagarunt.

[r] *Franc. Zypæus in Notit. jur. Belg. Tit. de Legib. ex Grot. Iſag. jur. Holland. lib. 1. cap. 2.*

[ſ] *Paul. Merula in ſynopſ. prax. Civil. in Provinc. Holland, Zeland. & weſt-friez. lib. 1. Tit. 4. cap. 1. Edit. ann. 1619. Zypæ. d. cap. 2.*

XLIII. Atque ita Galliam ſine invidiâ poſſunt Galli appellare veram Juriſprudentiæ Romanæ [t] ſedem, qui dum contendunt contra Authoritatem Legum Romanarum pro Majeſtate Regum ſuorum tuenda, ipſi eaſdem præ reliquis gentibus exornârunt, & ab iiſdem viciſſim Ornamentum acceperunt. Et hæc de Gallia dicta ſint, quantum ex Juriſconſultis Gallicis aſſequi potui: exactam porro juris Romani in Gallia delineationem expectamus

[t] *Paſq. Rechir lib. 9. cap. 39*

ctamus omnes e Tractatu eximij Anteceſſoris Tholoſani *Jo. Coſtæ* de origine juris in Galliâ, quem *Innocentius Cironius* Cancellarius Tholoſanus [u] laudavit. E Gallia tranſeundum jam eſt ad Regna Potentiſſimi Regis Hiſpaniæ, de quibus in ſequenti Capite tractandum erit.

[u] *Ciron. lib. 5. obſer. jur. Canon. cap. 6. & 7.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT VI.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regnis* Hiſpaniæ.

INgredimur jam Hiſpaniam, cujus Regna olim inter varios Reges diviſa ſub potentiſſimi Regis Hiſpaniarum *Philippi* Coronâ modo coierunt. Hiſpanis vero Romanæ Leges ſemper placuerunt, ex ea ſimilitudine Morum & virtutum, quæ inter utrumque Populum interceſſit, cum inter Europæas gentes nulla propius accedat ad Romanam, gravitate, Conſtantiâ

Conſtantiâ & Prudentiâ, quam Hiſpanica; ipſique Galli, Hiſpanorum æmuli, gentem Hiſpanicam eſſe admodum ſagacem [a], bellicoſiſſimam, & cæteros Europæ Populos ingenij præſtantiâ ſuperare [b] teſtantur, & Imperium Gallicum Hiſpanicæ Magnitudini cedere agnoſcunt, & ubi Galli deſierunt, Hiſpanos rerum potiri incepiſſe.

[a] *Jac. Aug. Thuan. hiſt. lib.* 1.
[b] *Bodin. lib.* 5. *de Rep. cap.* 1.

II. Dum vero de legibus Hiſpanicis & Romanis tractamus, ante omnia cognoſcendum, quamdiu Hiſpani ſub Romanorum Dominatione fuerunt, iiſque pulſis quamdiu Alanis, Vandalis, Suevis & Gothis, poſtea vero Mauris & Sarracenis paruerunt; & denique quando ad Libertatem propriam ſub Regibus ſuis a ſe conſtitutis redierunt; cum veriſſimè aſſerat *Antonius Olibanus* [c] in Regio Concilio Arragoniæ Senator, Legum uniuſcujuſque Provinciæ veram cognitionem ab antiquitatibus & Hiſtoriis cujuſque gentis petendam eſſe.

[c] *Ant. de Olibán. in Com. de act. p.* 1. *lib.* 3. *cap.* 2. *n.* 1.

III. Hiſpaniam primo aggreſſi ſunt Romani per *Cn.* & *P. Scipionem* Africanos initio ſecundi Belli Punici, quod Saguntini in fide Carthaginenſium ſociorum ſuorum conſtantes extrema paſſi ſint, & demum perierint; tum vero licet magna pars Hiſpaniæ per fortitudi-

titudinem Africani Romanis acquisita fuerit, tamen inter Hispanos & Romanos per ducentos postea annos ancipiti fortunâ dimicatum est, sub *Indibili* Rege & *Sertorio* Duce fortissimo aliisque, Hispaniâ interea aliquando a Romanis possessa, aliquando amissa, donec postea sub *Augusto* Cantabri demum debellati sunt, & universa Hispania Romanis stipendiaria [d] facta est.

[d] *Pancir. Notit. Imper. Occiden. cap. 67. Thuan. histor. lib. 1.*

IV. Ab eo tempore Hispania Romanis paruit usque ad annum [e] Christi CCCCX. quo Gothi Hispaniam Romanis ereptam tenuerunt : interea vero Populus Romanus aliquas Hispaniæ partes per Prætores suos, plerumque *Cæsares*, totam Hispaniam Populo Romano ereptam per Proconsules, Legatos, Præsides, & post *Constantinum Magnum* per Præfectos Prætorio Galliarum, Comites aut Vicarios gubernabant, quod ex scriptis Jurisconsultorum Romanorum in Pandectis, & Constitutionibus, Rescriptisque Imperatorum in Codice abundè [f] constat, omnesque ferè Jurisconsulti Hispani

[e] *Covar. ad. c. peccatum. §. 9. n. 9. de reg. jur. in 6. Pancir. de Notit. c. 71. Thuan. lib. 1.*

[f] *L. relegatorum. §. interdicto. ff. de interd. & releg. l. 2. §. Capta. ff. de Orig. jur. L. precia rerum §. fin. ff. ad L. Falcid. L. servus. §. 1. ff. de statu lib. L. cum possessor. ff. de Censib. l. 2. C. de offi. præf. præt. Africo. L. si a furioso. C. de donat. ante nupt. L. cum servum C. de serv. fugit. L. vitia. C. de acq. poss. L. fin. C. si per vim.*

alijque

aliique agnoscunt [g] Hispaniam universam fuisse diu sub Dominatione Romanorum : solus *Martinus Navarrus* [h] negat Hispanos fuisse subditos Romanis, sive quod vi injustâ & sine titulo idoneo devicti sunt, sive quod aliqui Hispaniæ populi præsertim Navarræi & Cantabri in eorum Dominationem nunquam consenserunt.

[g] *Castald. de Imper. qu. 53. Oliban. in Comm. de act. p. 1. lib. 3. c. 2. n. 3. Matiens. in dialog. relator. p. 3. c. 34. n. 5. Gutierr. pract. quæst. lib. 3. qu. 13. n. 2. n. 12. per cap. 8. lib. Macchabæ. Franc. de Amay. ad L. præcipimus. C. de Canon. Largit. lib. 10.* [h] *Navarr. in relect. ad. c. novit. de Judic. not. 3. n. 160.*

V. Post attritas deinceps *Cæsarum* vires in Occidente, Vandali, Suevi & Alani [i] a Stilicone acciti Hispaniam aliquandiu tenuerunt, ad quos expellendos *Honorius* Imp. usus operâ Gothorum iis dedit Aquitaniam & Galliam Narbonensem; quibus non contenti Reges Gothorum Hispaniam invadunt, & exactis Romanis eam quietè possederunt per trecentos ferè annos usque ad annum Christi DCCXIV. [k] quo Mauri & Sarraceni per fretum Herculeum Hispaniam ingressi, Gothos profligarunt, *Roderico* ultimo Gothorum Rege, cæso (in quo prælio omnis fere Gothorum nobilitas cecidit, & tota Hispania cessit ditioni Sarracenorum, præter eos Gothos

[i] *Roder. Toletan. lib. 2. Rer. Hispan. c. 4. Covarr. lib. 1. pract. quæst. c. 1. n. 1. Thuan. d. lib. 1.*

[k] *Covarr. d. c. 1. n. 1. & ad. c. peccatum. §. 9. n. 9.*

[l] qui

[l] qui in Asturorum & Cantabrorum montibus ex eo tempore remanserunt, a quibus præcipua hodie inter Hispanos nobilitas originem suam repetit) ideoque Biscaynos Hispani tradunt [m] esse originarios Hispaniæ populos, cum aliis populis nunquam commixtos, eorumque idioma fuisse unum ex iis septuaginta duabus Linguis, quas Deus in confusione Turris Babylonicæ gentibus inspiravit, eademque de Causa Biscaynos originarios omnes Hidalgos & Nobiles esse prædicant. Mauri vero Sarracenique Hispaniam tenuerunt supra septingentos annos usque ad annum MCCCCXCII. quo *Ferdinandus* & *Isabella* eos Hispania universa [n] expulerunt, præter illas Maurorum reliquias, quas *Philippus II.* e Granatæ Regno hoc Sæculo ejecit.

[l] *Navarr. d. Notab. 3. n. 160. Gutierr. d. lib. 1. qu. 17. n. 160. Covar. d. c. 1. n. 1. Thuan. d. lib. 1.*

[m] *Navarr. & Gutierr. in Loc. cit.*

[n] *Covar. pract. quæst. lib. 1. c. 1. n. 1. Thuan. in Loc. cit.*

VI. A Sarracenorum vero & Maurorum tyrannide primi se liberarunt Navarræi & Legionenses [o], Regesque sibi elegerunt, illi *Hennecum*, hi vero *Pelagium* ob res strenuè gestas contra Mauros, eosque reliqui Hispani imitati sub electis a se Regibus, vel sub aliis Hispaniæ Regibus contra Mauros auxilia suppeditantibus, in varia Regna se divisérunt, quæ omnia per admirandam ejus gentis vel prudentiam vel felicitatem sub unius Regis Dominatione

[o] *Garibai. Histor. Hispan. lib. 8. c. ult. Navarr. in d. Notab. 3. n. 117.*

tione hodie P concurrunt. Arragoniæ Regnum fuit recuperatum per *Hennecum* Regem gentis Gothicæ a Mauris, & ab eo transmissum ad *Ramirum*; Regnum *Cestellæ* per *Pelagium*; Regnum Valentiæ & Cathaloniæ Dominium per Regem Arragoniæ; Regnum Toleti per *Alfonsum Quartum* Castellæ Regem; Cordubæ & Granatæ Regnum per *Ferdinandum* filium Regis *Legionis*, Murciæ Regnum per *Alfonsum decimum* Regem Castellæ; Galliciæ Regnum per *Alfonsum* Regem Asturiæ & Legionis; Granatæ & Gibraltaris Regna per *Ferdinandum* & *Isabellam*; de solo Navarræ Regno est Controversia inter Hispanos & Gallos, quia Regnum illud per *Hennecum* a Mauris recuperatum anno DCCCCXII penes ejus posteros mansit, idemque ad Gallos deinceps transivit, ex nuptiis *Castonis* Comitis Fuxensis cum *Elenora* filia *Joannis* Regis Castellæ & *Blanchiæ* Reginæ Navarræ, quorum filia *Catharina* Fuxensis nupsit *Joanni Labretano*, patri *Hen. Labretani* cujus filia *Joanna Labretada* nupta *Anthonio* Bourbonio peperit *Henricum Magnum*, in quo jus Regni Navarræi ad Coronam Galliæ accessit.

P *Camill. Borrell. de Cath. Reg. præstan. c.* 46.

VII. Sed *Ferdinandus* Rex Catholicus sub jure Regni Arragoniæ per concessionem

concessionem *Julij II.* Pontificis Romani idem *Joanni Labretano* Regi Navarræ ademit, cui *Julius* Sacris interdixerat, quod negaverat [q] transitum copiis *Ferdinandi* & *Henrici Octavi* Regis nostri pro Pontificis auxilio contra *Ludovicum XII.* Regem Galliæ missis, & *Joannem* Regno Navarræ exutum Benearnum se recipere coegit, idemque Reges Hispaniæ, *Ferdinandi* posteri, adhuc possident. Et pro jure Hispanorum in regno Navarræ scripserunt Jurisconsulti [r] Hispanici contra Mart. Navarrum *Bodineum* & *Carolum Molinæum*, qui asserunt [s] teneri Reges Hispaniæ Navarram *Labretani* posteris restituere, ex quo consilio deliberavit *Philippus II.* ann. MDLIX. de concedenda Sardinia aut alia Provincia cum Supremo Imperio Regi Navarræ [t] in compensationem Regni sui, quem tamen postea alio consilio usus elusit.

[q] *Thuan. lib.* 1. *Bodin. lib.* 1. *de Repub. c.* 9.

[r] *Jo. Lup. de retent. Navar. p.* 5. §. 3. *Ant. de Padill. ad l. per agrum. C. de servit. & aqu. n.* 22. *Ant. Nebrissen. de bell. instit. Ferdin. & Isabell. contr. Navarr. Borell. de Cath. Reg. præstan. c.* 46. *n.* 104. *Anastas. Germon. de sacr. immunit. lib.* 3. *c.* 13. *n.* 41.

[s] *Navarr. lib. de finib. humanar. act. Bodin. lib.* 1. *de Repub. cap.* 9. *Carol. Molinæ. ad consuet. Paris. p.* 1. §. 39. *n.* 4.

[t] *Thuan. histor. lib.* 23. *Famian Strad. histor. Belg. Dec.* 1. *lib.* 3. *ann.* 1562. *Servin. playdoy. quæstion. si les hants. Navarrois.*

VIII. Ita pulsis tandem ex Hispania universa Mauris & Sarracenis, & cæteris Hispaniæ Regnis per uniones & affinitates

affinitates ad Regnum Caſtellæ proſperè accedentibus, Hiſpani ad miram Imperij amplitudinem pervenerunt, acquiſitis porrò in Europâ Regno Neapolis & Siciliæ, Ducatu Mediolanenſi, Burgundiâ & præcipuâ parte Belgij, inſigni parte Africæ & Aſiæ, cum America pæne univerſâ, Romanos Imperij ambitu Superarunt; & gens hactenus inter Pyrenæos montes, Oceanum, & Mare Mediterraneum concluſa, exteriſque gentibus per multa ſæcula parere aſſueta, præcipuis orbis Terrarum partibus imperare videtur, [u] nomenque Hiſpanorum, antea obſcurum Terrarum. Orbi formidoloſum eſſe cæpit.

[u] *Thuan. d. lib. 1.*

IX. Dum vero de Authoritate Legum Romanarum in Hiſpaniâ agimus illud Hiſpanorum & [illegible]iquarum Europæ gentium conſenſu receptum eſt, Reges Hiſpanorum nullo modo ſubeſſe Romano Imperio, ſed eſſe Principes ſupremos & ſui juris, Legibuſque Romanis non aſtringi; eaſdem in Hiſpania non ex vi Sanctionis & Imperij, ſed ex earum Juſtitiâ & Ratione receptas fuiſſe: omnes enim Juriſconſulti non Hiſpani modo ſed & Galli Italique aſſerunt, Reges Hiſpaniæ eſſe liberos & ſolutos ab omni Dominatione Imperatorum Romanorum quòd proprio

proprio Sanguine & expenſis ſine auxilio Romanorum Sarracenos & Mauros Hiſpania [x] ejecerint, quòd teneant ſua Regna ut res captas in bello [y] & jure Gentium; quòd Imperatores, Hiſpaniam pro derelicta [z] habentes, jus quòd habuerunt amiſerint; quòd per tempus immemoriale Hiſpanos pro jure ſuo non interpellaverint [a]; & quòd ſine lapſu tanti temporis, & ceſſante Sarracenorum extruſione potuerant Hiſpani ſtatim Romanorum Dominationem exuere, ſi vires nanciſci potuiſſent; quia Romani ſine titulo, [b] per vim, & injuſtè Hiſpanis imperarunt; & ad Hiſpaniam amiſſam poſtliminiò redire potuerunt; nec *Carolus magnus* Hiſpaniam poſtea jure Imperatoris Romani recuperavit, quod aſſerit *Jo. Faber*, [c] quia *Alfonſus* Gallicianam & Aſturiam, reliquas Hiſpaniæ partes Sarraceni tenebant ſæculo *Caroli M.* & uſque ad tempora *Ferdinandi*

[x] *Gl. in c. Adrianus. diſt. 63. Abb. & Dd. ad c. novit. de Judic. Bald. ad l. ex hoc jure. de Juſt. & jur. Abb. ad c. per venerabilem. qui fil. ſint Legit. Navarr. d. Notab. 3. n. 105. Caſtald. de Imper. qu. 53. Corſet. de poteſt. reg. p. 3. qu. 22. n. 19. Redin. de Majeſt. Princ. in Princ. n. 15. Oldrad. conſ. 69. Bellug. in ſpec. Princ. Rubr. 14. §. veniamus. n. 25. Vaſq. lib. 1. Controv. illuſtr. cap. 22. n. 11. Card. Tuſch. v. Rex. Hiſpaniæ. concluſ. 345. n. 1. Gryphiand. de Weichbild. Saxon. lib. 1. cap. 10.* [y] *Arened. ad Conſtit. Reg. lib. 4. Tit. 1. n. 16. Anendan. de enequem. reg. maud. c. 3. n. 3.* [z] *Villalob. in antinon. jur. Civil. & Hiſpan. in princ. n. 1. Bellug. §. veniamus. n. 25.* [a] *Felin. in. c. cum non liceat. de præſcript. Covarr. ad c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 9. de reg. jur. in 6. Vaſq. lib. 2. controver. illuſtr. c. 82. n. 21.* [b] *Caſtald. de Imp. qu. 53. Villalob. d. n. 1. Vaſq. d. n. 21.* [c] *Jo. Faber. in proœm. Inſtit. n. 10.*

&

& *Iſabellæ*, qui [d] eos exterminabant.

X. Ex his rationibus Reges Hiſpaniæ neminem Superiorem [c] recognoſcunt, ſed in ſuis Regnis, ſunt Imperatores & Monarchæ, ſuique juris & Supremi, Leges pro ſubditis poſſunt condere [f] juris Romani Sanctionibus derogantes, & nullius Superioris [g] Legibus tenentur, nec de jure nec de facto Imperatores Romanos [h] recognoſcunt: & cum hæc Controverſia olim agitata eſſet inter *Henricum* Imperatorem Romanum & *Ferdinandum* Regem Hiſpaniæ in Concilio Turonenſi ſub *Victore II.* Pontifice Romano, ubi Imperator apud Pontificem per Legatos ſuos conqueſtus eſt contra *Ferdinandum*, quod diceret ſe exemptum ab omni jure Romani imperij & ſe Imperatorem nominaret, & rogavit ut coram Legatis a Pontifice conſtitutis hæc cauſa diſceptaretur, qui auditis utrinque litigatoribus, pro libertate Regis Hiſpaniæ [i] pronunciarunt: Regeſque Hiſpaniæ non modo Imperatores &

[d] *Gryphiand. de weichbild. Saxon. lib. 1. c. 10. n. 7.*

[c] *Navarr. d. Notab. 3. n. 161. Perez. ad Ordinat. Regn. Caſtell. in. proœm. qu. 1. Greg. Lopez. ad l. 17. tit. 23. p. 3. Gomez. ad §. Injuria. Inſtit. de act. Salgad. de reg. protect. p. 1. c. 1. n. 26.*

[f] *Afflict. in Conſtit. Reg. in prælud. qu. 2. Bellug. in d. §. veniamus. n. 13. Arened. in Reg. Conſtit. in prælud. lib. 2. tit. 1. Pinell. ad Rubr. C. de bon. matern. n. 12. Olan. in antinom. jur. Civil. & Can. in præfat. n. 2.*

[g] *Peter. in d. proœm. qu. 1. Villalob. in antinom. jur. Civil. & Hiſpan. in pr. n. 1. Borrell. de Cath. Reg. præſtan. c. 31. n. 21. Cabed. deciſ. Luſitan. 211. n. 3.*

[h] *Angelbert. Ab. de Ortu. & interit. Rom. Imper. c. 16. Menoch. conſ. 2. n. 102. Corſet. de poteſt. Reg. p. 3. qu. 22. n. 19. Gabriel. Com. concluſ. lib. 5. concluſ. 3. Salas. de Legib. qu. 95. diſp. 7. ſect. 8.*

[i] *Marian. lib. 9. de reb. Hiſp. c. 5. Azor. inſtit. Morall. p. 2. lib. 11. qu. 5.*

Monarchæ,

Monarchæ, ſed & ſummi Regum [k] omnium inter Chriſtianos prædicantur. In hac tamen Regum Hiſpaniæ immunitate a Dominatione Imperatorum illud a pleriſque Juriſconſultis conceditur, eum pro Ducatu Burgundiæ eſſe Imperatori ſubditum, & habere ſuffragij jus in Comitiis Imperij Germanici, eundemque Juriſdictioni Cameræ Imperialis eſſe obnoxium [l] contendunt.

[k] *Burg. de Par. in proœm. relect. ad leg. Taur. n.* 144. *Carol. de Graſſal. de except. except. 1. n. 21.*

[l] *Gail. de pac. publ. cap. 6. n.* 14. *Mindan. de proceſſ. lib. 1. cap. 38. n.* 15. *Math. Stephan. de Juriſd. 1. l. 2. c. 7. n.* 19.

XI. Neque ſoli Hiſpaniæ univerſæ Reges ſe liberos a Romani Imperatoris poteſtate eſſe aſſerunt, ſed & ſingulorum Regnorum Hiſpaniæ Reges eandem immunitatem ſibi ſemper vendicarunt. Ita Caſtellæ Reges eſſe Supremos Principes ſuique juris & non ſubeſſe Romanis Imperatoribus, ſed Caſtellam, ut res in bello captas [m], poſſidere Hiſpani aſſerunt. Eandemque libertatem poſtulant Reges Legionis, qui primi Hiſpanorum pulſis Sarracenis jus priſtinum recuperarunt, & neminem poſtea Superiorem [n] recognoverunt, idemque regnum poſtea Caſtellano

[m] *Avendan. de exequen. mandat. reg. Hiſp. c. 1. n. 1. Arened. ad conſtit. Reg. l. 4. tit. 1. n.* 11.

[n] *Gl. in c. & ſi neceſſe. v. reſtituere. de donat. int. vir. & ux. Navarr. d. Notab. 3. n.* 117. *Borrell. de Cath. Reg. præſtan. c. 46. n.* 170.

ſtellano unitum, eidem tamen poſtpoſitum eſt, quod Legionenſe olim erat Caſtellano feudatarium; quam ſententiam adverſus *Carolum Molinæum*, *Ludovicus* [o] *Molina* defendit. Eadem ratione Reges Navarræi ſe eſſe ſolutos a poteſtate Imperatorum Romanorum aſſerunt, quod Regnum ſuum a Sarracenis proprio Marte recuperaverint, atque ideo ſe poſſe Leges contra jus Civile Romanorum [p] promulgare.

[o] *Molin. de Majorat. Tract. 2. diſp. 614.*

[p] *Navarr. d. n. 117. Afflict. in conſtit. Regn. in prælud. qu. 2.*

XII. Denique Arragoniæ Reges eadem libertate contra jugum Imperij Romani gaviſi ſunt, quia ſe recuperarunt a Sarracenis, & inter Supremos Principes [q] enumerantur, utuntur titulo *(per la gracia de Dios)* poſſunt Leges condere [r] contra jus Romanum, quorum etiam poteſtas licet videatur coerceri, quod non poſſint Leges condere, niſi in Comitiis Regni ſui, & cum conſenſu [f] Procerum, Epiſcoporum, Militum & Civium; dicuntur tamen Reges Supremi, & eorum Leges appellantur Leges Regis, ipſéque illis eſt [t] ſolutus, ſoluſque poteſt Legum violatores punire & cum iiſdem diſpenſare: Eodemque jure utitur Princeps Cathaloniæ & comes Barci-

[q] *C. Abbate. & ibi gl. & Innoc. de ſent. & re jud. in 6. Burg. de Par. in proœm. relect. ad leg. Taur. n. 31. Borrell. de Cath. Reg. præſtan. c. 46. n. 53. Card. Tuſch. concluſ. 339.*

[r] *Afflict. in conſtit. Reg. in prælud. qu. 2. Bellug. in ſpec. Princ. Rubr. 12. §. quædam.* [f] *Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 8.* [t] *Salas. de Legib. qu. 95. diſp. 14. ſect. 2. §. 2.*

nonæ

nonæ (que eſt Cathaloniæ Metropolis) eodemque modo in Comitiis leges ſancit; & licet Cathalonia fuerit Arragoniæ unita, ea tamen unio facta fuit principaliter & non acceſſoriè, quæ ex Sententia *Bartoli* [u] priora Cathaloniæ jura conſervat, & Principes Cathalauni ſuis Legibus juribuſque [x] fruuntur, paremque poteſtatem cum Regibus Arragoniæ habent.

[u] *Bart. ad l. ſi convenerit. 2. §. ſi index. ff. de pign. act. Jos. de ſeſſ. deciſ. Arragon. 113. n. 30.*

[x] *Aug. Barboſ. ad c. per venerabilem. qui fil. ſint Legit. Oliban. in Com. de act. p. 1. lib. 3. c. 2. n. 9. & c. 3. n. 7. Ciron. lib. 5. obſtr. jur. canon. cap. 6.*

XIII. Ex his conſtat quomodo Hiſpania primo Romanis, deinde Vandalis, Alanis & Suevis, poſtea Gothis, demum Mauris & Sarracenis ceſſerit, & denique libertatem ſub propriis Regibus adepta fuerit: jam ſupereſt a nobis quærendum, quas Leges Hiſpani habuerunt in tot Dominantium mutationibus, & in ſingulis quomodo Romanas Leges admiſerunt, & quem locum inter Leges Hiſpaniæ jus Civile Romanorum hodiè ſortiatur.

XIV. Dum Hiſpania erat ſub Romanis Imperatoribus, ſolis utebantur Hiſpani Legibus Romanis; ut Juriſconſulti Hiſpani [y] tradunt, idemque Conſtitutiones & reſcripta Imperatorum

[y] *Matien. in dialog. Relat. p. 3. cap. 34. n. 5. Oliban. in d. lib. 3. c. 2. n. 3.*

rum in Pandectis & Codice clariſſimè probant, de quibus ſupra dictum eſt. Poſt eos Vandali, Alani, & Suevi, dum Hiſpaniâ potiebantur, vel incerto jure utebantur [z], vel ſi certas habebant Leges, non conſtat de aliis quam Romanis. Gothi deinceps iis ſuccedentes primò erant valde propenſi in Leges Romanas, & eorum Rex *Athaulphus* anno CCCCXII. Edicto mandat ſubditis ſuis, ut Romanas [a] Leges ſimul cum Gothicis ſervent, & *Athalaricus* in conſtitutione ſuâ ad populum Romanum, idem jus Romanis & Gothis commune futurum [b] eſſe pollicetur. Poſt eos *Alaricus* Rex Gothorum Codicem *Theodoſianum* per *Anianum*, Cancellarium ſuum, promulgari juſſit, qui etiam Notas in *Pauli* ſententias, & Caij inſtitutiones [d] compoſuit. Sed inſequentes Reges Gothorum odio Romani nominis, & æmuli Legum Romanarum, earumque memoriam delere cupientes, Codicem *Theodoſianum* [e] amplius ferre non potuerunt, ſed Leges genti ſuæ condiderunt.

XV. Primus autem *Evaricus* ſeu *Theodoricus* Leges Gothis ſcripſit, quæ poſtea per *Alaricum* ejus filium, & *Leuvingeldum*, Regeſque Gothorum inſequentes ex ſuis Decretis [f] auctæ fuerunt, & demum Codicem Legum

[z] *Oliban. d. cap. 2. n. 14.*

[a] *Melch. Goldaſt. conſtit. Imper. Tom. 3.*

[b] *Melch. Goldaſt. d. Tom. 3.*

[c] *Ciron. lib. 5. obſer. jur. Can. cap. 2.*

[d] *Decian. in apolog. adverſ. Alciat. lib. 2. cap. 7.*

[e] *Ciron. lib. 5. obſer. jur. canon. cap. 1. & 4.*

[f] *Ciron. d. lib. 5. cap. 2.*

Visigothorum (qui fuerunt Gothi Occidentales in Hispania, sicut reliqui Gothi in Gallia & Italia Orientales Gothi seu Ostrogothi dicti sunt) duodecim Libris [g] comprehensum imitatione Codicis *Justinianæi* promulgarunt, in quo prohibetur usus Romanarum, omniumque aliarum Legum, præter Leges Gothicas [h] in eo libro contentas; sed in eo tamen Codice plurima ex Legibus Romanis [i] petita sunt, idemque magnam deinceps authoritatem consecutus est inter Burgundiones [k], Saxones, aliosque populos; & in Conciliis Ecclesiæ hæ Leges Gothorum sæpe laudantur, atque ita Leges Gothicæ cum Romanis permixtæ observatæ sunt, non solum a Gothis, sed & a Sarracenis, & demum ab Hispanis [l] usque ad *Alfonsum decimum*, qui, abrogatis ex desuetudine Gothicis Legibus, Romanas introduxit, & Leges Romanas Hispanico sermone scriptas [m] Hispanis edidit. Neque enim Leges Gothicas unquam abrogatas fuisse [n] constat in Hispania aliter quam per desuetudinem, cum in plerisque Hispaniæ Regnis valuerint usque ad *Alfonsum Nonum*, qui Leges Romanas in Hispaniam postliminiò reduxit, & in plerisque Hispaniæ Regnis usque ad *Alfonsum* observatæ fuerunt. Ita *Raimundus*

[g] *Decian. in apolog. d. c. 7. Choppin. lib. 2. de doman. Franc. Tit. 15. n. 5.*

[h] *Cod. leg. antiqu. edit. per Lindenbrog. p. 1. post. præfat.*

[i] *Ant Augustin. lib. 2. de emend. Gratian. dial. 2. Decian. d. c. 7. Ciron. d. lib. 5. cap. 7. Choppin. d. n. 5. Cod. leg. 5. Antrin. de Visigoth. Legib. lib. 2. Tit. 1. & 9.*

[k] *Ciron. d. lib. 5. cap. 2.*

[l] *Ciron. d. lib. 5. cap. 7.*

[m] *Covarr. lib. 1. var. Resolu. cap. 14. n. 5. Choppin. d. n. 5.*

[n] *Ciron. d. lib. 5. observat. cap. 1.*

mundus Princeps Cathaloniæ composuit Uſaticos Barcinonenſes ex Legibus Gothicis & conſuetudinibus Feudorum pro ſupplendo jure Gothico [o] ubi defecit. Et in Regnis Arragoniæ Legioniſque *Alfonſus* Rex Legibus Gothicis, pro Cauſis de novo emergentibus [p], ſuas adjecit, & in Caſtellæ Regno, uſque ad *Alfonſum* Sapientem, authoritatem habuerunt.

XVI. Poſt ejectos Sarracenos & Mauros, Hiſpaniæ Reges, relictis legibus Gothicis, jus ſuum pro ſubditis ſuis conſtituerunt, quod in Conſtitutionibus, Ordinamentis, Pragmaticis, Conſuetudinibus, Legibuſque Fori & Legibus ſeptipartitis (quas alij *Alfonſo Nono*, alij *Decimo* aſcribunt, forſan quia ille componi juſſit, hic confirmavit) continetur [q], & ex his omnibus componitur jus, quod Hiſpani jus Regium appellant, quanquam Leges ſeptipartitæ, quas *Alfonſus* (ex eo ſapiens dictus) promulgavit, potius Leges Romanæ quam Hiſpanicæ [r] dicendæ ſint. Nam *Alfonſus* Romanas Leges idiomate Hiſpanico pro uſu gentis ſuæ edi juſſit, uſus opera *Petri Lopez* & *Bartholomæi* d'Arienza in jure Civili peritiſſimorum, eaſque Leges appellavit Romanas in linguam Hiſpanicam [s] tranſlatas, & fuiſſe [t] petitas

[o] *Oliban. Corum. de act. p. 1. lib. 3. cap. 2. n. 9.*

[p] *Roder. Toletan. lib. 5. cap. 19. Ciron. d. c. 6.*

[q] *Recopil. de las Leyes por Philip. 2.*

[r] *Borrell. de Cath. Reg. præſtan. cap. 68. n. 8.*

[s] *Covarr. lib. 1. var. reſolut. cap. 14. n. 5. Avity. in deſcript. Europ. Tit. de Hiſpan.*

petitas asserit ex Imperatorum constitutionibus in Codice *Justinianæo* & Jurisconsultorum scriptis in Pandectis, & vix unquam reperiri contrarias [u] Legibus Romanis; atque ideo ad Leges Romanas esse [x] reducendas, ne iis derogent, & a Legibus Romanis earum interpretationem petendam [y] esse, & ita esse interpretandas, ut evitetur inter eas omnis discordia [z] & contradictio: cum conditorum propositum fuerit Leges Hispanicas reducere ad Romanas, [a] quantum verba pati possunt [b]; & ad Leges Partitarum adjecerunt glossas eximij Professores juris Romani, *Gregorius Lopez*, *Diar* de Montalvo, alijque qui eas a jure Civili & Canonico petierunt, & inter eos laudatur præ cæteris *Gregorius Lopez*, cui & Rota Romana [c] plurimum defert.

[t] *Choppin. de doman. Franc. lib. 2. Tit. 15. n. 5.*

[u] *Burg. de Par. in elect. ad. l. 1. Taur. n. 443. & 565. Villalob. in antinom. jur. Civil. & Hispan. in princ. n. 15.*

[x] *Burg. de Par. ad d. l. 1. n. 565.*

[y] *Covarr. lib. 1. var. resolut. cap. 14. n. 1.*

[z] *Gonzal. ad reg. 8. Camell. de mensib. gl. 43. n. 80. Burg. de Par. d. n. 565.*

[a] *Villalob. in d. præfat. n. 15.*

[b] *Petr. Barsos. ad Tit. Cod de non Cod. facien. n. 11. Gouzal. ad d. reg. 8. gl. 9. cap. 1. n. 111. p. 1. Olan. in Concord. jur. Com. & Hispan. in præfat. ad Lector.*

[c] *Gonzal. d. gl. 9. cap. 1. Barbos. d. n. 111.*

XVII. De hoc vero jure Regio in Hispania & jure Civili Romanorum inter maximos Hispaniæ Jurisconsultos diu controversum fuit, an solum jus Regium habeat vim juris Communis, an etiam jus Romanum pro jure Communi

Communi ſit habendum: nam alij ſolum jus Regium aſſerunt eſſe jus Commune in Hiſpania, & jus Romanum habere vim rationis ſolam, alij vero etiam hujus juris vim Romano ſimul cum jure Regio atribuunt. Rurſus de jure *Cæſareo* & Canonico diſceptatur, nam aliquando jus *Cæſareum* præ Canonico, aliquando jus Canonicum præ *Cæſareo* admittitur, deficiente Regio, pro Moribus uniuſcujuſque Regni; aliqui etiam relinquunt arbitrio Judicis, quod jus primo ſequendum ſit, prout ex Cauſæ qualitate ſibi æquius viſum fuerit. De ſingulis hiſce articulis aliquid eſt dicendum.

XVIII. Prima Opinio, quod ſolum jus Regium vim juris Communis habeat, multorum ſententiis [d] confirmatur, qui pro tuenda Majeſtate Regum ſuorum aſſerunt Hiſpanos Legibus & Imperio *Cæſarum* non teneri, & Leges Romanas non aliter addmittunt in Hiſpania, quam ut rationem natura-

[d] *Jo. Lup. in repetit. Rubr. de donat. int. vir. & ux. n. 19. Did. Perez. ad Ordinat. regn. Caſtill. in proœm. qu. 2. Molin. de primo. gen. lib. 3. cap. 12. n. 11. Villalob. in antinom. jur. Civil. & Hiſp. in princ. n. 10. Morl. in Empor. quæſt. p. 1. Tit. 1. qu. 16. n. 13. Bellug. in ſpec. princ. Rubr. 11. §. bis igitur. n. 3. Gutierr. de juran. confirm. præl. 3. c. 14. n. 5. Arened. ad Conſtit. Reg. lib. 2. Tit. 2. n. 1. Lopez. in pract. Crimin. c. 147. Salas de Legib. qu. 95. diſp. 7. ſect. 9.*

lem, & Dicta ſapientum, & non aliter quam ut concurrunt cum jure Regio Hiſpaniæ, idemque confirmant, nec niſi per Regias Conſtitutiones approbatæ fuerint; & eam ob cauſam Legem fuiſſe latam in Hiſpaniâ prohibentem ſub pœnâ Capitis, Leges Romanas in Judiciis [e] allegari, cujus Legis poſt Oldradum plures Juriſconſulti Hiſpani meminerunt.

[e] *Oldrad. conſ. 69. Jo. Andr. & Dd. ad. c. ſuper ſpecula. de privileg. Mich. Ulcur. de regin. Mund. p. 1. qu. 2. n. 9. Molinæ. de Monarch. Franc. cap. 30. Salas de Legib. qu. 95. diſp. 7. ſect. 8. Arened. ad conſtit. reg. lib. 2. Tit. 1. n. 2. Lopez. in pract. Crim. c. 147. & ibi Diaz. Suartz. lib. 3. de Leg. human. §. 8. n. 4.*

XIX. Secunda opinio a multis etiam Hiſpaniæ Juriſconſultis [f] defenditur, ſcilicet jus Romanum in Hiſpania juris Communis vim habere, & deficiente jure Regio Cauſas ex jure Civili Romanorum eſſe dijudicandas, & Leges Romanas appellari ſæpe jus Commune in Legibus Partitarum & Ordinamenti, & in Legibus Madriti editis anno MDII. & Leges Hiſpanicas ex jure Civili Romanorum eſſe interpretandas, eaſdemque, ſi ſunt correctoriæ Juris Communis, eſſe

[f] *Burg. de Pav. in relect. ad l. 1. Taur. n. 548. & 590. Oliban. in Com. de Act. p. 1. lib. 3. c. 2. n. 8. Gomez. ad reg. 8. Cancell. ad gl. 43. n. 80. Caſtell. Soto Mayor. lib. 1. quotid. controverſ. c. 1. n. 52. Pinell. in repet. Rubr. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12.*

ſtrictiſſimè

ſtrictiſſimè interpretandas, & non extendi ad caſus omiſſos (ſed hos eſſe relinquendos diſpoſitioni juris Communis) eaſque deviantes a jure Communi eſſe reſtringendas quantum fieri poteſt, & jus Commune Romanorum, ut jus Commune Hiſpaniæ, a Legibus in Lege prima Tauri eſſe approbatum; atque ideo Legem partitarum, prohibentem alienationem rerum Eccleſiaſticarum, cenſeri prohibuiſſe [g] conceſſione uſûs fructûs, quia ita in jure Civili conſtitutum eſt. Et ex eadem ratione cum appellans, in Cauſâ appellationis ſuccumbens, ex Legibus Caſtellæ [h] ſit condemnandus in expenſis, ea Lex intelligenda eſt ſecundum jus Civile, ex quo appellans juſtam habens appellandi Cauſam excuſatur [i] ab expenſis, quia non eſt credendum Leges Caſtellæ voluiſſe facilè recedere a diſpoſitione juris Civilis.

XX. In Cathalonia etiam poſt Uſaticos & Conſuetudines, iiſque deficientibus recurritur ad jus Civile [k] Romanorum, atque ideo reſponſum eſt [l] laudum duorum arbitrorum de tribus abſente tertio valere, quia Leges Romanæ ſervantur in Cathalonia. niſi Canonibus contrariæ ſint.

XXI. Navarræ vero Regnum licet fuerit unitum Regno Caſtellæ princi-

[g] *L. 11. Tit. 7. p. 7. Caſtell. Soto Mayor. lib. quotid. controverſ. c. 54. n. 54.*

[h] *L. 1. Tit. 23. lib. 4. Ordinan. Caſtell. Arened. ibid. n. 28. Covarr. pract. quæſt. c. 27. n. 4.*

[i] *Bald. ad l. eos §. Cautione. n. 4. C. de appellat. Petr. Barboſ. ad l. eum qui. n. 76. ff. de Judic.*

[k] *Oliban. in Com. de act. p. 1. lib. 3. cap. 2. n. 9.*

[l] *Celſ. Hugo. conſ. 51. n. 10.*

paliter non acceſſoriè ſeu ſubmiſſivè, ut loquuntur Juriſconſulti Navarræi, tamen utuntur Legibus ſuis, iiſque deficientibus [m] recurrunt ad jus Civile. Quamvis autem *Jo. Martinez* de Olano vehementer contendat Navarræos poſt Leges & Conſuetudines ſuas debere ſequi jus Regni Caſtellani primo, & non jus Civile Romanorum, quia Regnum incorporatum debet ſequi Leges Regni, cui incorporatur, ut loquitur, fatetur tamen. Navarræos omnes ſumme elaborare pro jure Romano poſt Leges ſuas, & ita in eo Regno praxi receptum eſſe, ut jus Civile ſequantur, Regeſque ſuos, cum Regno initiantur, illud juramento promittere. Jndoſque poſtquam ab Hiſpanis debellati Hiſpanorum Imperio ceſſerint, jure Regio Hiſpaniæ & jure *Cæſareo* regi [n] traditum eſt: Maximique Hiſpaniæ Juriſconſulti aſſerunt [o] Leges Romanas non ex Juriſdictione *Cæſarum*, ſed ex patientia & tolerantia Regum ſuorum, in Hiſpania vim juris habuiſſe, eaſdemque ab Hiſpanis hoſpitio voluntario receptas eſſe, & in Hiſpania jus Regium & jus Romanum in ſocietatem coaluiſſe, & unum idemque jus habendum eſſe, & præſertim in pœnis infligendis in Hiſpania [p] jus Regium & Romanum concurre-

[m] *Martin. de Olan. in concord. antinom. jur. Com. & Hiſpan. in præfat. n. 8. & 9. Recopilas de las leyes de Navarr. lib. 1. Tit. 3. l. 4. Armendariz. in addit. ad Leg. Navarr. d. lib. 1. Tit. 3. l. 4.*

[n] *Fran. de Avil. in leg. Prætor. in præfat. v. iſtis. p. 12. n. 13.*

[o] *Fern. Vaſqu. lib. 3. de ſucceſſ. creat. §. 26. limit. 31. n. 70. Pinell. ad rubric. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12. Burg. de Par. ad d. l. 1. Taur. 520.*

[p] *Gomez. Tom. 3. var. reſolut. c. 1. n. 39. Matien. in dial. Relat. p. 3. c. 34. n. 8. Salas de Legib. Tract. 14.*

re,

re, & jus Regium in pœnis jus Civile ſequi.

XXII. Cum etiam Regnum Caſtellæ, inter Regna Hiſpaniæ maximum, per uniones ex prudentia ejus gentis & ſucceſſu temporum reliqua Hiſpaniæ Regna ad ſe attraxerit, ideo propalant Caſtellam [q], cæteros Hiſpanos omnes debere ſequi jus Regium Caſtellæ, deficientibus Legibus & Conſuetudinibus propriis, quia membra Caput ſuum ſequi oportet: Aragonij tamen, Luſitani & reliqui Hiſpani omnes vehementer [r] renituntur cum Regna ſua unita fuerint Regno Caſtellano principaliter non acceſſorie, eidemque non ſubmiſſa ſed (ut loquuntur) adæquata; atque ideo ubi Leges patriæ non diſponunt, admittunt tantum jus *Cæſareum* & Canonicum, Leges vero Caſtellanas reſpuunt, cum non habeant Legum poteſtatem ultra territorium ejus Regni, & non major authoritas iis tribuatur, quam ſententiæ unius [s] Doctoris, eademque Regna poſt uniones cum Caſtellâ manſiſſe in primæva libertate, & non admitti inter eadem Regna remiſſionem delinquentium [t] affirmarunt.

XXIII. Poſt jus Regium Hiſpaniæ in iis Cauſis, de quibus in jure Regio nihil eſt ſtatutum, an recurrendum ſit

[q] *Martin. de Olan. in Concord. antinom. jur. Com. & Reg. in præfat. n. 8.*

[r] *Jos. de ſeſſ. deciſ. Arragon. 113. n. 29. Burg. de Par. in relect. d. l. 1. n. 451. Olivan. Com. de act. p. 1. lib. 3. c. 2. n. 8. & 9.*

[s] *Fragoſ. de regin. reip. Chriſtien. p. 1. lib. 4. diſp. 10. §. 3. n. 183.*

[t] *Petr. Barboſ. ad l. hæres abſens. §. proinde. n. 141. ff. de Judic.*

primo ad jus Canonicum, an ad jus *Cæſareum* inter Juriſconſultos Hiſpanos non ſatis convenit. Alij deficiente jure Regio jus Canonicum ſolum pro jure Communi agnoſcunt, & ad illud pro deciſione Cauſarum recurrendum eſſe affirmant, [u], quod in jure Canonico maxima ſit æquitas, ijdemque in foro Regio, ubi agitur de animæ periculo, & de peccato, jus Canonicum juri Regio Hiſpaniæ antepo-nunt; & in Regno Arragoniæ, deficientibus Legibus Fori, judicandum eſſe ex jure Canonico a *Jacobo* Rege [x] Arragoniæ ſtatutum eſt.

[u] *Did. Perez. ad Ordin. Regn. Caſtell. in proœm. qu. 3. Gutierr. de juram. confirm. p. 3. c. 17. n. 8. Amat. Rodevig. de proceſſ. in Cauſ. Civil. c. 10. n. 26. Azoned. ad Conſt. Reg. lib. 4. Tit. 1. l. 1. n. 16. Auguſt. Barboſ. ad Tit. de emend. Cod. in proœm. n. 7. Suar. de Legib. lib. 3. §. 8. n. 5.* [x] *Jos. de ſeſſ. deciſ. Arrog. 92. p. 1. n. 9.*

XXIV. Alij contrariam ſententiam defendunt [y], quod deficiente jure Regio in Hiſpania recurrendum ſit ad jus Civile Romanorum non ad jus Canonicum, quod Leges Hiſpaniæ maxima ex parte petitæ ſint e jure Civili non e jure Canonico, & jus *Cæſareum* multo magis conducat ad Reip. gubernationem quam jus Canonicum, in quod Senatores Regij Judiceſque & Prætoriis Regiis & in omnibus aliis Curiis Regiis, ubi deficit jus Regi-

[y] *Burg. de Par. d. n. 520. Oliban. Com. de act. p. 1. li. 3. c. 2. n. 8. Matien. in dial. Relat. p. 3. c. 34. n. 8. Pinell. ad Rubr. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12. Choppin. de doman. Franc. lib. 2. Tit. 15. n. 5.*

um,

um, Cauſas ex jure Civili Romanorum dijudicant, ipſique Reges Hiſpaniæ in Legibus ſuis jus Civile Romanorum ſæpe jus Commune [z] appellant. Alij vero inter utramque opinionem fluctuantes hanc controverſiam religioni & arbitrio Judicum [a] relinquunt, qui perpenſis partium juribus & Cauſarum Circumſtantiis jus Civile vel Canonicum ſequantur, prout ſibi æquius viſum fuerit, ubi in aliquo articulo jus Civile & Canonicum diſſentiunt.

[z] *L. 3. Tit. 11. lib. 1. Ordin. l. 1. Taur.*

[a] *Flor. Diez. de Mena. lib. 1. pract. quæſt. qu. 2. n. 4. Martin. de Olan. in concord. antinom. jur. in præfat. n. 4.*

XXV. Alij demum aptiſſimè has opinionum varietates conciliant [b], diſtinguentes de Tribunalibus, ſcilicet in foro Eccleſiaſtico poſt jus Regium, & aliquando etiam poſtpoſito jure Regio, jus Canonicum ſequendum eſſe; in foro autem ſæculari, ubi jus Regium ſilet, judices debere ſequi jus Civile, exceptis ſolum iis Cauſis, in quibus jus Civile a jure Canonico correctum eſt, veluti Matrimoniis, Uſuris, Præſcriptionibus, aliiſque in quibus obſervatio Legum Romanarum peccatum inducit. In iſta vero Opinionum varietate, illud ab omnibus conceſſum [c] eſt, etiam ab iis qui jus Canonicum Civili anteponunt, quod ſi in aliqua Cauſa nec jure Regio Hiſpaniæ nec jure Canonico aliquid cautum eſt, debere

[b] *Morl. in empor. quæſt. foren. p. 1. tit. 1. qu. 16. n. 13. Burg. de Par. in relect. l. 1. Taur. n. 590. Fregoſ. de regim. reip. chriſtian. p. 1. lib. 4. deſp. 10. §. 3. n. 189.*

[c] *Morl. in d. quæſt. 16. n. 13. Arened. ad conſtit. Reg. lib. 2. tit. 1. n. 17. Salas de Legib. Tract. 14. diſp. 7. ſect. 10.*

bere judices in utroque foro ex jure Civili judicare.

XXVI. Inane vero eſt illud argumentum, quo Interpretes noſtri ſæpe utuntur adverſus juris Civilis authoritatem & *Cæſarum* poteſtatem in Hiſpania, petitum a Lege antiqua Hiſpaniæ, quæ prohibebat Cauſarum patronos & judices ſub pœna capitis, allegare Leges *Cæſareas* in judiciis, cum multi Juriſconſulti Hiſpaniæ aſſerant, non ſatis conſtare talem Legem fuiſſe unquam in Hiſpania latam, & ſi talis unquam fuerit Lex, fuiſſe conditam a Regibus Gothicis, non Hiſpanis, & Hiſpani conſentiunt univerſi eam Legem per deſuetudinem & contrarium multorum ſæculorum uſum fuiſſe abrogatam.

XXVII. Talem vero fuiſſe olim Legem in Hiſpania, primò & præcipue tradit [d] *Oldradus*, ejuſque teſtimonio freti ſequentes Juriſconſulti Hiſpaniæ & aliarum gentium [e] ejuſdem Legis meminerunt, quod nimis frequenter accidit in juris noſtri Interpretibus, inter quos cum eximius aliquis Doctor

[d] *Oldrad. conſ. 69.*

[e] *Greg. Lopez. ad l. 6. tit. 44. p. 4. Burg. de Par. ad l. 1. Taur. n. 513. Morl. d. quæſt. 16. n. 18. Arened. ad Conſtit. Hiſp. lib. 2. tit. 1. n. 2. Ignat. Lopez. in pract. Crimin. c. 147. & ibi Diaz. n. 3. Mic. Ulcur. de regim. mund. p. 2. qu. 2. n. 9. Caſtald. de Impe. qu. 53. Suarez. lib. 3. de leg. human. §. 8. n. 4. Salas. de legib. qu. 95. diſput. 7. ſect. 8. Blacnodæ. contr. Buchan. cap. 10.*

ctor

ctor quid tradiderit, insequentes Juriſconſulti, re non perpensâ, eum in conſultò ſequuntur, quod in iis *Panormitanus*, *Ph. Decius* [f] alijque reprehendunt. Hiſpani vero ſequentes, qui magis exactè de hac Lege quæſiverunt, aſſerunt ſibi non conſtare certo teſtimonio Hiſtoriarum aut Juriſconſultorum talem Legem [g] fuiſſe conditam, iique qui *Oldradi*, eumque ſequentium authoritati acquieſcunt, eam aſcribunt primis Regibus Gothicis, in Hiſpania imperantibus [h], qui Arrianam hæreſin amplexi, infenſiſſimi erant *Theodoſio* Imperatori, qui in conſtitutione ſua graviſſimas pœnas contra Arrianos ſanxerat (quam poſtea *Juſtinianus* primam in ſuo Codice inſeruit) eâque de Cauſa Codicem *Theodoſianum* & Leges Romanas abolere cupiebant; & *Carolus Molinæus* eam tribuit *Alarico* [i] primo Gothorum Regi, eandemque, ut barbaram & inhumanam [k], inſectatur. Et hoc eſt quod innuere videtur *Johannes Andreas* [l], qui tradit hanc Legem fuiſſe latam in Hiſpaniâ, cum gentiles in ea dominarentur, qui forſan, hiſtoriarum non ſatis peritus, intellexit Gothos; ij vero Chriſtiani quidem erant, ſed Arrianâ hæreſi infecti perperam de Chriſto ſentiebant.

[f] *Abb. ad c. ut debitus. n. 22. de appell. Dec. conſ. 494. n. 15.*

[g] *Bellug. in ſpec. Princ. Rubr. 11. §. his igitur. n. 2.*

[h] *Molinæ. de Monarch. Fran. n. 30. Ciron. lib. 5. obſer. v. jur. Can. cap. 4.*

[i] *Molinæ. d. n. 30.*

[k] *Molinæ. ad conſuet. Pariſ. tit. des fiefs. Bodin. lib. 1. de repub. c. 8.*

[l] *Jo. And. ad c. ſuper. ſpecula. de privileg.*

XXVIII.

XXVIII. Omnes vero Juriſconſulti Hiſpaniæ inſequentes ſunt [m] concordes, eam Legem per multa ſæcula fuiſſe abrogatam, quod uſus omnium Judiciorum Hiſpaniæ clariſſimè comprobat. Et priori Legi ſimile Edictum Regni Valentiæ memoratur, ex quo prohibiti ſunt Advocati ſub pœna decem Marcarum, ne in Judiciis Leges *Cæſareas* aut Decretales, ſed tantum foros [n] Valentiæ allegarent: ab his tamen omnibus Hiſpani per multorum ſæculorum deſuetudinem penitus receſſerunt.

XXIX. Reges enim Hiſpaniæ in Regnis ſuis, diu permiſerunt jus *Cæſareum* & Canonicum in Academiis ſuis [o] publicè doceri, & per aliquot ſæcula juris Profeſſores in iis Academiis non docuerunt [p] alia jura, præter *Cæſarea* & Pontificia, eademque jura in Legibus, ſuis poſt jura Municipalia, uniuſcujuſque Regni jura Communia [q] appellant, eaque in omnibus judiciis & Curiis ſuis per Judices & Cauſarum Patronos allegari [r] conceſſerunt, (quod diuturno multorum ſæculorum uſu in Hiſpania invaluit) & Lege Hiſpaniæ tribuitur vis Legis, non ſolum juri

[m] *Bellug. in ſpec. Princ. Rubr.* 11. §. *his igitur. n.* 2. *Burg. de Par. ad. l.* 1. *Taur. n.* 548. *Oliban. in Com. de Act. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 8. *Matien. in dial. relator. p.* 3. *c.* 34. *n.* 8.

[n] *For. Valent.* 3. *in proœm. Morl. in. Empor. d. qu.* 16. *n.* 13.

[o] *L.* 1. *&* 2. *Taur. Nov. Recopil. li.* 2. *l.* 1. *&* 2. *Burg. de Par. ad l.* 1. *Taur. n.* 443.

[p] *Oliban. in Com. de Act. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 8.

[q] *Lib.* 1. *Ordinam. tit.* 11. *l.* 3. *leg. Madrit. ann.* 1502. *in prælud.*

[r] *Montalv. in l. Fin. tit.* 6. *lib.* 1. *Burg. de Par. ad l.* 1. *Taur. n.* 528. *Oliban. d. c.* 2. *n.* 8. *Choppin. de doman. Franc. l.* 2. *tit.* 15. *n.* 3.

Cæſareo

Cæſareo & Canonico, ſed & Doctorum [r] Interpretationibus; in *Cæſareo* *Bartolo* & poſt eum *Baldo*, in Canonico, *Johanni Andreæ* & poſt eum *Panormitano*, quæ Lex licet poſtea revocata fuerit, quoad illorum Doctorum dicta [t], valuit tamen nec abrogata eſt, quoad omnium Doctorum Interpretationes, quorum Communem Opinionem Judices Hiſpaniæ ſequi tenentur; Hiſpanique Legibus ſuis non alias gloſſas & Commentarios adjecerunt, quam ex utroque jure *Cæſareo* & Pontificio [u] petitos, a quibus omnes Legum Hiſpaniæ Interpretationes accipiunt: Et in Hiſpaniæ Prætoriis & Curiis omnibus Regiis nulli admittuntur in Judices aut Advocatos [x], niſi per decennium in Academiis juris Civilis & Canonici ſtudio incubuerint, eademque perlegerint.

[r] *Recopilat. de las leyes. lib. 2. tit. 1. l. 3. lib. 4. Ordinam. tit. 1. lib. 4. Diaz. de Montalv. ad leg. for. lib. 1. tit. 6. in addit. n. 1.*

[t] *Diaz. de Montalv. d. n. 1. Burg. de Par. ad l. 1. Taur. n. 7.*

[u] *Burg. de Par. ad d. l. 1. Taur. n. 571.*

[x] *Burg. de Par. ad d. l. 1. n. 528. & ad l. 2. Taur. n. 8.*

XXX. Æquiſſimum enim cenſuerunt Reges Hiſpaniæ, ut in Cauſis, quæ Legibus Regiis non ſunt deciſæ, Judices ſui ſecundum juſtiſſimam Legum Romanarum normam Sententias ferre debeant, & non relinquentur [y] arbitrio ſuo, quo nihil in Judiciis magis injuſtum & pernicioſum eſſe poteſt: Eaque de Cauſa *Jacobi Menochij* librum de Arbitrariis Judicum Quæſtionibus, quamvis elegantem & doctiſſimum

[y] *Oliban. in d. Com. lib. 3. cap. 2. n. 21. Burg. de Par. ad d. l. 1. Taur. n. 559.*

doctiſſimum aliqui vehementer reprehendunt & *Menochium* damnant quod Judices ſub ſpecie Arbitrij ſui, affectibus, corruptelis, ſordibuſque ſuis uti docuerit.

XXXI Denique illud ſolum vim & Authoritatem Juris Civilis Romanorum in Hiſpania ſatis demonſtrat, quod poſt Pandectas a *Lothario* Imperatore conſtitutas, pulſoſque Mauros & Sarracenos a Regibus Hiſpaniæ, ita excoluerunt Hiſpani jus Romanum, ut præter antiquos Interpretes varios, Hiſpania Superiore ſeculo produxerit multos in jure *Cæſareo* celeberrimos, ſcilicet *Antonium Auguſtinum*, virum uſque ad miraculum doctum (a quo Pandectæ Florentinæ, *Gratianus* & utrumque jus præcipuam lucem acceperunt) *Didacum Covarruvias* in utroque jure & omnibus literis peritiſſimum (de quo meritò gloriantur *Caſtellani* eum nihil non ſcripſiſſe) *Martinum Navarrum* juris utriuſque & divini porrò conſultiſſimum, *Fernandum Vaſquium*, utrumque *Garciam*, *Burgenſem* de Paz, *Jo. Guttierrez*, *Lud. Molinam*, *Emian. Suarez*, *Alfonſum Azevedum*, alioſque plurimos, quorum ſcripta ſplendorem juri Romano attulerunt, eademque omnes gentes Europeæ amplectuntur.

XXXII.

XXXII. Supereſt Regnum *Luſitaniæ*, quæ eſt pars Hiſpaniæ, eamque Romani inter Provincias [a] Hiſpaniæ numerarunt, eademque per Reges Caſtellæ & Legionis a Mauris recuperata, regniſque ſuis unita, demum ab *Alfonſo VI.* Separata, ſuos diu Reges habuit, rerum geſtarum gloria, per omnes Terrarum Orbis partes, clariſſimos, uſque ad *Philippum II.* Regem Hiſpaniæ, a quo ejuſque filio & nepote reunita, rurſus jam Regem ſuum conſecuta eſt. De quorum jure diſceptatio ad me non ſpectat; illud ſolum pro mei inſtituti ratione mihi dicendum reſtat, quam vim & uſum habeat jus Civile Romanorum in Regno *Luſitaniæ*, de quo in ſequenti Capite breviter agendum erit.

[a] *Liv. lib.* 55. *Pancir. Notit. Occiden. Imper. cap.* 67.

J. A. ARMACHAN.

CAPUT VII.

CAPUT VII.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Luſitaniæ.

I. ACceſſimus modo ad Luſitaniam, ultimam Hiſpaniæ partem, quæ, ab Italia remotiſſima, diutiſſimè ſe defendit adverſus vim Romanorum, ſed tandem communi reliquarum gentium fato, Romanorum Armis & Legibus cedere coacta eſt.

II. Dum Carthaginenſes cum Romanis de Orbis Imperio decertârunt, Luſitani Carthaginenſium partes ſequuti ſunt ex antiqua amicitia, quæ inter utramque gentem interceſſit, fœderaque perpetua & mutua connubia contraxerunt, & ex nuptiis inter *Amilcarem* Carthaginenſem & uxorem Luſitanam natum fuiſſe *Hannibalem* Luſitani [a] meritò gloriantur; gentemque Luſitanicam non ingeniorum tantum & ſcientiarum, ſed & fortitudinis gloria clariſſimam fuiſſe omnes teſtantur,

[a] *Marian. lib. 2. hiſtor. Hiſpan. cap. 6.*

ſtantur, atque ex hoc uno ſatis conſtat, quod poſt everſam Carthaginem, ſoli Luſitani Romanos continuo fere bello per ducentos annos [b] exercuerunt, duoque Luſitani Duces *Viriatus* & *Q. Sertorius* a Romanis Scriptoribus celebrantur, quorum illa [c] Romanos Prætores *M. Vetilium* & *C. Plautium* vicit, hic vero [d] cum *Decio Bruto Cn. Pompeio*, & *Julio Cæſare* diu anciptiti Marte dimicavit. De ſolo *Viriato* *L. Florus* [e], ex venatore Latro, ex Latrone ſubito Dux & Imperator, & ſi fortuna ceſſiſſet Hiſpaniæ *Romulus*, *Sertorioque* ſoli ſe non potuiſſe reſiſtere Romani [f] exiſtimabant, niſi *Metello* Numidico *Cn. Pompeium* addidiſſent. Sed *Auguſti* fortunæ ceſſit Luſitania [g], qui eam cum Hiſpaniâ fere univerſa debellavit.

[b] *Navarr. ad c. novit. Notab. 3. de judic. n. 160.*
[c] *Liv. lib. 52. & 54.*
[d] *Plutar. in Sertor. Appian. lib. 1. de bell. Civil.*
[e] *Flor. lib. 2. cap. 17.*
[f] *Flor. lib. 3. cap. 22. Thuan. lib. 1.*
[g] *Pancirol. Notit. Imper. Occiden. cap. 67.*

III. Poſt *Auguſtum* Imperatores ſequentes Luſitaniam per Proconſules & Præſides, poſt *Conſtantinum M.* per Comites & vicarios Hiſpaniarum [h], per Præfectos prætorio Galliarum adminiſtrabant, & paruerunt *Cæſaribus* Luſitani uſque ad Alanarum, Suevorum, Gothorum Sarracenorum denique invaſiones, & ampliſſima ab Imperatoribus Rom. privilegia conſecuti ſunt, pluresque Romanæ Coloniæ in Luſitaniam deductæ ſunt, quas enumerat

[h] *Pancir. d. Notit. cap. 77.*

merat *Paulus* [i] Juriſconſultus, alijque & Luſitanis juris Italici immunitatiſque tributorum beneficium [k] tributum eſt.

IV. Quamvis autem *Martinus Navarrus* [l] aſſerat Romanos non habuiſſe jus & imperium in Luſitanos, quia nullum Dominij titulum habuerunt, ſed per vim & rapinam Luſitanos pertinaciſſimè repugnantes coegerunt; Luſitanos tamen Romanorum Imperio paruiſſe Juriſconſultorum Romanorum [m] teſtimonia, & Juriſconſulti Hiſpanici [n] ſatis probant. Tenuerunt Romani Luſitaniam, donec Alani & Suevi maximam Luſitaniæ partem adepti fuiſſent, ad quos pellendos *Honorius* [o] Imperator Luſitaniam, & reliquas Hiſpaniæ partes Gothis, a ſe evocatis, conceſſit, cum retinere non poſſet, atque ita Gothi in Luſitania & reliqua Hiſpania dominati ſunt uſque ad annum DCCXIV. poſt quem Mauri & Sarraceni, pulſis Gothis, in Luſitania & reliqua Hiſpania dominati ſunt, ut ſuperius de Hiſpania dictum eſt.

V. Inter Hiſpanos Navarræi conſtituto Rege *Ennecho*, & Legionenſes electo Rege *Pelagio* primi ſe a Sarracenorum & Maurorum tyrannide liberârunt; Reges vero Legionenſes poſt acquiſitum

[i] *L. in Luſitania 8. ff. de Cenſib.*
[k] *Gutierr. pract. quæſt. lib. 3. qu. 4. n. 4.*
[l] *Navarr. d. c. novit. Notab. 3. n. 160.*
[m] *d. l. in Luſitania. l. relegatorum. §. interdicere. ff. de interd. & releg.*
[n] *Parlador. lib. 2. rer. quotidian. cap. 21. n. 3.*
[o] *Covarr. ad c. peccatum. §. 9. n. 9. p. 2. & pract. quæſt. lib. 1. cap. 1.*

quiſitum etiam Regnum Caſtellæ & Legionenſi unitum, primi aliquam Luſitaniæ partem a Mauris recuperârunt, eamque [p] tenuerunt uſque ad *Alfonſum VI.* Legionis & Caſtellæ Regem, qui *Henrico*, Ducis Burgundiæ filio, ob res ſtrenuè contra Mauros geſtas, *Tareſiam* filiam uxorem dedit, eidemque eas Luſitaniæ partes, quas habebat ſub Comitis Titulo, in dotem [q] aſſignavit, idemque poſtea *Henricus* Luſitaniæ Comes reliquas Luſitaniæ partes Sarracenis ademit, & in acie contra quinque Reges Sarracenorum dimicaturus acclamationibus Luſitanorum Rex [r] Luſitaniæ eſt conſtitutus circa annum MCXXXIX. eundemque titulum *Alexander III.* Pontifex Romanus [s] literis ſuis confirmavit. Poſt *Henricum* poſteri ejus tenuerunt Regnum Luſitaniæ ſeparatum a Regnis Legionis & Caſtellæ uſque ad annum MDLXXX. quo *Sebaſtiano* Rege Luſitaniæ in Africa, & mox *Henrico* patruo ſine liberis defuncto, *Philippus II.* Hiſpaniæ Rex Luſitaniæ Regnum [t] adeptus, idem *Philippo III.* & *Philippo IV.* tranſmiſit quod ad *Joannem IV.* Regem Luſitaniæ jure *Catharinæ* Bragantiæ Duci nuptæ (quæ fuit neptis *Emanuelis* Regis Luſitaniæ ex *Edwardo* filio ſuo) jam rediit.

[p] *Navarr. d. c. novit. Not. 3. n. 117. Molin. de Juſt. & jur. Tom. 1. diſp. 576.*

[q] *Borrell. de Catl. Reg. præſtan. cap. 46. n. 216. Garribai. hiſtor. Hiſpan. lib. 34. cap. 8.*

[r] *Garrib. d. lib. 34. cap. 10. Lud. Molin. de Majoratib. tract. 2. diſp. 632.*

[s] *Garrib. d. lib. 24. cap. 13. Choppin. de doman. Franc. lib. 2. tit. 1. n. 11. Conimbricem. de ſucceſſ. regn. Portugall. qu. 1. art. 2. n. 13.*

[t] *Thuan. lib. 69.*

VI.

VI. Reges vero Luſitaniæ, rerum ab iis per omnes Mundi partes geſtarum gloria clariſſimi extiterunt, & ampliſſima Dominia in Aſia, Africa, & America Regno Luſitaniæ adjecerunt. Siquidem *Alfonſus III.* Regnum Algarbiæ [u] acquiſivit, *Sancius*, ejus Succeſſor, multas Æthiopiæ [x] partes, *Emanuel* omnium maximus præcipuam partem Indiæ [y] Orientalis ſubegit, & utramque Indiam cis & ultra Gangem, Sinumque Perſicum & Arabicum præſidiis ſuis munivit, Luſitanis porro ad alias Mundi partes arma ſua admoturis, niſi Hiſpanorum Dominatione coerciti fuiſſent.

[u] *Mich. Ritius. de Reg. Hiſpan. lib. 3. Borrell. d. c. 46. n. 216. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 9.*
[x] *Thuan. lib. 1. Caſtald. de Imper. quæſt. 53.*
[y] *Oſor. de reg. geſt. Emanuel. Thuan. lib. 1. Bodin. d. c. 9.*

VII. Poſt Sarracenos & Mauros Luſitania pulſos, Reges Luſitaniæ eodem titulo ſe eſſe liberos ab omni Romanorum Imperatorum Dominatione, quo reliqui Hiſpaniæ Reges poſtulant, ſcilicet quod ab Imperatoribus Romanis derelicti, proprio Marte ſe a Maurorum tyrannide liberaverint, neque enim juſtiorem fuiſſe titulum Romanorum ad Luſitaniæ Imperium, quam Gothorum poſtea & Sarracenorum, qui omnes vi & jure armorum ſolo Luſitaniam tenuerunt, eorumque jugo per Luſitanos jam excuſſo, Reges Luſitaniæ eſſe Supremos Principes & neminem Superiorem recognoſcere Juriſconſulti

riſconſulti omnes [z] agnoſcunt : & ex ea Cauſa Reges Luſitaniæ eodem Titulo uti, quo cæteros omnes ſupremos Principes (*per la gratia de Dios*) eoſdemque poſſe condere [a] Leges, *Cæſareis* Legibus [b] derogantes, aliaque omnia facere quæ Regibus Supremis competunt.

[z] *Gl. in c. Adrianus. diſt. 63. Navarr. in d. c. novit. Not. 3. n. 165. Pinell. in repet. Rubr. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12. Ferrett. de juſt. & injuſt. bell. n. 24. Cænall. com. contr. Com. Tom. 4. qu. 897. n. 391. Foſ. de ſeſs. deciſ. Aragon. 187. n. 106. Franc. Salgad. de reg. protect. p. 1. c. 1. n. 26.* [a] *Burg. de Par. in proœm. Relect. ad leg. Taur. n. 32.* [b] *Afflict. ad Conſtit. Reg. in prælud. qu. 2. Cabed. deciſ. Luſitan. 211. n. 3. p. 1.*

VIII. De Pontificum vero Romanorum poteſtate in Leges Luſitaniæ, major eſt Controverſia. Itali contendunt Regem primum Luſitaniæ *Henricum* fuiſſe conſtitutum authoritate *Alexandri III.* eoſdemque eſſe Pontificum Cenſuales, eaque poteſtate uſum *Innocentium IV. Sancio* Regi Luſitaniæ prodigo & negligenti Curatorem dediſſe [d] Comitem, Bononienſem fratrem ſuum, idque feciſſe *Innocentium*, quia Imperium Germanicum tum vacabat, ut divinant [e] aliqui Interpretes ; vel illud tribuendum fuiſſe potius ſecordiæ Regis Legionenſis, qui jus feudi habuit in Regno Luſianiæ, ut contendunt [f] Hiſpani : Omnes vero Hiſpani ſimul & Luſitani

[c] *Card. Tuſch. concluſ. 448.* [c] *v. Rex. Portugall. n. 1. Laurent. Cherubin. in Elar. Pij. 5. Conſtit. 88.* [d] *C. grandi. de ſupplen. negligen. prælat. in 6. Bodin. lib. 1. de Repub. c. 9.* [e] *Anchar. & Franc. ad d. c. grandi.* [f] *Roder. Toletan. lib. 7. cap. 5. & 6. Parlador. d. c. 21. n. 4.*

ſitani defendunt Reges Luſitanos adverſus Pontificum Romanorum Dominationem, affirmantes Reges illos eſſe liberos ab omni imperio Pontificum æquè ac Imperatorum, eoſque in temporalibus Sedi Romanæ [g] non ſubeſſe : ſubjungit *Innocentius* ſe de hæreditate Regni contra Regem *Sancium* vel ejus filium poteſtatem non vendicare.

[g] *Garſ. de nobilit. Hiſpan. gl. 21. n. 45. Parlador. lib. 2. rer. quotidian. c. 21. n. 2. Auguſt. Barboſ. de poteſt. Epiſ. p. 1. c. 2. tit. 3. n. 5. Conimbric. de ſucceſſ. regn. Portugall. qu. 1. art. 2. n. 15.*

IX. In his omnibus Imperij Luſitanici Mutationibus, dum quærimus quibus Legibus Luſitani uſi ſunt, ſatis conſtat ex iis, quæ ſupra de Hiſpanis dicta ſunt, Luſitanos & Hiſpanos univerſos, quamdiu Romanorum Imperio paruerunt, Legibus etiam Romanis [h] paruiſſe; & ex iis, per Proconſules, Præſides, Vicarios & Comites Luſitanis jus dictum fuiſſe; quod Reſcripta Imperatorum & Scripta Juriſconſultorum Romanorum demonſtrat. Poſt Romanos, dum Gothi dominabantur in Luſitania, ſuas Leges promulgarunt Reges Gothici, quibus, cum jure Romano conjunctis, plurimum utebantur; neque conſtat Mauros, gentem barbaram, alias Leges induxiſſe.

[h] *Matien. in dial. Relator. p. 3. cap. 34. n. 5. Oliban. in Com. de Act. p. 1. lib. 3. cap. 2. n. 4.*

induxiſſe. Nam Leges Gothicæ manſerunt, uſque ad nova Hiſpaniæ Regnæ conſtituta, de quibus omnibus in Hiſpania dictum eſt. Poſt Regnum autem Luſitaniæ, conſtitutum, Reges Luſitaniæ, ut alij Supremi Principes jure Majeſtatis uſi ſuas Leges condiderunt, quæ Ordinamenta & jus Regium in Luſitania appellantur.

X. Has vero Leges & Ordinationes Luſitaniæ ſimul componi juſſit *Emanuel* Rex Luſitaniæ, quod reliquarum ipſius rerum geſtarum gloriæ plurimum addidit, & Ordinationum poſt *Emanuelem* promulgatarum novam recapitulationem componi juſſit *Philippus II.* in qua *Georgij Cabedo* [i], Senatoris Luſitanici, opera adhibita fuit.

[i] *Cabed. deciſ. Luſitan.* 211. *p.* 1. *n.* 6.

XI. Reges autem Luſitaniæ, præ cæteris omnibus Hiſpaniæ Regibus, cum Legibus ſuis, jus Romanum amplexi ſunt: nam cum in multis Hiſpaniæ Regnis jus Canonicum poſt jus Regium ſæpe omnibus præferatur, in aliis vero controverſum ſit, an jus Canonicum vel *Cæſareum* prius a Judicibus ſit obſervandum, Et res quandoque ad Arbitrium Judicantium redacta fuerit, in Luſitania tantum eſt Conſtitutione Regia, in Caſibus in jure Regio vel omiſſis vel ambiguis

Judices Sententias ferre debere ſecundum jus *Cæſareum* [k]. Et ſi Caſus in jure *Cæſareo* non eſt expreſſus, Cauſæ dijudicationem ex gloſſis *Accurſij*, *Bartoli*, *Azonis*, & aliorum juris *Cæſarei* Doctorum [l] Interpretationibus, potius quam ex jure Canonico petendam eſſe. Ideo cum in ſupremo Senatu Luſitaniæ maritus querelam inſtituiſſet contra adulterum poſt mortem uxoris, qui Caſus in Legibus Luſitaniæ non eſt expreſſus, Senatus cenſuit [m] querelam valere, quia ita in Legibus *Cæſareis* eſt conſtitutum. Et patria poteſtas licet Legibus Luſitaniæ non ſit inducta, locum tamen habet [n] in Luſitania, quia Legibus Romanis ſancita eſt; & jus Regium Luſitaniæ ita accommodandum eſt ad jus *Cæſareum*, ut Caſus in eodem jure expreſſi, patiantur omnes Interpretationes & extenſiones, quas jus Romanum [o] admittit.

[k] *Ordin. Reg. lib. 3. tit. 64. in princ. & lib. 2. Tit. Valaſch. in prax. partit. c. 13. n. 8. Suarez de Legib. lib. 3. de Leg. human. n. 4.*

[l] *Ordin. Reg. d. tit. 5. lib. 2. Joſ. Maſcard. lib. 3. concluſ. 1138. n. 2. Fragoſ. de regim. reip. Chriſtian. p. 1. lib. 4. diſp. 10. §. 3. n. 187. Conimbr. de jur. ſucceſſ. in regn. Portugall. qu. 4. art. 3. n. 18.*

[m] *L. miles. 11. §. adulterij. ff. de adulter.*

[n] *l. vim. paſſam. 39. §. 2. & l. ult. ff. eod. tit. Cabed. deciſ. Luſitan. 261. p. 1. n. 1.*

[o] *Pinell. in repet. Rubr. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12.* [o] *Valaſch. in prax. partit. cap. 13. n. 8.*

XII. Quamvis autem Juriſconſulti Luſitaniæ frequentius tradant pro Majeſtate Principis ſui tuenda, jus Regi-

um

um eſſe jus Commune [p] in Luſitania, & jus *Cæſareum* non habere vim imperij ſed Rationis ſolam, & pœnas jure Regio impoſitas tollere pœnas juris [q] *Cæſarei*, & in Luſitania Cauſas eſſe jure Regio non jure Romano [r] decidendas; hæc Controverſia per Leges Regias Luſitaniæ ſopita eſt, in quibus ſtatuitur, Judices in Caſibus omiſſis in jure Regio, vel ambiguis, & obſcuris, debere recurrere [s] ad jus Romanum & ab eo juris Regij interpretationem petere; atque ea de Cauſa magni nominis Juriſconſulti jus Romanum in Luſitania jus Commune [t] appellant, quia Reges Luſitani illud approbarunt, & in omnibus Cauſis in quibus jus Luſitaniæ ei non derogat, jus Romanum in Luſitania jus Commune reddiderunt.

[p] *Cald. Pereyr. in Com. ad typ. erupt. & vendit. c. 1. n. 5. Valaſch. conſult. 103. n. 8. Gam. deciſ. Luſitan. 315. n. 6. & deciſ. 50. n. 5.*

[q] *Cabed. deciſ. Luſitan. 100. p. 1. n. 14. & deciſ. 211. p. 1. n. 4.*

[r] *Burg. de Par. ad l. 1. Taur. n. 315. Cabed. d. deciſ. 211. n. 1.*

[s] *Cald. Pereyr. d. c. 1. n. 6. Auguſt. Barboſ. ad tit. de Emend. Cod. in proœm. n. 4.*

[t] *Pinell. ad Rubr. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12. Suarez. de Legib. lib. 3. de Leg. human. n. 3.*

XIII. Inſignis vero juris Romani authoritas in Luſitania apparuit in ardua illa Controverſia, de ſucceſſione in Regno poſt mortem *Sebaſtiani* Regis Luſitaniæ anno MDLXXVIII. in qua Controverſia hæc fuit facti ſpecies.

XIV. *Emanuel* Rex Luſitaniæ mortuus, anno MDXXI. reliquit quatuor

filios & duas filias, primum, *Joannem III.* ex cujus filio *Joanne* natus eſt *Sebaſtianus*, qui in Regno ſucceſſit & in Africa ſine liberis mortuus eſt; ſecundum, *Ludovicum*, patrem *Antonij* Prioris de Crato, mortuum ante *Sebaſtianum*; tertium, *Henricum* Cardinalem, qui *Sebaſtiano* in Regno ſucceſſit; quartum, *Edwardum*, qui duas tantum reliquit filias, *Mariam*, uxorem Ducis Parmæ, & *Catharinam*, uxorem Ducis Bragantiæ. E filiabus *Emanuelis Iſabella* nupta *Carolo V.* filium habuit *Philippum II. Beatrix* nupta *Carolo* Duci Sabaudæ, filium habuit *Emanuelem Philebertum*, Ducem Sabaudiæ. Poſt mortem *Sebaſtiani Henricus* Cardinalis in Regno ſuccedens, primo cogitavit de nuptiis, a quibus cum abſtineret, ſive ex ſenectute & Corporis imbecilitate, ſive ex difficultate obtinendæ diſpenſationis Romani Pontificis per *Philippi* Oratores Romæ procurata, ab Ordinibus Regni ſui in Comitiis interpellatus ut controverſia de Regni ſucceſſione per Leges & viâ Juris definiretur, conſtituit quinque Delegatos ſeu Gubernatores (inter quos erat unus *Didacus Lupus* Soſa Senatus Juridici Præſes) plena poteſtate iis datâ, ut hanc Cauſam dijudicarent, ſi Regem ante hanc litem de Regni Succeſſione termi-

terminatam, mori contingeret, in quo ridiculè erratum eſt a Luſitanis, cum notiſſimi juris ſit juriſdictionem Regiam & delegatam morte mandantis expirare, & per Edictum ſuum evocavit *Philippum*, Bragantium, Parmenſem, Sabaudum & *Antonium* Competitores, ut de juribus ſuis docerent; qui omnes per Procuratores ſuos comparuerunt, miſitque *Philippus* [u] *Ludovicum Molinam* & *Rodericum Vaſcum*, juris Romani peritiſſimos, ut partes ſuas tuerentur.

[u] *Thuan. lib. 69. Coneſtagg. hiſtor. del' union. di Portugall. a Caſtill. lib. 3.*

XV. Cum vero hæc Controverſia Legibus Luſitaniæ non eſſet deciſa, recurrebant procuratores Bragantini, Parmenſes & Sabaudi ad jus *Cæſareum*, & implorabant beneficium Repræſentationis [x] ex jure Romano, per quam filius in ſucceſſione Patris Loco habetur, & hanc Cauſam ex jure Romano definire debere contendebant; ideoque *Henricus* Rex conſulit juris *Cæſarei* Profeſſores in Academia Conimbricenſi [y], *Ant. Valaſchum*, *Lud Corream*, *Eman. Soarez*, *Rod. Lopez*, *Lud. Baſt.* de Brito, *Alvarum* de Andrada, alioſque, qui omnes pro Bragantino reſpondebant Juriſconſulti [z] Patavini, & ſinguli Competitores Profeſſorum juris Romani in variis Academiis ſententias pro ſe conquirebant; ſolus *Philippus* declina-

[x] *Thuan. & Coneſtagg. in loc. citat.*

[y] *Conimbricen. de jur. ſucceſſ. Luſitan. qu. 4. art. 3. n. 17.*

[z] *Thuan. d. lib. 69. Coneſtagg. d. lib. 3.*

bat jus *Cæſareum*, aſſerens non Juriſperitorum Opinionibus dari aut adimi Imperia, ſed ea armis quæri, & parta iiſdem armis æquabili jure temperatis conſervari, ideoque armis uſus *Alvarum*, *Toletanum* Ducem, *Albanum* juſſit exercitum ducere in Luſitaniam, per quem Luſitanos imperio ſuo parere coegit, & V. viros tandem pro jure ſuo provinciare [a] paſſus eſt.

[a] *Thuan. lib. 70.*

XVI. Cum autem *Philippici* jactarent haſce Principum quæſtiones ex jure Gentium, non ex fictionibus juris *Juſtinianæi* eſſe decidendas, reſpondit *Albericus* [b] *Gentilis* in hac quæſtione, adeundos eſſe juris *Cæſarei* Profeſſores, juſque *Juſtinianæum* non eſſe privatorum tantum, ſed & naturæ, gentiumque, & extincto jam Romano Imperio in omnes gentes effuſum eſſe: adeoque infenſus erat *Philippus* Juriſconſultis Conimbricenſibus, qui pro Bragantino reſpondiſſent, ut de abolenda Academia Conimbricenſi cogitaret: quam tamen injuriam generoſè poſtea diſſimulavit, eoſdemque juris Profeſſores auctis ſtipendiis ſummo poſtea favore proſecutus [c] eſt. In hac tamen unione Regni Luſitanici cum *Caſtellano* per *Philippum II.* quia facta fuit æque principaliter, non acceſſoriè,

[b] *Alber. Gentil. lib. 1. de jur. bell. cap. 3.*

[c] *Thuan. lib. 73. Coneſtagg. d. lib. 3.*

ceſſoriè, ſingula Regna ſervarunt ſua privilegia, quibus uſa ſunt ante unionem, ideoque delinquentes non fuiſſe remittendos inter Caſtellanos & Luſitanos, contra opinionem Caſtellanorum *Petrus Barboſa* [d] Senator Luſitaniæ aſſeruit.

[d] *Petr. Barboſ. ad l. hæres abſens. §. proin de. n. 103. ff. de Judic.*

XVII. Denique jus *Cæſareum* in Academia Conimbricenſi a Profeſſoribus ejuſdem juris amplis ſtipendiis docetur, in omnibus Regiis Curiis a judicibus & Cauſarum Patronis allegatur: in Luſitania nulli alij in Judices aut Advocatos, præter juris Romani peritos admittuntur, ſolaque Luſitania *Ant. Goneanum*, *Petrum Barboſam*, *Anium Pinellum*, *Eman. Acoſtam*, *Caldum Preyreram*, alioſque plurimos produxit, qui jus Romanum Scriptis ſuis illuſtrarunt. Et hæc de Luſitania dicta ſint.

XVIII. Poſt Galliam & Hiſpaniam debellatas, Romani Oceani terminis noluerunt contineri, ſed in Britanniam noſtram navigarunt, ſive ambitione, ſive avaritia impulſi, neque enim alium juſtum titulum habuerunt, & ad Britannos noſtros faſces & Leges ſuas attulerunt, quas tamen Britanni non facile admiſerunt, ſed cum pluribus Imperatoribus Marte dubio diu pugnarunt, qui Britannici nomen ambientes,

bientes, illud non ſine multis periculis & ſanguine compararunt : itaque jam in Britanniam noſtram omnium totius orbis Inſularum primum eſt tranſeundum, ut videamus quem uſum Legum ſuarum Britannis Romani reliquerint. Cum vero Regis Britanniæ noſtræ Dominia contineant tria Regna, Angliæ, Scociæ, & Hiberniæ, primo dicendum eſt de Regnis Angliæ & Hiberniæ, quæ Legibus inter ſe conveniunt, de Scocia deinceps agendum erit, quæ aliis Legibus regitur, & Scoti præ cæteris Britannis omnibus Leges Romanas maxime coluerunt.

JA. ARMACHAN.

CAPUT

CAPUT VIII.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Angliæ.

PARS PRIMA.

I. BRitannia noſtra, ut a toto Terrarum Orbe per Oceanum, ita a reliquis gentibus Europæis per uſum juris Civilis Romanorum diviſa eſt, cum Principes noſtri non tantam Legibus Romanis Authoritatem inter ſuas Leges, quantam reliqui Principes Europæi conceſſerint. Hinc apud eos vulgo traditum eſt, jus Civile Romanorum parum admitti; Scriptoreſque magni nominis [a] apud Gallos nobis vicinos, nullum juris Civilis Romanorum uſum eſſe apud Anglos aſſeruerunt; quorum error facilis eſſe potuit, cum non viderant jus Romanum Scriptis Britannorum, ſicut aliarum Europæ gentium elaboratum & illuſtratum;

[a] *Forcatul. de Gallor. Imper. & Philoſoph. lib. 7. Choppin. lib. 2. de Doman. Franc. tit. 13. n. 3.*

ſtratum; ex Libris vero Legum noſtrarum idiomate iis incognito conſcriptis aſſequi non potuerunt, quem uſum & Authoritatem apud Britannos noſtros habeat.

II. De Authoritate vero juris Civilis Romanorum in Britanniâ ut diſtinctè agamus, explicandum in primis habeo, ſub quorum Principum Dominatione & Imperio fuerit Britannia â primis temporibus gentis noſtræ, ſub Romanis primum, deinde Saxonibus, poſtea Danis, & demum Normannis, & ita in ſingulis hiſce Imperij Britannici Mutationibus facilius conſtabit, quæ Leges Britannis noſtris datæ fuerint, & inter eas quomodo jus Civile Romanorum admiſſum fuerit, & quam hodie Authoritatem apud Nos habere debeat.

III. Britannia noſtra, Oceani terminis concluſa, a nullo Principe extero tantata eſt uſque ad *Julium* [b] *Cæſarem*; neque enim *Hercules* aut *Bacchus* aut aliquis priorum Principum eam attigerat, ait *Diodorus* Siculus; qui res Romanorum Sæculo *Julij* & *Auguſti* deſcripſit; & quæ de Britannis a Romanis relata erant pro fabulis habuit prudentiſſimum [c] *Polybius*: poſt quem *Dio Caſſius* [d] teſtatur, nec Græcos nec Romanos de Britannis certi

[b] *Diod. Sicul. hiſtor. lib.* 4.

[c] *Polyb. lib.* 3.
[d] *Dio. lib.* 39.

certi aliquid noviſſe, eaque quæ de Britannis prodiderunt conjecturis ſolis aſſequutos fuiſſe. Primus autem Romanorum *Julius Cæſar* poſt Gallias debellatas in Britanniam navigavit cum Legionibus Romanis, ſive cauſatus auxilia Britannorum contra Romanos Gallis tranſmiſſa, ſive potius ambitione propagandi imperij Romani: & poſt aliquas victorias in Britannos, iis tantum obſides dare & tributa annua pendere imperavit, atque ideo *Cornelius Tacitus* [e] eum Romanis Britanniam oſtendiſſe potius, quam tradidiſſe aſſerit.

[e] *Tacit. in vit. Jul. Agric.*

IV. Poſt *Julium*, Imperio Populi Romani in *Cæſares* tranſlato, Imperatores inſequentes ſummis viribus Britanniam acquirere contenderunt. Nam *Auguſtus* in Britanniam [f] cum exercitu navigare conſtituerat, niſi Pannoniarum primo & poſtea Cantabrorum defectionibus avocatus fuiſſet; & *Tiberius* Britannorum tributis acquievit, quæ cum ſub Claudio denegarent, ille cum exercitu in Britanniam [g] profectus, operâ *Auli Plantij*, *Veſpaſiani*, & *Oſtorij Scapulæ*, Britannos inſigni prælio ſuperavit, & Romam rediens de iis, eorumque Duce *Caractaco* ſplendidum triumphum [h] egit, titulumque *Britannici* aſſumpſit.

[f] *Tacit. in vit. Agric.*

[g] *Dio. lib. 60. tacit. lib. 12. annal.*

[h] *Sueton. in Claud. cap. 17.*

Poſt

Poſt eum *Nero* Imperator Britanniam amiſiſſet [i], niſi *Suetonius Paulinus* fortiter reſtitiſſet, neque Britanni, uſque ad *Veſpaſianum*, ejuſque filium *Domitianum* Imperatores, debellari potuerunt. Interea verò Britanni cum Romanis æquo fere Marte per CXXX. annos [k] pugnaverant: tum vero Principum ſuorum diſſidiis & factionibus diviſi, bellaque Civilia inter ſe exercentes facilè a Romanis Ducibus ſuperati ſunt, qui, ſummâ gentis noſtræ infælicitate, ſub unius Regis adminiſtratione nunquam fuerant, ſed inter varios Regulos & Principes diſtributi, viam ſervituti Romanæ facilem præbuerunt. Sub *Veſpaſiano* enim & *Domitiano*, poſt Britannos Auſtrales, etiam Septentrionales & *Caledonij* debellati, Inſulæque Britannicæ Romanorum Imperio adjectæ ſunt, prudentiâ & fortitudine *Petiti Cerealis* & *Julij Agricolæ*; Britanniaque univerſa tum primùm in Provinciæ Romanæ formam redacta eſt, & ex eâ fælici amiſſione libertatis [l] Romanos Mores Leges, Linguam, Eloquentiam, domorum ſplendidè ædificandarum artificium, viarum publicarum ſtructuram & omnes Romanas Artes acquiſivit; & quod ſummi beneficij loco eſt, harum rerum omnium geſtarum memoriam

[i] *Tacit. lib. 14. annal. Sueton. in Neron. cap. 40.*

[k] *Dio. lib. 55.*

[l] *Tacit. in vit. Agric.*

memoriam, *Cornelij Taciti*, *Agricolæ* generi, & reliquorum Romanorum, Scriptis debemus, quæ aliter cum priorum Britannorum geſtis inter Druidum Ceremonias & jura oblivione ſepulta periiſſent.

V. De Britannia, jam ad Provinciæ formam redactâ, conſervandâ ſub Dominatione ſuâ, magis ſolliciti erant Imperatores inſequentes, quàm de reliquis Imperij Provinciis; & ad coercendas Britannorum defectiones ſæpius in Britanniam profecti ſunt, quam in reliquas Provincias, & præ reliquis Titulis ſuis ex victoriis Britannicis ſe Britannicos appellari ambiebant. Sub *Hadriano* Imp. cum ſeptentrionales Britanni adverſus *Cn. Trebellium* Legatum *Cæſaris* arma moverent, *Hadrianus* Imp. in Britanniam profectus eos in fugam egit, & ut Pictorum Scotorumque incurſiones arceret, murum per LXXX. millia paſſuum ex Stipitibus magnis & ceſpitibus [m] conſtruxit, qui barbaros intra ſuos terminos contineret. Cum vero Picti Scotique muro perfoſſo [n] iterum Britannos Auſtrales aggrederentur, ſub *Antonio Pio* & *Commodo* Imp. *Helvius Pertinax* [o], in Britanniam Præſes miſſus, eos aliquandiu continuit, donec ſub *Septimo Severo* *Virius Lupus* Præſes

[m] *Lampрid. in Hadrian. Pancirol. in Notit. Imp. Occiden. cap. 89. Fran. de Amay. ad l. 1. C. de annon. & tribut. lib. 10.*

[n] *Buchanan. lib. 5. Rer. Scotic.*

[o] *Herodian. in Peltin.*

ſes Britanniæ ferè oppreſſus Britannorum defectionibus Imperatoribus auxilium imploraret; qui cum *Baſſiano* & *Getâ* filiis, & *Papiniano* Profecto Prætorio in Britanniam profectus [p] per tres annos hic manſit, murum *Hadriani Lapideum* fecit, & Britannos ſeptentionales Caledonioſque, cum inſigni tamen Romanorum clade, ſuperavit, & Eboraci tandem mortuus eſt: quem *Herodianus*, præ reliquis Imperatoribus Romanis, bellicis operibus clariſſimum prædicat; & Britannici maximi titulus ei tributus eſt.

[p] *Spartian. in Sever. Herodian. lib. 3. cap. 14. & lib. 4. cap. 3. Dio. lib. 76. in except. Xiphilin. Beb. lib. 1. hiſtor. Anglic. c. 5. Euſeb. lib. 6. eccleſ. hiſtor. cap. 7. Pancir. in Notit. Occiden. Imp. cap. 73.*

VI. Poſt *Severum*, ejuſque filium *Caracallam* a ſequentibus Imperatoribus Britannia vix coerceri potuit, quòd aliarum Provinciarum bellis avocati Britannorum defectionibus ſedandis pares non eſſent, pluresque Romani Duces, aſſumptâ Imperiali poteſtate, Tyrannorum more Britanniæ dominationem occuparent; e quibus fuerunt *Carauſius* & *Allectus* ſub *Dioclesiano* Imperatore; contra quos miſſus *Conſtantius Chlorus* Præſes, Britanniam Romano Imperio reſtituit, idemque a *Dioclesiano Cæſar* declaratus, ex *Helena Coelli*, unius Britanniæ Regulorum filiâ, *Conſtantinum* genuit, qui poſt patris obitum a Legionibus Britannicis in Imperio ſucceſſor ſalutatus, per eorum

rum fortitudinem *Maxentium*, Imperij æmulum Româ & Italiâ expulit, ſoluſque Romano Imperio potitus eſt.

VII. Hic Britannorum omnium qui unquam fuerint longè clariſſimus, non ſolam Natalium ſuorum gloriam Britanniæ noſtræ attulit, verum & novam Provinciæ formam apud nos induxit [q] conſtituta Britannia ſub Præfecto Prætorio Galliarum, Duce & Comite Britanniæ, Comite Littoris Saxonici per Britanniam, & vicario Britanniæ, qui omnes res belli paciſque apud Nos adminiſtrabant, & primus omnium Imperatorum Romanorum religioni Chriſtianæ libertatem, Lucem publicam, & ſplendorem indulſit. *Conſtantinum* vero Magnum fuiſſe in Britanniâ ex *Helena* matre Britannâ natum, conſtanter aſſerunt, non ſoli Hiſtoriæ noſtræ Scriptores, ſed & [r] exteri, idemque contra *Julium Firmicum* & *Juſtum Lipſium* ſtrenuè defendit Reverendiſſimus *Jacobus Uſſerius* [s], Archiepiſcopus *Armachanus*, qui ſuo merito ob inſignem literarum omnium Scientiam, inter Britanniæ noſtræ Ornamenta annumerandus eſt. In eo ſolo, hic noſter *Conſtantinus* Imperatorum Romanorum ſine controverſiâ primus, infelix fuit, quòd nimio terminorum

[q] *Pancir. in Notit. Occiden. Imp. cap. 69. 72. 73. 89.*

[r] *Card. Baron. Tom. 3. Annal. eccleſ. ad ann. 306. §. 14. Forcatul. de Gallor. Imp. & Philoſoph. lib. 7.*

[s] *Jacob. Uſſer. de primord. eccleſ. Britann. cap. 8.*

minorum Romani Imperij propagandorum ſtudio, Româ ſedem Imperij *Byzantium* tranſtulerit, locum amœnum æquè ac munitum, & in omnium Orbis Terrarum gentium quaſi medio collocatum; nam barbaræ gentes abſentiâ Imperatorum provocatæ, Gothi & Longobardi Italiam, Vandali, Suevi Gothique, Hiſpaniam, Franci Galliam, Scoti Pictique Britanniam invadunt, & ruina Romani Imperij in Occidente ſtatim ſequnta eſt.

VIII. Poſt *Conſtantinum*, *Conſtantinus* & *Conſtantius* ejus filij & poſt eos *Gratianus* Imp, Britanniam tenuerunt uſque ad *Valentinianum*, ſub quo *Theodoſius*, *Legatus Cæſaris*, Britanniam Scotorum & Pictorum incurſionibus iterum oppreſſam ita pacatam reddidit, ut pars Britanniæ a *Theodoſio* Subacta, Valentia [t] Imperatoris arbitrio diceretur. Eidem deinceps ad Imperium evecto ſucceſſit *Theodoſius II.* ejus filius, & poſt eum *Honorius* ætate minor, cujus adoleſcentiæ a *Theodoſio* patre præfectus *Stilicho*, Britanniam [u] iterum a Scotis Pictiſque liberavit: verum cum poſtea ſub hoc *Honorio* & *Arcadio* Imp. Scoti, cum Pictis & Attacotis, Britanniam noſtram, jam exhauſtam, (militibus Britannis ad alias Imperij Romani Provincias adverſus barbaros

[t] *Ammian. Marcellin. rer. geſtar. lib.* 28.

[u] *Claudian. de laudib. Stilich. lib.* 2.

barbaros tuendas evocatis) iterum ingrederentur, omniaque apud Nos vaſtarent, miſeri Britanni fruſtra Imperatorum auxilium implorant, quorum gemitus *Cildas* [x], primus Scriptorum noſtrorum, & poſt eum *Beda* [y] deſcribunt *Se nimirum a Barbaris ad Mare, a Mari ad Barbaros repelli, & per duo funerum genera jugulari* fruſtra querunturtur; nec enim *Honorius* aut poſt eum *Valentinianus III.* Britannos defendere potuérunt, Britanniâ Scotis & Pictis, poſt quingentos annos a *Julij Cæſaris* in Britanniam ingreſſu, derelictâ.

[x] *Gild. Epiſt. de excid. Britann. Huntingdon. hiſtor. lib. 1.*

[y] *Bed. lib. 1. hiſtor. cap. 13.*

IX. Ita miſeri Britanni, Scotis Pictiſque viribus impares, ab iiſdem & a Saxonibus deinceps alij in Britanniam Armoricam in Gallia, Alij in Walliam, & Cornubiam apud Nos ſeſe recipientes fugâ ſalutem quærunt, & qui ſupererant Anglo-Saxones Vicinos Germaniæ Populum ad expellendos Scotos Pictoſque accerſunt. A Romanis vero deſerta Britannia circa annum Chriſti [z] CCCCXXXV. anno vero ſexageſimo ante Chriſtum natum *Julius Cæſar* Britanniam ingreſſus eſt.

[z] *Bed. lib. 1. hiſtor. cap. 15. Chro. Saxon. edit. per doctiſſ. Wheloc.*

X. Saxones a Britannis contra Scotos Pictoſque acciti, poſt eos fortitudine ſuâ ejectos, Britannos hoſpites perfidè tractârunt; nam Inſulæ noſtræ amœnitate & ubertate capti, querun-

tur

tur ſtipendia promiſſa ſibi non fuiſſe ſoluta, nec ſe ſatis eſſe remuneratos a Britannis, eâque de Cauſa [a] *Hengiſtus* & *Horſa* ex populationibus & Spoliis Britannorum mercedem armorum ſuorum contra Pictos Scotoſque arbitrio ſuo æſtimant, ad eoſque poſtea aliæ Saxonum copiæ accedentes, Britannos in variis Inſulæ partibus ſuperant, novaque Regna & Principatus apud Nos conſtituunt, & demum Septem Regna [b] in variis Britanniæ noſtræ partibus condiderunt.

[a] *Malmesbur. lib. 1. cap. 1. Buchanan. rer. Scotic. lib. 5. in Eugen. Reg. 41. Camden. in Britann. §. Romani in Britann.*

[b] *Hoved. annal. p. 1. Huntingd. lib. 2. hiſtor. Camden. in Britann. §. Angloſaxones.*

XI Primum Cantianorum Regnum aſſecutus eſt *Hengiſtus* Saxo anno Salutis 445. Secundum Regnum Auſtralium Saxonum initium habuit ab *Ella*, anno 488. ſed poſt paucos Reges, in Occidentalium Saxonum poteſtatem venit. Tertij Regni Orientalium Anglorum *Offa* fuit primus Rex anno DLXXV. Quartum Regnum Orientalium Saxonum cæpit ab *Erchenwino* anno DXXVII. Quintum Regnum Merciorum ſeu Mediterraneorum Saxonum inchoatum fuit a *Crida* Saxone anno DLXXXII. Sextum Regnum Northumbrorum fuit primo poſſeſſum ab *Ida* anno ſalutis DVIII. Septimum Regnum Occidentalium Saxonum primus acquiſivit *Cerdicus* anno ſalutis DXXI. cujus Succeſſores ſive fortitudine

dine ſua, ſive viribus populi ſui, omnium Britannorum robuſtiſſimi paulatim reliquos Saxonicos Reges Superarunt, & tandem omnes Britanniæ partes a Saxonibus poſſeſſæ in *Egberti* Regis Occidentalium Saxonum poteſtatem (Heptarchiâ extinctâ) venerunt [c] anno DCCC. iſque primus Britanniam noſtram Angliam, & noſtrates Anglos Edicto ſuo [d] appellari juſſit, & ex eo deinceps ab omnibus gentibus Angli dicti ſumus.

[c] *Camden. d. §. Anglo-Saxones.*

[d] *Polydor. hiſtor. Anglic. lib. 5. Camden. d. §. Anglo-Saxones.*

XII. Poſt *Egbertum* in Regno Angliæ, a Saxonibus acquiſito, ſucceſſit *Ethelwolphus* ejuſque poſteri per CLXXV. annos, in quo tamen a Danorum incurſionibus inſignes ſæpe clades & damna acceperunt; tandem Regnum Angliæ per aliquot annos amiſerunt a Danis acquiſitum, qui illud aliquandiu tenuerunt, donec Reges Anglo-Saxonici Angliam iterum pulſis Danis recuperatam, brevi poſtea Ducibus Normaniæ cedere coacti ſunt, quorum poſteri adhuc hoc Regno potiuntur.

XIII. Dani vero ſub *Ethelwolpho* [e] Cantium prædonum more ingreſſi, diripiunt, deinde ſub *Etheldredo* Northumbriam, poſtea ſub *Aluredo* Londinum & Exoniam; Danique tributum [f] ab Anglis exigunt, & demum *Sueno*,

[e] *Polydor. lib. 5. & 7.*

[f] *Polydor. lib. 7. Camden. in Britann. §. Dani.*

[g] *Polydor. d. lib. 7.*

Sveno [g], Danorum Rex, totius Angliæ Imperium obtinuit anno MXIV. & post eum *Canutus* ejus filius, qui Regnum [h] Angliæ per XXVIII. annos tenuerunt: eo autem mortuo Angli, odio Danorum, *Edwardum Etheldredi* Regis filium e Normannia exulem revocant, isque ope *Gulielmi*, *Nothi* Ducis Mormanniæ, Rex Angliæ creatus fæliciſſime magnâ pietatis & justitiæ laude per XXIV. annos in Angliâ [i] regnavit, ediditque plures Leges adeo justas & Anglis gratas, ut apud eos adhuc summè celebrentur; tandemque inter Divos relatus est. *Edwardo* autem sine liberis mortuo, Regnum Angliæ ambiebat *Edgarus Ethelingus*, *Edmundi* (qui ferreum latus dictus est) nepos ex filio Anglis gratissimus; sed cum puer esset, & Regni administrationi parum idoneus, *Haraldus*, *Godwini* Comitis Cantij filius ex sorore *Canuti* Dani, Regnum Angliæ occupat, & se ab Archiepiscopo Eboracensi anno MXLVI. Regem inaugurari procuravit.

[h] *Polydor. lib. 8. Camden. d. §. Dani.*

[i] *Ceſtren. lib. 1. cap. 50. Gemeticen. lib. 6. cap. 9. Polydor. lib. 8.*

XIV. *Gulielmus* Normanniæ Dux ab *Haraldo* Rege Angliæ constituto per legatos Regnum sibi restitui [k] postulavit, tum quod proximo affinitatis gradu *Divo Edwardo* conjunctus esset, utpote filius *Roberti* Ducis Normanniæ,

[k] *Polydor. lib. 8. Camden. in Britan. §. Normanni.*

manniæ per *Emman. Richardi* Normanniæ Ducis filiam, matrem *Divi Edwardi* tum quod *Divus Edwardus* hæreditatem Regni Anglicani sibi promisisset, si sine liberis moreretur, & *Haraldus* in Normanniâ auxilium suum *Gulielmo* ad Regnum Anglicanum acquirendum post *Divum Edwardum* juramento sanctè pollicitus fuisset.

XV. *Gulielmus* ad jus suum vendicandum, & ad castigandam *Haraldi* perfidiam cum exercitu Angliam ingressus, *Haraldo* cæso, Regnum Angliæ adeptus est anno 1067. ejusque posteri adhuc eo potiuntur. *Gulielmo*, post Regni Anglici administrationem per 21. annos, mortuo[l], *Gulielmus Rufus* ejus filius *Secundo-genitus* in Anglia successit anno 1088. & post eum, sine liberis mortuum, *Henricus I.* filius natu minor *Gulielmi I.* & in eo post Regnum XXXV. annorum etiam sine filiis mortuo, omnis *Gulielmi I.* virilis [m] & legitima proles defecit, eique successit *Stephanus* Blesensis *Henrici I.* ex sorore *Adela* nepos anno MCXXXVI. *Stephano Henricus II.* & post eum *Ricardus I.* ejus filius, atque ita Normannorum & exterorum imperium apud Nos cessavit; nam *Ricardus* ejusque posteri fuerunt Angli, in Anglia nati, moribusque Anglicanis usi; idque

[l] *Polydor. lib.* 10.

[m] *Polydor. lib.* 11.

que gloriæ gentis Anglicanæ tribuendum eſt, quod cum Normanni Anglos odio haberent, eorum Leges abrogare, moreſque ad Normannicos trahere contenderent, Anglorum tamen nomen [n] conſervârunt, ſummo ſibi honori ducentes Anglis imperare; atque adhuc apud eorum poſteros manet Anglorum Nomen & Regnum; iiſdemque Regnum Scotiæ per fæliciſſimæ memoriæ *D. Jacobum* acceſſit.

[n] *Polydor. lib. 13.*

XVI. Ex his ſatis conſtat, quas Principum Mutationes Britannia noſtra hucuſque paſſa fuerit: jam redeundum ad Leges Britannorum in his ſingulis Imperij Britannici Mutationibus, & inter eas, quem uſum Romanorum Leges ſortitæ fuerint, & quæ Legum Romanarum Authoritas in Angliâ adhuc ſuperſit.

Pars Secunda.

I. ANte Romanorum ingreſſum in Britanniam, Duce *Julio Cæſare*, nulla extat, nec rerum geſtarum in gente noſtra hiſtoria, nec Legum memoria præter illam, quam a Romanis Scriptoribus habemus. In Britanniâ vero & Galliâ refert *Cæſar* [o] Sacrorum & Legum poteſtatem fuiſſe penes

[o] *Cæſar. lib. 6. de bell. Gallic.*

penes Druidas, eorum Judices ſimul & Sacerdotes, eoſdemque de omnibus Controverſiis publicis privatiſque conſtituiſſe, & ſi quod admiſſum facinus vel cædes facta, vel de hæreditate aut finibus controverſia eſſet, eoſdem præmia pœnaſque decreviſſe, eique, qui eorum Decretis non ſtaret, Sacrificiis interdicebatur; de eorum vero Legibus aut Ceremoniis Sacrorum nihil extat, nam literis aliquid mandare non erat [p] illis permiſſum. De Legibus vero in Britanniâ nihil mutavit *Cæſar*, quæ ſuis Regibus conceſſa, & ſuis Legibus uſa [q] eſt; tantum Obſides & Tributa imperata ſunt; Britanniamque ante Claudium ſui juris *Seneca* [r] appellat.

II. Claudius vero Britanniam ingreſſus, in ea parte Inſulæ quam debellavit, Leges Romanas indixit, atque ideo *Druidas* Edicto ſuo [s] ſuſtulit, unde de morte Claudij luſit *Seneca* [t]

Ille Britannos *Colla catenis*
Ultra noti *Juſſit, & ipſum*
Littora Ponti: *Nova Romanæ*
Et æruelos *Jura Securis*
Scuta Brigantes *Tremere Oceanum.*
Dare Romuleis.

Claudiumque Coloniam duxiſſe Camelodun narrat *Tacitus*, [u] *Ut eſſet ſubſidium verſus Rebelles, & imbuendis Sociis*

[p] *Cæſar. d. lib. 6. de bell. Gall. Anth. Fanton. in Ordin. Reg. Gall. in præfat. Giron. lib. 5. Obſer. jur. Canon. cap. 7.*
[q] *Dio. lib. 53. Camden. §. Romani in Britann.*
[r] *Senec. in Octav.*
[s] *Sueton. in Claud. cap. 25.*
[t] *Senec. in Lud. de morte Claudij.*
[u] *Tacit. lib. 12. Annal.*

ciis in officia Legum; & de Claudij temporibus antiquum poetam intelligit magnus *Joſ.* [x] *Scaliger.*

[x] *Scalig. in Catalect. Camden. d. §. Romanii in Britan.*

Cernitis ignotos Latiâ ſub Lege Britannos,
Sol citra noſtrum flectitur Imperium.

III. Sub *Nerone* poſtea recenſet *Tacitus* Britannorum querelas, [y] *Singulos ſibi olim Reges fuiſſe, nunc binos imponi, e quibus Legatus in Sanguinem, Procurator in Boſa ſæviat, & externos fremitus in Cura* [z] *eorum audiri.* Univerſam etiam deinceps Britanniam, præſertim fortitudine & prudentia *Julij Agricolæ* debellatam, in Provinciæ formam redegerunt Imp. *Veſpaſianus* & *Domitianus*, ijdemque & ſequentes Imperatores uſque ad *Honorium* & *Valentinianum III.* Britanniam per Leges Romanas gubernârunt, Britanniſque per Magiſtratus Romanos, Proconſules, Præſides, Legatos, Prætores, Præfectos Prætorio, poſtea Comites Britanniæ, eorumque Vicarios, abrogatis Legibus Britannicis, ex Legibus Romanis ejus dixerunt.

[y] *Tacit. in vit. Agric.*

[z] *Tacit. lib. 14. Annal.*

IV. Sub *Domitiano* autem ita Leges Romanæ in Britanniâ invaluerunt, ut *Agricola* Britannos hortaretur, ut Templa [a], Fora, domos extruerent, Britannique adeo ſe ad Artes Romanas accomoda-

[a] *Tacit. in vit. Agric.*

accommodaverant, ut a Gallis Eloquentiam Romanam, & peritiam [b] Advocatorum didicerint: posteaque sub *Marco Antonio* Imp. *Aristides* Orator Græcus inter encomia Romæ ponit [c], *quod Leges suas omnibus etiam Britannis communes reddidisset, eosdemque terminos Imperio & Legibus suis posuisset.* Romaque deinde a *Claudiano* [d] *Armorum Legumque parens*, & a *Sidonio Apollinari* postea [e] *Legum Domicilium* appellata est.

[b] *Juvenal. Satyr. 6.*

[c] *Aristid. in Rom. encom.*

[d] *Claudian. lib. 3. de Laud. Stilic.*

[e] *Sidon. Apollin. lib. 1. epist. 6.*

V. Romanarum etiam Legum usus & exercitium in Britanniâ evidentissimè constat ex eo, quod sub *Septimio Severo* Imp. *Æmylius Papinianus* Eboraci Præfecti Prætorio munus (quod in Imperio Romano Supremum fuit) gesserit & jus dixerit: cujus rei fides tribuenda est *Dioni Cassio* viro Consulari, qui sub *Severo* vixit, & res gestas *Severi* [f] scripsit, licet a reliquis historiæ Romanæ Scriptoribus omittatur.

[f] *Jo. Leunclav. in vit. Dion. Cass.*

VI. *Severus* enim cum *Antonio Caracalla* & *Geta* filiis ad evitandum Legionum otium & filiorum luxuriam Romæ, in Britanniam veniens, relicto *Geta* filio cum Consiliariis & amicis antiquissimis in interiore parte Insulæ, quæ Romanis parebat, ut juri dicundo rebusque administrandis præesset, ipse cum *Antonino* & exercitu in Caledoni-

os profectus est, & dum simul equitarent, *Antoninus* refrænato equo magno silentio gladium distrinxit, ut patrem feriret, a quo facinore clamore militum avocatus abstinuit: *Severus* autem rem dissimulavit, donec rebus compositis ad Prætorium rediret, ubi filium, cum *Papiniano* & *Castore*, amicis intimis, ad se vocat, gladiumque in medio collocari jussit, & filium increpans, quod tantum facinus Sociis, & hostibus videntibus, ausus esset attentare, cum porro ita alloquitur, *Si me sublatum cupis, manu tuâ me interfice, vel hic adest* Papinianus [g] *Præfectus Prætorio, cui jubere potes ut me interficiat, isque Mandatis tuis, cum Imperator sis, obtemperabit. Papinianus* enim fuit primus omnium in Consiliis [h] *Severi*, tum ob insignem præ reliquis omnibus juris Scientiam, tum quod Severo ex secunda uxore affinitate conjunctus [i] esset.

[g] *Dio. lib. 76. in excerpt. Xiphilin.*

[h] *Lamprid. in Sever.*

[i] *Spartian. in Caracall.*

VII. Severus post fusos *Caledonios* Eboracum rediens ibi promulgavit Legem illam, [k] quâ constitutum est, Servum alienum acquirere Dominium bonæ fidei possessori, sive ex re ejus, sive ex operis suis, malæ autem fidei possessori nihil acquirere: quæ data fuit Eboraci *Faustino* & *Rufo Coss.* qui fuit ultimus [l] annus imperij *Severi* (quo

[k] *L. 1. C. de rei vendic.*

[l] *Cont. in fasc. Consular.*

Severus

Severus Eboraci mortuus eſt) eademque ſcripta fuit a *Papiniano*, quia Interpretes noſtri opinantur [m], Omnes Conſtitutiones *Severi* & *Antonini*, quæ in Codice *Juſtinianæo* reperiuntur, a *Papiniano* multa cum deliberatione conſcriptas fuiſſe: neque *Papinianum* ſolum, ſed *Ulpianum* etiam & *Paulum* fuiſſe hic in Britannia Aſſeſſores in Prætorio cum *Papiniano* Præfecto, viri doctiſſimi [n] exiſtimarunt, eoſdemque omnes *Getæ* Conſiliarios fuiſſe aſſignatos: & inter Britanniæ noſtræ decora numerandum eſt, quod *Papinianus* in eâ jus dixerit, *Primus* [o] *Omnium Juriſconſultorum, qui fuerunt vel futuri ſunt, quem nemo unquam juris Scientiâ ſuperavit, nec in poſterum æquare poterit*, ut eum prædicat *Cujacius* [p], magiſque Britanniam noſtram ornat, ſi *Ulpianus* & *Paulus* (primi poſt *Papinianum*) in Auditorio *Papiniani* hic aſſidebant.

[m] *Math. Wenſenbech. in Papinian.*

[n] *Selden. diſſertat. ad Flet. cap. 4. ex Lamprid. in Alex. Sever. & l. lecta ff. ſi cert. petat.*

[o] *L. cum Papinianus. 14. C. de ſenten. & inter loc. om. Jud. Jac. lect. in Orat. de Æmyl. Papinian.*

[p] *Cujac. in præm. ad quæſt. Papinian.*

VIII. Britanniam noſtram ſub Legibus Romanis adminiſtratam fuiſſe, habemus etiam teſtimonia *Ulpiani* & *Javoleni* in Pandectis: filiifam. apud Britannos erant in patria â poteſtate ex jure Romano, & Patres filiis pupillariter ſubſtituebant, ſed non potuerunt patres pupillariter ſubſtituere filiis, niſi prius in teſtamento hæredem ſuum

scripsissent, atque ita Imperatorem *Severum* ad *Virium Luppum*, Præsidem Britanniæ, rescripsisse refert [q] *Ulpianus*: ita etiam in testamento *Seii Saturnini*, classis Britannicæ Archigubernij hæredi fiduciario instituto restituendam esse hæreditatem, si is, cui restituenda erat hæreditas, decessisset, priusquam dies cessisset, respondit [r] *Javolenus*.

[q] *L. moribus 2. §. prius ff. de vulg. & pupill. Choppin. de Com. Gall. consuetud. p. 2. n. 2.*

[r] *L. Seius Saturninus. 46. ff. ad S. C. Trebell.*

IX. Britanni porro nostri non tantùm ad Leges, verum etiam mores, habitus, Linguam, Eloquentiam, & omnes Artes Romanas se accommodabant, quod ex divinâ benignitate in gentem nostram promanavit, quæ aliter nativam barbariem retinuisset: neque enim eandem Saxonum, Danorum, aut Normannorum, gentium magis Barbararum, Moribus exuisset, sed quicquid apud Majores nostros pulchrum aut splendidum fuit, Romanorum Moribus, Virtutibus, & Imperio tribuendum est; Britannique nostri ita se ad disciplinam Romanorum composuerunt, ut Britanniam vocatam fuisse Romaniam *Gildas* [s] noster testetur.

[s] *Gild. in epist. de excid. Britann.*

X. Et Britanni denique non prius Romanas Leges deseruerunt, quam ipsi a Romanis derelicti erant; quod in *Honorij* tempora incidit. *Tum autem*

Item Trans-Rhenani Barbari cuncta pro ibito invadentes, Britannos eo redegerunt, ut Romanorum Legibus non amplius obedientes, propriam Rempub. arbitratu ſuo conſtituerent, ut ait [t] *Zoſimus*: quam tamen libertatem ſtatim amiſerunt, & a Saxonibus debellati eorum Legibus parere coacti ſunt.

[t] *Zoſim. lib. 6. Pancirol. in Notit. Occiden. Imper. cap. 73.*

XI. Cum vero aliqui Juriſconſulti Anglicani magni nominis tradiderint [u] Romanos Leges ſuas Britannis non impoſuiſſe, ſed iis uti ſuis Legibus & conſuetudinibus permiſiſſe, quibus rationibus ducti illud aſſeruerint, non poſſum aſſequi, nec ipſi ſe explicant, cum hoc repugnet fidei Hiſtoriarum Romanarum, & deinceps Anglicarum omnium; & contrariam Sententiam evidentiſſimis Teſtimoniis defendunt clariſſimi hoc ſæculo gentis noſtræ Scriptores, *Gul. Camdenus* [x], & *Joh. Seldenus* [y], quorum Ille Britanniam noſtram Chorographiâ & Annalibus *Elizabethæ* apud exteras gentes illuſtrem reddidit, Hic vero ad juris Patrij exactam Scientiam, Legum *Moſaicarum*, reliquarumque gentium, & literarum porro Omnium, non Latinarum modo & Græcarum ſed & Hebraicarum & gentium Orientalium ſingularem cognitionem adjecit; iiſque poſtea acceſſit *D. Henr. Spelman-*

[u] *Forteſc. de Laud. Leg. Angl. cap. 17. D. Edward. Coke. lib. 2. Relat. & lib. 6. Relat. in præfat.*

[x] *Camden. in Britann. §. Roman. in Britann.*

[y] *Selden. in Not. ad Forteſc. cap. 17. in analect. lib. 1. cap. 5. in uxor. Hebr. lib. 2. cap. 29. Diſſert. ad Fletam. cap. 4.*

[z] *D. Spelman. in Concil. ad ann. 185. p. 35.*

nus [z] insignis & acutissimus Antiquitatum Britannicarum Explorator, qui Omnes amplissimis rationibus probant, Romanos, abrogatis Legibus Britannicis, Romanas in Britanniam induxisse, & secundum eas jus dixisse, quamdiu Imperatores Romani Britanniâ nostrâ potiti sunt, Eorumque in Literarum Omnium & Antiquitatum gentis nostræ cognitione longè præstantiorum sententiam sequi debemus.

XII. Sed huic sententiæ adversari videtur Epistola ad *Eleutherium* Pontificem Romanum, missa a *Lucio* uno Regum Britannicorum, quem fuisse Regem *Icenorum*, nempe Norfolciæ, Suffolciæ, & agri Cantabrigiensis sub *Antonino Pio* & *Commodo* Imp. perhibetur, in quâ Leges Romanas & *Cæsareas* sibi ab *Eleutherio* transmitti petiit, quod ineptè fecissent, si Britanni eo tempore Leges Romanas habuissent. Hæc Epistola non ante *Henrici VIII.* tempora typis [a] evulgata est, quam posteriores Scriptores Anglici aliquot [b] retulerunt, ad fidem Epistolæ commentitiæ adhibendam, ex errore proclives, in honorem gentis nostræ; in qua etiam *Lucius*, omnium Regum Christianorum primus, a Pontifice sacris Christianæ fidei initiari petit.

[a] 12. H. 8. *Spelm. ad d. ann.* 158.

[b] *Fox in Martyrol. lib.* 2. *Gul. Lambard. in auctar. Leg. Edr. Confess. Antiquit. Britan. pag.* 4.

XIII.

XIII. Verum hæc Epiſtola ex eo ſuſpecta habetur, quod Britannici Scriptores antiqui, qui hujus Epiſtolæ [c] meminerunt, in ea nihil de Legibus Romanis referunt, & recentiores Scriptores Anglici [d] ex multis rationibus hanc Epiſtolam ſpuriam & adulterinam eſſe contendunt, nempe quod hæc Epiſtola ſcripta referatur anno Chriſti CLXIX. cum *Eleutherius* Sedem Romanam non obtinuerit ante annum CLXXX. quod contineat verba Latinitatem Normanicam & jus Anglicanum redolentia, quod in ea allegentur ſacræ Scripturæ ex tranſlatione *Divi Hieronimi*, qui ad ducentos annos poſt *Eleutherium* floruit, & quod nec *Galfredus* Monumethenſis, nec *Hovedenus*, nec alij Hiſtorici Anglici antiqui ejus meminerint. Et aliæ porrò conjecturæ contra *Lucij* Epiſtolam proferuntur, nempe quod Pontifex *Lucium* compellet in plurali *Vos eſtis Vicarius Dei*, quam compellationem a recentioribus Principibus aſſumptam, Sermo Romanus ejus ſæculi non admittit, quòd Pontifex aſſerat *Se Leges* Cæſaris *poſſe ſemper reprobare*, quòd verba *Protectione & Pace* non Romanum ſed recentiorem Anglicanum Sermonem referant, quòd in antiquis Exemplaribus Legum *Gulielmi Nothi*

[c] *Epit. hiſtor. Bed. in fin. Jo. Major. de geſt. Scotor. lib. 1. cap. 13. Jo. Balæ. in Scriptor. Britan. Cent. 1. v. Lucius Pius.*

[d] *Spelman. ad d. ann. 185. Wheloc. in Legib. Gul. Baſtard.*

hæc Epiſtola non reperiatur, quòd Leges *Gulielmi* & Conſuetudines Londinenſes (inter quas hæc Epiſtola edita eſt) ex gravibus etiam Cauſis ſuſpectæ ſint, & demum ſub aliis ſuſpicionis & falſi conjecturis laborat hæc Epiſtola *Lucij*, quas doctiſſimus *D. Gerardus Langbainius*, Collegij Reginæ apud Oxonienſes Præpoſitus, cum multis aliis Obſervationibus ſuis de Antiquitatibus, & Legibus Romanorum in Britanniâ (quarum ille, ut & Hiſtoriæ univerſæ eſt valde peritus) mihi amicè communicavit. Ex his conſtat Britannos Legibus Romanis paruiſſe, quamdiu ſub Imperio Romano fuerunt, donec a *Cæſaribus* derelicti, Saxonum & Danorum Dominationi ceſſerunt.

XIV. Sub Saxonibus vero & Danis quamvis pauciora Legum Romanarum veſtigia reperiamus, utpote intentis ad eas ſolas Leges ferendas, quæ Britannos & Anglos ſub jugo ſuo arctiùs coercerent, ſub iis tamen conſtabit Reges eorum, qui reliquis Pietate, Virtute & gloriæ Cupiditate præcelluerunt, in Judiciis & jure dicundo inter ſubditos ſuos ad exemplar Romanorum ſæpiùs ſe compoſuiſſe. Ita ſub Heptarchiâ Saxonum refert *Beda*[e] *Ethelbertum* Regem Cantij circa annum ſalutis

[e] *Bed. lib. 2. hiſtor. cap. 5. Spelm. in gloſſar. v. Lex. Anglorum.*

ſalutis DCXIII. Decreta Judiciorum inter ſubditos ſuos juxta exempla Romanorum cum Conſilio Sapientum conſtituiſſe, in quibus ante omnia ſancivit pœnas in auferentes Res ab Eccleſiis, Epiſcopis, vel aliis quibuſcunque, eademque fuiſſe Anglico Sermone conſcripta, ſuoque ſæculo obſervata *Bedæ* teſtatur. Et hic primus Regum Saxonicorum Leges [f] tulit, & poſt eum *Inas* Rex Saxonum Occidentalium aliis promulgavit, & deinceps Leges *Merciæ Offa*, *Merciorum* Rex, poſt eos celeberrimus *Aluredus* Occidentalium Saxonum Rex prioribus Legibus alias addidit, & *Aluredo* Reges ſuccedentes *Edwardus* ſenior, *Athelſtanus*, *Edmundus*, *Edgarus*, *Etheldredus*, Saxones, poſteaque *Canutus* Danus, ſuas Leges ediderunt, quæ adhuc extent, eaſdemque ex linguâ Saxonica *Guliel-mus Lambardus* Latinas reddidit.

[f] *Spelm. d. v. Lex. Anglorum.*

XV. In his vero Legibus omnibus non multa deprehenduntur judicia Legum Romanarum, quæ poſt *Juſtiniani* ſæculum a gentibus Europæis vix cognitæ fuerunt, Regeſque Saxonici Dominationi ſuæ per Leges ſuas conſtituendæ ſollicitè incumbebant, licet eorum plurimi Juſtitia & Pietate inſignes fuerint, quorum zelo in fidem Chriſtianam, & Pietati Splendidæ, a-

pud nos Eccleſiæ Cathedrales, & Monaſteria, & Collegia ſacra plurima tribuenda ſunt. Verum hæc a Danis non potuerunt expectari, qui Angliam ingreſſi circa annum DCCC. non ſolum Urbes, Oppida, Eccleſias, Monaſteria, ſed & Leges, Scientias, & literas omnes vaſtârunt [g] & profligarunt, cum eſſent Ethnici, & a fide Chriſti [h] abhorrerent. Danis autem pulſis, *Divus Edwardus*, quem Confeſſorem dicimus, ex omnibus prioribus Legibus Anglorum, Danorum, & Merciorum unam Legem Communem [i] edidit; quæ Leges *Edwardi* Confeſſoris hodie dicuntur, quas Angli deinceps adeo amplexi ſunt, ut poſt Normannorum Dominationem, quoties Populus ex Legibus aſperioribus concitatus inciperet tumultuari, Reges eorum amicos delenire ſolebant, promittendo ſe Leges *Edwardi* Confeſſoris reſtituturos; Regeſque noſtri iis ſæculis, cum inaugurati erant, ſe Leges *Edwardi* obſervaturos ſacramento polliciti ſunt.

[g] *Spelm. in Concil. ad Capital. incert. Edit.*

[h] *Hect. Boeth. hiſtor. Scotor. lib.* 10.

[i] *Gemeticen. lib.* 6. *c.* 9. *Ran. Ceſtren. lib.* 1. *c.* 50. *Polydor. hiſtor. lib.* 8. *Spelm. d. v. Lex Anglorum.*

XVI. Iiſdem ſæculis, quibus Saxones & Dani Anglorum Imperium habuerunt, Britanni in Walliam ab iis pulſi ſuos Reges habuerunt, quorum tamen nullas habemus Leges ſcriptas ante *Howelum Bonum* (*Howel Dha*) eorum Regem

Regem circa annum DCCCCXL. qui, convocatis Episcopis & Laicis doctissimis, Leges antiquas correxit, & novas condidit, quas per *Blegaridum Longuaridum* [k] virum pro eo sæculo doctum, Latine scribi & promulgari jussit, & inter eas Leg. LXXXV. laudatur Lex Romana [l] quod duo testes sufficiunt, ubi testium numerus non definitur, & quod unius testimonium non sit [m] admittendum : in eâ tamen Lege plures enumerat, quorum soli testimonio sit credendum ; scilicet Dominum inter Duos homines, Abbatem inter duos Monachos, Patrem inter Duos filios, Sacerdotem de testimonio sibi attestato, Puellam de virginitate si rapta sit, Latronem ad patibulum ductum de Sociis suis, alijque ibi enumerantur. Neque his sæculis expectare possumus multa Legum Romanarum testimonia, in quibus jus *Justinianeum* delituit : Scientiarum omnium in Europa fuit oblivio miranda, ut supra [n] dictum est, & apud nos literas omnes, Dani præsertim, profligarunt, eademque vestigia Legum Romanarum, quæ sub Regibus nostris Saxonicis reperiuntur, petita erant e Codice *Theodosiano* [o], *Gaij*, *Pauli*, *Ulpiani* fragmentis, quæ cum aliquâ parte Pandectarum apud Europæos extabant.

[k] *Jo. Bale. Cent. 2. v. Blegaridus.*

[l] *Leges Howeli Dha. M. S. apud clariss. Selden. l. 85. tit. numerus testium.*

[m] *L. 3. C. Theodos. de fid. test. & l. 9. C. Justin. de Testib.*

[n] *Lib. 5. cap. 5.*

[o] *Freher. in edit. Græc. Rom. in epist. ad Rud. 2. Imp. clariss. Selden. dissert. ad Flet. cap. 5. Ciron. lib. 5. obsir. jur. Canon. cap. 2.*

XVII.

XVII. Progrediendum igitur ad Normannorum tempora, quorum Primi Reges Reip. Anglicanæ gubernationem in multis mutârunt, pluribusque Legibus prioribus abrogatis novas condiderunt, eamque Reip. & Legum formam apud Nos constituerunt, quam hodie habemus sub Regibus nostris, qui *Gulielmo I.* Legitimè succedentes, ab eodem & Titulum & numerum decessorum describunt. Normannos vero juris Civilis usum & Authoritatem apud nos in multis induxisse ex sequentibus constabit.

XVIII. *Gulielmus* Normannorum Dux Coronam Angliæ adeptus, licet se propalaret esse Legitimum *Divi Edwardi* hæredem ex donatione *Edwardi*, & qui erat *Edwardi* pronepos ex sorore, tamen proximitate inferior erat *Edgaro*, quem *Ethelingum* appellarunt Angli, ut delicias gentis suæ, atque ideo alias Armorum suorum Causas, nempe cædem *Alfredi* fratris *Edwardi* & *Roberti* Cantuariensis Archiepiscopi exilium adjecit, ex quibus omnibus justum sibi bellum fuisse in *Haraldum* & Anglos decrevit. Postquam vero Coronam induisset, ex potestate sua Leges plures mutavit, quæ & sub successoribus receptæ sunt, novam juris dicundi formam in multis constituit,

it, prædia Anglorum plurima ex Allodialibus Feudalia fecit, multa tributa & vectigalia imperavit, quibus Angli prius ſoluti erant, & demum moriens, exhæredato *Roberto*, Normannorum Duce filio primo-genito, *Gulielmum* (quem *Rufum* dicimus) ſecundo-genitum in Regno Angliæ Hæredem inſtituit, quod omnino in ſucceſſionibus Legitimis nefas eſt admittere, Conſuetudinem diuturnam de ſucceſſione Primo-geniti in Gallia & in Anglia in omnibus hæreditatibus invaluiſſe Interpretes [p] noſtri teſtantur.

[p] *Bald. in L. cum in antiquioribus n. 18. C. de jur. de lib. Panor. in c. ex inſinuatione. n. 6. de jur. primogen. qu. 21. n. 2. 3. Gul. Benedict. ad c. Raynutius de teſtam. v. in eodem teſtam. 1. n. 166.*

XIX. *Gulielmus* hic (quem vulgò Conqueſtorem dicimus) initio Regni Procerum precibus ductus, primo obſervari juſſit Leges *Divi Edwardi* [q], una cum iis, quas ipſe conditurus erat: ſed pacato Regno Leges ſuas inducturus ex Legibus Merciorum, Danorum, & Occidentalium Saxonum, quæ apud Nos erant celebriores, Danicas [r] prætulit, quia cum Normannicis magis conveniebant, Normannique a Danis oriundi eoſdem cognatione attingebant,

[q] *Ingulph. Abb. Croyland. in fin. hiſtor. Hoved. in Gul. 1. p. 150. & p. 608. Gemeticen. d. lib. 6. Spelm. in gloſſar. v. Lex Anglorum.*

[r] *Gemeticen. d. lib. 6. c. 9. Hoved. annal. p. 2. in Henr. 2. Spelman. d. v. Lex Anglor.*

tingebant, iisdemque Consuetudines Normannicas [f] immiscuit, & ex iis omnibus Leges suas compositas promulgavit, quarum pleræque apud Nos adhuc valent; & quamvis illius Successores *Gulielmus II. Henricus I. Stephanus, Henricus II.* alijque deinceps, Anglos, res novas molientes, ex Legum Normannicarum Causa, sæpe pacarent, polliciti Legum *Divi Edwardi* restitutionem; illud tamen nunquam præstiterunt, tantum Barones nostri a *Joanne* & *Henrico III.* Chartam libertatum obtinuerunt, quæ in multis articulis asperitati priorum Legum temperamentum adhibuit, quam Magnam Chartam appellârunt, eademque apud Nos in summâ veneratione adhuc habetur.

[f] *Camden. in Britann. §. Normann. Spelm. in d. v. Lex Anglorum.*

XX. Leges vero Conquestoris Anglis primo duræ videbantur; easdemque excutere sæpe tentârunt; sed per aliquot sæcula insequentia consuetudine & Consensu gentis nostræ confirmatæ deinceps iisdem gratæ fuerunt, & in Mores nostros abierunt; nam Consuetudinis apud omnes gentes mira vis est, postquam uniuscujusque populi consensu recepta fuerit; atque ideo Lex Tyranno Consuetudo Regi [t] comparari solet, Legesque ex præscripto datæ speciem servitutis habent, consuetudines

[t] *Dio. Chrysostom. ora. 76.*

conſuetudines vero conſenſu receptæ ut liberis imperant.

XXI. Illud autem aſperum in Legibus Conqueſtoris viſum eſt Anglis, quod cum priorum Regum Leges Sermone Latino vel Saxonico ſcriberentur, ille Leges ſuas promulgari, Actionum Formulas, Acta Judiciorum & Sententias Judicum idiomate Normannico [u] ſcribi juſſit, quod nec ab Anglis nec a Gallis (quorum plurimi tum erant ſubditi Regi noſtro) intelligebantur, eademque linguâ pueros in Scholis inſtrui mandavit; quod Mandatum in Romanis imperioſum [x] appellat *D. Auguſtinus*, qui gentibus a ſe debellatis, in Judiciis & omnibus actis Publicis linguâ Romana uti præceperunt, id tamen apud nos valuit uſque ad *Edwardum III.* ſub quo Lege lata permiſſum [y] eſt, omnes deinceps Actiones & poſtulationes in Curiis Regiis Sermone Anglicano proponi.

[u] *Ingulph. in loc. cit. Polyd. lib. 9.*

[x] *Auguſtin. lib. 19. de Civit. Dei. cap. 17.*

[y] *Stat. 36. Edw. 3. c. 15.*

XXII. Conſuetudines vero Normannicas fuiſſe per Conqueſtorem Anglicis immiſtas ex earum ſimilitudine in multis articulis clariſſimè conſtat; & ex hac ſimilitudine teſtantur Juriſconſulti Gallici [z] *Carolum VI.* & *VII.* Gallorum Reges poſt recuperatam Normanniam ſub *Henrico VI.* Rege

[z] *Jacob. Gedefrid. ad conſuetud. reform. Norman. in princ. v. reformees.*

ge noſtro, quam deceſſores ſui a Conqueſtoris tempore poſſederant, non reformaſſe ſtatim Conſuetudines Normanniæ, quia immutatæ non fuiſſent per Anglos, utpote cum Conſuetudinibus Anglicis convenientes; quod in reliquis Provinciis omnibus Galliæ præſtiterunt, in quibus Conſuetudines Omnes ab Anglis inductas expurgârunt, & ad antiquas redierunt; Conſuetudines vero Normanniæ ultimò reformatæ erant ab *Henrico III.* Gallorum Rege ann. MDLXXXIII. nam eouſque antiquæ Normanniæ Conſuetudines apud eos manſerunt.

XXIII. Conqueſtor poteſtate ſuâ uſus juris dicundi formam apud Anglos in multis mutavit, novaſque Curias & Tribunalia vel conſtituit vel immutavit: Cancellariorum ſub Regibus Anglo-Saxonicis aliquando mentio eſt; ſed ſub Conqueſtore Cancellaria conſtituta eſt, quæ deinceps ſub ſucceſſoribus perpetua fuit, cui præſidet Cancellarius a Rege conſtitutus (quod apud Nos Supremum Munus eſt) e quâ emanant [a] *Diplomata* Regia & *Brevia* Originalia, Mandata etiam pro inquiſitionibus feudalibus; eique præſertim demandata eſt poteſtas juris Anglicani rigorem temperandi, & moderandi, ubi æquitas poſtulat, remediaque

[a] *Spelman. in gloſſar. in Diatrib. de Cancellar.*

diaque concedendi contra fraudem, fiduciam violatam, omnemque dolum malum in cauſis ejus fori propriis, ſicut & apud Romanos Prætor [b] habuit juris Romani adjuvandi, ſupplendi, vel corrigendi poteſtatem. Quamvis vero aliqui apud Nos viri docti exiſtiment eam poteſtatis amplitudinem judicandi de Cauſis ex æquo & bono & moderandi juris Anglicani a Conqueſtore Cancellariis non fuiſſe conceſſam, ſed paulatim per ſæcula inſequentia creviſſe, conſtat tamen Cancellarios fuiſſe uſos eâ poteſtate ſub *Henrico II.* quia *Jo.* Sarisburienſis *Becketi* Cancellarij coætaneus Librum ſuum ita [c] alloquitur.

[b] *L. jus autem. §. jus Prætorium. ff. de Juſt. & jur. Cujac. ad d. l. jus autem. lib. 2. definit. Papin. Pancir. lib. 1. Theſaur. var. lect. jur. cap. 35. Franc. de Amay. lib. 1. obſervat. jur. cap. 13. n. 11.*

[c] *Jo. Sariſbur. in Polycrat. in præfat. ad opus ſuum.*

Quærendus Regni tibi Cancellarius Angli,
Primus ſollicitâ mente petendus erit.
Hic eſt, qui Regni Leges cancellat iniquas.
Et mandata pij Principis æqua facit.
Si quid obeſt populo, vel moribus eſt inimicum,
Quicquid id eſt, per eum deſinit eſſe nocens.

Et *Alexander Neckham* [d] de *Becketo* ita *Beatus ſiquidem* Thomas *Cantuarienſis dummodo Cancellarius fuit, Leges iniquas cancellavit.*

[d] *Alex. Neckh. ſuper Cantic. lib. 4. c. 5. M. S. in Biblioth. Bodleian.*

XXIV. A ſæculo Conqueſtoris conſtitutæ ſunt apud Nos Curia *Banci* Regij pro dijudicandis iis Cauſis, ſive Criminalibus, ſive Civilibus, quæ inter Regem

Regem & ſubditos agitantur; & Curia Communium Placitorum, in qua ſubditorum lites diſceptantur; & Curia Fiſci, ſeu *Ærarij* Regij (ad quam ſpectat Judicium Cauſarum omnium de Mulctis, Feudorum alienationibus, Bonorum publicatione, Regiis Cenſibus, ſolutione vectigalium, aliorumque in quibus de jure Fiſci Regij agitur) quæ a linguâ Normannicâ derivata, Curia *Scaccarij* dicta eſt. E quibus Curiis licet aliquæ, præſertim verò Curia *Banci* Regij, tradantur a viris juris Anglicani peritis fuiſſe Conqueſtore antiquiores; illud tamen omnibus conſtat has Curias a ſæculo Conqueſtoris per Sexcentos annos durâſſe & apud Nos adhuc manere.

XXV. Præcipue vero Poteſtate ſuâ uſus eſt Conqueſtor in tempore juris reddendi, & in modo probationum & Judiciorum: nam, cum apud alias gentes Europæas jus ſemper dicatur, exceptis temporibus Meſſis, Vindemiarum, & aliquarum Feriarum, Conqueſtor ſtatuit quatuor anni Terminos juri dicundo certo dierum numero circumſcriptos, extra quos nemo in Curiis Regiis Supremis in jus vocari poſſit. De modo vero Judiciorum & probationibus conſtituit omnes quæſtiones facti dijudicandas eſſe per Duodecim viros

ros juramento aſtrictos, quos juratores dicimus, qui auditis Teſtibus de facto pronunciant, quæſtione juris, ſi qua ſuperſit, Judicibus reſervatâ, cujus Judicij Modi licet aliqua veſtigia appareant apud Anglo-Saxones, Conqueſtore antiquiora, ab eo tamen in certam formam [e] redactum fuiſſe conſtat, & ab Anglis poſt Conqueſtorem conſtanter ſervatus fuit.

[e] *Spelm. in gloſſar. v. Jurata.*

XXVI. Conqueſtor porro Forum Eccleſiaſticum a Laico diſtinxit; nam cum antea ſub Anglo-Saxonibus ſingulis menſibus Aldermannus ſeu Præſes una cum Epiſcopo jus dixiſſent, in Curiâ Centenariâ, quam *Hundredum* dicimus, mandavit Epiſcopis & Archidiaconis, ne deinceps jus dicant in Curiâ Centenariâ, ſed in loco per Epiſcopum deſignando, ibique judicent ſecundum Canones & Leges Epiſcopales, & contumaces contra eorum mandata Excommunicationis Sententia & Brachio Regio parêre cogantur, cum præcepto Vice-Comitibus & Præpoſitis Regiis dato ne aliquem in jus vocent coram ſe, de iis quæ ad Forum Epiſcopale [f] ſpectant.

[f] *Coke. Inſtit. p. 3. cap. 54. & lib. 2. cap. 6. ſect. 135. Char. 2. Rich. 2. m. 1.*

XXVII. Sub Conqueſtore ejuſque filio *Gulielmo Rufo* nihil auditum in Anglia de jure Civili, neque enim Pandectæ a *Lothario* Imp. reſtitutæ ſunt.

sunt ante annum MCXXVIII. qui fuit vicesimus *Octavus* annus, postquam *Henricus I.* Rex noster regnare cæpisset, ipsumque *Irnerium*, postquam Bononiæ diu jus Civile docuisset, anno MCXC. ibi occubuisse [g] tradunt. Quamprimum autem *Irnerius* Bononiæ jus Civile profiteri cæpisset, idem apud Nos præstitit *Vacarius*: ita enim *Gervasius* Dorobornensis [h] in vita *Theobaldi* Archiepiscopi Cantuariensis sub *Henrico I. Tunc Leges & Causidici in Angliam primo vocâti sunt, quorum primus Magister* Vacarius *hic in Oxenfordiâ Legem docuit. Vacarius* autem jus Civile apud Nos legit Oxonij anno MCXLIX. (qui incidit in *Stephani* Regis nostri annum decimum quartum) quod historia Normannica per *Andream Quercetanum* edita nobis prodidit. Ubi ita de *Vacario* [i]. *Magister* Vacarius *gente Longobardus, vir honestus & juris peritus, cum Leges Romanas anno ab Incarnatione MCXLIX. in Anglia discipulos doceret, & multi tam divites quam pauperes ad eum Causâ discendi confluerent, suggestione pauperum de Codice & Digestis excerptos novem libros composuit, qui sufficiunt ad omnes Legum lites, quæ in Scholis frequentari solent, si quis eos perfectè moverit*, fuitque Legum Romanarum Professio prius ad Nos per *Vacarium.*

[g] *Pauzir. de Clar. Legum. Interpret. lib. 2. c. 13.*

[h] *Gervas. Doroborn. in vit. Theobald. M. S. in Biblioth. Cotton.*

[i] *Chronic. Norman. ex biblioth. S. victor. Paris. Edit. per Andr. du Chesne. ann. 1619. p. 983.*

carium, quam ad Gallos per *Placentinum* allata, qui poſt *Vacarii* mortem in Academiâ Montiſpeſſulanâ anno 1196. legere [k] incepit.

[k] *Paſq. Recherch. lib. 9. c. 37. Pauzir. de clar. Leg. Interpret. lib. 2. cap. 20.*

XXVIII. Hunc *Vacarium* valde celebrat clariſſimus *Seldenus* [1], exiſtimans eum fuiſſe *Rogerium* illum, qui inter Juriſconſultos Italos ex *Irnerij* Schola numeratur, & qui ſcripſit tractatum de Præſcriptionibus ab Interpretibus noſtris ſæpe laudatum, eundemque fuiſſe authorem illius Summæ, ex cujus invidiâ *Placentinus* ſuam Summam compoſuit, & poſt eum *Azo* ſuam Summam, qui præ reliquis omnibus Summarum juris Civilis Scriptoribus hodie prædicatur: & fuiſſe hunc *Vacarium* virum celeberrimum ex eo conſtat, quod poſt lectionem juris in Anglia *Abbas* Beccenſis in Normannia factus eſt, & poſt mortem *Theobaldi* electus eſt Archiepiſcopus Cantuarienſis, quam tamen electionem, ſive religione, ſive vitæ Monaſticæ amore ductus repudiavit, & in Monaſterio Beccenſi obijt anno MCLXXX.

[1] *Selden. diſſert. ad Flet. cap. 7.*

XXIX. Sub eodem *Stephano* Rege *Theobaldus* Archiepiſcopus Cantuarienſis miſit *Thomam Becketum* clericum Londinenſem in Italiam, ut juri Civili Bononiæ operam [m] daret, & ad res publicas gerendas eſſet inſtructior, qui rediens

[m] *Gervaſ. Dorobern. M. S. in vit. Theobald. Antiqu. Britann. in vit. Theobald. Quadrilog. lib. 1. c. 5.*

rediens Oxonij Legum Doctor creatus eſt, & inter juris Romani peritos Oxonienſes [n] enumeratur, eundemque poſtea ad *Celeſtinum Papam* pro revocandâ poteſtate legatinâ conceſſâ *Henrico* Wittonienſi Epiſcopo Regis fratri milit *Theobaldus*, & infra triennium poſt mortem *Stephani* ab *Henrico II.* obtinuit, ut *Becketus* Cancellarius Angliæ [o] conſtitueretur.

[n] *Jo. Grandiſon. Epiſ. Saxon. de vit. & mirac. Th. Becket. cap. 2. Twyn. Antiqu. Oxon. lib. 2. p. 171.*

[o] *Antiqu. Britan. in vit. Theobald. ex Hoveden.*

XXX. Cum vero ſub Rege *Stephano* Legum ſtudium Oxonij a *Vacario* inceptum plerique omnes clerici Laicique amplecterentur, & in immenſum creſceret numerus Studioſorum Legum Romanarum. Theologi, & Artium profeſſores invidiâ perciti (forſan etiam per gratiam Wintonienſis qui *Theobaldo* infenſus erat) ita valuerunt apud Regem *Stephanum*, ut Edicto ſuo [p] prohibuerit, ne amplius docerentur Leges Romanæ in Angliâ, & ut nemo retineret earum Libros, & ſilentium *Vacario* indictum fuit; quam prohibitionem aliqui detorquere volunt, ut intelligatur de Decreto *Gratiani*, cum *Gratianus* nondum Decretum edidiſſet, & *Vacarius* Leges, non Decretum docuiſſet, & Leges nominet Sarisburienſis [q], quas *Theobaldus* in Angliam induxiſſet; ſed parum valuit *Stephani* Prohibitio, *nam eo magis invaluit virtu-*

[p] *Jo. Sariſbur. in Polycrat. lib. 8. cap. 22.*

[q] *Polyer. d. c. 22.*

Legi

Legis Deo favente, quo eam amplius nitebatur impietas ſubvertere, quæ ſunt verba Sarisburienſis, qui eâ ætate fuit valde celebris & ab *Henrico II.* factus eſt Epiſcopus Carnotenſis, ſtatimque ab exceſſu *Stephani* ſub *Henrico II.* ſtudium Legum Romanarum magis cæpit efflorescere, & *Becketus* commendatus a *Theobaldo* ad dignitatem Cancellarij evectus eſt.

XXXI. Eo ſæculo omnes literarum Studioſi, Religioſi, & ſæculares avidè Leges Romanas ſecuti ſunt, a quibus opum & dignitatum præmia expectabant, Scriptoreſque noſtri ejus Sæculi *Joh.* Sarisburienſis, *Petr.* Bleſenſis, *Girald.* Cambrenſis inſignem juris Romani peritiam libris ſuis [r] demonſtrant, unde profeſſores Theologiæ, Philoſophiæ, & Artium ejus ſæculi graves reliquerunt querelas, contra leges Romanas, quod poſt eas admiſſas reliquarum ſcientiarum omnium ſtudia neglecta erant, legumque etiam ſtudioſi ſine omni aliarum Artium apparatu leges diſcebant, & quod clerici legum ſtudio nimis incumbebant. *Giraldus* Oxonienſis omnia hæc ſæculi ſui vitia in ſtudioſis increpat [s], & narrat quendam *Martinum Clericum* vehementer ita reprehendiſſe Oxonienſes in publico eorum Conventu,

[r] *Selden. diſſert. ad Flet. cap.* 8.

[s] *Girald. Cambren. in præfat. ad lib.* 1. *diſtinct. & cap.* 1.

tu, & *quod leges Imperiales reliquas ſcientias omnes ſuffocaverant*, & ita *Minervium* eximium Oratorem Pariſiis in Auditorio ſuo vaticinatum fuiſſe, quod leges reliquas ſcientias obliteraturæ eſſent: quæ omnia ſcripſit *Giraldus* ſub *Henrico II.* nam inſcripſit opera *Balduino* Cantuarienſi Archiepiſcopo qui ſub *Henrico II.* eam Sedem tenuit. Et eodem ſæculo queritur *Daniel Morleus* [t] ſtudiorum Cauſâ primo Lutetia, deinde Toletum profectus, poſtea Oxonium reverſus, ubi refert legum ſtudium tum floruiſſe, *quod pro Titio & Seio* Ariſtoteles & Plato *penitùs oblivioni traderentur*, & quòd *Ulpiani* traditiones aureis literis repreſentarentur. Eodemque ſæculo *Rogerus Baconus* in Philoſophiæ, Mathematicæ, Artiumque Scientiâ tum celeberrimus inſectatur [u] Prælatos, quòd ſtudium Theologiæ negligerent, *quòd Cavillationes juris defædarent Philoſophiam*, commemorans etiam Edictum Regis *Stephani* qui leges prohibuiſſet) & Regulares *Franciſcanos* ſcilicet & Dominicanos, licet aliàs imperitos magnam Scientiæ famam comparâſſe, quod Clerici ſæculares ex appetitu divitiarum & honorum a quadraginta annis ſtudio legum Romanarum ſe addixiſſent, nullum per illud tempus tractatum in

[t] *Dan. Morlæ. M. S. biblioth. C. L. C. Oxon. in præfat. ad libr. de natur. infer. & ſuperior. vide Leland. Collectan. Tom. 4. p. 192.*

[u] *Rog. Bacon. M. S. in biblioth. Bodlei. de utilit. ſcient. & in oper. minor. cap. 4, 5, 6.*

in Theologiâ compoſuiſſent.

XXXII. Sub *Henr. III.* Rege noſtro *Steph. Langtonus* inſignis Profeſſor Philoſophiæ & Theologiæ in Academia Pariſienſi poſteaque Cantuarienſis Archiepiſcopus Monachos noſtros ejus ſæculi exagitat [x], qui Decretiſtas ſe dici cupiebant, & relicto agro veri *Booz* nempe ſacrâ Scripturâ, ad alium agrum id eſt ſcientiam ſæcularem pro cupiditate terrenâ tranſirent. Et deinceps *Robertus Holcott* Ordinis Prædicatorum Northamptonienſis, queritur de numero confluentium ad legum ſtudium [y], *Leges & Canones iſtis temporibus innumerabiliter ſunt fœcundæ, concipiunt divitias & pariunt dignitates. Ad illas confluunt quaſi tota multitudo Scholarum his diebus.* Sub Regibus vero noſtris *Richardo I. Morlæus*, *Henrico III. Neckamus* & *Longtonus*, *Edvardo III. Holcotus*, floruerunt. Sub *Henrico* etiam *II.* Rege noſtro *Ealredus Abbas* Rievallenſis in dioceſi Eboracenſi, & *Hugo* de S. Victore de Clauſtri abuſionibus ſcribentes, duodecim enumerant, inter quas *Monacus Cauſidicus* quinta collocatur.

[x] *Steph. Langton. in expoſ. eccleſiaſtic. f. 201. M. S. in biblioth. Baliol. Oxon.*

[y] *Rob. Holcot. in Comment. ad lib. Sapient. in præfat.*

XXXIII. Legum autem Romanarum ſtudium Oxonij apud nos tum floruiſſe ſatis conſtat ex iis juris Civilis Profeſſoribus, quorum memoria

adhuc Superſtes eſt. Eo enim ſæculo ſtatim poſt *Irnerium* plures Legum *Cæſarearum* profeſſores Oxonij claruerunt, qui etiam apud Italos celebrantur: inter eos memoratur *Aldricus* [z] profeſſor legum Oxonij cujus dicta ſæpe allegat *Fr. Accurſius* in gloſſis ſuis, idemque in jure Civili multos libros eruditè ſcripſit. Poſt eum *Ricardus* Anglicus & *Gul.* de Dororeda legum Profeſſores Oxonii memorantur a *Jo. Andrea* [a], quorum ille ſummam Ordinis Judiciorum, hic libellum de Ordine Judiciorum copioſè ſcripſit. Idemque ab aliis *Gulielmus Dorochius*, ab aliis *Gul.* de *Drogheda* appellatur. Poſt eos numerantur [b] *Alanus*, *Gulielmus*, *Jo. Severleus* dioceſis Sarisburienſis profeſſor Legum Oxonij, qui lecturas edidit in jus Civile, *Stephanus* Anglus, qui juri Civili & Canonico Oxonij egregiam operam dedit, *Stathanus* & celeberrimus *Mylius* alijque plurimi, tantoque Studio in Academiis omnes Laici Clericique ad leges *Cæſareas* & Canones advolabant, ut *Math.* Pariſienſis recitet [c] Conſtitutionem *Innocentij IV.* eo ſæculo editam, quæ prohibet deinceps in Gallia, Anglia, Scotia, Hiſpania, & Hungaria ullum Advocatum aut Legum profeſſorem ad eccleſiaſticas dignitates aſſumendum aut admittendum,

[z] *Jo. Pitſe in append. Cent. I.*

[a] *Jo. Andr. in addit. ad ſpecul. in proœm.*

[b] *Jo. Bale. de Scriptor. Angl. Cent. 12. Jo. Pitſe. Tom. I. ad. ann. 1366. & in append. Cent. 4. Alber. Gentil. in Orat. de Laudib. Academ. Peruſin. & Oxon.*

[c] *Math. Pariſ. ad ann. 1254. & in additam. p. 883. Edit. noviſſ.*

admittendum, & quòd de cætero Leges *Cæſareæ* in his regnis non legantur, ſi Reges & Principes conſenſum præbuerint; ſed hi Principes conſervarunt Leges *Cæſareas*, Legumque Romanarum profeſſores & Studioſos Reges noſtri, præ reliquis *Edvardus I.* & *III.* plurimo ſemper favore proſecuti ſunt.

XXXIV. Sub *Edvardo III.* Cum Capitulum Wintonienſe elegiſſet *Willielmum* de *Ralegh* in Epiſcopum ſuum Rege invito, Rex appellavit ab ea Electione ad Pontificem Romanum, appellationemque ſuam Oxonium [d] miſit ad Doctores legentes in jure, aliosque ejuſdem juris peritos, conſilium eorum quærens, qui eam approbarunt. Sub eodem *Edwardo III.* cum Magiſtri & *Baccalaurei* Theologiæ & Artium Oxonij numero ſuo freti Statuta quædam edidiſſent, contra Doctores & Baccalaureos Decretorum & legum, de Reſponſionibus Baccalaureorum in utraque Facultate, & contra Contumaces Sententiam Banni tuliſſent, ex querelâ Doctorum & Baccalaureorum legum Rex conſtituit Epiſcopos Londinenſem, Elienſem & alios, Delegatos ſuos, qui auditis litigatoribus Statuta & Sententias Banni revocarunt, quæ omnia Rex Chartâ ſuâ [e] confirmat,

[d] *Rot. Paten. ann. 28. H. 3. Membr. 10. & 11. Math. Pariſ. ad ann. 1243.*

[e] *Rot. Paten. 50. Ed. 3. p. 1. membr. 10. & 14. indorſ. & 33.*

mat, & in eadem ſingularem protectionem & gratiam Doctoribus & ſtudioſis juris Civilis & Canonici pollicetur, eademque omnia per Chartam Regis *Richardi II.* poſtea [f] confirmata ſunt.

[f] *Rot. Paten. 20. Rich. 2. p. 3. membr. 36. & 37.*

XXXV. Curam vero juris Civilis in Anglia docendi in *Edwardo I.* Rege noſtro retulerunt Juriſconſulti exteri, de qua a noſtris nihil proditum eſt, qui Bononiâ (ubi jus docuit) in Angliam invitavit *Franciſcum Accurſium* juniorem (celeberrimi *Franciſci Accurſij* filium qui ſcripſit gloſſas in jus Civile) ad jus Civile docendum Oxonij: Is vero tranſiens per Tholoſam publicè legit famoſam illam L. unic C. de Senten. quæ pro eo quod inter. de quo meminit *Bartolus* [g] in Commentariis ad illam legem; eundemque appellant Regis Angliæ Advocatum, Regique placuit ut Oxonii legeret, & Mandatum extat inter Chartas Regias ad Vice-Comitem Oxonienſem [h], ut ei traderet Manerium Regium Oxonij pro habitatione ſua cum uxore & familiâ, eidemque porro conceſſit Manerium de *Martlegh* quod in manu Regia tum erat ratione minoris ætatis *Hugonis le Diſpenſ.* filij *Joannis* defuncti qui in Capite tenebat, in qua Chartâ Rex *Franciſcum Accurſium*

[g] *Bart. ad l. unic. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. Concenat. in Not. ad Bart. ibid Choppin. lib. 3. de Doman. Franc. tit. 27. n. 14.*

[h] *Rot. Paten. 4. Ed. 1. membr. 35.*

Accurſium [i] *dilectum & fidelem Secretarium noſtrum* appellat, idemque *Franciſcus Accurſius* in alia Chartâ videtur denotari per nomen *Franciſci* de Bononiâ, in qua *Franciſcus* de Bononia legum doctor, & illuſtris Regis Angliæ Conſiliarius [k] appellatur: Utrum vero *Franciſcus Accurſius* Oxonij docuerit apud nos non conſtat, tantum referunt Itali [l] eum a Bononienſibus metu confiſcationis bonorum ſuorum fuiſſe revocatum. Idem etiam *Edwardus* cum ex morte *Alexandri* Scotorum Regis enata fuiſſet ardua illa controverſia inter Anglos & Scotos de directo totius Britanniæ Dominio, & conventum Ordinum Norhamæ ſuper Tweda indixiſſet, ex univerſo regno ſuo evocavit legum Romanarum & Canonum peritiſſimos, eos enim præcipuè huic controverſiæ dijudicandæ idoneus eſſe cenſuit, de quo poſtea [m] erit dicendi locus.

[i] *Clauſ. 8. Ed. 1. membr. 1c.*

[k] *Clauſ. 8. Ed. 1. membr. 16. dorſ.*

[l] *Alber. ad. l. hi. qui. C. de reſcind. vendit. Pancirol. de clar. leg. Interpr. lib. 2. cap. 29.*

[m] *Infra. cap. 10. de Regn. Scotiæ.*

XXXVI. Inſigne eſt etiam illud teſtimonium ex Chartâ *Henrici* Regis miſſâ ad alteram Academiam Cantabrigiæ, in qua mandat ſtudioſis juris Civilis & Canonici, ut interſint lectionibus publicis ſuarum Facultatum, & ut Ordinariis & Bedellis earundem collectas Solvant, eamque Chartam fuiſſe *Henrici 1.* datam anno MCII. aſſerit

asserit *Caius* [m], vir doctissimus pro defendenda Academiæ suæ antiquitate, quod historiæ temporum convenire non potest, cum eo anno nec Libri *Justinianæi* fuissent per *Lotharium* restituti, nec *Gratianus* Decretum edidisset, & in eadem Chartâ Rex inscribitur Rex Angliæ & Franciæ, & Dominus Hiberniæ, quæ fuit Charta *Henrici V.* eademque in illius Academiæ [n] Registro adhuc servatur, neque enim aliquis Regum nostrorum se Dominum Hiberniæ ante *Henricum II.* nec Regem Franciæ ante *Edwardum III.* appellavit.

[m] *Caius. lib. 2. histor. Cantabrig. p. 125.*

[n] *Dat. 3. H. 5. in Regist. Merchant. Cantabrig.*

XXXVII. Ex his clarissimè constat legum Romanarum studium apud Nos a sæculo Regis *Stephani* floruisse, ejusdemque maximam curam Reges nostros semper habuisse, Regesque nostri ab *Henrico VIII.* annua salaria juris Civilis Professoribus Regiis ex Ærario Regio concesserunt, cum Professores ejus juris antea Collectas annuas ab Auditoribus suis habuissent, & in Academia Oxoniensi Sereniſsimus *D. Jacobus* Professoribus juris Civilis præter annuum salarium, Præbendam seu Canonicatum in Ecclesiâ Cathedrali Sarisburiensi in perpetuam Eleemosynam contulit (quod concessionis genus apud nos ab oneribus maximè solutum est)

eſt) & in utrâque porro Academiâ noſtrâ ampliſſimi Collegiorum Fundatores plurimi multa ſodalitia conſtituerint, ex quorum proventibus ſtudioſi juris Civilis aluntur.

XXXVIII. Denique cum poſt imminutos reditus & poteſtatem Epiſcoporum per *Henricum VIII.* juris Civilis ſtudium langueſcere inciperet, ejuſdem conſervandi cura in *Edwardo VI.* Rege noſtro optimæ ſpei Adoleſcente, & ad omnia literarum ſtudia ſumme propenſo, apparuit; nam cum anno ſecundo Regni ſui pro luſtranda utrâque Academiâ Oxonienſi & Cantabrigienſi Viſitatores conſtituiſſet Comitem Warwicenſem, Epiſcopos Lincolnienſem & Roffenſem, *D Pagettum Contra Rotulatorem* hoſpitij Regij, *D. Petreum* Legum doctorem Regia ſecretis, alioſque viros primarios, iiſdem in Mandatis ° dat ſibi indicatum fuiſſe juris Civilis ſtudium in utraque Academiâ per aliquot annos non ſolum deferbuiſſe, verum etiam propemodum extinctum fuiſſe, ideo illis omnibus Curam & ſollicitudinem imponere, ut omnibus quibus poſſent viis & modis illud ſtudium excitent & amplificent. Et hæc dicta ſint de jure Civili in Scholis & Academiis Anglorum. De ejuſdem vero uſu & Au-

° *Rotul. paten. 2. Ed. 6. p. 3. in dorſ. in dom. Converſ.*

thoritate in judiciis jam agendum reſtat.

Pars Tertia.

I. ANgliæ Reges jure ſuo præ reliquis omnibus Europæ Regibus ſe liberos eſſe & immunes ab omni Dominatione Imperatorum & imperio Legum Romanarum profitentur, cum ſolo Armorum jure Romani Britanniam acquiſiverint, eandemque deinde Britannis ceſſerint & pro derelicta [p] habuerint. Unde Juriſconſulti Italici Hiſpanici & reliquarum gentium aſſerunt [q] communiter Reges noſtros non recognoſcere Imperatorem nec de jure nec de facto, in Regno ſuo ſolo Deo inferiores eſſe, habere in Anglia omnia jura Suprema, & eſſe Monarchas, ab iis ut a ſupremis Principibus non

[p] *L. 1. ff. pro derelict. l. peregre. 44. ff. de acq. poſſeſſ. Bellug. in ſpec. Princip. §. veniamus. Rubr. 14. n. 35.*

[q] *Bart. ad l. hoſtes. n. 6. ff. de capt. Bald. ad c. cum veniſſent. n. 2. de eo qui mitt. in poſſ. Afflict. ad conſtit. Regn. in princ. qu. 2. Caſtald de Imper. qu. 53. Corſet. de poteſt. reg. p. 3. qu. 22. n. 20. Engelb. Abb. de ort. & progreſſ. Rom. Imper. cap. 26. Pacian. lib. 2. de probat. c. 35. Gabr. com. concluſ. lib. 5. concluſ. 3. Scacc. de judic. Civil. & Crimin. lib. 1. cap. 16. n. 3. & de appell. qu. 26. limit. 5. Barboſ. ad c. per venerabilem. qui fil. ſint. Legit. n. 26. Burg. de Par. in proœm. relect. ad 11. Taur. n. 31. Franc. de Balbo. de Monarc. Reg. cap. 2. n. 75. Arniſ. de jur. Majeſt. lib. 1. c. 2. n. 6. Salas de legib. tract. 14. diſput. 7. ſect. 8. Azor. Inſt. Moral. p. 2. lib. 11. c. 5. Ben. Stracch. de Mercat. p. 4. n. 27.*

poſſe.

poſſe appellari, poſt *Conſtantinum magnum* habuiſſe jus geſtandi Imperialem Coronam, & in libris Ceremoniarum Romanæ Eccleſiæ recenſeri inter paucos Europæ Reges, qui jure ſuo unguntur & coronantur; ideoque *Jac. Cujacius* [r] ſine ratione tradidit, Regem Angliæ fuiſſe aliquando feudatarium Imperatori, Galliæ vero nunquam, cum eodem ſæculo tam Britanni quam Franci Imperatorum Dominationem excuſſerint, Britannique etiam Romanorum Arma adverſus Scotos Pictoſque implorantes alium titulum *Pro Derelicto* acquiſiverint, ejuſdem etiam libertatis tuendæ ſtudio leges Romanas inter ſuas leges non admiſerint.

[r] *Cujac. lib. 1. de feud. tit. 1.*

II. Ex hac ratione forſan inducti Interpretes noſtri communiter tradunt, [f] quod apud alias gentes, ſi Principes vel privati mentionem faciunt de jure, in Pactis, Contractibus, Legibus, Statutis, Compromiſſis, Teſtamentis, vel aliis actibus quibuſcunque, intelliguntur de jure Civili Romanorum quod omnibus gentibus commune eſt, ſed ſi Rex Angliæ mentionem facit de

[f] *Bald. ad. c. cum veniſſent. n. 2. de eo qui mitt. in poſſeſſ. Dec. in cap. 1. in. 1. lectur. de conſtit. & conſ. 610. n. 6. & in l. 2. n. 2. quand. non pet. part. Felin. ad c. cauſam. n. 17. de reſcript. Andr. ab Exe. ad Rubr. de conſtit. n. 134. Jac. Menoch. conſ. 148. n. 46. lib. 2. Perez. ad Ordinat. regn. Caſtell. in proœm. qu. 3. Card. Tuſch. concluſ. 582. v. jus Civile n. 38.*

jure,

jure, de jure suo & Anglicano solum est intelligendus; atque ideo *Edwardus II.* Edicto suo apud nos [t] constituit, ne Notarij Imperiales officia sua in Anglia exercerent, ne Imperiali Dominationi subjectos se viderentur agnoscere.

[t] *Seld. dissert. ad Flet. c. 9. per clauſ. 13. Ed. 3. membr. 6. in dorſ.*

III. Sed Juriſconſulti noſtri non tribuunt eandem immunitatem Regibus Angliæ a dominatione Romani Pontificis, cum aſſerant [u] eos eſſe Feudatarios Romanæ Sedis, eamque Servitutem contraxiſſe *Joannem* Regem noſtrum, cum *Innocentio* III. eumque ſe Pontificis Vaſallum conſtituiſſe: atque ideo cum *Alexander* III. Pontifex Rom. agnoſcit [x] Cauſam poſſeſſionis prædiorum in Anglia ſpectare ad Regem *Henricum* II. animadvertit *Hoſtienſis* [y] quod ſi ſub Rege *Joanne* hoc accidiſſet non derogaſſe Pontificem juri Regio, ſi cognitionem cauſæ poſſeſſionis ſibi arrogaſſet, quia Regnum ſuum feudatarium Pontifici reddidiſſet, eandemque ob Cauſam Anglos crimina perpetrantes in Anglia captos, Roma non remittendos [z], ſed a Mareſcallo Romano puniendos eſſe. Sed hæc inania ſunt, nam non habent aliam probationem pontifices, quam ex Cenſu promiſſo per Reges noſtros *Inam* Anglo-Saxonem, & *Joannem*, ex quo

[u] *Choppin. lib. 2. de doman. Franc. tit. 1. n. 11. Bodin. lib. 1. de Rep. c. 9.*

[x] *C. cauſam. quæ. 7. qui fil. ſint legit. Cujac. ad c. cauſ. 4. & c. cauſam. 7. cod. tit.*

[y] *Hoſtienſ. ad d. cauſam. quæ. & Cujac. ibid.*

[z] *Card. Tuſch. concluſ. 339. v. Rex Angliæ.*

quo contendunt Reges noſtros iis eſſe vectigales, [a] quodque lata ſit differentia inter Regna vectigalia & feudataria, cum etiam fateatur [b] *Cujacius* Regem Galliæ *Carolum* Pontifici cenſum dediſſe, omneſque Juriſconſulti prædicent tamen Galliæ Reges præ reliquis Regibus omnibus maxime Liberos eſſe, neque etiam in alterutro Caſu potuerunt Reges noſtri Succeſſores ſuos, ſine conſenſu Ordinum Regni obligare, nec Succeſſorum Jura in Regno ſuo diminuere, ut ſupra dictum eſt.

[a] *Card. Tuſchi. v. Papa. concluſ. 41. n. 32.*
[b] *Cujac. ad c. de illis. 6. de deſponſ. impub. Alber. ad l. item illa n. 3. de conſtit. pecun.*

IV. Angli autem Leges ſuas ſemper exactè conſervarunt & quotieſcunque ab iis in Comitiis publicis rogata eſt aliqua mutatio Legum ſuarum ex æquitate juris Romani, alioquin ſatis juſtâ, ſemper repugnarunt; Cujus rei in Tabulis Parliamentariis multa exempla reperiuntur. In Comitiis Parliamentariis ſub *Henrico III.* cum Epiſcopi rogarent [c] Proceres, ut Statuerent filios natos ex Concubinâ ante Matrimonium habere jus Legitimum Succeſſionis in hæreditatibus paternis, ſicuti filios natos ex ſubſequentibus nuptiis, ſicuti *Juſtinianus* Imperator, ex gravibus Cauſis conſtituiſſet, quæ in ea Conſtitutione [d] exprimuntur, & Eccleſia eoſdem legitimos eſſe [e] judicaſſet,

[c] *Parlam. 20. H. 3. Statut. de Merton. c. 9. Coke. lib. 8. Relat. in præfat.*
[d] *L. cum quis. 10. C. de natur. lib.*
[e] *C. 1. & c. tanta. 6. qui* ſil. ſint legit

caſſet, reſponderunt Comites & Barones una voce, Nolumus Leges Angliæ mutari, quæ hucuſque uſu ſunt approbatæ. In Parliamento ſub *Richardo* II. cum *Thomas* Dux Gloceſtriæ aliique Proceres accuſarent *Alexandrum Nevillum* Eboracenſem Archiepiſcopum, *Robertum de Vere* Ducem Hiberniæ, alioſque de Crimine Majeſtatis, & Profeſſores juris Anglici, ſimul cum Doctoribus Juris Civilis de Jure reſpondere juſſi retuliſſent, Accuſationis formulam non fuiſſe rite conſcriptam nec ſecundum jus Anglicum nec Romanum, Comites & Barones pronunciant Accuſationem fuiſſe rite factam, ſecundum Leges Parliamentarias, & proteſtantur ſe nunquam paſſuros ut Regnum Angliæ per jus Civile Romanorum [f] gubernetur: hæc vero licet iis temporibus ex ſubito calore ſtudioque partium forſan prolata, tamen apud nos deinceps conſtanter ſervata fuere, & in Judiciis quæ ſecundum jus Anglicanum exercentur, juri Civili Romanorum Authoritatem tribui nunquam paſſi ſunt.

[f] *Rotul. Parlam.* 11. *R.* 2. *in Turr. Lond. Daviſ. in relat. Hibern. in præfat.*

V. In Judiciis Anglicanis diſtinguenda ſunt ea quæ exercentur ex mero jure Angliæ, ut ſunt Curiæ Banci Regij, & Communium Placitorum aliæque iiſdem ſubordinatæ, ab iis in quibus

quibus non ex mero jure Anglico, ſed ex æquo & bono jus dicitur, qualia ſunt Cancellaria & Curia Libellorum Supplicum. De quibus ſeparatim dicendum eſt.

VI. Judicia quæ ſecundum merum jus Anglicum exercentur nihil commune habent cum jure Civili Romanorum; in iis enim Probatio tantum facienda eſt per teſtes preſentes in Judicio palam teſtimonium proferentes, & poteſtas judicandi de Probationibus & tota facti Controverſia eſt penes duodecim viros, qui aliquando ſunt juris & literarum imperiti, Controverſiâ ſolâ juris quæ ex facto oritur Judicibus relictâ. Conſtat autem jus Angliæ [g] ex Conſuetudinibus Angliæ (qua ratione dicitur Conſuetudinarium & non ſcriptum [h]) & ſtatutis per Regem in Comitiis Parlamentariis cum conſenſu Ordinum Regni conditis, in quibus omnibus ſi qui Caſus omiſſi ſint, vel ſi quid obſcuri vel ambigui emerſerit, quod Interpretationem deſiderat, non recurrunt Judices ad jus Civile Romanorum, ut apud alias gentes Europeas, ſed ſuo arbitrio & conſcientiæ relinquuntur, niſi tanta ſit Cauſe difficultas, quam Judices non poſſint dirimere, tunc enim defertur ad Curiam Parlamenti per eam [i] terminanda.

[g] *Coke. Inſtit. p. 1. lib. 1. c. 1. ſect. 3. & lib. 8. Relat. in præfat. Doct. & ſtuden. lib. 1. c. 4. Cowell. Inſtit. lib. 1. tit. 2.*

[h] *Bract. de legib. & conſuet. Angl. lib. 1. in princ. D. Eliſm. in Caſe de poſtnati. Dav. in relat. Hibern. in præfat.*

[i] *Bract. lib. 1. c. 2. §. 7. Cowel. Inſtit. de jur. Nat. gent. & Civil. §. 6.*

VII.

VII. Ad hoc jus Anglicanum acceſſerunt ſcripta antiquorum aliquot Juriſconſultorum inſignium, *Glanvillæ*, *Bracton*, *Brittoni*, *Thorntoni* & *Fletæ*, qui Conſuetudines & Leges Anglicanas Tractatibus ſuis, ut *Papinianus*, *Ulpianus*, *Paulus* & reliqui Juriſconſulti Romani edicta Prætorum, & Conſtitutiones Principum ſuis libris explicarunt: Et poſt hos acceſſerunt Relationes Annales Rerum Judicatarum in Curiis Regiis ſub ſingulis Regibus ab *Edwardi* III. ſæculo, in quibus recitantur ſingulorum Judicum rationes, & ſententiæ, quas pro tribunali magno ſæpe cum ingenio & acumine protulerunt; ad quas noviſſime rerum ſuis ſæculis Judicatarum relationes addiderunt *Dyerus*, *Plowdenus*, & *Cokus* viri apud nos celeberrimi, & in jure Anglico peritiſſimi; iidemque omnes libri relationum pro Commentariis ad jus Angliæ, & Expoſitionibus Reſcriptorum Originalium [k] hodie habentur.

[k] *Coke. 8. Relate. in præfat.*

VIII. Inter ſcriptores juris Anglicani primus memoratur *Ranulphus Glanvilla* ſub *Henrico* II. Capitalis Juſtitiarius, poſt eum *Henricus Bractonus* ſub *Henrico* III. Capitalis etiam Juſtitiarius, deinde *Johannes Britton* Juſtitiarius Angliæ, & ſub *Edwardo I.*

Gilbertus

Gilbertus Thorntonius Capitalis etiam Juſtitiarius Angliæ *Bractonum* in compendium redegit, & ſub eodem Rege Author incertus *Fleta* dictus quem nuper clariſſimus *Seldenus* [1] edidit & illuſtravit, *Thorntonij* vero nomen ſepultum reſuſcitavit. Neque tamen ſcriptores iſtos celeberrimos, aut libros noſtros rerum Judicatarum juris Authoritatem apud nos habere conſtat; nam Tractatus Juriſconſultorum noſtrorum ſcripti ſunt ab iis, qui legis condendæ poteſtatem non habuerunt, & rerum per priorum ſæculorum Judices Judicatarum exemplis non ſemper tenentur præſentis ſæculi Judices, niſi Cauſis coram ſe agitatis exiſtimaverint convenire, neque enim par in parem Imperium [m] habet, nec anteceſſor habet plus poteſtatis quam ſucceſſori relinquit, neque poteſt quis legem ſucceſſori ponere, cum utriuſque æqualis ſit [n] poteſtas, & legibus non exemplis ſit judicandum, ut Imperator noſter *Juſtinianus* reſcripſit.

[1] *Selden. diſſert. ad Flet. cap.* 1. 2. & 10.

[m] *L. ille.* 13. §. 4. *ff. ad S. C. Trebell.*

[n] *L. nam magiſtratus.* 4. *ff. de recept. arbitr. l. judicium.* 52. *de judic. Dec. ad c.* 1. *de conſtit. n.* 15. *Bald. ad c.* 1. *n.* 7. *qui ſucceſſ. dar. tenean. gl. ad c. ult. in fin. de reſcript. in 6.*

IX. Hi vero Juriſconſulti Anglicani fuerunt juris Civilis peritiſſimi, & ab eodem lucis & ornamenti plurimum

ad

ad jus Anglicanum illuſtrandum acceperunt. Erat enim *Bractonus* [o] juris *Cæſarei* Profeſſor Oxonij, & *Brittonus* [p] juris utriuſque Doctor, libroſque incipiunt *Glanvilla* [q] & *Bractonus* verbis & methodo *Juſtiniani* in Inſtitutionibus, iidemque omnes per Tractatus ſuos ad decidendas controverſias graviſſimas, non ſolum in privatis Cauſis, ſed & de publicâ Regni adminiſtratione juris Civilis teſtimonia & Authoritatem ſæpe adhibent; & a Rege *Stephano* per ducentos circiter annos uſque ad *Edwardum III.* tantum erat legum Romanarum apud nos ſtudium, non in Academiis ſolum ſed & in foro, ut in relationibus & Judiciis Cauſarum, & in poſtulationibus Advocatorum frequentiſſimæ adhuc reperiantur juris Civilis Allegationes, quod *Seldenus* multis teſtimoniis ad *Fletam* [r] comprobavit; tantuſque juris Civilis Profeſſoribus honor iis ſæculis delatus eſt, ut ſub *Henrico II.* plures numerentur iſtius juris periti, iidemque Clerici, *Simo de Pateſhull Decanus* Eccleſiæ *D. Pauli* Londinenſis, *Philippus Lovell*, *Johannes Manſell* aliique plures, qui ad Juſtitiariorum Munera in Curiis Regiis [s] admiſſi ſunt.

X. Judicia apud Anglos, in Curiis quæ non ex mero jure Anglicano, ſed ex

[o] *Bale. ſcriptor. Britan. cent. 3. Coke. lib. 8. Relat. in præfat.*

[p] *Bale. Cent. 4. v. Joann. Beckton. Cowell. Interp. v. Britton.*

[q] *Glanvil. de legib. Angl. in princ. Bale. d. Cent. 3. Coke lib. 1. Relat. in præfat.*

[r] *Selden. diſſert. ad Flet. cap. 3. & 8.*

[s] *Coke. d. lib. 8. in præfat. Spelm. in gloſſar. v. Juſtitiarij.*

ex æquo & bono exercentur, cum jure Civili Romanorum plurimum conveniunt, quarum ſuprema Cancellaria prima eſt. In Cancellariâ Actiones per Petitionem ſeu Billam proponuntur, teſtes ſecretò examinantur, Acta & Decreta Sermone Anglico aut Latino, non Normannico ſcribuntur; nihil ibi geritur per Duodecim viros, ſed ſententiæ omnes per Cancellarium proferuntur. Cancellarij autem ſerè omnes, a Conqueſtoris ſæculo præcipuè, poſt *Thomam Becketum* Cancellarium ab *Henrico II.* conſtitutum, fuerunt Epiſcopi aut Clerici, plerumque legum Romanarum periti [t] uſque ad *Henricum VIII.* quo *D. Richius* [u] primus juris Municipalis Apprenticius Cancellarij Munus obtinuit; poſt quem etiam aliquos Epiſcopos juris Romani peritos, ſed pleroſque juris Municipalis conſultos, Reges noſtri ad hoc Munus admoverunt.

[t] *Spelman. in gloſſar. v. Cancellar.*

[u] *Brook. 36. H. 8. novell. Caſes. §. 293.*

XI. In hac etiam Curiâ Aſſeſſores ſeu Magiſtri plerumque fuerunt juris Civilis Doctores, & Clericos hujus Curiæ antiquitus habuiſſe eximiam juris Civilis ſcientiam, clariſſimum eſt ex unico libro Regiſtri Brevium Originalium, qui liber vere dicitur fundamentum [x] legum Angliæ & Regiſtrum [y] Cancellariæ, par illi libro Actionum,

[x] *Coke. d. lib. 8. Relat. in præfat.*

[y] *13 Edw. 1. c. 24. Cowell. Interpret. v. Regiſtrum.*

Actionum, quem *Cneius Flavius* Populo Romano [z] exhibuit, qui in muneris Compensationem, eum ex liberto Tribunum Plebis & Senatorem creavit.

[z] *L. 2. §. postea. ff. de orig. jur.*

Brevia autem & Rescripta in Registro magna cum brevitate, acumine, & judicio fuisse conscripta a viris peritis legum Romanarum, legentibus satis constat, idque mihi sæpiùs observavit & retulit *Gulielmus Noyæus* nuper apud Nos procurator Regius, & celeberrimus suo sæculo juris Anglicani professor, eademque Brevia habemus in Registro disertè & acutè composita a clericis hujus Curiæ, quibus hoc Munus a Statuto [a] demandatum est, iidemque cum essent juris Civilis periti & in Sacris constituti, atque ita ex jure Canonico uxores ducere non possent, iis ex posteriore lege latâ indultum est [b], ut post uxores ductas possint munera sua exercere, & studiorum suorum præmiis frui. In Curia etiam libellorum supplicum Custodes privati sigilli ferè omnes fuerunt antiquitus Episcopi Prælative, in legibus Romanis vel utroque jure versati, Magistri libellorum supplicum plerumque juris Civilis Professores, quibus ex jurisdictione ejus Curiæ potestas judicandi ex æquo & bono demandata est. Ad omnes enim Curias in quibus non merum

[a] *13. Edw. 1. Stat. Westminst. 2. c. 24. Bract. de legib. Angl. lib. 5. cap. 17. Coke. p. 1. Instit. sect. 101. lib. 2.*

[b] *Statut. 14. H. 8. cap. 8.*

rum & Conſuetudinarium jus, ſed æquitas ſpectanda eſt, nullius gentis leges tam accommodatæ ſunt, quam jus Civile Romanorum, quod ampliſſimas continet Regulas de Contractibus, Teſtamentis, Delictis, Judiciis & omnibus humanis Actionibus ut ſupra dictum [c] eſt.

[c] *Lib.* 1. *cap.* 2.

XII. Denique ut me contraham, ſumma ſemper fuit benignitas Regum noſtrorum in Epiſcopos, clericos, & juris Romani Profeſſores, quos ad ſumma Reip. munera, & ad omnia publica negotia gerenda præ reliquis omnibus plerumque adhibuerunt, quod ex hiſtoriæ gentis noſtræ ſcriptoribus conſtat, & in Regno *Edwardi III.* clariſſimum eſt, a quo munera Cancellarij, Theſaurarij, Cuſtodis Privati ſigilli, Rotulorum, Guardarobæ, Cancellarij, & Camerarij Scaccarij, aliaque ferè omnia publica munera iis [d] commiſſa ſunt. Sed redeundum eſt ad Inſtitutum meum, & recenſendæ ſunt eæ Curiæ, in quibus ex Conſuetudine Angliæ Judicia exercentur ex ſolo jure Civili, quæ ſunt ſub tribus Capitibus. 1. Curia Militaris ſub Coneſtabili & Mareſcallo Angliæ, 2. Curia Admiralli. 3. Curiæ omnes Eccleſiaſticæ ſub Archiepiſcopis, Epiſcopis & Archidiaconis, quæ omnes Profeſſoribus

[d] *Stow in Edw.* 3. *c.* 420.

ribus juris Civilis hactenus permiæſſ fuerunt.

XIII. In Curia Militari Judices ſunt Coneſtabilis & Mareſcallus Angliæ, qui pari poteſtate in Cauſis pronunciant, executione Mandatorum ejus Curiæ ſoli Mareſcallo [e] demandata. Hæc officia non conſtat apud Nos fuiſſe inducta ſub Regibus Anglo-Saxonicis, ſed citra Normannorum tempora ad Exemplum Gallorum, qui Romanos imitati antiquitus habuerunt Coneſtabiles & Mareſcallos a *Caroli magni* ætate, Magiſtris Equitum & Tribunis Celerum apud Romanos valde ſimiles, ut Scriptores Gallici [f] teſtantur.

[e] *Coke. p. 4. Inſtit. c. 17.*

[f] *Lupan. de Magiſtrat. Franc. cap. Mareſcallus. Tilius. lib. 2. cap. de Coneſtab. & Mareſcall. Tiraquell. de Nobilit. cap. 8. n. 17.*

XIV. Summa autem horum Munerum ſemper apud Nos fuit dignitas, nam Coneſtabiles Angliæ plerumque conſtituti ſunt [g] filij, fratres, aut avunculi Regum noſtrorum, aliive ex primis Proceribus, idemque Munus ad Staffordos, duces Buckinghamiæ jure hæreditario delatum, in *Edwardo* Duce Buckinghamiæ ſub *Henrico VIII.* defecit, tantaque fuit Conſtabulariorum poteſtas, ut regibus noſtris ſuſpecta eſſe cæperit, & *Finexius* Juſtitiarius interrogatus [h] ab *Henrico VIII.* quanta eſſet Conſtabularij poteſtas, reſponſum declinavit, aſſerens hanc quæſtionem

[g] *Coke. p. 4. Inſtit. cap. 17.*

[h] *Kelw. Report. Ter. Mich. 6. H. 8. f. 171.*

nem ad Leges Armorum, non ad jus Anglicanum pertinere. Et deinceps hoc officium raro & pro tempore tantum a Regibus noſtris conceſſum eſt. Multique pariter Mareſcalli Angliæ viri primarij antiquitus [i] enumerantur, ſed *Thomas Moubraius* Dux Norfolciæ ſub nomine Comitis Mareſcalli Angliæ primus [k] hoc Munus a *Ricardo II.* conſecutus eſt, idemque officium nuper geſſit nobiliſſimus *Thomas Howardus* Arundeliæ & Surriæ Comes, ex antiqua *Mowbraiorum* familiâ Comitum Angliæ primus, vir Natalibus & virtutibus clariſſimus, Moribuſque priſcis [l] antiquos Angliæ proceres repreſentans, ab omnibus juris Romani profeſſoribus pro ſuâ in eam ſcientiam benignitate ſemper commemorandus, eidemque nuperrime Patavij mortuo, *Henricus Howardus Mowbraius* Baronum Angliæ primus, non familiæ tantum & honorum paternorum, ſed & virtutum Paternarum verus hæres in eo Munere ſucceſſit.

[i] *Coke. d. c. 17.*

[k] *Coke. 1. p. Inſtit. lib. 2. cap. 8. ſect. 153.*

[l] *Henr. Wooton. in plauſ. & rot. ad Reg. Carol. reduc.*

XV. Cognoſcunt Coneſtabilis & Mareſcallus in Curia Militari de criminibus perpetratis extra Regnum Angliæ, de contractibus factis apud exteros, & de Rebus quæ ad Bellum & Arma ſpectant, ſive in Regno Angliæ ſive apud exteros.

XVI.

XVI. Si Anglus Anglum accuſet de Crimine læſæ Majeſtatis Commiſſo extra Angliam, agit [m] coram Coneſtabili & Mareſcallo, & probatio fit per Teſtes, vel ex antiquo hujus Curiæ more per Duellum. Si ſubditus Regis noſtri occidat alium Regis Subditum in Scotiâ, vel alibi apud exteros, de hoc non poteſt agi in curiis juris Anglicani, ſed coram [n] Conſtabili & Mareſcallo, nec de iis etiam in Parlamento [o] agi poteſt. Ideo cum *Franciſcus Dracus* in re Navali apud Nos celeberrimus, capite multaſſet *Douriſhium* in America anno XXV. *D. Elizabethæ*, ejuſque cædis vindictam *Douriſhij* frater & hæres a Reginâ peteret, Judices Regij de hac re conſulti reſponderunt, de hoc crimine poſſe agi ſolum coram Coneſtabili [p] & Mareſcallo, & Reginâ ex gravibus cauſis Coneſtabilem conſtituere recuſante, Accuſatio evanuit. Et cum nuper *Willielmus Holmeſius* Anglus gladio occidiſſet *Willielmum Wiſeum* Anglum in inſula Terræ novæ in America ann. MDCXXXII. annoque ſequenti vidua *Willielmi Wiſei* a Sereniſſimo Rege *Carolo* ad accuſationem de mariti cæde admitti peteret, nobiliſſimus Comes Lynſeius pro ea cauſâ ſola Coneſtabilis Angliæ conſtitutus, & Comes Arundeliæ,

[m] *Coke. 1. p. Inſt. lib. 2. cap. 3. ſect. 102. 37. H. 6. f. 3.*

[n] *Rot. Parlam. 3. H. 6. membr. 38. Stamf. pl. Coron. f. 65. Coke. d. ſect. 102. & p. 4. Inſtit. c. 17. & p. 2. Inſtit. ad Magn. Char. c. 29.*

[o] *Statut. 1. H. 4. c. 14.*

[p] *Coke, d. lib. 2. cap. 3. ſect. 102.*

Anno. Regis Caroli. VIII.

rundeliæ Comes Mareſcallus Angliæ, condemnarunt Sententiâ, in Curia Militari publice latâ *Holmeſium*, menſe Aprilis anno MDCXXXIII. ad pœnam capitalem, quam ſubiiſſet, ſi Rex eidem criminis abolitionem ex gratiâ non indulſiſſet. Si Anglus in Gallia læthale vulnus inferat Anglo, ex quo in Angliam rediens, moriatur; contra eum non ex jure Anglicano [r] ſed tantum in Curia Militari agi poteſt. Et licet aliqua Statuta recentiora cognitionem criminum læſæ Majeſtatis in aliquibus Cauſis tribuant Judicibus Bancii Regij, aut Commiſſariis Regiis, per ea tamen Juriſdictio Coneſtabilis & Mareſcalli tolli non [t] intelligitur.

[r] *Coke. d. ſect.* 102. *& p.* 1. *Inſtit. lib.* 3. *c.* 13. *ſect.* 745.

[t] *Statut.* 35. *H.* 8. *c.* 2. 5. *Edw.* 6. *c.* 11.

XVII. Cognitio Contractuum in Regionibus exteris initorum ad hanc etiam Curiam ſpectat. Ita *Pountney* ſub *Henrico IV.* egit contra *Borneium* Militem pro MXX. libris anglicis ei mutùo datis *Burdegalæ* in Vaſconia, coram Coneſtabili & Mareſcallo ex ea ſtipulatione debitis, quod libri juris Anglicani [u] teſtantur. In Scriniis vero publicis Regis noſtri in Turri Londinenſi, frequentiſſima ſunt exempla rerum in hac Curia judicatarum, de omnibus generibus Contractuum Civilium in Regionibus exteris celebratorum,

[u] *Ter. Mich.* 13. *H.* 4. *Dalt.* 10. *f.* 5.

torum, præſertim ſub *Edwardo III, Richardo II, Henricis IV, V, VI.* dum Reges noſtri Normanniâ, Aquitaniâ, Vaſconiâ, Andegaviâ alijſque ampliſſimis Provinciis in Galliâ potiebantur, quæ in hoc tantum foro dijudicabantur, eademque a Juriſconſultis noſtris [x] enumerantur. Et generaliter apud nos receptum videtur, cognitionem [y] contractuum in Regnis exteris initorum ad hoc Forum, contractuum vero infra Dominia Angliæ celebratorum ad juris Anglicani Tribunalia pertinere.

XVIII. Sed horum contractuum cognitio ad forum juris Anglicani poſtea deducta fuit ex fictione, declarando hos contractus in aliqua parte Angliæ initos fuiſſe, nam apud nos jam receptum eſſe videtur, ſi Anglus alterius Angli bona in Regionibus exteris abſtulerit, vel Anglus cum Anglo contractum aliquem inierit, poſſe de his agi in foro juris Anglicani [z] ſupponendo res fuiſſe ablatas aut contractus initos in aliquo loco hujus Regni. Eodem planè modo quo Teſtamenta Civium Romanorum ab hoſtibus captorum per fictionem poſtliminij & fictionem legis *Corneliæ* [a] ſuſtinentur : cum enim Civis Romanus factus hoſtium ſervus libertatem & omnia

[x] *Coke. p. 1. Inſtit. lib. 3. cap. 13. ſect. 745. & p. 4. Inſtit. c. 17. Selden. ad Forteſc. cap. 32.*

[y] *Ter. Mich. 13. H. 4. Dalt. 10. Forteſc. de leg. Angl. cap. 32.*

[z] *Regiſt. 129. Coke. 4. p. Inſtit. f. 40. 48. Ed. 3. f. 3. Brook. tit. faits. 95. & novell Caſes. 366. Coke. p. 1. Inſtit. f. 261.*

[a] *L. hoſtes. ff. de capt. §. ſi ab hoſtibus. inſtit. quib. mod. jus. patr. poteſt. l. apud hoſtes. C. de ſuis & legit. Dd. in d. §. ſi ab. hoſtibus. Franc. de Amay. obſer.*

omnia jura Civis Romani amittat, atque ita Teſtamentum prius factum irritum fiat, ſi poſtea ab hoſtibus revertatur, teſtamentum valet per fictionem poſtliminij, per quam fingitur nunquam fuiſſe ab hoſtibus captus, ſed in Civitate ſemper manſiſſe, ſi vero apud hoſtes mortuus eſt, per fictionem legis *Corneliæ* fingitur mortuus antequam caperetur, & Civis Romanus deceſſiſſe: cum hoc tamen diſcrimine, quod leges Romanæ has fictiones ad ſuſtinenda Civium teſtamenta induxerint, & non ex ſolo Juriſconſultorum uſu ortæ fuerint.

XIX. De controverſiis omnibus quæ de Bello & Armis agitantur jure ordinario ſoli cognoſcunt [b] Coneſtabilis & Mareſcallus. Si exterus in Angliam veniens bellum moveat contra Regem noſtrum, non ex jure Anglicano [c] ſed tantum in Curiâ Militari accuſari & puniri poteſt; & ob eam cauſam appellantur Cuſtodes communis pacis Regni, cujus cura in rebus Belli & Armorum iis demandata eſt.

[b] *Statut. R. 2. c. 2.*

[c] *Finch. in notechn. lib. 4. cap. 1.*

XX. Cum etiam Nobilium apud nos duo tantum ſint gradus [d], majorum ſcilicet, ut ſunt Duces, Marchiones, Comites, Vice-Comites, & Barones, minorum, ut ſunt milites & quos generoſos dicimus; hi omnes

[d] *Smith. lib. 1. de Repub. Anglor. cap. 17. & 18.*

ſecernuntur a Plebeis per Arma & Inſignia, de quibus controverſiarum omnium cognitio ad curiam militarem pertinet. Et graviſſimæ ſæpiùs in hac curia intentatæ ſunt lites de Armorum jure, cum duæ familiæ eadem Arma & Inſignia vendicarent, & altera alterutram ab eorum jure excluderet, quales fuerunt illæ cauſæ Armorum agitatæ inter *D. Reginaldum Greium* [l] de *Ruthin* & *D. Edwardum Haſtingum*, inter *D. Richardum Scropum* [m] & *D. Groſvenerum* inter *Thomam Bawdium* [n] & *Nicholaum Singletonum*, aliæque plurimæ, quæ poſt acerrimam contentionem, aliquando Sententia judicum aliquando Duello finitæ ſunt; nam quotieſcunque eadem Arma & Inſignia aſſumunt duo pluresve, & cum quis contendit alium non habere jus Arma geſtandi, nec eſſe Nobilem aut Generoſum, alterve ſe injuriâ affectum dicat, quod arguatur non eſſe Nobilis aut Generoſus, nec habere jus Armorum, hæc omnia in hujus Curiæ cognitione verſantur.

[l] 2. H 5. *p.* 3. *m.* 15. 14. *R.* 2. *p.* 1. *m.* 47.

[m] 14. *R.* 2. *p.* 1. *m.* 2.

[n] 17. *R.* 2. *p.* 1. *m.* 12.

XXI. Hujuſque Curiæ dignitatem auget, quod Fæciales hujus Curiæ ſunt Miniſtri [e], nempe *Garterius* Rex Armorum Anglicorum, qui ſolennitatibus auguſti Ordinis Periſcelidis inſervit, *Clarencius* Rex Armorum partium

[e] *Spelman. in gloſſar. v. Heraldus. Coke. p.* 4. *Inſtit. c.* 17.

um Angliæ auſtralium, *Norroyus* Rex Armorum partium Borealium, & ſub iis ſex alij inferiores quos *Heraldos dicimus*, quorum omnium præcipua munera ſunt, eſſe Nuncios Belli Paciſve, ſervare gradus, genealogias, & Arma Familiarum, diſponere ſolennia Coronationum Regum noſtrorum & Duellorum coram Coneſtabili & Mareſcallo, ducere funera nobilium & generoſorum ubi funerum ſolennia adhibentur, præter alia quæ eorum officio incumbunt : iidemque omnes in unum Collegium aſcripti, multiſque privilegiis a Regibus noſtris donati, ſub poteſtate & Juriſdictione Coneſtabilis & Comitis Mareſcalli munera ſua exercent.

XXII. Juris vero Civilis Romanorum uſum & authoritatem in hac Curiâ, Omnes Juris Municipalis conſulti apud nos [f] agnoſcunt, unde appellant Jus Civile in hac Curia Legem Regni Legem Regis, Legem Terræ [g], & contentur cauſas ex hoc Jure & Conſuetudinibus Armorum & non ex Jure Municipali Anglorum eſſe dijudicandas, & ex ea ratione condemnati in hoc Foro ex delicto ad pœnam Ca-

[f] *Forteſc. de legib. Angl. cap.* 32. *Finch. in nomotechn. lib.* 4. *cap.* 1. *Coke. p.* 1. *Inſtit. c.* 1. *ſect.* 3. *& p.* 4. *Inſtit. c.* 74.

[g] *Ter. Mich.* 37. *H* 6. *f.* 3. *Mich.* 6. *H.* 8. *Ter. Paſ.* 37. *H.* 6. *Treſpas.* 8. *f.* 21. *Kelw. Ter. f.* 171. *Coke. p.* 1. *Inſtit. lib.* 1. *c.* 1. *ſect.* 3. *& p.* 4. *Inſtit. c.* 74.

pitalem, prædia & jus ſanguinis non [h] amittunt. Inde etiam Coneſtabili & Mareſcallo rerum publicarum Cura impeditis, aliquoties Legum Doctor aliuſve Legum Cæſarearum peritus pro vitâ ſuâ ad procedendum in omnibus ejus curiæ cauſis conſtitutus [i] eſt, & ſub *Edwardo IV.* ejuſdem juris peritus promotor Cauſarum Regiarum [k] in ea Curia datus eſt, quod etiam munus ſereniſſimus Rex *Carolus* anno ſeptimo-----Regni ſui mihi per literas ſuas Patentes ſub magno Sigillo Angliæ conceſſit. Ibi enim omnes cauſæ aguntur ad formam a jure Civili præſcriptam, per libellum ſeu Petitionem cauſæ proponuntur, Teſtes ſecretò examinantur, Exceptiones, Replicationes, aliique cauſarum termini ſecundum jus Civile proponuntur & obſervantur, Sententiæ ex Scriptis pronunciantur, Appellationeſque in ſcriptis interponuntur, & pro dignitate ejus Curiæ quotieſcunque proponitur exceptio declinatoria contra curiæ Juriſdictionem, ad Dominos conſilij Regij Secretioris defertur, appellationeſque a Sententiis definitivis ad Reges ipſos non ad Cancellarios ſæpiſſime interpoſitæ ſunt, qui plerumque ſummos Angliæ Proceres & aliquos juris Civilis Doctores Delegatos nominarunt.

[h] *Coke. p. 4. Inſtit. c. 17.*

[i] *Coke. d. c. 17. ex par. 2. paten. 23. H. 6. membr. 20. 23. Edw. 3. membr. 2.*

[k] *Paten. 8. Edw. 4. membr. 1. Coke. d. c. 17.*

Hæc

Hæc omnia conſtant ex actis publicis cauſarum ejus curiæ, quæ in Scriniis Regiis in Turri Londinenſi ſervantur, in quibus etiam doctiſſimæ juris Romani Allegationes ſæpè reperiuntur.

XXIII. Secundo in curia Admiralli jus dicit magnus Angliæ Admirallus, vel ejus locumtenens aliive ab eo delegati. Galli vero aſſerunt [1] hoc munus præfecti Maris & Admiralli apud eos cæpiſſe, & ab iis ad alios Populos manaſſe, neque conſtat, apud nos fuiſſe Admirallos ſub Imperio conqueſtoris, aliorumque Regum ſubſequentium, ſed circa *Edwardi I.* tempora fuiſſe primo conſtitutos. Ab eo vero tempore Reges noſtri Admirallos [m] nominarunt plerumque maximos Angliæ Proceres, cum in Regno, Oceano fere concluſo, neceſſarium ſit magnam eſſe ejus Poteſtatem, cui Maris & littorum cuſtodia demandata eſt. Siquidem de criminibus omnibus ſuper Mare commiſſis, & de cauſis omnibus Civilibus ſuper Mare & ad Res Marinas ſpectantibus [n] cognoſcit, cum Mare ſit extra imperium juris Anglicani & ſub poteſtate Admiralli, ut juris Municipalis noſtri Profeſſores [o] agnoſcunt.

XXIV. Jus autem dicit Admiral-

[1] *Forcat. de Gall. Imper. & philoſoph. lib. 2.*

[m] *Coke. p. 1. Inſtit. lib. 3. c. 13. ſect. 439. Selden. ad Forteſc. c. 32. Cowell. Interp. v. Admirall. Statut. 13. R. 2. c. 1. 28. H. 8. c. 15. 2. H. 4. c. 11.*

[n] *Forteſc. de legib. Angl. cap. 32. Finch. nomotechn. lib. 1. c. 2.*

[o] *Coke. p. 1. Inſtit. lib. 3. cap. 7. ſect. 439. & lib. 3. c. 13. ſect. 745.*

lus ex jure Civili [p] Romanorum & ejus curiæ consuetudinibus; jus enim Civile tantum valere in hac curiâ seclusojure Municipali Jurisconsulti nostrates [q] consentiunt. Ideo ex Sententia Capitali in hac curia lata ex homicidio, latrocinio, piratiâ, aliisque criminibus (Majestatis excepto) reus prædia & jus sanguinis [r] non amittit sicut in jure Anglicano, quia ex jure Civili condemnatus est. Et quia criminum cognitio in ea curiâ ex jure Civili perniciosa tandem visa fuit, quia eo jure rei non aliter condemnantur, quam ex propria confessione, vel Testibus de visu deponentibus, qui de rebus super Mari gestis difficultèr plerumque haberi possunt, atque ita gravissimorum criminum rei sæpius impunè evaserunt, ideo sub *Henrico VIII.* lege lata [s] abrogatum est in eo articulo jus Civile, & sancitum ut deinceps quæstiones facti in causis criminalibus per Duodecim viros secundum juris Anglicani formam dijudicarentur.

[p] *Statut. 8. Eliz. c. 5.*

[q] *Fortesc. de leg. Angl. c. 32. Finch. nomotechn. lib. 4. c. 2. Coke. p. 3. Instit. c. 22. & p. 1. Instit. lib. 1. c. 1. sect. 3. & p. 2. Instit. ad magn. char. c. 29.*

[r] *Coke. p. 1. Instit. lib. 3. c. 13. sect. 745.*

[s] *Statut. 28. H. 8. c. 15.*

XXV. Juri etiam Civili in foro Admiralli accedunt leges Oleroniæ a *Richardo I.* Rege nostro latæ in Insula Oleronia, quæ tum erat sub ditione Regum nostrorum, ex quibus una cum jure Civili in hac curia [t] jus dicitur. Et

[t] *Coke. p. 1. Instit. lib. 1. c. 1. sect. 3. & lib. 3. c. 7. sect. 439.*

Et Conſtitutiones illæ de rebus Marinis quæ per varios Principes [u] Romæ, Piſis, Genuæ, Maſſiliæ, Barcinonæ Meſſinæ & alibi promulgatæ ſunt, & conſuetudines illæ quæ inter Acta publica ejus curiæ adhuc [x] habentur. Et ſub hac denique curia videtur recenſenda curia Mercatorum [y], in qua lites de contractibus Mercatorum ex æquo & bono ſecundum jus Civile Romanorum terminandæ ſunt.

[u] *Conſolato del. Mare.*

[x] *in libr. nigr. Admirall.*

[y] *Forteſc. de legib. Angl. c. 32. & Seld. in Not. ibid. Statut. 27. Edw. 3. c. 8.*

XXVI. Tertio in curiis Eccleſiaſticis jus dicunt Archiepiſcopi, Epiſcopi, Archidiaconi, vel *Vicarij* generales, Commiſſarij, aut Officiales ab iis conſtituti, quorum poteſtas diſtincta cæpit a Conqueſtore, qui Forum Epiſcopale a ſeculari diſtinxit, ut ſupra dictum eſt. His vero ex benignitate Regum noſtrorum & conſuetudine Angliæ, cognitio multarum cauſarum criminalium & Civilium conceſſa eſt. Cognoſcunt enim de Blaſphemiâ, Apoſtaſiâ, Hæreſi, Schiſmate, Simoniâ, Inceſtu, Adulterio, Stupro, Fornicatione, Caſtitate attentatâ, ordinibus Sacris, Inſtitutionibus ad Beneficia Eccleſiaſtica, eorumve deſtitutionibus, Officiorum divinorum Celebratione, Matrimonio, Divortio, jactitatione Matrimonij, Decimis, Oblationibus, Mortuariis, reparatione Eccleſiarum,

Dilapidatione domorum Clericorum; Penſionibus, Procurationibus, Teſtamentis, Codicillis, legatis, Succeſſione in bona inteſtatorum per Adminiſtrationes, aliiſque quæ à Juriſconſultis noſtratibus [z] exactè recenſentur. De his omnibus in hoc foro jus dicitur ex jure Civili, cui porro acceſſit jus Canonicum cum conſtitutionibus Provincialibus Cantuarienſis Provinciæ, & Legatorum Romanorum ad Reges noſtros miſſorum: Ex quibus omnibus conſtituitur Lex quam noſtrates appellant Eccleſiaſticam, ex qua has cauſas eſſe judicandas [a] agnoſcunt.

[z] *Coke. p. 5. Relat. in Cawdryes Caſe. Cofens in apolog. pro Cur. eccleſ.*

[a] *Coke. p. 1. Inſtit. lib. 2. cap. 6. ſect. 135. & lib. 3. ſect. 648. Coke. lib. 5. Relat. in Cawdryes caſe.*

XXVII. De jure Civili nulla eſt controverſia, nam omnium conſenſu receptum eſt, & in hoc foro [b] Lex Terræ appellatur. De jure Canonico ab *Henrici VIII.* Regno Angli hæſitarunt. Ante eam Ætatem tanta erat apud nos potentia Epiſcoporum & Prælatorum, tantaque erat reverentia Regum noſtrorum erga Sedem Romanam, ut maxima pars Epiſtolarum Decretalium in libris juris Canonici ad Anglos [c] miſſa ſit. Poſt ejeratam vero Romani Pontificis poteſtatem ab *Henrico VIII.* deliberatum eſt in Comitiis Parlamentariis de abrogando jure Canonico, & novo jure Eccleſiaſtico condendo, eaque cura demandata

[b] *Coke. p. 1. Inſtit. c. 5. ſect. 3.*

[c] *Cujac. ad c. de illis. 6. de deſp. impub. Gentil. lib. 1. de Nupt. c. 19.*

mandata eſt [d] triginta duobus viris ſummæ dignitatis, Theologiæ juriſque Civilis & Municipalis peritiſſimis, qui vel ſentientes ſe huic oneri impares (neque enim eſt paucorum hominum vel unius ſæculi) vel ex aliis cauſis, novi tantum juris delineationem [e] fecerunt quæ non placuit, ſed eadem lege lata confirmatum eſt [f] jus Canonicum, exceptis iis Articulis, in quibus eſt ſacris literis, Regiæ Prærogativæ, Juri, Moribus aut Statutis Angliæ contrarium, eodemque jure Canonico adhuc utimur, ſicut & in aliis Principum Proteſtantium Dominiis etiamnum manet ut ſupra dictum [g] eſt.

[d] *Statut.* 25. *H.* 8. *c.* 19.

[e] *Reformat. leg. Angl. ſub. Henr.* 8. *&. Edw.* 6.

[f] *Statut.* 25. *H.* 8. *c.* 19. *Coke.* 4. *p. Inſtit. c.* 74.

[g] *Lib.* 1. *cap.* 7.

XXVIII. Poſt jus Canonicum ſunt conſtitutiones Archiepiſcoporum Cantuarienſium in conciliis Provincialibus editæ, è quibus eas quæ a *Stephano Langtono* Archiepiſcopo ad *Henricum* Chicheley ſunt latæ, eruditis commentariis [h] illuſtravit *Gulielmus Lyndewodus* legum Doctor, Officialis curiæ Cantuarienſis conſtitutus a *Chichleio* Archiepiſcopo (qui etiam legum fuit [i] peritiſſimus) & ſingulariter eſt commemorandus, cum ſit primarius inter paucos Anglos qui juris Romani Scientiam in Scriptis prodiderunt. Ille vero cum eſſet Officialis Cantuarienſis

[h] *Lyndew. in c. ad hæc. de pæn.*

[i] *Lyndew. ad Conſtituit. Provinc. in præfat.*

a Rege *Henrico V.* legatus missus est [k] ad Leges Hispaniæ & Lusitaniæ; quibus legationibus defunctus, post *Henrici* Regis mortem rediit ad Munus Officialis, & deinceps custos Privati sigilli Regij [l] & Episcopus Menevensis factus est. Et post eas sunt constitutiones legatinæ, a legatis Pontificiis Othone primum [m], deinceps *Othobono* legato a latere a *Clemente IV.* in Angliam misso (cui etiam in cathedrâ Romanâ [n] succesſit) factæ, ad quas *Joannes* de Atho juris urriusque Doctor [o] glossas & commentarios addidit.

XXIX. Ex his omnibus jus dicitur in foro Eccleſiastico [p] ad juris Civilis & Canonici normam: actio per libellum proponitur, post litem contestatam Testes secretò examinantur, dantur Exceptiones & Replicationes, & obſervantur Termini causarum utroque jure præscripti, Sententiæque in Scriptis promulgantur, & a Sententiis appellatur ab Episcopo ad Archiepiscopum, ab Archidiacono ad Episcopum, vel omisso medio ad Archiepiscopum, ab eo vero cum olim appellaretur ad Pontificem Romanum usque ad *Henricum VIII.* post Pontificiam potestatem abrogatam, appellatum est ad Regem [q] in Cancellariâ, ubi Delegati

[k] *Lyndew. in d. præfat.*

[l] *Jo. Bale. ſcriptor. Britann. Cent. 7. v. Gul. Lyndewode.*

[m] *Lyndew. ad c. ad hæc. v. minimè admittatur. de pæn.*

[n] *Jo. de Atho. ad Conſtitut. Othob. Mandata Dei.*

[o] *Jo. de Atho. ibid.*

[p] *Smith. de Rep. Angl. lib. 3. cap. 11.*

[q] *Statut. 25. H. 8. c. 19.*

gati conſtituti, ex jure Civili & Canonico Sententias vel revocant vel confirmant, Sententiiſque ita latis ex jure Civili, acquieſcunt judices fori Municipalis iiſdemque fidem adhibent, & a ſe examinandas non eſſe [r] confitentur, niſi Prohibitioni Regiæ locum eſſe exiſtimaverint. Et poſt abrogatam Pontificis Romani authoritatem, pro conſervando apud nos juris Civilis ſtudio illud indultum eſt, ut legum Doctores [f] poſſent deinceps Juriſdictionem Eccleſiaſticam exercere licet non eſſent ſacris Ordinibus inſigniti & uxores duxiſſent, quod juris Canonici Inſtitutis repugnabat.

[r] *Coke. lib. 5. Relat. in Cawdryes. caſe. & Specotts caſe. 7. Relat. Kennes caſe. 8. Relat. Nedhams caſe.*

[f] *Statut. 37. H. 8. c. 17.*

XXX. Inter curias Angliæ in quibus jus dicitur ex legibus Romanis, non ſunt omittenda Privilegia Regum noſtrorum conceſſa utrique Academiæ, Oxonienſi & Cantabrigienſi, ex quibus Studioſi non ſunt in Jus vocandi ad Tribunalia Juris Municipalis, ſed coram Cancellario Academiæ ejuſve Commiſſario in Actionibus perſonalibus pro debitis, computis, & aliis quibuſcunque contractibus & injuriis, & pro Criminibus multis; (excepto homicidio & mutilatione membrorum) eorumque omnium cognitio conceditur Cancellario Academiæ Oxonienſis infra ejuſdem Academiæ Territoria

per

per *Richardum II.* Regem, [t] ſi alteruter litigantium ſit e numero Studioſorum, iiſve ullo modo inſerviens, eidemque Academiæ conceſſa fuerunt priora privilegia ex gratiâ Regum [u] *Joannis, Henrici III. Edwardi I. & III.* cum coercitione contumacium per Incarcerationem, Bannum & per cenſuras Excommunicationis & ſuſpenſionis, iis a Pontificibus Romanis, præſertim *Innocentio IV.* & Archiepiſcopis Cantuar. indultas. Paribuſque utitur privilegiis altera Academia Cantabrigienſis, licet Chartæ pleræque ex bello ſub *Henrico* III. & incendio injuriâ oppidanorum Cantabrigienſium ſub *Richardo* II. illato perierint. In his omnibus Cancellarius utriuſque Academiæ Cauſas dijudicat per jus Civile & Conſuetudines Academiæ, & in Statutis Academiæ Cantabrigienſis a *D. Elizabetha* conditis [x] ſpeciatim permiſſum eſt. Ideo in libellis, Productionibus Teſtium, Sententiis aliiſque omnibus Cauſarum Terminis, proceditur ſecundum juris Civilis formam, & a ſententiis per Cancellarios latis ad Regentes, & demum ad Regiam Majeſtatem appellatur.

[t] *Rotul. chart. an.* 14. *R.* 2. *membr.* 14. *in Turr. Lond.*

[u] *Archiv. Academ. Oxon.*

[x] *Ann.* 12. *Eliza.*

XXXI. Denique inter juris Civilis præconia non poſſum illud præterire, quod

quod poſtquam hoc jus a *Lothario* reſtitutum, ſub *Stephano* Rege noſtro in Anglia doceri cæperat, inſequentes Reges noſtri ejuſdem juris Profeſſores adhibuerunt in legationibus ad alios Principes, in omnibus contractibus, pactis, ſocietatibus, Fœderibus cum exteris Principibus, aliquando ſolos, quandoque Proceribus, Epiſcopis vel in alia Dignitate conſtitutis adjunctos, cum ſolenne ſit apud Principes exteros ejuſdem juris Profeſſoribus in his Cauſis uti, neque enim hæc idoneè tractari poſſunt ab aliis, quam peritis ejus juris quod Chriſtianis Principibus commune eſt, idque conſtat ex inſtrumentis harum pactionum & Fœderum [y] quæ in Scriniis Regiis ſervantur. Et hic mos valuit apud Principes noſtros uſque ad *D. Elizabetham*, quæ etiam hujus juris Profeſſoribus à Secretis, à Conſiliis, à Legationibus, aliiſque adminiſtrationibus publicis uſa eſt; verum in ejus declivi ætate, qui negotiis publicis admoti ſunt, conſultius ſibi exiſtimarunt (quod etiam ſub ſucceſſoribus inolevit) Amanuenſium potius, in tranſcribendis fœderum & pactionum Exemplaribus operam, quam juris Romani peritorum ſcientiam advocare; forſan enim inciderant in illam antiquam Cautelam

[y] *In Recept. Scaccar. & in Rotul. forinſec. Turr. Lond.*

de

de Teſtamentis [z], A Teſtamento Dolus malus & Juriſconſultus abeſto. Ita à publicis & à Privatis Negotiis undique excludimur.

[z] *Lud. Servin. playdoy. ſur le teſtam. du feu. Conte d. Laval. qu.* 5.

XXXII. Quin & imperiti ſcribæ & Tabelliones noſtri contendunt cum primis legum Profeſſoribus, ſcilicet *Certant cum Cygnis ululæ*, ut ex *Virgilio* [a] aliquando in publicis Academiæ noſtræ Oxonienſis Comitiis *Albericus Gentilis* [b] celeberrimus legum Profeſſor peroravit; & quod gravius eſt; Juriſconſulti noſtri Municipales nos inſectantur [c], quod peregrinas leges apud nos inutiles inveſtigemus, & quod Cives ſimus in aliena Repub. Hoſpites in noſtra, cum meminiſſe potuiſſent quid in eos pro nobis exteri retorſerint. Sed me reprimo, & contemptis tabellionibus, cum Juriſconſultis noſtris redibimus in gratiam, monendique erunt Adoleſcentes Academici ut relicto jure Civili Romanorum aliis gentibus, quæ illud ſatis colent, ad patrias leges ſe convertant, ex quibus Commoda & Honores Patriæ ſuæ poſſint conſequi; nam & aliquando obſervavit Deſiderius *Eraſmus* [d], apud nos aliam viam ad rem & gloriam parandam magis idoneam vix reperiri: quod & ante eum vir primarius ex Juriſconſultis

[a] *Virgil. Eclog.* 8.

[b] *Alber. Gentil. in crat. de Laudib. Acad. Peruſin. & Oxon. ann.* 1604.

[c] *Daviſ. in Relat. Hibern. in præfat.*

[d] *Eraſm. lib.* 10. *Epiſt.* 30. *Ulric. Hutten.*

ſultis noſtratibus [e] aſſeruerat. Mihi jam ſatis eſt indicaſſe, jus Civile apud Anglos aliquando in honore & pretio fuiſſe, & videtur Juriſconſultos Gallicos *Stephanum Forcatulum Renatumque Choppinum* rectè vaticinatos fuiſſe, nullum juris Civilis Romanorum uſum in Anglia aliquando futurum eſſe. Et hæc de Angliâ dicta ſint.

[e] *Forteſc. de legib. Angl. cap.* 54.

XXXIII. Progrediendum jam eſſet in Scotiam, in qua majores honores & ampliora præmia juris Civilis Profeſſoribus decernuntur. Sed quia Anglia & Hibernia iiſdem legibus utuntur, de Hibernia primo dicendum erit. De qua in ſequenti Capite.

JA. ARMACHAN.

CAPUT IX.

CAPUT IX.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Hiberniæ.

I. HIberniam fuisse sub Romanorum Imperio, aut Romanos fuisse eandem ingressos, nobis constare non [a] potest, tantum eam circumnavigatam fuisse à *Julio Agricola*, eumque invadendæ Insulæ occasionem quæsivisse *Cornelius Tacitus* [b] prodidit.

[a] *Camden. in Britann. cap. Hibernia.*

[b] *Tacit. in vit. Agricol.*

II. In Hiberniam autem plures populi commearunt, & in eâ cum Hibernis Sedes posuerunt [c]; Scoti vero eandem bello aggressi sunt, ut Insula amænâ & fecundâ fruerentur; deinde Britanni nostri sæpe Romanorum armis oppressi ad eos confugerunt, & Hispani ad evitandum Vandalorum furorem, aliique qui cum Hibernis unum populum constituentes unum Regem [d] rarò sortiti sunt, sed in quatuor Provincias divisi, ad Austrum Momoniam, ad Aquilonem Vltoniam, ad Orientem Lageniam, ad Occidentem Connaciam,

[c] *Bed. lib. 1. eccles. histor. Anglor. cap. 1.*

[d] *Polydor. histor. Anglic. lib. 13.*

Connaciam, totidem Regibus paruerunt, qui omnia jura Regalia exercebant, ut conſtat de Electione Epiſcopi Roſſenſis in Provincia Connaciæ ex Reſcripto *Innocentij* III, [e] ad Archiepiſcopos *Armachanum* & Caſſelenſem, ubi *Jac. Cujacius* reprehendit ſcriptores Hiſtoriæ Hibernicæ, qui ea Jura non videntur aſſequi.

[e] *c. cum olim. 7. de dol. & contumac. & ibi. Cujac.*

III. Quamvis vero *Edgarius* Anglorum Rex circa annum Salutis DCCCCLX. in diplomate ſuo enunciet, ſe maximam partem Hiberniæ [f] & Civitatem Dubliniam ſubjugaſſe, Reges tamen noſtri inſequentes eam non retinuerunt, neque Hiberni ſub dominatione Regum noſtrorum fuerunt, uſque ad *Henricum* II. qui accepta occaſione ex odio reliquorum Regulorum adverſus *Rodericum* Connaciæ Principem ob ejus tyrannidem, Hiberniam univerſam facile in ſuam poteſtatem redegit, ann. MCLXXI. *Henrici* & ejus poſterorum Imperio [g] ſe ſubmiſerunt, accedente *Hadriani* Romani Pontificis conſenſu, qui in Regis noſtri deſiderium valdè propenſus fuit; ut Hibernos à barbarie ſua ad Chriſtianos mores reduceret; Hibernorum enim ſumma ſemper fuit reverentia erga Romanam Sedem, quam etiam hodie profitentur.

[f] *Polydor. d. lib. 13. Camden. d. c. Hibernia.*

[g] *Rich. Staniburſt. lib. 3. de reb. Hibern.*

IV.

IV. *Henrico* ſucceſſit *Johannes* & poſteri, cum titulo ſolo Dominorum Hiberniæ, ſub quo tamen omnia munera Regalia exercuerunt, nam Duces & Marchiones crearunt, aliiſque omnibus Juribus Regalibus uti ſunt, quæ ſupremis Regibus competunt, & eandem habebant Regiam & ſupremam poteſtatem [h] in Hiberniâ quam habebant in Angliæ Regno, & ſub hoc titulo Reges noſtri potiti ſunt Hiberniâ uſque ad *Henricum* VIII. qui omnium ordinum conſenſu in publicis Hiberniæ Comitiis Rex Hiberniæ declaratus [i] eſt. Eundem tamen Regis Hiberniæ titulum *Paulus IV. Philippo & Mariæ* [k] conceſſit, ne titulo in Comitiis Parlamentariis Hiberniæ dato acquieviſſe, & Juri ſuo ceſſiſſe videretur; & forſan *Philippus & Maria* Titulum Regis Hiberniæ iis legitimo Jure prius delatum, iterum a Pontifice acceperunt, ut ad Sedem Romanam nuper poſtliminiò reverſi, obedientiæ ſuæ eidem teſtimonium relinquerent.

[h] *Statut. Hibern. 33. H. 8. cap. 1. Polydor. d. lib. 13. Stanihurſt. d. lib. 3.*

[i] *Statut. Hibern. d. c. 1. 33. H. 8. Coke. p. 4. Inſtitut.*

[k] *Lauren. Cherubin in Bullar. in Pio. 5. conſtit. 88. p. 2.*

V. Et licet multi tradiderint [l] Angliam & Hiberniam eſſe Feuda, à Pontificibus Romanis Regibus noſtris conceſſa, *Joannemque* Regem noſtrum ſe *Innocentio* III. Vaſallum conſtituiſſe pro Regnis Angliæ & Hiberniæ, hujus tamen Juris non aliud teſtimonium exhibuerunt

[l] *Choppin. lib. 2. de doman. Franc. c. 1. n. 11. Bodin. lib. 1. de Repub. c. 9.*

exhibuerunt quam Acta & Regiſtra Romanæ [m] Eccleſiæ, in quibus Miniſtri ejus Sedis Angliam & Hiberniam inter Feuda Pontificum inſcripſerunt, atque ita ipſi ſuæ Poteſtatis & Judices & Teſtes ſunt, & noſtrates hoc ſemper conſtanter [n] negarunt, neque potuit *Joannes* aut alius Regum noſtrorum, vel alienatione Regnorum, vel ſervitute impoſitâ Jus poſterorum [o] lædere, neque enim licet Principi ſubditos ſuos ad alterius Principis obſequium reducere, neque ſucceſſoribus ſuis damnum inferre, ſed iiſdem Jura omnia integra relinquere, quæ a deceſſoribus acceperat.

[m] *Bodin. d. cap. 9.*

[n] *Camden. d. c. Hibernia.*

[o] *Bald. in prælud. feudor. & in tit. de Pac. conſtant. v. ſucceſſorum. Chop. de doman. Franc. lib. 2. tit. 1. n. 2. Molin. in conſuet. Pariſ. l. 1. §. 3. gl. 4.*

VI. De legibus vero Hiberniæ ante dominationem *Henrici II.* Regis noſtri, non multa habemus teſtimonia, quia Reges eorum priores *non Coronæ impoſitæ ſolemnitate, non unctionis Sacramento, nec Jure hereditario vel alterius ſucceſſionis, ſed vi tantum & armis Inſulæ imperium obtinuiſſe, & ſuo more Regni gubernacula ſuſcepiſſe* aſſerit *Giraldus* [p] Cambrenſis. Conſuetudinum tamen Hiberniæ aliarumque legum ejuſdem, ſermone Hibernico conſcriptarum, plurima apud eos adhuc extare volumina, mihi retulit Reverendiſſimus *D. Uſſerius* Archiepiſcopus Armachanus, & totius Hiberniæ Primas,

[p] *Girald. Cambren. de reb. Hibern. c. 30. in append. ad Stanihurſt.*

mas, cujus eximia divini humanique Juris Omnis ſcientia, magnam Hibernicæ genti gloriam attulit.

VII. Poſt *Henricum II.* Hiberni Legibus & Conſuetudinibus Angliæ [q] paruerunt, iiſdemque ſe ſubmiſerunt; eoſdem habuerunt Judices, eadem Tribunalia, eadem Mandata ſeu Brevia Regia, idemque Jus Anglis & Hibernis dictum eſt: Et *Joannes Brittonus* [r] ſe librum ſuum de legibus Angliæ & Hiberniæ, juſſu Regis noſtri *Edwardi I.* compoſuiſſe aſſerit. Ita Legibus Anglicis uſi ſunt Hiberni ſub Regibus *Henrico II. Joanne, Henrico III. Edwardo I.* aliiſque ſuccedentibus, uſque ad *Henricum VII.* ſub quo cum orta eſſet Controverſia, an Statuta in Comitiis Parlamentariis Angliæ edita tenerent Hibernos, ubi expreſſe Hiberni non nominarentur, ad evitandum hunc ſcrupulum lata eſt Lex [s] in Comitiis Hiberniæ, quod Omnia Statuta in Angliâ prius edita valerent deinceps in Hibernia, & in Comitiis Hiberniæ confirmabuntur, quam legem *Poyningi* legem, a *D. Edwardo Poyningo* Prorege Hiberniæ, deinceps appellarunt.

VIII. Ita Conſuetudines, Leges, Statuta ab Anglis acceperunt Hiberni, & Judices porro Hibernici ſecundum rerum

[q] *Statut. Hibern. 1. Jac. c. 1. &. 21. Jac. Coke. p. 1. Inſtit. lib. 2. c. 11. ſect. 212. & p. 4. Inſtit. c. 76.*

[r] *Britton. de legib. Angl. in proleg.*

[s] *Statut. Hibern. ann. 10. H. 7. cap. 22. Coke. 4. p. Inſtit. c. 76. & 2. p. Inſtitut. lib. 2. c. 11. ſect. 212.*

rerum in Anglia Judicatarum Exempla, ſententias tulerunt, nam rerum in Hibernia per quadringentos annos Judicatarum relationes nullæ extant, ante [t] *Joannem Daviſium* procuratorem Regium ſub *D. Jacobo*, qui rerum ſui temporis in Hibernia Judicatarum relationes typis mandavit, ex quibus conſtat Hibernos ſe accommodare non ad Jura Anglicana tantum, ſed ad leges *Cæſareas* etiam & Jus [u] Canonicum, quatenus ea inter leges Anglicanas admittuntur.

[t] *Davyes. Relat. Hibern. caſe. de Commend.*

[u] *Davyes. in d. caſe. de Commend.*

IX. Denique quoad Jura Sacrorum & Divinorum in Hibernia, in Synodo [x] Caſſelenſi ſub *Henrico II.* ſancitum eſt, ut divina eodem modo celebrarentur in Hiberniâ ſicut in Eccleſiâ Anglicana, & deinceps, ut Epiſcopi [y] eligendi eſſent in Hibernia eodem modo qui in Anglia invaluerat, atque ita inter utramque gentem Juris omnis divini & humani Communio ſub uno Rege intercederet.

[x] *Girald. Cambren. lib. 2. cap. 34. Davyes. d. Caſe. de Commend.*

[y] *Coke. p. 4. Inſtit. c. 76.*

X. De ſingulis Cauſarum generibus in quibus Hiberni utuntur Jure Civili Romanorum, ſuperfluum eſt hic repetere ea quæ de Anglia ſupra dicta ſunt, cum eodem ſit ejus Authoritas apud utramque gentem. Illud ſolum non poſſum omittere quod plerique Scriptores tradunt, Hibernorum

rum ingenia valde propensa esse ad Jus Civile & Canonicum, nam *Polydorus* noster inter mores Hibernorum [z] refert, quod a pueris Grammaticæ & Juri, tam Pontificio quam Civili operam dant; & *Hannibal Rossellus* Monachus Calabriæ, apud suos percrebuisse dicit [a], Hibernos olim studio Juris Pontificij delectari solitos, & fuisse optimos Canonistas; & *Richardus Stonihurstus* [b] Hibernus, quod a primis annis Juris Civilis & Pontificij studio dediti sunt; Hiberniaque produxit celebrem Juris Civilis professorem Oxonij, qui summam ordinis Judiciorum composuit, eumque commemorant *Jo. Andreas* [c] inter Jurisconsultos Anglicos sub nomine *Gulielmi* de Droreda, alij nominant *Gulielmum Dorochium* [d], sed videtur potius nominandus *Gulielmus* de Drogheda [e] loco ubi natus est, qui sub *Edwardo III.* Jus Civile Oxonij legisse dicitur, eundemque Juris utriusque consultissimum *Joh. Lelandus* appellat. Hibernique non immeritò Marianum Scotum illustrem historicum vendicare cupiunt, cum ipse se Scotum Hibernensem [f] appellet, & universæ Britanniæ nostræ summo est Ornamento, qui & ab Anglis summè est celebrandus [g], quorum res gestas a *Bedæ*

[z] *Polydor. d. lib.* 13.

[a] *Rosel. in Trismegist. Pymandr. lib.* 5. *Coment.* 11. *dial.* 6. §. *d. Insulis Britann.*

[b] *Stanihurst. de reb. Hibern. lib.* 1.

[c] *Jo. Andr. in addit. ad Speculat. in proœm.*

[d] *Jo. Balt. de scriptor. Britann. Cent.* 6. *Jo. Pitsæ. de scriptor. Angl. ætat.* 14.

[e] *Jacob. Waræ. de scriptor. Hibern. lib.* 1.

[f] *Marian. Scot. ad ann.* 1028.

[g] *Nichol. Harpsfeld. histor. eccles. Anglic. sæcul.* 11. *cap.* 26.

de ſæculo ad ſua tempora diſertè & accuratè deſcripſit.

XI. Et hæc dicta ſint de Hibernia. Jam ad Scotos libenter propero, quia Scoti præ cæteris Britannis omnibus, Jus Civile Romanorum amplectuntur.

JA. ARMACHAN.

CAPUT X.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Scotiæ.

I. QUæ de Scotorum rebus ſcripta ſunt ante Romanorum tempora, ut de Britannis omnibus dixit [a] *Polybius*, fabularum ferè loco habenda ſunt, & ea quæ de hujus gentis origine in Britanniâ traduntur, ex conjecturis ſolis pendere doctiſſimus *Camdenus* [b] exiſtimavit, accutiſſimumque *Georgium Buchananum* hac in re expectationem omnium fefelliſſe.

II. In hanc Britanniæ partem è Scythia primo venerunt Picti [c] & in parte Britannis proximâ Sedes [d] poſuerunt,

[a] *Polyb. lib.* 3.

[b] *Camden. in Britann.* §. *Scoti.*

[c] *Bed. eccleſ. hiſtor. Angl. lib.* 1. *cap.* 1.

[d] *Jo. Major. de geſt. Scot. lib.* 1. *cap.* 11.

runt, & poſt eos Scoti ex Hiberniâ [e] huc advolarunt, partemque Inſulæ Septentrioni proximam tenuerunt; Scotos enim Hiberniam coluiſſe, & inde ad hanc Inſulæ partem veniſſe, omnium conſenſu [f] receptum eſt, unde Hiberni Scotorum nomine [g] ſæpe apud antiquos Scriptores appellati ſunt.

[e] *Polyd. hiſtor. Angl. lib. 3. Jo. Major. d. lib. 1. cap. 11. & 12.*

[f] *Camden. d. §. Scoti.*

[g] *Jacob. Uſſer. Archiepiſ. Armach. de Britann. eccleſ. primord. cap. 16. Jo. Caius de antiqu. Academ. Cantabr. p. 72.*

III. Venerunt autem Scoti in hujus Inſulæ partem Septentrionalem, circa annum Salutis CCCCXL. ſub *Theodoſio* & *Valentiniano* [h] inclinante jam Romano Imperio, quam Albaniam primò appellarunt, & amicitiâ cum Pictis, ex connubiis & fœderibus contractâ, quod eſſent Septentrionales magiſque robuſti & bello aſſueti, Britannos in Auſtrali Inſulæ parte molliores, primo latrociniis, deinde bello aggrediuntur, eoſdemque Saxonum auxilia implorare coegerunt; qui poſt bella diuturna cum Pictis Scotiſque, eos infra partes Inſulæ Septentrionales coegerunt, donec tandem Saxones, Britannos ipſos ſub ſua Dominatione redegiſſent. Interea vero Scoti Pictique mutuis diſſidiis provocati inter ſe bella exercuerunt, uſque ad *Kennethum*

[h] *Polydor. lib. 3. Camden. d. §. Scoti.*

thum II. Scotorum Regem, qui universam Pictorum [i] gentem delevit circa annum DCCCXL. postquam Picti per septingentos quinquaginta annos in Britanniâ fuissent, & ex eo tempore Scoti totam eam Britanniæ partem tenuerunt, quæ Scotia deinde dicta est.

[i] *Polyd. lib. 4. Hector. Boeth. histor. Scot. lib. 10.*

IV. Monarchiam autem Scotorum fuisse antiquissimam Scoti omnes asserunt, rerumque Scoticarum Scriptores tradunt, se habuisse Reges suos ex gente sua supra mille octingentos [k] annos, quod nulli genti ab orbe condito adhuc contigit, seque Imperatoribus Romanis [l] aut aliis Principibus exteris nunquam paruisse, & recentiores Jurisconsulti Reges Scotorum non esse sub potestate Romanorum Imperatorum [m] testantur.

[k] *Hect. Boeth. histor. Scotor. lib. 1. Alex. Leo. in præfat. ad Hect. Boeth. Jo. Major. de gest. Scot. lib. 1. cap. 7.*

[l] *Jo. Major. de gest. Scot. lib. de regn. Scotor. l. c. 14. Thom. Dempster. in appar. ad histor. cap. 17.* [m] *Minther. in Parthen. litigios. lib. 1. c. 16. n. 32. Benevenut. Stracck. de Mercat. p. 4. n. 27. Azor. Instit. Moral. lib. 11. p. 2. cap. 5.*

V. Hic autem occurrit antiqua illa controversia inter Reges Anglorum & Scotorum de Supremo hujus Insulæ Dominio, quæ inter utramque gentem gravissima sæpe bella excitavit; Angli enim semper contenderunt Reges suos esse directos Dominos totius In-

fulæ, Scotoſque habuiſſe Regnum ſuum a Regibus Angliæ, Jure Beneficiario in feudum ab iis datum, fidemque & Obſequium ut Vaſallos Dominis ſuis jurejurando promiſiſſe: Ita enim *Edredo* Anglorum Regi [n] Scotos juramentum fidelitatis & homagium præſtitiſſe, & *Kennethum* Regem Scotorum Regi Anglorum [o] *Edgaro*, & *Conſtantinum* Regem Scotorum *Athelſtano* [p] Anglorum Regi, cui cum *Athelſtanus* regnum reſtitueret dixiſſe perhibetur, *glorioſius eſſe Regem facere quam Rex eſſe*; & Malcolmum Scotorum Regem *Gulielmo* [q] *primo* Regi noſtro, & *Duncanum Malcolmi* filium *Gulielmo* [r] *Rufo*, & *Davidem* Scotorum Regem *Matildæ* [s] Imperatrici filiæ *Henrici I.* eaque de cauſa eundem *Davidem* evocatum a Rege *Stephano* ad præſtandum fidelitatis ſacramentum recuſaſſe, quod illud ſacramentum *Matildæ* præſtitiſſet, *Davidis* vero filium *Henricum*, *Stephano* homagium [t] præſtitiſſe, & *Malcolmum* Regem Scotorum [u], *Henrico II.* & cum eo proceres Scotiæ, tanquam principali Domino ſuo, & *Gulielmum* Scotorum

[n] *Marian. Scot. M. S. in biblioth. Bodle. ad ann. 968. Jo. Tynmuthon. hiſtor. ad ann. 947. M. S. in rad. biblioth.*

[o] *Marian. Scot. ibid. ad ann. 972. Chron. Abingdon. M. S.*

[p] *Jo. Tynmuth. hiſtor. aur. ad ann. 925. Chron. Abingdon. M. S. in biblioth. Ox.*

[q] *Hiſtor. Elien. lib. 2. Chron. Abing. Math. Weſtminſt. ad ann. 1071. Math. Pariſ. ibid.*

[r] *Chron. Abing. Chron. Saxonic. in Colleg.*

S. *Benedict. Cantabrig.* [s] *Chron. Abing. ad ann. 1127.* [t] *Chron. Abingdon. ad ann. 1135.* [u] *Chron. Abingdon. ad ann. 1175. Math. Weſtminſt. ad eund. an. Roger. Hoved. in Henr. 2.*

Regem,

Regem, *Joanni* [x] Regi noſtro, & *Alexandrum* Scotorum Regem, *Henrico* [y] *III*, eundemque *Alexandrum* [z] *Edwardo I.* ſimile ſacramentum præſtitiſſe.

[x] *Chron. Abingd. ad an* 1200.
[y] *chron. Abingd. ad ann.* 1251.
[z] *Chron. Abingd. ad ann.* 1278.

VI. *Alexandro* autem Scotorum Rege ſine liberis mortuo, *Jo. Balliolo* & *Davide Brucæo* de Regni ſucceſſione contendentibus, Proceres Scotiæ hanc controverſiam deferunt *Edwardo I.* ut Domino principali & Judici ſuo, qui convocatis ordinum Comitiis Norhamæ [a] ſuper Twedâ, & evocatis juris Civilis & Canonici per totam Angliam peritiſſimis, quos huic controverſiæ dijudicandos maximè idoneos exiſtimabat, qui ſententias ſuas dixerunt, Supremum Dominium Regni Scotiæ ad Reges Angliæ pertinere, & *Edwardus* pro jure ſuo pronunciavit, ejuſque Decreto Proceres Scotiæ conſenſum ſuum præſtiterunt, a quo tamen poſtea diſceſſerunt, & *Balliolus* ab *Edwardo* Scotorum Rex conſtitutus eſt.

[a] *Chron. Abing. ad ann.* 1299. *Math. Weſtminſt. & Math. Paris ad eund. ann. Nich. Triveth. ad ann.* 1297.

VII. Ad hæc omnia reſpondent Scoti [b] Reges ſuos pro Cumbriâ, & Weſtmariâ poſteaque Huntingdoniâ & non pro Regno Scotiæ fidem & homagium dediſſe, & hujus probationis Exempla conficta fuiſſe ab Anglis; *Edwardum I.* Regem noſtrum acquiſ-

[b] *Hect. Boeth. hiſtor. Scot. lib.* 12. 13. & 14. *Jo. Major. de geſt. Scotor. lib.* 3. *cap.* 6. & 13. *lib.* 4. *cap.* 16. & 18. *lib.* 5. *cap.* 9. & 17. *Buchman. lib.* 8. *Rer. Scotic. in Balliol. Reg.* 96.

to Scotiæ Domino omnia vetuſtatis monumenta apud Scotos aboleviſſe, ex quibus veritas poſſet eluceſcere; Cauſâ hac (Regno Scotiæ vacante) ad Sedem Romanam delatâ, Pontificem judicaſſe Regnum Scotiæ eſſe liberum, neminemque in Scotiâ Rege ſuperiorem eſſe in temporalibus; *Balliolum* repugnantibus Scotis fidem dediſſe *Edwardo*, eumque ideo a Scotis Regno pulſum fuiſſe; *Edwardum III.* Regem noſtrum Scotiam ab hac ſervitute liberam eſſe pronunciaſſe; omniaque, quæ ab Anglis producuntur, eſſe teſtimonia domeſtica [c], quorum fides a jure improbatur.

[c] *L. & etiam. 2. C. de teſtib. & ibi. Dd. §. in teſtamen. 9. Inſtit. de teſtam. l. 1. §. ad quæſtionem. ff. de quæſtion. Spec. Tit. de Teſte. §. 1. n. 11.*

VIII. Cæterum *Georgius Buchananus* ita fervet in hac Cauſâ, ut dicat [d] teſtes Anglorum in hac Cauſa eſſe multos Scriptores Anglos ignobiles, quibus ad fidem conciliandam, *Marianum* Scotum famâ illuſtri hominem, adjiciunt, in *Mariano* autem in Germaniâ edito nullam hujus rei eſſe mentionem, & Anglos monet ut alium *Marianum* proferant; ſcriptoreſque Anglos non intelligere, Britanniam plerumque, apud *Bedam* & veteres, denotare eam Britanniæ partem, quæ eſt intra vallum *Hadriani* aut *Severi*, atque ita intelligendos eſſe de iis Regibus, qui toti Britanniæ imperaſſe dicuntur.

[d] *Buchanan. lib. 6. rer. Scot. in Reg. 75. & lib. 8. in Rege. 95.*

IX.

IX. Ad *Marianum* vero fruſtra provocat *Buchananus*, ejuſque editionem Germanicam, nam *Marianus* pro illuſtri hiſtorico ab omnibus celebratur; editionemque ejus Germanicam fuiſſe mancam & mutilatam, & in eâ fuiſſe omiſſa fere omnia, quæ ad res Anglicanas ſpectant, doctiſſimi hujus ſæculi ſcriptores [e] obſervarunt; adeo etiam Britanniæ appellatio intelligenda eſt, non de ea Britanniæ parte, quæ eſt intra murum *Hadriani* & *Severi*, ſed de totâ Inſulâ Britanniæ, ut antiqui Reges Anglorum ſe totius Britanniæ gentiumque in Circuitu perſiſtentium, & non Britanniæ tantum ſed & Albionis Monarchas, Reges, Rectores, & Baſilees inſcripſerint, atque ita in privilegiis & Chartis *Egberti*, *Egbrithi*, *Athelſtani*, *Alfredi*, *Edmundi* aliiſque & in hiſtoricis noſtris adhuc [f] conſpicitur.

X. Hoc autem jus Anglorum defendi poſſet non ex ſcriptoribus ſolum noſtris ſed & exteris, & ex publicis inſtrumentis, quæ in *Scriniis* Regum noſtrorum cuſtodiuntur, niſi divini Numinis benignitate univerſa hæc diſputatio inutilis reddita fuiſſet. Nam cum rerum Scoticarum ſcriptores ſemper ante hæc vota ſua [g] publicaverint, ut per nuptias inter utramque familiam

[e] *Nich. Harpsfeld. hiſtor. eccleſ. Anglic. ſæcul.* 11. *cap.* 26. *Jacob. Wareæ. de ſcriptor. Hibern. lib.* 1. *p.* 50.

[f] *Joh. Tynmuth. hiſtor. aur. lib.* 18. *cap.* 1. *Ælred. Rivallen. in libell. de Regib. Hiſtor. Elien. lib.* 1. *& 2. Chron. Abingdon. omnes M. S. in Biblioth. Bodlein. Oxon.*

[g] *Hect. Boeth. hiſtor. Scot. §. Scotor. Regin. deſcript. Jo. Major. de geſt. Scot. lib.* 1. *c.* 7. *lib.* 4. *c.* 17. *lib.* 5. *c.* 17.

am Regiam Regna coaleſcerent, atque in hanc curam Scotos omnes patriæ ſuæ ſtudioſos debere incumbere, cum non alia ratione bella inter utramque gentem evitari poſſent; illud fæliciſſimè obvenit nuper in *Jacobo* Rege noſtro, qui ex nuptiis *Jacobi IV.* avi ſui cum *Margareta Henrici VII.* Regis noſtri filiâ [h], utriuſque Regni hæreditatem adivit, eamque ad poſteros ex divinâ Clementiâ eſt tranſmiſſurus, atque ita ſicut uſus fructus ad Dominium directum rediens conſolidatione [i] extinguitur, ita & feudum, quod uſufructui ſimile [k] eſt, & recepti juris eſt, Feudum ad directum Dominium rediens conſolidatione [l] extingui, unde tota hæc diſputatio de jure Feudali Scotiæ evaneſcit.

[h] *Jo. Major. de geſt. Scotor. lib. 4. c. 17.*

[i] *L. ſi tibi. 17. ff. quib. mod. uſusfruct. amitt. §. item. finitur. Inſtit. eod. tit. l. idem. 6. ff. de uſufr. accreſc.*

[k] *Henr. Roſenth. de feud. cap. 7. qu. 24. n. 21. Hub. Giphan. Tract. de jur. feud. cap. 14. n. 6.*

[l] *Fr. Holtom. diſſertat. de feud. cap. 31.*

XI. Quoad Leges etiam Scotiæ (de quibus agimus) hæc diſputatio porrò de jure Feudi eſt nullius momenti, quia Principes feudatarij poſt Inveſtituram in Regnis & Dominiis habent omne Dominium & directum & ſubalternum, ut ait *Baldus* [m], & a Juriſconſultis noſtris communitèr traditur eos habere poteſtatem Legum ferendarum

[m] *Bald. ad. l. 1. C. unde. cognati.*

rum & omnia ſupremorum Principum jura, & illud Dominium, quod a ſuperiore recognoſcunt [n], eſt quoad Regnum univerſum, ſed non quoad particularem juriſdictionem in ſubditos ſuos, in quâ Princeps ſuperior non poteſt ſe immiſcere, ſed ſubditi tenentur eorum Legibus & mandatis, nec poſſunt ab eorum Sententiis appellare ad ſuperiorem, nec ejus mandatis obtemperare debent.

[n] *Ant. de Petr. de poteſt. princ. p. 1. c. 6. n. 50. Decian. Reſponſ. 56. vol. 5. n. 1. Borrell. de Cathol. Reg. præſtan. cap. 31. n. 18. Scac. de appellat. qu. 16. limit. 5.*

XII. Leges autem & conſuetudines Scotorum cum Anglicanis plurimum conveniunt, quod facile accidere potuit ex ſimilitudine Morum & linguæ communione inter populos vicinos in eadem Inſula natos; nam in utroque Regno [o] Leges eodem modo conduntur in Comitiis Parlamentariis, habent ſimiles Procerum, Nobilium, & Populi ordines, in utroque Regno ad Coronæ ſucceſſionem & alias hæreditates omnes mortuorum hæredes eodem modo vocantur, habent ſimiles juris exequendi Miniſtros, Vice-Comites, alioſque; Actionum formulæ, Brevia, Placita, Verba forenſia, in utraque gente ferè ſimilia ſunt; neque tamen inde deduci poteſt (quod aliquibus [p] placet) unum olim fuiſſe Regnum, cum hoc Hiſtoriarum utriuſque gentis fidei repugnet.

[o] *Coke. p. 4. Inſtit. cap. 75.*

[p] *Coke. d. c. 75.*

XIII. Leges antiquæ Scotorum variæ referuntur, & aliquæ a moribus Christianis abhorrentes, quæ præcipue *Eveno* III. Regi [q] Scotiæ referuntur; sed laudantur maxime Leges *Keunethi*, qui Pictos Scotia expulit anno DCCCXXXIX. Is immensam Legum congeriem in brevem redegit formam, pluresque adjecit [r], & post eum *Malcolmus* condidit volumen Legum Municipalium [s], quæ adhuc observantur. Constat autem jus municipale Scotorum [t] (sicut & Anglicanum) ex consuetudinibus Scotiæ, & Statutis in Parlamentis, sicut & apud nos in Comitiis Parlamentariis per Regem promulgatis.

[q] *Buchanan. rer. Scotic. lib. 4. in Eveno 3. Rege. 16.*

[r] *Hect. Boeth. histor. Scot. lib. 11.*

[s] *Hect. Boeth. d. lib. 11.*

[t] *Jo. Lesl. epis. Rossen. de morib. & reb. gest. Scotor. lib. 1. C. leges Scotiæ.*

XIV. Jus consuetudinarium Scotiæ continetur in illo libro, cui Titulus, *Regiam Majestatem*, qui fere in omnibus, quoad rerum dispositionem & compositionem verborum convenit cum libro *Glanvillæ*, De legibus & consuetudinibus Angliæ, & post *Glanvillam* scriptus, quia *Glanvilla* sæpe in ejus *M. S.* Exemplari, licet non in impresso [u] laudatur. Hic liber, *Regiam Majestatem*, ascribitur [x] *Davidi* I. circa annum MCLIII. scriptus, post paucos annos a Legibus Romanis per *Lotharium* restitutis, quas Scotos eo tempore comparasse inde constare potest,

[u] *Præfat. ad Glanvill. edit. ann. 1604.*

[x] *Præfat. ad Regiam Majestat. in fin.*

teſt, compoſituſque fuit ad exemplar Inſtitutionum *Juſtiniani*, ſicut ex principio utriuſque libri iiſdem verbis compoſito apparet, eumque alii aſcribunt [y] potius *Davidi* II. eam ob Cauſam, quod liber *Glanvillæ* poſt tempora *Davidis* I. ſub *Henrico* II. Rege noſtro ſcriptus eſt.

[y] *Spelman. in gloſſar. v Lex Scotor.*

XV. Poſt jus hoc Scotiæ Municipale Scoti adhibent juris Civilis Romanorum Authoritatem, nam & proceſſus Judiciarij, formulas, & pleraque alia in Legibus ſuis Municipalibus Scotos ex jure Civili mutuatos fuiſſe teſtatur *Jo. Skeneus* [z], & gloſſæ ad Leges Scotorum ferè omnes ex jure Civili Romanorum depromptæ ſunt. In iis, quæ in Legibus Scotorum contra jus Civile Romanorum Statuta ſunt, jus Civile cedit, ſed ubi jus Municipale deficit & in Caſibus omiſſis, judices Scotorum non arbitrio ſuo relinquuntur, ſed ex jure Civili Romanorum judicare [a] debent. Et invaluit hæc opinio apud populos exteros, quod Angli lites dirimunt ex ſolo jure ſuo Municipali, Scoti vero, ut cæteræ gentes Europææ, jure Civili [b] utuntur.

[z] *Jo. Skeniæ. ad Regiam Majeſt. Scotiæ in annot. ad. lib. 1. c. 7. v. 2.*

[a] *Jo. Leſlæ. d. lib. 1. cap. Leges Scotor.*

[b] *Forcat. lib. 7. de Gallor. Imper. & philoſoph. Polyd. lib. 1. hiſtor. Anglic. Petr. d. Amity. in Geograph. Europ. Tit. d. Eſcoſſ.*

XVI. Ideoque *Georgius Buchananus* (juris noſtri conſultis alias ſatis infeſtus) in Judices ſuos patrios iniquus

est, qui tradit [c] *in Scotia nullas penè esse Leges præter Conventuum Decreta, eaque non in perpetuum sed in tempus facta, Judicesque quantum in se est, Lationem Legum impedire, Civium bona Judicum arbitrio esse concessa, eorumque esse perpetuam potestatem, & Imperium planè tyrannicum, quippe quorum arbitria sola pro Legibus sint,* cum constet ex rerum Scoticarum scriptoribus Judices eorum in Judiciis ad Leges suas, & post eas ad jus Civile teneri.

[c] *Buchanan. lib. 14. Rer. Scotic. ad ann. 1532.*

XVII. Scoti porro summis semper præconiis ornarunt jus Civile, e quibus *Hector Boethius* [d] refert Leges Romanas a *Justiniano* in Epitomen redactas fuisse *tanta ratione & sermonis venustate, ut nulla sit natio tam fera vel ab humanitate abhorrens, quæ eos non fuerit admirata.* Scotorum Reges adeo propensi semper fuerunt in jus Civile Romanorum [e], ut in Academia Aberdinensi instituerint Collegium, in quo Jurisconsulti Leges *Cæsareas* profitebantur, & in Academia *S. Andreæ* in Collegio S. Salvatoris unum Professorem aluerint, qui Leges publicè doceret; & ex antiquo More ejus gentis Scoti ad exteras Academias peregrè proficisci solent, in quibus tantam sæpe Legum *Cæsarearum* scientiam comparant, ut plurimi eorum in Academiis

[d] *Hector. Boeth. histor. Scotor. lib. 9.*

[e] *David. Camerar. de Scotor. doctrin. lib. 2. cap. 4.*

miis exteris, præſertim Gallicis, jus Civile magnâ cum gentis ſuæ famâ publicè docuerint: Et ex hujus juris conſervandi ſtudio *Jacobus Stuartus* Scotorum Rex [f] edixit, ne cuiquam inſignem hæreditatem adeundi jus eſſet, qui prorſus juris Civilis aut Municipalis Scotiæ ignarus eſſet.

[f] *Hect. Boeth. hiſtor. lib.* 17.

XVIII. Præterea laudatur ab antiquis rerum Scoticarum ſcriptoribus politia Eccleſiaſtica Anglicana, in cujus Tribunalibus Cauſæ ex jure Civili & Canonico judicantur, poſt quam politia Eccleſiaſtica Scotorum eſt tempore & dignitate poſterior, nam Scotia non fuit in Dioceſes diſtributa ante [g] *Malcolmum III.* & Anglorum politiam Eccleſiaſticam valde laudant, eamque Scoticæ eſſe longe præferendam [h] ipſi confitentur.

[g] *Hect. Boeth. hiſtor. Scot. lib.* 10.

[h] *Jo. Major. de geſt. Scot. lib.* 1. *cap.* 6. *& lib.* 3. *cap.* 6.

XIX. *Hactenus* de uſu & Authoritate juris Civilis Romanorum in magna Britanniâ & Hiberniâ. Superſunt tantum ex Regnis Europæis, Polonia, Hungaria, Dania, Suevia, Bohemia, in quibus facilis erit labor meus, quia gentes Septentrionales plerumque de Legibus parum ſollicitæ ſunt, & lites apud eos aliquando ſicut Armis & Duello [i] non Legibus finiuntur; Hi enim

[i] *Minther. in Parthen. litigioſ. lib.* 2. *cap.* 2.

nim populi vi & robore Corporis, [k] ſicut Auſtrales ingenio & ratione, magis pollent, unde hi populi ab Interpretibus noſtris recenſentur inter eas gentes, quæ ſuis Legibus & Moribus [l] non jure Civili Romanorum reguntur, gentibuſque ſeptentrionalibus, magis placent ſuæ Leges, quam jus Civile Romanorum, & quo ſunt ſeptentrioni viciniores eo longius a Romanis Legibus [m] receſſerunt. Sed hi tamen Populi omnes jus Civile Romanorum inter ſuas Leges admiſerunt, quod in ſingulis breviter demonſtrabimus.

XX. Emenſo igitur Oceano trajiciendum è Britanniâ in Poloniam, de qua in ſequenti Capite.

JA. ARMACHAN.

CAPUT.

[k] *Ariſtot. lib. 7. Polit. cap. 7. Bodin. lib. 5. de Repub. cap. 1.*

[l] *Jo. Andr. ad c. ſuper. ſpecula n. 2. & ib. Hoſtien. de Privileg. Caſtald. de Imperat. qu. 53. Salas. de Legib. Tract. 95. diſput. 7. ſect. 8. Azor. Inſtit. Moral. p. 2. lib. 11. cap. 5.*

[m] *Nichol. Betſ. tract. de pact. famil. illuſtr. cap. 1. n. 26.*

CAPUT XI.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Poloniæ.

I. MAxima pars Regni Poloniæ eſt in Sarmatia Europæa, aliqua in Germania, in quo, præter Poloniam majorem & minorem, Magnus Ducatus *Lithuaniæ*, Ducatus Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoniæ, Samogitiæ, Pomerainiæ, & Livoniæ magnum & potentiſſimum hujus Regni corpus [a] conſtituunt.

II. Has autem Provincias fuiſſe ſub Imperio Romanorum nobis non liquet, ſed antiquiſſimi hujus gentis incolæ, Sauromatæ ſeu Slavi, ſummam poteſtatem plerumque uni tribuebant, ipſique ſibi Duces [b] eligebant, quorum primus inter eos memoratur *Lechus* eorum Dux, quo ſublato, gens pertæſa unius Principis, duodecem Palatinis Remp. commiſit, atque ita aliquando ſub Palatinis, quandoque ſub uno Duce erat eorum adminiſtratio

[a] *Statut. Regn. Polon. in princ. in deſcript. Regn. Polon.*

[b] *Martin. Cromer. de reb. Polon. lib.* 3.

tio uſque ad *Premiſlaum*, qui circa annum DCCCLX. Dux electus [c] eſt, & poſt eum alij Duces ſucceſſerunt uſque ad annum MI. quo *Boleſlaus I.* ab *Othone III.* Imperatore Regio diademate ornatus [d] eſt, & poſt eum Poloni Reges ſuos habuerunt, qui ſucceſſerunt non jure hæreditario, ſed per Senatorum & Nobilium ſuffragia electi; apud Polonos tamen ea ſemper fuit fides & obſervantia in ſuos Reges, ut eorum ſobole maſculâ relictâ neminem hucuſque in Regem [e] elegerint, ſed iis tamen defertur poteſtas Regia per modum Electionis, ne tantillum de jure Electionis libere decedere videantur; Regumque poteſtas ita apud eos temperata [f] eſt, ut non poſſint Leges ferre ſine Senatus & Nobilium aſſenſu (plebi enim nulla adminiſtratio conceditur) & ipſi Legibus Regni tenentur.

III. Regibus tamen ſumma alioquin authoritas tributa [g] eſt, nam apud eos eſt juris dicundi poteſtas; ipſi ſolum pœnas Legum condonant, & gratias concedunt; ipſi milites conſcribunt, omniumque Bellicorum Munerum conceſſiones penes ſe habent; ipſi omnes magiſtratus, & honores largiuntur; ipſi Senatores, magiſtratus, & Judices conſtituunt, qui omnia

[c] *Cromer. de Repub. Polon. lib. 2.*

[d] *Cromer. de reb. Polon. lib. 5. Thuan. hiſtor. lib. 56.*

[e] *Statut. Polon. edit. Cracov. ann. 1600. in princ.*

[f] *Cromer. de Repub. Polon. lib. 2.*

[g] *Thuan. lib. 56.*

nia ſub Regum nomine expediunt; ipſi juribus omnibus Regalibus utuntur, ac ſi Regni hæreditatem a majoribus tranſmiſſam adiviſſent. Sed ex hac Regum poteſtate limitate conſuluit [h] *Caſtrenſis*, donationem duarum Civitatum factam Fratribus Crucigeris a *Caſimiro* Poloniæ Rege, fuiſſe irritam, quia Senatus & Nobilium conſenſus non intervenerat: atque ea de Cauſa Reges Poloniæ cum Corona induuntur, de ſervandis Legibus & formulis adminiſtrandi ſibi præſcriptis juramentum [i] præſtant, & *Joh. Bodinus* refert [k] *Henricum* Ducem Andegavenſem nuper electum Regem Poloniæ idem juramentum præſtitiſſe.

[h] *Caſtren. conſ.* 347. *Card. Tuſch. v. Rex. Poloniæ. concluſ.* 347.

[i] *Cromer. de Repub. Polon. lib.* 2.

[k] *Bodin. lib.* 1. *de Repub. cap.* 8.

IV. Ad Poloniam acceſſerunt Ducatus *Lithuaniæ*, Boruſſia, Livonia, aliæque Provinciæ. *Lithuaniam Jagello* [l] ultimus *Lithuaniæ* Dux reddidit feudatariam Regno Poloniæ in beneficij remunerationem, quia Poloni eum in Regem ſuum elegiſſent ann. 1396. Boruſſia poſtea a Militibus Ordinis *Theutonici* debellata ſub *Frederico II.* eorum poteſtati [m] ceſſit, cujus partem Milites *Caſimiro* Regi Poloniæ vendiderunt ann. MCCCCLVII. altera pars Boruſſiæ eſt penes Marchionem Brandeburgicum; Livoni vero Provinciam ſuam *Sigiſmundo* Regi [n] Poloniæ

[l] *Thuan. d. lib.* 56.

[m] *Cromer. de Repub. Polon. lib.* 2. *Alex. Gaguin. in de ſcript. Polon. Thuan. lib.* 21. *&* 56.

[n] *Thuan. lib.* 28.

loniæ dediderunt ann. MDLXI. quod adverſus *Moſchos* ſe defendere non potuiſſent; hæ autem aliæque Provinciæ amplæ, feudi jure Regibus Poloniæ ſunt obnoxiæ, de quibus rerum Polonicarum Scriptores abundè tractant.

V. De Poloniæ Regno contendunt Imperatores & Pontifices Romani utrinque aſſerentes, ſibi in Poloniæ Reges poteſtatem eſſe: Imperatores [o], quod *Carolus Magnus* in his Provinciis omnibus dominatus fuerit uſque ad Scythiam, & quod *Boleſlaus*, Dux Poloniæ [p], coronam Regiam beneficio *Othonis III.* Imperatoris acceperit; Pontifices vero, quod *Boleſlaus* Rex Poloniæ, ob cædem *Staniſlai*, Archiepiſcopi Gneſnenſis, ſacris interdictus, & Regia dignitate ſpoliatus [q] ſit, ejuſque ſucceſſores ea abſtinuerunt, ſolo Ducum titulo uſi, uſque ad *Lacoldum*, cui *Johannes* XXII. Pontifex Romanus Regiam dignitatem reſtituit ſub onere tributi annui Pontificibus præſtandi, & ex eo tempore Reges Poloniæ Regio imperio uſi ſunt, ſed a Romani Pontificis Donatione Reges Poloniæ jam diu [r] ſe liberarunt, neque unquam Romanæ ſedis Feudatarii, ſed Cenſuales [s] tantum dici potuerunt: *Otho* autem *III.* cum Corona Regia *Boleſlaum* indueret, eum Socium & amicum

[o] *Arumæ. de jur. Public. diſcurſ.* 14.

[p] *Franc. Hottomann. in diſput. feudal. cap.* 8. *Choppin. lib.* 2. *de Doman. Franc. Tit.* 1. *n.* 12.

[q] *Bodin. lib.* 1. *de Repub. cap.* 9. *Choppin. d. Tit.* 1. *n.* 13.

[r] *Otho Friſing. lib.* 1. *cap.* 15. *Cromer. de Reb. Polon. lib.* 4. *Arumæ. de jur. publ. vol.* 3. *diſcurſ.* 14.

[s] *Arniſæ. de jur. Majeſtat. lib.* 1. *cap.* 5.

micum Imperatoris, non Vaſallum & Feudatarium ſalutavit.

VI. Juriſconſulti vero omnes [t] aſſerunt Reges Poloniæ eſſe ſupremos, neminem in Dominiis ſuis ſuperiorem recognoſcere, omniaque habere jura Regalia, quæ ſupremis Principibus competunt : qua poteſtate uſus *Caſimiruus Magnus* Rex Poloniæ, prohibuit [u] appellationes deinceps interponi a Poloniæ Curiis ad Magdeburgum (quod antea factum erat in honorem juris Saxonici) & inſtituit tribunal Cracoviæ (quæ Regum Poloniæ ſedes eſt) ad quod omnes appellationes in poſterum devolvendæ erant, *Caſimirus* autem inſtituit ſupremam curiam pro jure Saxonico Cracoviæ anno MCCCXII. appellationibus deinceps interdictis, ad curiam Magdeburgenſem, idemque poſtea *Ladiſlaus Jagello* confirmavit, & utriuſque Principis decreta inter Statuta [x] Poloniæ reperiuntur. Et qui ſtudio aſſerendæ Majeſtatis Imperatorum tradunt, Reges Poloniæ liberos eſſe a poteſtate Imperatorum ex ſolo privilegio ab Imperatoribus indulto, fatentur [y] tamem non poſſe *Cæſares* hæc privilegia aut turbare, aut revocare, & nullo jure poteſt Imperator vendicare poteſtatem in Polonos, cum nunquam fuerint

[t] *Math. Cun. de Pact. lib. 1. cap. 6. n. 126. Royz. deciſ. Lithuan. 3. n. 3. Arniſæ. de jur. Majeſt. lib. 1. cap. 2. Azor. Inſtit. Moral. p. 2. lib. 11. cap. 5.*

[u] *Cromer. de Repub. Polon. lib. 2. Neugebaver. hiſtor. Polon. lib. 3. Melch. Goldaſt. de jurib. & privil. regn. Bohem. lib. 4. cap. 13. n. 7.*

[x] *Statut. Polon. Tit. de privil. jur. Theuton.*

[y] *Mindan. de Mandat. Jud. lib. 2. cap. 67. n. 4.*

fuerint ſub populo Romano [z] aut *Cæſaribus*, & *Auguſto* ſatis fuerit *Sarmatas Danubio* prohibere [a], qui etiam *Lentulum* Legatum ſuum monuit, ne temerè *Sarmatas* inquietaret, ideoque non Imperium, ſed ratio ſola Polonos ad juris Romani obſervationem adduxit.

VII. Poloni (gens ad bella potius quam ad Leges nata) antiquis temporibus nullas habuerunt Leges ſcriptas [b], ſed Regum arbitrio ſe permittebant, & poſt Regiam poteſtatem Senatorum & Nobilium adminiſtratione temperatam, cum ad Judicum Fora cauſæ delatæ eſſent, hi vel ex Conſuetudinibus Patriis, vel ex jure Saxonico [c] lites dijudicabant, ubi legum auxilio Cauſarum difficultas indigebat. Leges enim Saxonicæ antiquiſſimæ [d] erant, latæ diu ante ætatem *Caroli Magni*, earumque magna authoritas erat & apud Polonos, & apud multos alios finitimos Germaniæ populos, qui eas amplexi ſunt, (exceptis iis quatuordecim articulis juris Saxonici, quos *Gregorius* Pontifex Romanus damnavit, ut juri Divino & Naturali contrarios, eoſdemque poſtea *Alexander* Rex Poloniæ reprobavit. qui in Statutis Poloniæ [e] enumerantur) quod juſtæ in omnibus Cauſis viderentur,

[z] *Cromer. de Repub. Polon. lib. 2. Neugebaver. Rer. Polon. lib. 1. Stravolſc. in Polon. §. Leges.*
[a] *Flor. lib. 4. cap. 12.*
[b] *Neugebaver. Rer. Polon. lib. 1. Stravolſc. d. §. Leges.*
[c] *Cromer. de Reb. Polon. lib. 2. Royz. in deciſ. Lithuan. in præfat. Dauth. in Comm. de teſtam. §. qui teſtam. fac. poſſ. n. 170. & in proleg. n. 8. Parthen. Litigioſ. lib. 2. cap. 2. Goldaſt. de jurib. & privil. regn. Bohem. lib. 4. cap. 15.*
[d] *Gryphiand. de Weichbild. Saxon. cap. 44. & 45. Trentler. diſput. 1. theſ. 10.*
[e] *Statut. Polon. pag. 1073.*

viderentur, & in Criminibus præſertim puniendis valdè ſeveræ, quo nihil ad Reſpublicas conſervandas magis ſalutare eſſe poteſt. Juris autem Saxonici ſeu *Theutonici* uſus ex privilegio Polonis conceſſus eſt, eaque de Cauſa Statutum eſt a *Caſimiro* [f], Milites Polonos qui jure *Theutonico* omiſſo, regi ſe paſſi ſunt jure Polonico, ſi deinceps in Judicio conveniantur, non poſſint ſe per jus *Theutonicum* defendere.

[f] *Statut. Caſimir. ann.* 1368.

VIII. Primus *Caſimirus Magnus* Leges [g] Polonis cum conſenſu Senatorum & Nobilium ſcripſit, & poſt eum Reges alij ſuas Leges aliquas dederunt, & *Ladiſlaus Jagello* in Statuto ſuo edito ann. MCCCCXXIII. mandat Judicibus ſuis, ne judicent & ſententias ferant ſecundum alios modos & Conſuetudines [h], præter eas quæ in Libro *Caſimiri* editæ ſunt, ſed maxima pars legum edita eſt a *Sigiſmundo I.* & *II.* [i] eæque Leges omnes Statuta dicuntur, quæ congeſta & edita ſunt an. MDXX. juſſu *Sigiſmundi* Regis per *Johannem Herbortum*, Regi a ſecretis, in quo Rex plurimum juris Canonici & Civilis Doctorum [k] operam adhibuit. Et in Statutis Poloniæ aliquoties allegatur jus Romanum, veluti in contractibus cum filiofam. in patris poteſtate conſtituto laudatur [l] Senatuſconſultum Macedonia-

[g] *Cromer. de Repub. Polon. lib.* 2. *Arniſæ. de jur. Majeſtat. lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 14.

[h] *Ladiſla. Jagell. in Statut. Polon. cap. de Nobilib. Tit.* 3.

[i] *Cromer. d. lib.* 2. *Neugebaver. Rer. Polon. lib.* 1.

[k] *Statut. Regn. Polon. Tit. Statut. Stravoſc. d.* §. *Leges.*

[l] *Statut. Polon. cap. de Nobilib. Tit.* 3.

Macedonianum, & ex eo contractus irritus declaratur, & in aliis multis jus Polonicum ad jus Civile accomodatum reperitur.

IX. Ex his in Polonia primo jus dicitur, eoque deficiente ad jus Saxonicum Judices recurrunt, & ſi jus Saxonicum Cauſam in Judicio agitatem non exprimat vel ambiguum ſit, Judices non relinquuntur ſuo arbitrio, ſed ſecundum jus Civile Romanorum ſententias [m] ferre debent, cum libri juris Saxonici ex jure Civili & interpretationibus Juriſconſultorum Saxonicorum [n] petiti ſint; & receptum eſt apud Saxones, alioſque populos omnes qui jure Saxonico utuntur, Caſus in jure Saxonico omiſſos [o] ex jure Civili decidendos eſſe, juriſque Saxonici vel ambigui vel obſcuri interpretationem [p] a jure Romano petendam eſſe. Eſt enim jus Saxonicum jus Municipale ſtricteque interpretandum [q], ut omnis cum jure Civili repugnantia evitetur, & intelligatur a jure Civili deviaſſe quam minimum fieri poſſit, ut reducatur ad juris Civilis æquitatem ubi nimis acerbum videtur, & ubi cum jure Civili convenit, ut patiatur omnes amplia-

[m] *Melch. Goldaſt. de jurib. & privil. Regn. Bohem. lib. 4. cap. 15. Chriſtoph. Sturc. in Comm. ad Tit. ff. de Reg. jur. in epiſt. ad Reg. Polon.*

[n] *Gryphiand. de Meichbild. Saxon. cap. 36. 37. & 40.*

[o] *Goldaſt. d. lib. 4. cap. 15.*

[p] *Panſemann. in reſp. inter. conſil. I. C. German.*

[q] *Coler. deciſ. German. 135. n. 11. idem de Proceſſ. executui. n. 187. & 876.*

Epiſt. ad Duc. Saxon. Beuſt. ad l. admonendi. ff. de jurejur.

tiones

tiones & interpretationes quæ in jure Civili reperiuntur.

X. Poſt jus Saxonicum alia jura Municipalia ſcilicet jus Culmenſe & jus *Lubecenſe* è Germania petita in Regis Poloniæ Dominiis, præſertim in Pruſſia & Maſſovia [r] admittuntur, quæ cum jure Saxonico multum convenient, & ex iis ita jus dicitur, ut iis deficientibus Judices ex jure Civili cauſas judicent, & ex eo horum jurium Municipalium Interpretationem petant, & inter ea jura Municipalia jus *Cæſarium* ut jus commune [f] & præ omnibus ſequendum enumeratur.

[r] *Cromer. de Repub. Polon. lib. 2. Math. Steph. p. 1. diſp. 1. vol. 1. Stravolſc. in Polon. §. leges. jus Provinc. Ducat. Pruſſ. edit. ann. 1620.*

XI. Denique inſignis ſemper fuit Regum Procerumque Poloniæ favor & pietas in Eccleſiam & Epiſcopos, qui amplam Poteſtatem & juriſdictionem Archiepiſcopis Gneſuenſi & Leopolienſi Epiſcopiſque ſub iiſdem conſtitutis conceſſerunt, qui in foro Eccleſiaſtico cognoſcunt [t] de Hæreſi, Schiſmate, Magia, Simonia, de decimis, cenſibus & reditibus Eccleſiaſticis, de cæde Clericorum aut vi iis illata, de jure patronatus, Matrimoniis, Legitimatione, de teſtamentis, aliiſque in quibus eorum cancellarii & officiales ex jure canonico, eoque deficiente ex jure Civili [u] jus dicunt. Eædemque cauſæ omnes in conſtitutione *Sigiſmundi*

[f] *Jus Provinc. Ducat. Pruſſ. edit. per March. Brandeburg. ann. 1620.*

[t] *Cromer. de Rep. Polon. lib. 2.*

[u] *Cromer. d. lib. 2. Neugebaver. d. lib. 1.*

mundi ann. 1532. enumerantur [x], & a *Ladiſlao Jagello* Cracoviæ conſtituti ſunt profeſſores legum & juris canonici, cum ſtudium generale Cracoviæ inſtitueret [y], quod poſtea *Urbanus* Pontifex Romanus confirmavit. Ita hi populi ſeptentrionales ad quos Romani faſces non pervenerunt, Romanorum Legibus ſe ſubmiſerunt. Hæc de Polonia. In ſequenti Capite progrediendum ad Hungariam.

[x] *Statut. Polon. per. Johann. Herbort. tit. ſpirituales. cauſæ.*

[y] *Statut. Polon. per. Johan. Herbort. tit. Schola Cracovienſis.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT XII.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Hungariæ.

I. HUngaria eſt ea Provincia quam Romani Pannoniam inferiorem ſeu Proconſularem & Daciam vocabant. Hanc incolebant Pannones liberi & ſuis Legibus utentes, nec a Romanis tentati ante Syllam [a], qui eos aggreſſus, turpi victoriâ repulſus eſt, & Romani poſtea Pannoniorum bello abſtinuerunt uſque

[a] *Jo. Sambuc. in Chronolog. Hungar.*

uſque ad Auguſtum, ſub quo Romanorum dominationi ceſſerunt, iſque in eos exercitum duxit neque ab iis unquam læſus, neque ullum crimen objiciens, ſed militum exercendorum & ex alienis bonis alendorum [b] cauſa, *omne id juſtum cenſens quod armis potentior contra infirmiorem decerneret*, adeoque vix defendi poterit Suetonius, qui *Auguſtum* nulli genti ſine juſtis & neceſſariis cauſis bellum intuliſſe [c] prædicat.

II. Ita Romanis paruerunt uſque ad *Conſtantinum* [d], ſub quo ſede Imperii Conſtantinopolim tranſlata, & legionibus revocatis quæ ad repellendos barbaros a limitibus Romani Imperii in ſeptentrione collocatæ fuiſſent, Vandali propriis Sedibus a Gothis expulſi *Conſtantini* permiſſu [e] ingreſſi ſunt, eamque tenuerunt per XL. annos, eoſdemque Gothi Pannoniâ [f] expulerunt ex fœdere icto cum *Gratiano* Imperatore, uſque ad annum Chriſti CCCLXXXVII. quo *Hunni* gens Scythica Pannoniam ingreſſi ſub Arcadio (fractis jam Romani Imperii viribus) eam [g] tenuerunt, Regemque *Attilam* [h] conſtituunt, qui ſe flagellum Dei & Terrarum orbis appellavit, per cujus quidem tyrannidem Deus Populos Europæos & Aſiaticos

[b] *Dio Caſſ. lib.* 49.
[c] *Sueton. in Auguſt. cap.* 21.
[d] *Jo. Sambuc. in d. Chronolog.*
[e] *Ant. Bonfin. rer. Hungar. lib.* 2. *Decad.* 1. *Jo. Sambuc. in d. Chronolog.*
[f] *Oroſ. lib.* 7. *hiſtor. cap.* 33. *Jo. Sambuc. in chronolog.*
[g] *Jo. de Thurocz. in chronic. Hungar. cap.* 13. *Mich. Ritius de regib. Hungar. lib.* 1. *Bonfin. lib.* 3. *decad.* 1. *Sambuc. in chronol.*
[h] *Thurocz. in d. cap.* 13. *Mich. Rit. d. lib.* 1. *Bonfin. & Sambuc. in loc. citat.*

Asiaticos severe castigavit.

III. Post ejus excessum Ostrogothi Hunnos coegerunt in Scythiam redire [i] anno 458. & Pannoniam possederunt [k] usque annum DXXVI. quo Longobardi pulsis Ostrogothis Pannoniam [l] subjugarunt, iidemque postea a Narsete in Italiam acciti, Hunnis veteribus amicis suis Pannoniam concesserunt [m] anno DLXVII. Hunnique ex eo tempore (quamvis ab Imperatoribus Constantinopolitanis & deinceps a *Carolo magno* sæpe debellati) Pannoniam tenuerunt & ex suo nomine Hungariam [n] appellarunt, Regesque suos habuerunt idolis servientes usque ad *Stephanum* [o] qui circa annum Christi millesimum ducta *Gyela* Imperatoris Sorore sacris Christianis initiatus est, & ex eo tempore Hungari fidem Christianam amplexi sunt.

IV. Post *Stephanum* habuerunt Hungari Reges suos continuâ serie succedentes, sed Procerum Populique suffragiis creatos usque ad *Ludovicum*, ex cujus filiæ *Mariæ* nuptiis cum *Sigismundo* Rege nata est *Elizabetha*, quæ deinceps nupta *Alberto Austriaco* [p] Imperatori, Coronam Hungaricam deduxit in familiam Austriacam, Principesque Austriaci ex eo tempore Regnum

[i] *Bonfin. & Sambuc. ibid.*
[k] *Bonfin. & Sambuc. ibid.*
[l] *Bonfin. lib. 7. Dec. 1.*
[m] *Bonfin. d. lib. 7.*
[n] *Thurocz. chron. Hungar. cap. 10. 11. Rhenan. lib. 1. rer. Germanic.*
[o] *Bonfin. lib. 10. Dec. 1.*
[p] *Bonfin. lib. 1. Dec. 2. Mich. Rit. de Regib. Hungar. lib. 1. & 2. Borrell. de Cath. Reg. præstan. cap. 46.*

num Hungariæ cum Imperio Germanico tenuerunt.

V. Reges vero Hungariæ ſe liberos eſſe ab omni dominatione ſive Imperatoris ſive Pontificis Romani aſſerunt. Et licet Pontifices Romani dicant, hos Reges Hungariam jure Feudi [q] a ſede Romana habuiſſe, eidemque Cenſum annuum præſtare debere, illius tamen poteſtatis non aliam probationem edunt quam ex Actis [r] Vaticanis, & ex Pontificum Epiſtolis [s] Decretalibus; ad quæ reſpondent Hungari, Pontifices in ſua Cauſa nec Teſtes nec Judices idoneos [t] eſſe; Regeſque Hungariæ immunes eſſe ab omni Dominatione Imperatorum & Pontificum Juriſconſulti [u] communitèr tradunt.

[q] *Azor. Inſtit. Moral. par.* 2. *lib.* 11. *c.* 5. *Bodin. lib.* 1. *de Repub. c.* 9.
[r] *Bodin. d. cap.* 9.
[s] *C. licet de rot. rot. redempt. c. intellecto.* 33. *de jurejur.*
[t] *L. omnibus.* 9. *C. de teſtib.* §. 9. *Inſtit. de Teſtam.*
[u] *Afflict. in conſt. Neapol. in prælud. qu.* 2. *Azor. inſtit. Moral. p.* 2. *lib.* 11. *c.* 5. *jus conſuetud. Hungar. in prolog. tit. ult. Engelb. Abb. de ort. & ſucceſſ. Rom. Imp. cap.* 16.

VI. Poteſtas autem Regum Hungariæ ita temperata eſt ſicut in Polonia, neque enim Reges poſſunt Leges condere ſine conſenſu Populi [x], quæ tamen poſtquam conditæ ſunt, Principis non Populi Statuta nominantur, ea vero quæ a Rege ſolo conſtituuntur decreta appellantur. Et ex hac poteſtate Regum limitata videtur e-

[x] *Steph. Werbentz. in oper. Tripart. jur. Hungar. p.* 2. *tit.* 3.

manaſſe, quod cum *Andreas* Rex Hungariæ tranſtuliſſet in Venetos omne jus ſuum in Dalmatia pro vectura exercitus ſui in Paleſtinam, mandat *Honorius III.* Pontifex [y] eam alienationem revocari, quia non poterat Succeſſorum ſuorum jus minuere, & Reges Hungariæ cùm Corona induuntur, omnia jura Coronæ illibata ſervare juramento [z] promittunt.

[y] *Ciron. ad c. intellecto. n. 5. de jurejur. in compilat. Honor.*

VII. Præter Leges Hungariæ eſt jus Regni conſuetudinarium, quod in ſcripta redactum eſt per *Stephanum Verbetrium* [a] Juriſconſultum doctiſſimum ad Mandatum Regis anno MDXIV. continetque totum Proceſſum Judiciarium in Hungaria, qui conſtat [b] ex Regum decretis, ex Principum Privilegiis in judiciis approbatis, & ſententiis Judicum quæ ex longo uſu in conſuetudinem tranſiverunt. Inter has vero Leges & conſuetudines Hungariæ non poſſumus expectare ea juris Romani veſtigia à gente armis potius quam Legibus ſemper intenta; qualia habemus apud reliquas gentes Europæas, quæ ſub Regibus plerumque ſuis pace & otio magis gaviſæ ſunt, cum nulla gens inter Europæas tot Dominorum mutationes & funeſtas bellorum clades paſſa fuerit.

[z] *d. c. intellecto. de jurejur. Arumæ. de Comit. cap. 3.*

[a] *Steph. de Werb. in oper. tripartit. jur. Hungar. in præfat. Nic. Iſtuanſ. de reb. Hungar. lib. 4. in fin.*

[b] *Steph. de Werb. in oper. tripart. jur. Hungar. par. 2. tit. 6.*

VIII

VIII. Illud tamen apud Hungaros omnes receptum est [c], Leges Hungariæ a juris *Cæsarei* & Canonici fontibus promanasse, præsertim vero ex Jure *Cæsareo* petitas fuisse; consuetudines Hungariæ compositas [d] fuisse ad normam & methodum Juris Civilis Romanorum; Processum Judiciorum qui in Hungaria hodie servatur adductum fuisse [e] e Galliâ per *Carolum* Regem Hungariæ, quem e jure Romano petitum fuisse vulgo notum est; Hungarique Leges Romanas multis præconiis [f] semper ornant, & inter tot armorum strepitus Hungaria semper habuit viros insignes scientia Legum & literarum Romanarum, & superiore sæculo [g] *Joh. Sambucum*, *Andr. Dudithium*, *Janum Pannonium* alioque viros clarissimos produxit.

[c] *Steph. Werb. d. par. 2. tit. 6. Dan. Cromer. inter. Resp. Nicol. Reusner. vol. 3. conf. 34.*

[d] *Steph. de. Werb. d. p. 2. tit. 6.*

[e] *Werb. d. p. 2. lib. 6.*

[f] *Martin. Schodel. in disquisit. de regn. Hungar.*

[g] *Thuan. lib. 19. & 61.*

IX. Denique Hungaria fuit olim Imperii Romani contra nationes Scythicas, posterioribus sæculis orbis Christiani contra Tucarum arma antemurale & propugnaculum [h]: eademque superiore sæculo valde imminuta fuit [i] captis Belgrado, Budâ, Strigonio, Albâ Regali, Quinque Ecclesiis, aliisque præsidiis, partesque reliquæ Hungariæ ad septentrionem Danubii in Poloniæ & Casoniæ finibus Turcarum continuis incursionibus diversantur, &

[h] *Pii II. Orat. suasor. pro bell. Turc. inferen. Andr. Dudith. orat. 1. in Concil. Trident.*

[i] *Thuan. histor. lib. 1.*

communibus omnium Christianorum precibus rogandus est clementissimus Dominus noster Jesus Christus, ut velit Hungariam orbis Christiani limitem contra immanis Tyranni potentiam & furorem conservare.

JA. ARMACHAN.

CAPUT XIII.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Daniæ.

I. REgnum Daniæ continet australem partem Cambricæ [i] Chersonensi, & plures Insulas in Sinu Balthico, cui deinceps Norwegia & Holsatia accesserunt. Danorum gens a Gothis orta armis semper fuit potentissima, quibus alias nationes exteras sæpe afflixit, ipsa ab aliarum gentium armis immunis: neque enim constat Daniam Imperatoribus Romanis paruisse, neque ab iis in Provinciæ formam redactam fuisse, neque eorum nomen Orbi innotuisse ante ætatem *Justiniani* [k] nostri, sub quo Galliam invaserunt. Danorum vero

[i] *Cromer. de regn. Polon. lib. 5. Thuan. lib. 1.*

[k] *Camden. in Britann. §. Dani.*

vero victoriæ de gentibus aliis a ſe debellatis ſunt celeberrimæ[l], quorum Reges vel Duces Hiberniam, Angliam, Scotiam, Saxoniam, Sclaviam, Livoniam, Curlandiam, Poloniam, Ruſſiam, Sueciam, Norwegiam, Iſlandiam ſæpe devicerunt, earumque [m] plurimis Reges eorum imperarunt, eaſque aut tributarias aut Cenſuales reddiderunt.

[l] *Krantz. in Dan. per tot. Krantz. in Norveg. lib. 1. cap. 28. Meurs. hiſtor. Dan. lib. 2. & 3.*

[m] *Krantz. in Danic. lib. 1. cap. 2. & ſeqq. Iſaac. Pontan. rer. Danic. lib. 1.*

II. Scriptores autem rerum Danicarum aſſerunt Danos ſuos ſemper Duces & Principes habuiſſe continua ſerie ſuccedentes per annos MXL. ante Chriſtum natum, eoſdemque ſe ab armis & Dominio Populi Romani & *Cæſarum* liberos conſervaſſe, & in illa Dominatione quam ſibi aſſumunt Imperatores in multos Principes Europæos, Danorum Reges ſe iiſdem non ſubeſſe ſemper [n] prædicarunt, Regumque ſuorum in Danos imperium penè cum ipſo Orbe [o] ortum eſſe.

[n] *Krantz. in Dan. lib. 1. cap. 2. & ſeqq.*

[o] *Krantz. in Dan. Moriſot. Orbori Mavit. lib. 2. cap. 15.*

III. Quamvis vero *Petrus* Danorum Rex, Coronam & dignitatem Regiam a *Frederico I.* Imperatore [p] acceperit, pluresque Reges Daniæ inſequentes fidem & obſequium Imperatoribus juramento præſtiterint, eaque de Cauſa aliqui ſcriptores rerum Danicarum & Juriſconſulti tradunt, Reges Daniæ eſſe Principes Feudata-

[p] *Krantz. lib. 6. Daniæ. cap. 17. Loyſeau des ſeigneur. cap. 2. n. 80.*

rios [q] ſub imperio Romano; libertatem tamen antiquam jam diu vendicarunt Daniæ Reges, & Senatores, Proceres Ordineſque Regni Danici diu contenderunt Reges ſuos non potuiſſe Regnum alterius Principis Dominationi ſine conſenſu ſuo ſubjicere, neque potuiſſe *Petrum* Regem, *Frederici* dolo circumventum ſucceſſores ſuos lædere, ideoque Reges Daniæ non eſſe Imperatoribus obnoxios, ſed eſſe ſupremos Principes, neminemque ſuperiorem recognoſcere Hiſtorici & Juriſconſulti [r] probant.

[q] *Helmold. lib. 1. hiſtor. Sclav. cap. 91. Cujac. lib. 1. de feud. tit. 1. Hottoman. de feud. cap. 8. Bodin. lib. 1. de rep. cap. 3. & 9. Choppin. lib. 3. de doman. Franc. Tit. 26. n. 5. Arniſæ. de jur. Majeſt. lib. 1. cap. 1.*

[r] *Lud. Shrader. conſ. 3. n. 31. Gail. de pac. publ. cap. 6. n. 14. Laur. Kirchonius Tom. 4. Conſil. Germ. conſ. 17. n. 18. Valent. Minther. in Parthen. litigioſ. lib. 1. cap. 16. n. 32.*

IV. Illud tantum a Danis conceditur Regem ſuum pro Ducatu *Holſatiæ* [s] eſſe Imperatori ſubditum, inter ordines & ſtatus Imperii annumerandum, & Juriſdictioni *Cæſareæ* debere parere, eodem modo quo reliqui ordines & Principes Imperii, & quemadmodum Rex Hiſpaniæ pro Ducatu Burgundiæ Imperatori ſubeſt.

[s] *Gail. de pac. publ. cap. 6. n. 14. Math. Steph. de juriſd. p. 1. c. 1. membr. 2. n. 39.*

V. Idcirco Daniæ Reges ut alii Principes Supremi condunt Leges etiam Juri Romano [t] repugnantes, utuntur Legibus & conſuetudinibus ſuis, eaſdemque ad alias gentes traduxerunt.

[t] *Lud. Shrader. conſ. 3. n. 31.*

erunt, atque ita *Gulielmus* Rex noſter jure Conqueſtoris uſus cum Leges pro Anglis debellatis quæreret, Danicis præſertim Legibus [u] uſus eſt ex amore in gentem Danorum a quibus Normanni orti ſunt; neque ad Leges Romanas tenentur Dani ex vi Imperii ſed ſolius Rationis, ex qua Leges Romanas ſuis Legibus immiſcuerunt: nullas enim Leges ſcriptas habuerunt Dani ante *Valdemirum* Regem, qui anno Chriſti MCCXXXII. Leges & Statuta priorum Regum collegit, eaſque una cum prioribus Legibus Cimbricis & Danicis compoſuit, aliaſque addidit [x] in publicis Regni ſui Comitiis, ejuſdemque Leges Dani deinceps valde laudarunt & ſecuti ſunt.

[u] *Rog. Hoved. annal. p. 2. in Henr. 2.*

[x] *Iſaac. Pontan. hiſtor. Danor. lib. 6.*

VI. Ante *Valdemirum* Danos uſos fuiſſe Jure *Cæſareo* teſtantur Scriptores hiſtoriæ [y] Danorum, illud enim colebatur & ab exteris qui Collegiis & Monaſteriis præfecti erant, & à Danis qui jus *Cæſareum* in Academiis Galliæ & Italiæ didiciſſent, poſt *Valdemirum* autem Legeſque ab eo compoſitas Dani magis ſe acmcomodarunt ad Jus Civile & Canonicum, quia Leges Daniæ maxima ex parte ex Jure Civili & Canonico [z] deſumptæ ſunt, & ſcriptores Danici ſe ſub Legibus & Statutis Romanorum & Cano-

[y] *Pontan. d. lib. 6.*

[z] *Georg. Lorich. in addit. ad conſil. poſter. n. 92.*

num vivere [a] gloriantur. Danoſque etiam laudat *Helmoldus* [b] pro bonarum artium ſcientia & peritia Juris Canonici & Civilis, quam ſuo ſæculo Lutetiam proficiſci ſoliti acquirebant.

[a] *Lorich. d. n.* 92.
[b] *Helmold. lib.* 3. *chron. Sclavor. cap.* 5.

VII. In Holſatia ex alia ratione Jus *Cæſareum* admittitur, quia Holſati [c] utuntur Jure Romano & Lubecenſi, quod ex Jure Saxonico compoſitum, deinde a Jure *Cæſareo* interpretationem accipit, & ab eo in Caſibus omiſſis ad Jus *Cæſareum* recurritur, ideoque a Sententiis in Holſatia latis ad Cameram Imperialem appellatur, in qua omnes Cauſæ ex Jure Romano judicantur.

[c] *Cothman. reſp.* 40. *n.* 52. *Avity. in deſcript. German.* §. *Holſace. Jon. ab Elzevert. tract. de Holſat.*

VIII. Denique Leges Romanæ ad Iſlandiam (ultimam Thulen) penetrarunt, iique qui ejus gentis Leges [d] commemorant, eaſdem Juri *Cæſareo* & Canonico valde conſentaneas eſſe tradiderunt.

[d] *Angrim. Jon. tract. de Iſland.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT

CAPUT XIV.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Sueciæ.

I. SUecci Danis finitimi cum iiſdem in multis conveniunt; in gentis origine, utrinque Gothis oriundi, in utriuſque gentis antiquitate, in mutua utriuſque gentis Societate, per quam ſub uno Rege ſæpe coaluerunt, in Moribus, inſtitutis & Legibus, in quibus magna inter utramque gentem ſimilitudo perpetuo interceſſit.

II. Scythas autem Suecos Getas & Gothos fuiſſe eundem ſemper populum, licet a variis gentibus diverſis nominibus appellentur Sueci [a] afferunt, & in hoc ampliſſimum Septentrionis Imperium ab antiquiſſima ſæculorum memoria in hoc Suecorum & Gothorum regnum coaluiſſe, neque enim conſtat Gothos habuiſſe alibi fixam ſedem & domicilium quam in [b] Suecia, ſed ex ea in omnes Romani Imperii partes Italiam, Hiſpaniam,

[a] *Joh. Meſſen. in edit. leg. Suecic. in epiſt. ad Guſtav. 2 Reg. Suec.*

[b] *Leg. Suec. & Gothor. lib. 2. cap. 1.*

niam, Galliam, Germaniam dimanarunt, ubi ſæpius dominati ſunt, ipſique præ aliis populis omnibus Romanum Imperium diſſiparunt, ſiquidem *Æmilianus* & *Voluſianus* Impp. cum iis fœdus pepigerunt, *Callus* Imp. tributum Gothis ſolvere [c] ſpoſpondit, quæ res omnem ignominiam excedit quæ unquam Romano nomini irrogata eſt, ab *Alarico* & *Athaulpho* Gothorum Regibus Roma capta & directa eſt, & *Athaulphus* ingenti Romani nominis delendi libidine inflammatus Romæ ſedem figere eamque pro Roma Gothiam & Imperium Romanum Imperium Gothicum appellare [d] ſtatuerat, niſi precibus uxoris ſuæ Placidiæ (quæ fuit *Honorii* Imp. ſoror) delivitus, ab eo conſilio deſtitiſſet: ipſi interea a Romanis non alius paſſi ſunt [e], quam quòd aliquando ingreſſi limites Imperii Romani, per potentiſſimos Romanorum exercitus repulſi, in ſedes ſuas redire coacti ſunt quod ſub *Trajano* & *Hadriano* Imp. contigit, Suecique in Regno ſuo nunquam a Romanis debellati ſunt, ſed habuerunt Reges ſuos qui a Noaci diluvio [f] Sueciam tenuerunt, dum populi ad alia Regna acquirenda ſe diffunderent, Regeſque eorum continua ſerie ſuccedentes a ſcriptoribus [g] rerum Suecicarum

[c] *Ola. Magn. lib. 6. de Gothor. & Suec. hiſtor. cap.* 12.

[d] *Oroſ. lib. 7. cap.* 43. *Iſ. Pontan. rer. Danic. hiſtor. lib.* 2.

[e] *Krantz. in Suec. lib.* 2. *cap.* 3.

[f] *Soter. in hiſtor. Reg. Suec.*

[g] *Krantz. in Suec. Jo. Magn. de Gothor. Regib.*

Suecicarum enumerantur, qui tamen electionis jure non per parentum ſucceſſionem ad Regnum admittuntur [h].

III. Inter Danos & Suecos ex vicinitate quandoque odia, quandoque ſocietates contractæ ſunt; Suecique a Danis aliquando debellati ſub jugum Danorum [i] redacti ſunt, Danique rurſus a Suecis victi Regibus Sueciæ [k] paruerunt, & ſopitis rurſus inimicitiis ex mutuo fœdere electi ſunt Reges alterius vicibus, qui utrumque Regnum [l] tenerent: ſed a Chriſtiani primi Comitis Oldenburgiæ tempore [m] anno MCCCCXLVIII. electi Regis Daniæ, Sueci *Carolum Canuti* Regis Daniæ filium Regem [n] conſtituerunt & exinde uterque populus ſuos Reges habuit; quæ omnia ab utriuſque gentis hiſtoriarum ſcriptoribus luculentè narrantur. Et a nobis præſertim memorandi ſunt Sueci, quod Angli & Sueci perpetua fœderis ſocietate contra Danos [o] conjuncti fuerint.

[h] *Leg. Suec. & Gothor. lib. 2. cap. 3.*

[i] *Krantz. in Suec. lib. 1. c. 19. Jon. Kolding. in deſcript. Dan. in Margaret. Regin. 95. Jo. Magn. de Goth. Regib. lib. 7. cap. 1.*

[k] *Krantz. in Suec. lib. 1. cap. 21. & lib. 2. cap. 24. Jon. Koldring. in deſcript. Suec. Saxo. Gramm. hiſtor. Dan. lib. 8.*

[l] *Jo. Magn. de Goth. Regib. lib. 4. cap. 10. & lib. 1. cap. 1. Krantz. in Suec. lib. 5. cap. 1. 9. & 38. Jon. Koldring. in deſcript. Dan.* [m] *Jo. Koldring. in hiſtor. Reg. Dan. Reg. 98.* [n] *Thuan. lib. 1.* [o] *Jo. Magn. de Goth. Regib. lib. 17. cap. 18.*

IV. Eandem vero a Romanorum Imperatorum Dominatione immunitatem

tatem Sueci quam Dani vendicant, & Suecorum Reges esse liberos a Romano Imperio, neminemque Superiorem recognoscere Jurisconsulti [p] similiter asserunt, atque ideo Suecos non obligari Romanis Legibus, sed inter eas gentes recensentur [q] quæ suis Legibus & Moribus utuntur.

[p] *Kirchou. Tom. 4. Consil. Germ. cons. 27. n. 28. Parthen. Litigios. lib. 2. cap. 2. n. 32.*

[q] *Jo. Andr. ad c. super. specula. & ibid. Hostiens. de privileg. Nicol. Betz. de pact. famil. illustr. c. 1. n. 26. Choppin. de Com. Gall. consuetud. p. 2. §. 4.*

V. Legum autem Suecorum primum conditorem fuisse *Zamolxim* Sueci [r] asserunt, easdemque a Pythagora accepisse, quæ cum deinceps pro temporum & rerum varietate mutationem postularent, Reges Suecorum ex jure naturali Divino Canonico & Imperiali [s] eas in multis immutasse: ita enim *Ingonem II.* an. DCCCC. Canutum an. MCLXVIII. *Jerlerum* an. MCCLI. Leges Suecicas mutasse & ad mores Christianos accommodasse, easdem per Regem Birgerum ann. MCCXCV. fuisse iterum reformatas, & demum ex mandato *Christopheri* Suecorum Regis an. MCDXLI. novum Codicem Legum Suecicarum fuisse compositum per *Nichol. Ragnaldi* Archipræsulem Ubsalensem, qui diplomate Regio confirmatus est, idemque

[r] *Jo. Messen. in d. epist. ad Gustav. 2.*

[s] *Jo. Messen. in d. epist.*

demque poſtea ann. MDLXXXI. latino ſermone donatus eſt a *Regnaldo Ingemundi* decretorum doctore & Archidiacono Ubſalenſe, & per *Johannem* Meſſenium Stockholmiæ nuper editus eſt, iiſdemque Legibus Sueci hodie utuntur. *Anno. MDCXIV.*

VI. Verum a gente bellicoſiſſima (quorum arma hodiè Europa patitur) non poſſumus expectare adeo exactam Legum formam, cum aliqui Sueciæ Reges prohibuerint [t] Advocatos Cauſarumque Patronos,& ſanxiverint, ut unuſquiſque ſuam Cauſam coram Judice proponat.

[t] *Avity. in d. tit. du roy de Suede.*

VII. Unde apud Suecos pauca habemus Legum Romanorum indicia, cum Romani Leges ſuas nunquam Suecis impoſuerint. Et de Suecis queruntur Germani [u] quod Leges Romanas videantur contemnere, quæ omnes aliarum gentium Leges interpretandi artem continent.

[u] *Beſold. diſſert. de libr. jur. cap.* 11.

VIII. Ideo redeundum eſt ad Germaniam quæ Leges Romanas ſemper amplexa eſt, & in Boemiâ concludemus; quæ licet Germaniæ [x] pars ſit, tamen ſe liberam eſſe ab Imperio Romano aſſerit, & inter Septentrionalia Europæ Regna recenſetur.

[x] *Æne. Sylv. lib.* 1. *hiſtor. Bohem. cap.* 1. *Jo. Durbran. hiſtor. Boem. lib.* 1. *Choppin. de Com. Gall. conſuet. d. p.* 2. §. 4.

JA. ARMACHAN.

CAPUT

CAPUT XV.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Bohemiæ.

I. BOemia est pars Germaniæ [a] inter Sylvam Hercyniam undiquaque concluſa, in quam primo Boii Galliæ Ciſalpinæ populi a *Julio Cæſare* ſedibus ſuis pulſi [b] migrarunt, & incultos Hercyniæ Silvæ campos incoluerunt, iidemque per Quados ſeu Marcomannos non diu poſtea infeſtati, Boemiâ relicta in Noricum vicinum conceſſerunt, quæ nunc Bavaria dicitur.

[a] *Tacit. lib. 2. Jo. Dubran. hiſtor. Bohem. lib. 9. in princ.*

[b] *Dubran. hiſtor. Boem. lib. 1.*

II. Marcomanni [c] ſub Duce ſuo *Marobudo Boiis* ſuccedentes vicinos populos ſubjugarunt, & ex potentiâ ſuâ in ſocietatem Romanorum ſub *Nerva* & *Trajano* admiſſi, in magnum Imperii faſtigium pervenerunt, in quo manſerunt uſque ad Romani Imperii vires ſub *Valentiniano* imminutas, ex quo tempore Vandali [d], aliique populi ex Sarmatia, Marcomannis fere omnibus deletis

[c] *Paterc. lib. 2. Dubran. d. lib. 1.*

[d] *Cromer. de reb. Polon. lib. 1. cap. 14.*

deletis, Boemiam iterum quaſi inculta reliquerunt, & eam poſtea ingreſſi ſunt alii populi [c] ex Croatiâ vel Ruſſiâ, quorum poſteri Boemiam tenuerunt, a Germanicis nationibus diſtincti linguâ Illyricâ ſeu Sclavonica, [f] quâ ſoli ex Germanis hodie Boemi utuntur.

[c] *Cromer. d. cap.* 14.

[f] *Thuan. lib.* 2. *Cromer. d. cap.* 14.

III. Boemi ex Croatiâ præſertim orti in Boemiam commigrantes primo conſtituunt Principem [g] *Crechum*, qui inter eas non alia poteſtate uſus eſt quam Judicis & Prætoris, ex æquo & bono ſine ſcriptis legibus gubernans, cui ſucceſſit *Crocus*, eoque mortuo *Lybuſſa* [h] virgo ejus filia per quatuordecim annos Boemis jus dixit, cujus memoria apud Boemos adhuc celebratur, eademque ex vaticiniis, velut altera *Sybilla*, magnam ſibi authoritatem conciliavit; verum Boemis fœminei imperii pertæſis, ipſa ex divinatione maritum accipit *Przemyſlum* qui Dux & Princeps a Boemis conſtitutus [i] eſt circa annum Chriſti DCCX. cui ſucceſſit *Neramyſlus* filius & poſt eum alii Principes quandoque patribus ſuccedentes, quandoque a Populo cooptati uſque ad *Uratiſlaum*, qui anno MLXXXVI. ab *Henrico* Imperatore Rex [k] Boemiæ creatus eſt (quam dignitatem ab *Ottone* Imperatore oblatam

[g] *Æne. Sylv. hiſtor. Boem. cap.* 3. *Dubran. lib.* 1. *Alb. Miræ. de reb. Bohem. cap.* 2.

[h] *Æne. Sylv. hiſtor. Boem. cap.* 5. *Dubran. lib.* 1. *Coſm. Pragen. chron. lib.* 1.

[i] *Æne. Sylv. hiſtor. Boem. cap.* 6. *Dubran. lib.* 2. *Alben. Miræ. de reb. Boem. cap.* 2.

[k] *Æne. Sylv. hiſtor. Boem. cap.* 22. *Dubran. lib.* 9.

tam *D. Winceſlaus* antea [l] repudiaverat) cum Principes Boemiæ ante eum Ducum titulo ſolo uſi fuiſſent, & in Reſcriptis Pontificum *Alexandri III.* & *Innocentii III.* hi Principes appellantur Duces [m] Bohemiæ, & poſt eos *Ladiſlaus* a *Frederico I.* inſignia Regia accepit [n] anno MCXLIX. quos plures Boemi reprehendunt exiſtimantes conſultius eos feciſſe, ſi exemplo *D. Wenceſlai* Coronam & inſignia Regia a Germanis oblata rejeciſſent.

IV. Sed ex eo tempore in Boemiâ ſucceſſerunt reges, idemque regnum jam eſt penes Auſtriacos, qui illud ab anno MDXXVI. tenuerunt, quo *Ferdinandum* Auſtriacum [o] Ordines Boemiæ Regem elegerunt, & ad Regnum Boemiæ acceſſerunt poſtea Moravia, Sileſia, & Luſatia per eundem *Henricum IV.* Imperatorem adjectæ [p], quæ dignitatem & potentiam Regni Boemici multum augent.

V. Reges vero Boemiæ non eandem habent immunitatem ab Imperatorum Dominatione, quam reliqui Principes Europæi; eos enim Imperatoribus fuiſſe aliquando tributarios & feudatarios (præſertim pro Moraviâ, Sileſiâ, & Luſatiâ) multi tradunt [q], eos Coronam & inſignia Regia ab Imperatoribus habuiſſe conſtat,

[r]

[l] *Æne. Sylv. hiſtor. Bohem. cap. 24.*

[m] *C. conſtitut. 46. de teſt. ib. c. veniens. 15. de accuſat.*

[n] *Æne. Sylv. hiſtor. Bohem. cap. 24. Loyſeau. des ſeigneur. cap. 2. n. 82. Arumæ. ad aur. Bull. diſcurſ. 4. & 5.*

[o] *Alber. Miræ. de reb. Bohem. cap. 3.*

[p] *Æne. Sylv. hiſtor. Bohem. cap. 22. & Dubran. lib. 9.*

[q] *Helmold. annal. Slavor. cap. 1. Cromer. de reb. Polon. lib. 2. & 24. Franc. Hottom. in diſſert. feud. cap. 8. Arumæ. ad aur. Bull. diſcur. 5.*

[r] conſtat, iiſdem Imperatores multa privilegia indulſiſſe [f] (quorum acceptatio ſubmiſſionem & ſubjectionem denotat) eorum Dominia eſſe imperii Germanici Provinciam [t], eos habere munus Electoris in Comitiis pro Imperatore eligendo, eos inter Germaniæ Principes [u] annumerari, Regeſque Boemiæ in Camerâ Imperiali in cauſis, præſertim violatæ pacis publicæ & juſtitiæ denegatæ vel protelatæ poſſe in jus [x] vocari, & Juriſconſulti Gallici tradunt ſolos reges Boemorum ex Europæis *Cæſari* [y] Subjici, Regeſque Boemiæ non tam reipſa, quam appellatione [z] Reges eſſe.

[r] *Arumæ. ad aur. Bull. diſcur.* 4.
[f] *Aur. bull. cap.* 7. *Beſold. in diſcurſ. Polit. cap.* 7. *n.* 10. *Arumæ. ad aur. bull. diſ. curſ.* 5.
[t] *Arumæ. d. diſcurſ.* 4. *Beſold. d. c.* 7. *n.* 10.
[u] *Th. Mich. de juriſdict. concluſ.* 22. & 54. *Beſold. d. cap.* 7.
[x] *Mich. Goldaſt. de jurib. & privileg. regn. Bohem. lib.* 4. *cap.* 13. *n.* 19. & 21. *Arumæ. ad aur. Bull. diſcur.* 6. *concluſ.* 18. [y] *Choppin. lib.* 2. *de doman. Franc. tit.* 1. *n.* 15. [z] *Bodin. lib.* 1. *de Repub. c.* 8.

VI. Et quamvis Reges Boemiæ contendant pro libertate ſua, ſe non teneri conſtitutionibus [a] Imperii, ſed uti legibus ſuis, nec ad contributiones & collationes Imperii obligari, nec in Imperii circulis comprehendi, & præter caſus expreſſos ſe Imperatoris vel Cameræ Imperialis juriſdictioni non eſſe [b] obnoxios; Germani retorquent, exemptionem a foro non inducere immunitatem [c] a Supremâ Poteſtate, & Imperatorum

[a] *Arumæ. ad aur. Bull. diſcurſ.* 4. *Beſold. d. cap.* 7. *n.* 10.
[b] *Goldaſt. lib.* 4. *cap.* 13.
[c] *Th. Mich. de juriſd. concluſ.* 22.

Imperatorum privilegia Regibus Boemiæ conceſſa non eſſe intelligenda privativè [d] ut ſe & Succeſſores excluderent, ſed ut cum iis concurrerent, neque potuiſſe Imperatores ex abdicatione ſuæ poteſtatis jus Succeſſorum [e] imminuere.

[a] *Muſcorn. de juriſd. cap. 1. n. 34.*

[e] *Bald. in proœm. ff. n. 32. Goldaſt. d. cap. 13. n. 31.*

VII. Reges Boemiæ tamen in ſubditos ſuos eandem poteſtatem ſibi vendicant quam reliqui Supremi Principes, & poteſtatem Imperatorum admittunt ſolum in univerſum Regnum, [f] non in ſingulos Cives & Subditos Boemos, ſiquidem non eſſe ſub Imperatorum poteſtate & juriſdictione, eos non poſſe coram Imperatore aut ad Cameram Imperii evocari, niſi teſtimonii ſolius dicendi [g] Cauſa, a ſententiâ Regis Boemiæ non poſſe eos appellare [h] ad Imperatorem, ſed ſupereſſe tantum Remedium Supplicationis, eamque Regi Boemiæ eſſe [i] porrigendam, & niſi Rex eam admittere recuſaverit, ad Imperatorem vel Cameram non niſi ex Cauſa denegatæ juſtitiæ [k] eſſe recurrendum.

[f] *Goldaſt. d. lib. 4. cap. 13. n. 15.*

[g] *Goldaſt. d. c. 13. n. 29. Rulant. de Commiſſar. p. 1. cap. 3. n. 25.*

[h] *Aur. Bull. tit. 8. §. 1. Gol. daſt. d. c. 13. n. 8.*

[i] *Beſold. de appellat. cap. 2. n. 20. Arumæ. ad aur. Bull. diſcurſ. 5. concluſ. 17.*

[k] *Goldaſt. d. cap. 13. n. 32.*

VIII. Boemi ſub primis Ducibus & Regibus ſuis non habuerunt alias leges quam conſuetudines ſuas, & Statuta conſtitutioneſque Principum ſuorum, neque enim Germanorum leges admiſerunt, ſed tantum deficientibus Statutis

Statutis ſuis pro cauſis dijudicandis recurrebant ad jus Saxonicum [l], quod commune Boemis [m] & Polonis eſſe Imperatores *Othones I.* & *II.* voluerunt, eoque jure uſi ſunt Boemi uſque ad *Carolum IV.* Imperatorem, qui ante ſuſceptam Coronam Imperialem Boemiæ rex erat, eâque de cauſâ in aureâ Bullâ multa privilegia Boemiæ Regibus conceſſit, Boemiſque Regis ſui eligendi facultatem indulſit; ideoque pro ornando & confirmando Boemiæ Regno leges & conſtitutiones Boemicas in ſcripta redegit, ne judicum Arbitria pro jure habèrentur, quod antea apud eos invaluerat, ut narrat *Dubravius* [n], *quia arbitria ſæpe variantur, jus autem ſcriptum eadem ſemper voce loquitur, & unicuique quod ſuum eſt juſtè tribuit.*

[l] *Spec. Saxon. & Weichbild. Magdeburg. art.* 10.

[m] *Goldaſt. d. cap.* 15. *n.* 3.

[n] *Dubrav. hiſtor. Boem. lib.* 22.

IX. Inter has denique legum Mutationes Boemi ſemper jus Civile Romanorum admiſerunt; nam dum jure Saxonico utebantur, cum eo ita conjunctum erat jus Romanum, ut non aliam interpretationem quam a jure Romano acciperet, & Cauſarum judicia deficiente jure Saxonico a Romano peterentur, quod ſupra [o] ſatis probatum eſt: poſtquam vero leges Boemicæ ſcriptæ ſunt, licet Boemia numeretur inter eas gentes ſeptentrionales,

[o] *Lib.* 2. *cap.* 2. *&* 11.

onales, quæ legibus & conſuetudinibus ſuis [p] reguntur, concors juriſconſultorum omnium ſententia [q] eſt & in Boemiâ & Germaniâ univerſâ, jus Romanum eſſe eorum jus Commune, & deficientibus eorum conſtitutionibus & Statutis Municipalibus, ad jus Civile Romanorum omnium uſu receptum eſſe recurrendum.

[p] *Jo. Andr. & Hoſtien. ad c. ſuper ſpecula. de privileg. Botſ. de pact. famil. illuſtr. cap. 1. n. 20.*

[q] *Ordinat. Camer. p. 1. tit. 13. & 57. Mynſing. cent. 5. obſerv. 96. Gail. lib. 1. obſervat. 36. Goldaſt. de jurib. & privileg. regn. Bohem. lib. 4. cap. 15. n. 10.*

X. Et ſic a Germaniâ incipientes per ampliſſimas Europæ Provincias in circulo progreſſi ad Germaniam cujus Bohemia pars eſt) iterum redivimus, in qua ſolæ Reliquiæ illius Magni Imperii jam incluſæ continentur, reliqui omnes illius proceræ Arboris rami in Aſiâ, Africa & Europâ avulſi ſunt. Hæ vero reliquiæ cum ſint umbra tantum & Imago magnitudinis Romanæ, Divinæ Providentiæ gloriam nobis exhibent, quæ licet Magnam illius Imperii Molem, ut fumum diſſipaverit; Voluit tamen leges Romanorum apud Gentes Europæas, ut veram juſtitiæ & Prudentiæ Civilis Normam conſervari, quas unà cum Fidei Chriſtianæ lumine & literarum omnium

omnium ſcientiâ ſolis Europæis conceſſit. Et in hac Divinæ Potentiæ ſimul & Benignitatis Contemplatione attoniti hæremus omnes & obſtupeſcimus, quod extinctâ fere *Cæſarum* Dominatione legum *Cæſarearum* Imperium adhuc apud Europæos omnes manet, iidemque excuſſo jugo ſervitutis Romanæ legibus Romanis ſponte [r] ſe ſubjiciunt, quas etiam illæ Gentes amplexæ ſunt, ad quas Arma Romana non [f] pervenerunt, quod hactenus in ſingulis Principum Europæ Dominiis demonſtrare conati ſumus. Nunc tantum mihi reliquum eſt, ut cum benigno Lectore meo paucis concludam.

[r] *Paſq. Recherch. lib. 9. cap. 38.*

[f] *Alber. Gentil. de Arm. Roman. lib. 2. cap. 13.*

JA. ARMACHAN.

Concluſio

Concluſio Operis ad Lectorem.

TAndem ad Lectorem meum me converto. Si cui animus & otium fuerint hæc noſtra perlegiſſe, ſive exterum ſive noſtratem. Ab exteris audaciæ culpam deprecor, quod Britannus a reliquo orbe diviſus coram iis de ipſorum legibus, ut Phormio coram Annibale [a], diſſerere auſus fuerim, quorum nec mores exploraverim nec Regiones inviſerim. Mihi quidem ad multos annos elapſos in peregrinatione meâ Galliam, Italiam & Germaniam perluſtrare contigit, in quarum Academiis leges Romanas è Cathedris profeſſorum ſplendidè explicatas audivi, ſed qui in earum Tribunalibus & Curiis non fuerim verſatus in legibus earum hoſpes manſi cum receptum ſit ab omnibus Juriſconſultis [b], leges magis & uſu & praxi quam ex libris diſci, in Academiis delibari tantum legum Flores, in foro & curiis fructus colligi; leges ſiquidem in Academiis deglutiuntur, in foro digeruntur, unde Baldus Practicam Scientiam digeſtivam, eamque optimam legum intellectricem [c] appellat. Apud noſtrates

[a] Cic. 1de Orator.

[b] Coler. de proceſſ. execut. p. 1. cap. 2. n. 26. Corat. in Syntagm. Com. Opin. in præfat. Cotta. in memorabil. jur. v. Practica.

[c] Bald. ad. l. Æmylius. n. 11. ff. de Minor. & in uſ. feud. tit. feud. ſine culp. non. amitt. & in c. ex tenore. de Teſtib.

tes autem faciliorem veniam me consecuturum spero, qui post transactos studiorum Academicorum cursus per multos annos exegerim in praxi curiarum nostrarum & causarum judiciis, quæ magnam juris Civilis Romanorum jurisque communis Angliæ communionem & commixtionem habent; qua ex praxi, simulque lectione librorum juris Anglicani multa observare necessum habui. Erit apud utrosque excusationi locus si quid erratum fuerit, quod in legibus singularum gentium non multa mea tradiderim, sed ea potius quæ a Jurisconsultis & Historicis earundem gentium acceperim; Mihique sufficiat Authores meos laudare & nominare, eosdemque denunciare, quod in emptione & contractu Civili solenne [d] est, qui si me eorum Authoritatem secutum aliquando in errorem pellexerint, post denunciationem tenentur mihi de Evictione [e] Famæ meæ qui etiam erroribus meis renunciare paratus sum, cum singulæ gentes Authores probatiores suppeditaverint. Porro lectoris mihi benignitatem conciliabit, quòd hæc scripserim in furore Belli Civilis, ubi leges minimum locum habent, & quod has cogitationes meas descripserim sæpius perturbatas vel ex Civitatum in quibus commoratus sum obsidione, vel ex rapinis, proscriptionibus, sequestrationibus, confiscationibusque prædiorum & bonorum

[d] L. Herennius. 63. ff. de Evict. Macrob. lib. 6. Saturnal. cap. 7.

[e] L. rem. 29. l. si fundo 53. l. si ideo. 55. d. l. Herennius 63. ff de Evict. l. emptori. 8. C. eod. tit.

norum meorum; & quod inter hæc infortunia præ reliquis omnibus me afflixerit mors cariſſimæ uxoris meæ Margaretæ Southworthiæ, *fœminæ ſanctiſſimæ, prudentiſſimæ, modeſtiſſimæ, conjugiſque incomparabilis, quæ præter luctuoſum ſui deſiderium duarum Filiarum noſtrarum & rei familiaris curam mihi reliquit: contra hæc tamen omnia animum meum tenuit Divina* Clementia *erectum, intrepidum, conſtantem in fide Regi meo ſervanda, propoſitique mei in hoc Opere tenacem, ut demonſtrarem noſtratibus quantum honorem exteri juri Civili Romanorum exhibent, exteriſque pariter, eximium juris Civilis uſum apud nos hactenus fuiſſe; ſperantem porrò poſſe me (in hoc genere argumenti quod a nemine adhuc tractatum vidi) hoc audaci conatu meo clariſſimos aliarum gentium Juriſconſultos excitare (ſicut Afrania fœmina inverecunda apud* Ulpianum [f] *Cauſam dedit edicto de Poſtulando) ad accuratiores edendos tractatus de legibus ſingularum gentium & ad luculentius demonſtrandum quis inter eas ſingulas locus juri Civili Romanorum datus ſit. Ubicunque demum in hoc Opere benignus Lector me erraſſe obſervaverit (ſicuti in tot gentium legibus inveſtigandis me aliorum authoritatem ſecutum ſæpius erraſſe neceſſe eſt) ignoſcet nimio meo juris Civilis*

[f] L. 1. ff. de poſtul.

ornandi ſtudio, cum hoc tantum in votis meis habuerim, ut poſſim juri Civili Romanorum in Angliâ retinendo inſervire, eidemve, ſi diſceſſum paraverit, valedicere, juſta perſolvere, & Parentare.

Vale.

Sacroſanctæ & individuæ Trinitati
Laus & Gloria. Amen

Index rerum præcipuarum in his duobus Libris: in quo numerus primus Librum, ſecundus Caput, tertius Paragraphum, quartus Folium, denotat.

A

Accurſius *ſcripſit gloſſas in jus civile, ejuſdem encomia.* Lib. 1. cap. 5. par. 14. fol. 30.
Accurſii *authoritas.* 1.8.6.49.
Admiralli dignitas in Anglia. 2.8.p.3.23.153.
Admiralli fori juriſdictio. 2.8.p.3.23.153.
In Admiralli foro proceditur ſecundum jus civile. 2.8.p.3.24.154.
Advocati interdicti in Suecia. 2.14.6.178.
Æquitas in omnibus legibus ſcriptis admittenda. 1.3.1.13.
Jus Albinatus non admittitur in provinciis juris ſcripti Galliæ. 2.5. 20. 87.
Ancovæ obſervatur jus civile. 2.3.17.74.
Andr. Alciatus *jus civile ornavit.* 1,5.17.93.
Antonius Auguſtinus *laudatur.* 1.7.4.118.
In Anglia nullum eſſe juris civilis uſum ab exteris traditum. 2.8.p.1.1.124.
Antonius Auguſtinus *laudatur.* 2.6.31.117.
Angliæ nomen impoſitum Britanniæ ab Egberto. 2.8.p.1.11.128.
Angli a Danis debellati. 2.8.p.1. 12.128.
Angliæ reges non ſubditi imperatori nec recognoſcunt ſuperiorem. 2.8.p.3.1.144.
Angliæ rex mentionem faciens de jure intelligitur de jure Anglicano. 2.8.p.3.2.145.
Angliæ rex non eſt feudatarius Romani pontificis. 2.8.p 3.3.145.
Angli nunquam paſſi mutationem juris ſui ex æquitate juris Rom. 2.8.p.3.4.146.
Anglicani juris ſcriptores antiqui & relationes rerum judicatarum. 2.8.p.3.7.147.
Anglicani juris ſcriptores peritiſſimi;

tissimi jur. civilis. 2.8.p.3.9.148.

Angliæ reges an fuerint supremi domini totius Britanniæ. 2.10.5.162.

Appellationes in causis criminalibus ubique interdictæ. 2.2.7.64.

Appellatio ab interlocutoria prohibita in Germania & ex concil Tridentino. 2.2.10.65.

Appellationes judicantur secundum jus civile in provinciis juris scripti Galliæ. 2.5.19.94.

Aquitania provincia Romana ante Julium Cæsarem. 2.5.12.91.

Arbitria principum & magistratuum an præferenda sint legibus scriptis. 1.3.1.13.

Argumentum a contrario sensu non valet in usibus feudorum. 1.6.9.36.

Arragoniæ Reges sunt principes supremi & soluti legibus. 2.6.12.109.

Arragonii sequuntur jus canonicum pro Cæsareo. 2.6.23.114.

Attila *Rex Hunnorum flagellum Dei.* 2.12.2.172.

Authenticæ in codice a quo collectæ. 1.4.13.23.

Ad Avenionsem civitatem titulus pontificis. 2.3.2.69.

Azo *docuit jus civile in Gallia.* 1.5.14.30.

B

Basilius *Macedo composuit librum* Βασιλικῶν 1.5.3.26.

Basilii *Macedonis virtutes.* 1.5.3.26.

Basilii & Leonis *invidia contra* Justinianum. 1.5.4.26.

Bartoli *commentarii in jus civile.* 1.5.15.31.

Baldus *docuit jus civile, ejus encomia.* 1.5.15.31.

Bartolus & Baldus *dicti doctores Longobardici.* 1.5.15.31.

Baldi *inconstantia notatur.* 1.8.9.50.

Baronii *tomus undecimus annalium prohibitus a Rege Hispaniæ.* 2.4.4.84.

In Batavia jus Romanum est jus commune. 2.5.42.103.

Bella Romanorum injusta cum Sabinis, Fidenatibus, Veientibus, Albanis, Gabiis, Volscis, Rutilis, aliisque populis finitimis. 1.1.2.1.

Bella Romanorum injusta cum Latinis, Samnitibus, & Tarentinis. 1.1.3.2.

Bella Romanorum cum Italiæ populis per quingentos annos. 1.1.4.2.

Bella Romanorum injusta in Sicilia & primum bellum Punicum 1.1.5.2.

Bellum secundum Punicum injustum. 1.1.6.2.

Bellum

Bellum tertium Punicum injuſtum. 1.1.7.3.
Bella Romanorum injuſta in Macedonia, Creta, Corſica, & cum Mithridate. 1.1.8.3.
Bella Romanorum injuſta cum Parthis & Numantinis. 1.1.9.3.
Bella Romanorum injuſta cum Judæis. 1.1.10.4.
Bella Romanorum injuſta cum Britannis. 1.1.11.4.
In Belgicis ditionibus jus Rom. eſt jus commune poſt conſuetudines & edicta Principum. 2.5.41.103.
Biſcayni originarii Hiſpaniæ & ſunt omnes nobiles & Hidalgi. 2.6.5.106.
Bononiæ obſervatur jus civile. 2.3.17.74.
Boemia primo poſſeſſa a Boiis, deinde a Quadis ſeu Marcomannis. 2.15.1.178.
Boemia poſtea poſſeſſa a Croatis & Ruſſis. 2.15.2.178.
Boemi ſoli in Germania utuntur linguâ Sclavonica. 2.15.2.178.
Boemiæ Principes primo Duces deinde Reges. 2.15.3.179.
Boemiæ regnum ceſſit Auſtriacis adjecta Moravia, Sileſia, & Luſatia. 2.15.4.179.
Boemiæ regnum ſubditum Imperatori. 2.15.5.179.
Boemorum Privilegia non inducunt exemptionem ab Imperio. 2.15.6.180.
Boemiæ Rex habet ſupremum Imperium in ſubditos ſuos. 2.15.7.180.
Boemi poſt leges ſuas recurrebant ad jus Saxonicum. 2.15.8.180.
Boemorum leges in ſcripta redactæ per Carolum IV. *Imp.* 2.15.8.180.
Boemi poſt leges ſuas recurrunt ad jus civile. 1.15.9.181.
Brachium ſeculare indultum Chriſtianis ab Imperatoribus Rom. ethnicis. 1.3.9.15.
Ad Britanniam Romanorum titulus, 2.7.18.123.
Britannia a nullo Principe extero tentata ante Julium Cæſarem. 2.8.p.1.3.124.
Britannia ſub Veſpatiano & Domitiano *in provinciæ formam redacta.* 2.8.p.1.4.125.
Britanniæ pars pacata a Valentiniano & Valentia *dicta.* 2.8.p.1.8.127.
Britannia a Scotis & Pictis vaſtata. 2.8.p.1.8.127.
Britannorum querela de Romanis: 2.8.p.1.8.127.
Britannia derelicta a Romanis. 2.8.p.1.9.127.
Britannia dicta Anglia ab Egberto. 2.8.p.1.11.128.
In Britannia legum poteſtas penes Druidas ſub Julio Cæſare. 2.8.p.2.1.130.
Britanni mores & artes Romanas acceperunt. 2.8.p.2.9.132.

INDEX RERUM.

Budæus & Galli *jus civile ornarunt.* 1.5.17.32.

Burgundiæ ducatus Hiſpanis ceſſit. 2.5.40.103.

In Burgundia jus civile eſt jus commune. 2.5.40.103.

Buchanani *ſententiæ de ſupremo dominio Britanniæ.* 2.10.8.163.

Buchanani *iniqua cenſura in judices patrios.* 2.10.16.166.

C

Carolus magnus *Romanorum Imperator.* 1.5.12.29.

Canonum, conciliorum, authoritas. 1.7.2 39.

Canoniſtæ ſequendi de peccato & ſalute animæ præ theologis & juriſconſultis. 1.8.13.51.

Carolus magnus *diviſit Imperium Romanum.* 2.2.1.62.

Camera Imperialis inſtituta Wormatiæ, dein Spiræ. 2.2.7.64.

Cameræ Imperialis juriſdictio. 2.2.7.64.

Cameræ Imperialis quot ſunt judices. 2.2.8.65.

In Camera Imperiali judicatur ſecundum jus Romanum. 2.2.8.65.

Carolus magnus *conſervavit leges Romanas in provinciis juris ſcripti Galliæ.* 2.5.15.92.

Capitularia Caroli m. *collecta per abbatem* Anſegiſum & Benedictum *levitam.* 2.5.24.95.

Caſtellæ reges neminem ſuperiorem recognoſcunt. 2.6.11.109.

Cathaloniæ principes ſunt principes ſupremi & ſoluti legibus. 2.6.12.109.

In Cathalonia poſt uſaticos recurritur ad jus Romanum. 2.6.20.113.

Cancellariæ curiæ poteſtas a conqueſtore. 2.8.p.2.23.137.

Cancellarii Angliæ plerumque juris civilis periti. 2 8.p.3.20.152.

Cironius *edidit quintam collectionem decretalium.* 1.7.6.41.

Clientum obſequium in patronos jure Rom. 1.6.2.33.

Clementinæ *editæ per* Clementem quintum. 1.7.7.42.

Claudius *Imp. de Britannis triumphum egit.* 2.8.p.1.4.125.

Claudius *induxit leges Romanas in Britanniam.* 2 8.p.2.2.130.

Clerici cancellariæ juris civilis periti. 2.8.p.3.11.148.

Conſenſus populorum & principum non reddit Imperium Rom. juſtum. 1.1.18.7.

Conſtitutiones principum quæ? 1.3.6.14.

Codex Gregorianus, Hermogenianus

genianus & Theodosianus. 1.3.8.15.
Constitutiones Imp. Rom. ante Constantinum *laudantur.* 1.3.10.16.
Constitutiones Imp. Rom. post Constantinum *dubiæ ex defectu potestatis.* 1.3.10.16.
Codex Justinianæus *e quibus compositus.* 1.4.12.23.
Codici an addendæ sint constitutiones Græcæ? 1.4.13.23.
Constantinopolis excidium. 1.5.10.29.
Columbinus *primus inter glossatores feudorum.* 1.6.13.38.
Communes opiniones doctorum sequendæ a judicibus. 1.8.8.50.
Communes opiniones doctorum æstimantur ex numero. 1.8.10.50.
Constantinopolitani Imperatores asserebant se esse successores Alexandri m. 2.2.4.63.
Constitutiones Imperiales sunt jus municipale in Germaniâ. 2.2.9.65.
Cosmus medices *creatus dux Hetruriæ.* 2.3.6.71.
Codex Theodosianus *editus per* Alaricum *regem Gothorum.* 2.5.13,91.
Constitutiones regum Galliæ post legem Salicam. 2.5.25.96.
Consuetudines Galliæ multæ ortæ sunt e legibus Romanis. 2.5.26.96.
Consuetudines Galliæ in scripta redactæ per reges Galliæ. 2.5.27.96.
Codicis Justinianæi *translatio in linguam Gallicam.* 2.5.29.97.
Consuetudines esse jus commune in Gallia. 2.5.30.98.
Consuetudines Galliæ interpretationem recipiunt a jure Romano. 2.5.33.100.
Codex Visigothorum laudatur. 2.6.15.110.
Coloniæ Romanorum in Lusitania. 2.7.3.118.
Constantius Chlorus *præses Britanniæ pater* Constantini magni. 2.8.p.1.6.126.
Constantinus m. *declaratus Imp. in Britannia.* 2.8.p.1.6.126.
Constantinus m. *natus in Britannia.* 2.8.p.1.7.126.
Conquestoris mutationis in legibus. 2.8.p.2.18.136.
Per conquestorem leges compositæ. 2.8.p.2.19.136.
Conquestoris leges consuetudine approbatæ. 2.8.p.2.20.136.
Consuetudines Normannicæ similes consuetudinibus Anglicis. 2.8.p.2.21.137.
A Conquestore termini judiciorum & judicia per duodecim viros. 2.8.p.2.25.138.
Conestabilis & Marescalli dignitas. 2.8.p.3.14.150.

Ad Coneſtabilem & Mareſcallum pertinet cognitio criminum & contractuum apud exteros, & res armorum. 2.8.p.3.15.150.

Sub Cognitione Coneſtabilis & Mareſcalli eſt crimen læſæ majeſtatis & homicidium apud exteros. 2. 8. p.3.16. 150.

Contractus in regionibus exteris ſub cognitione Coneſtabilis & Mareſcalli. 2.8.p.3.17. 151.

Contractuum exterorum cognitio ducta ad forum Anglicanum ex fictione ut in fictione poſtliminii. 2.8.p.3.18.151.

Conſolato del mare. 2.8.p.3. 25.154.

Conſtitutiones provinciales in Anglia. 2.8.p.3.27.155.

Conſtitutiones legatinæ in Anglia. 2.8.p.3.28.155.

Cujacii *obſervationes, opus divinum.* 1.5.6.27.

Jac. Cujacii *elogia.* 2.5.39. 102.

Curiæ banci regii, communium placitorum, fiſci regii a ſæculo conqueſtoris. 2.8.p.2. 24.138.

Curiarum Angliæ diviſio ex mero jure & ex æquo bono; 2.8.p. 3. 5. 146.

Cuſtodes privati ſigilli juris civilis periti. 2. 8. p. 3. 11. 148.

Curiæ Angliæ in quibus jus dicitur ex jure civili. 2. 8. p. 3. 12. 149.

In Curia Militari judices Coneſtabilis & Mareſcallus. 2. 1. p. 3. 13. 149.

Ad Curiam militarem ſpectant cauſæ de bello & armis. 2. 8. p. 3. 10. 152.

Ad Curiam militarem ſpectant cauſæ de armis & inſigniis nobilium & generoſorum. 2.8.p.3.20.152.

In Curia militari proceditur ſecundum jus civile. 2.8.p. 3.22.153.

Curia mercatorum de contractibus mercatorum. 2.8.p.3. 25.154.

Curia ſuprema pro jure Saxonico Cracoviæ. 2.11.6.169.

D

Danis pulſis Edwardus *Rex Angliæ creatus.* 2.8.p.1. 13.128.

Danielis Morlæi *querela de numero ſtudioſorum in jure civili.* 2.8.p.2.31.140.

Dani a Romanis nunquam victi ſed Danorun victoriæ de aliis gentibus ſunt celebres. 2.13.1.174.

Danorum Reges antiquiſſimi & nunquam a Romanis ſubjugati. 2.13.2.174.

Danorum Reges non recognoſcunt Superiorem. 2.13.3. 175.

Danorum Rex *Imperatori ſubditus pro Ducatu Holſatiæ.* 2.13.4.175.
Danorum Leges & Statuta Valdemirus primus *collegit.* 2.13.5.175.
Danorum leges deſumptæ ex jure civili & canonico. 2.13.6.175.
Inter Danos & Suecos magna conjunctio. 2.14.1.176.
Decretales epiſtolæ quæ ſint. 1.7.2.39.
Decretum Gratiani *è quibus compoſitum.* 1.7.3.40.
Decretum Gratiani *approbatum.* 1.7.4.40.
Decretum Burchardi & Ivonis. 1.7.5.41.
Decretalium ſex collectiones. 1.7.6.41.
Decretalium pars maxima de controverſiis Anglicanis. 1.7.15.44.
Didacus Covarruvias *laudatur.* 2.6.31.117.
Doctorum interpretationes ſuperfluæ ſi libri juriſc. Rom. ſupereſſent. 1.8.1.47.
Doctorum commentarii inducti ex ruina imperii Romani. 1.8.2.47.
Doctorum interpretatio magiſtralis tantum & probabilis. 1.8.3.48.
Doctorum interpretationes neceſſariæ ad jus civile. 1.8.4.48.
Doctorum interpretationes ut reſponſa prudentum. 1.8.5.48.
Doctorum interpretationes confirmantur legibus multarum gentium. 1.8.6.49.
Doctorum communes opiniones ſequendæ. 1.8.8.50.
De Doctorum opinionibus regulæ. 1.8.9.50.
Doctores ſequendi ex profeſſo tractantes non obiter. 1.8.11.51.
Doctores imitantur aves. 1.8.11.51.
Doctores ſequendi potius in commentariis quam in conſiliis. 1.8.12.51.
Doctores ſequendi præ aliis qui honores contempſerunt. 1.8.14.52.
Doctorum opiniones noviſſimæ ſunt ſequendæ. 1.8.15.52.
De Doctorum opinionibus remiſſivè. 1.8.16.52.
Doctorum interpretationes in ordinem redigendæ. Concluſ. lib. 1.6.54.
Doctores noſtri aves imitantur. 2.6.27.116.
Doctorum interpretationes obſervantur in Hiſpania. 2.6.29.116.
Druidæ habuerunt poteſtatem legum ſub Julio Cæſare. 2.8.p.2.1.130.
Magnus Dux Hetruriæ eſt Princeps ſupremus. 2.37.72.

INDEX RERUM.

E

Eboraci promulgata est l. 1. *C. de rei vendit.* 2.8.p.2.7. 131.

Eboraci mortuus est Severus. 2.8.p.1.5.125.

Eboraci jus dixit Papinianus. 2.8.p.2.5.131.

Ecclesiastici fori causæ in Anglia. 2.8.p.3.26.154.

In Ecclesiasticis curiis jus dicitur in Anglia ex jure civili & canonico & constitutionibus provincialibus. 2.8.p.3. 26.155. & 2. 8. p. 3. 29. 156.

Ecclesiastica politia Anglicana a Scotis laudata. 2.10.18. 166.

Edictum prætoris de vi & metu a Spiritu Sancto. 1.1. 18.7.

Edicta Prætorum & Ædilium Curulium annua. 1.3.5.14.

Edictum perpetuum Salvii Juliani. 1.3.5.14.

Edicta regum Galliæ post legem Salicam. 2.5.25.96.

Edwardus *Rex Angliæ creatus Danis pulsis.* 2.8.p.1. 13.128.

Edwardi III. *gratia in juris civilis studiosos.* 2.8.p.2. 34.142.

Edwardi VI. *cura de juris civilis studio in Academiis Anglicis.* 2.8.p.2.38.144.

Egbertus *deleta Heptarchia Britanniam nominavit Angliam.* 2.8.p.1.11.128.

Europæi se submittunt legibus Romanis post extinctam Cæsarum dominationem. 2.15. 10.181.

Extravagantes editæ per Joannem *vigesimum secundum.* 1.7.7.42.

F

Ant. Fabri *codex Fabrianus laudatur.* 2.3.25.77.

Feuda Romanis incognita & ex moribus posteriorum gentium orta sunt. 1.6.2.33.

Feuda ab Alexandro Severo & Constantino M. *cœperunt.* 1.6.2.33.

Feudi jus in quibus consistit. 1.6.2.33.

Feuda originem habuerunt a Longobardis in Italia. 1.6. 3. & 4.33.

Feudorum consuetudines in scriptis redactæ. 1.6.4.35.

Feudorum consuetudines sunt jus non scriptum. 1.6.6.35.

Feudorum libri sunt authentici. 1.6.7.35.

Feudorum primus glossator Columbinus. 1.6.13.38.

Feudorum interpretes numerantur. 1.6.13.38.

Ferrariæ Duces habuerunt omnia jura supremorum Principum. 2.3.13.73.

Ferraria

Ferraria ad ſedem Rom. eſt devoluta. 2.3.13.73.
Ferrariæ jus civile eſt jus commune. 2.3.24.77.
Jus Feudale admittitur in Provinciis juris ſcripti in Gallia. 2.5.19.94.
Feudum conſolidatione extinguitur. 2.10.10.164.
Feudatarii Principes habent omnia jura Regalia. 2.10.11.164.
Fæciales & Heraldi *ſub juriſdictione Coneſtabilis & Mareſcalli.* 2.8.p.3.21.152.
Florentini quamdiu fuerunt ſub Imperatoribus. 2.3.6.71.
Florentini habuerunt omnia jura Regalia. 2.3.7.72.
Florentiæ jus civile eſt jus commune. 2.3.20.78.
Forum eccleſiaſticum a laico diſtinctum per conqueſtorem. 2.8.p.2.26.139.
Franci in Gallia conſtituunt Pharamundum Regem ſuum. 2.5.3.87.
Franci permiſerunt leges Romanas *Provinciis juris ſcripti in Gallia.* 2.5.14.91.
Franciſcus Accurſius *evocatus Bononiâ ad docendum jus civile Oxonii.* 2.8.p.2.35.142.

G

Galli an habuerint feuda ante Longobardos. 1.6.4.35.
Gallici juriſconſulti laudantur. 2.5.1.87.
Gallici fori eloquentia. 2.5.1.87.
Gallia a Julio Cæſare *redacta in poteſtatem* Romanorum *iiſque paruit uſque ad* Honorium *Imp.* 2.5.3.87.
In Gallia conſtitutum regnum Franco-Gallorum. 2.5.4.88.
Galli fuerunt in poteſtate Romanorum *uſque ad* Honorium. 2.5.5.88.
Galli an habeant poteſtatem patriam in liberos. 2.55.88.
Gallorum monarchia duravit per mille ducentos annos. 2.5.6.89.
In Gallia omnia jura Regalia in dominio Regis. 2.5.8.90.
Galliæ diviſio in Provincias juris ſcripti & Provincias conſuetudinarias. 2.5.11.91.
Gallia Narbonenſis dicta Togata, domita a Fabio max. 2.5.12.91.
In Gallia conſervatæ leges Rom. *in Provinciis juris ſcripti. ſub tertia Regum linea.* 2.5.16.92.
In Gallia leges Romanæ ſervatæ in Provinciis juris ſcripti ex pactis Regum Galliæ. 2.5.17.93.
In Galliæ Provinciis juris ſcripti ſervatur jus civile, in judiciis contractibus, teſtamentis

mentis & appellationibus. 2. 5.18.93.
In Galliæ Provinciis juris scripti multa privilegia concessa ex jure Rom. 2.5.19.94.
In Galliæ Provinciis juris scripti statuta, sunt jus municipale; solum jus Rom. est jus commune. 2.5.21.95.
Galliæ consuetudines variæ. 2. 5.23.95.
Gallici juris componendi cura demandata Barnabæ Brissonio. 2.5.27.96.
Galli observarunt leges Romanas in prima Regum linea. 2.5.28.95.
Galli observarunt leges Romanas in secunda & tertia Regum linea. 2.5.29.97.
Galliæ judices in defectu consuetudinum & constitutionum, debent judicare secundum jus Romanum. 2.5.33. 99.
Galli omnes sequuntur jus Romanum in criminalibus causis. 2.5.32.99.
In Galliâ non admittuntur consuetudines contrariæ Romanis legibus. 2.5.33.100.
Galli admittunt leges Romanas ut Romani leges Rhodias. 2.5.34.100.
In Gallia juris Romani authoritas ex consensu Regum Galliæ. 2.5.35.100.
In Gallia soli juris civilis professores sunt judices & ad [illegible] *majoribus retinuerunt scientias vocati.* 2.5.39.102.
Gallia vera jurisprudentiæ Romanæ sedes. 2.5.43.204.
Gentes a Romanis debellatæ libertatem suam justè recuperarunt. 1.1.20.8.
Germaniæ divisio in decem Circulos. 2.2.6.64.
Genuenses sunt liberi ab Imperatore & habent omnia jura majestatis. 2.3.12.73.
Genuæ jus dicitur ex jure civili. 2.3.23.77.
Gentes septentrionales minus colunt jus civile. 2.10.19. 166.
Giraldi *Oxonienſis querela de numero studiosorum in jure civili.* 2.8.p.2.31.140.
Gothi permiserunt leges Romanas in Provinciis juris scripti in Gallia. 2.5.13.91.
Gothicorum Regum leges scriptæ. 2.6.15.110.
Gothi & Sueci idem populus. 2.14.2.176.
Gothi ex Suecia vastarunt Imperium Romanum. 2.14.2. 176.
Græcorum interpretum commentarii Synopses in libros Βασιλικῶν 1.5.7.28.
Gratianus *composuit decretum.* 1.5.13.30.
Gratianus *in decreto quandoq; erravit.* 1.7.3. & 4.40.
Græca lingua demum permissa Constantinopoli. 2.1.11.60.

ſcientias & verba. 2.1.11. 60.
Guido Coquilius *laudatur.* 2.5.36.101.
Gulielmus Normanniæ *Dux miſit ad* Haraldum *pro reſtitutione regni.* 2.8.p.1.14. 129.
Gulielmus *cæſo* Haraldo *creatus Rex Angliæ, ejuſque poſteri ſuccedunt.* 2.8.p.1.15. 129.
Gul. Lyndwodi *commentarii in conſtitutiones Cantuarienſes.* 2.8.p.3.23.155.
Gulielmus *de Drogheda* I. C. *Oxonienſis fuit Hibernus.* 2.9.10.160.

H

Harmenopuli *Promptuarium.* 1.5.7.28.
Hadrianus *Imperator in Britanniam profectus ibi murum conſtruxit.* 2.8.p.1.5.125.
Haraldus *creatus Rex Angliæ poſt mortem* Edwardi. 2.8.p.1.13.128.
Henrici V. *cura de juris civilis profeſſoribus Cantabrigiæ.* 2.8.p.2.36.143.
Hiſpanicæ gentis elogia. 2.6.1. 105.
Hiſpania quando a Romanis ſubjugata. 2.6.3.105.
Hiſpania diu ſub Romanorum imperio. 2.6.4.105.
Hiſpaniam tenuerunt Gothi per trecentos annos. 2.6.5.106.
Hiſpaniam tenuerunt Mauri & Sarraceni per ſeptingentos annos. 2.6.5.106.
Hiſpanorum nobilitas præcipua orta a Gothis. 2.6.5.106.
Hiſpaniæ regna recuperata a Mauris & Saracenis. 2.6.6.106.
Hiſpanici Imperii magnitudo. 2.6.8.107.
Hiſpaniæ Reges ſunt liberi ab Imperatore, & Principes ſupremi. 2.6.9.108.
Hiſpaniæ Reges neminem ſuperiorem cognoſcunt. 2.6.10. 108.
Hiſpaniæ Reges pro Ducatu Burgundiæ ſunt ſubditi Imperatori. 2.6.10.108.
Hiſpani ſub Romanis & Gothis habebant leges Romanas. 2.6.14.110.
In Hiſpania ſervatæ leges Gothicæ uſq; ad Alphonſum nonum. 2.6.15.110.
In Hiſpania controverſiæ de jure Regio & jure Romano. 2.6.17.112.
In Hiſpania jus Regium eſſe jus commune. 2.6.18.112.
In Hiſpania jus Romanum eſſe jus commune. 2.6.19.112.
In Hiſpania jus Regium & jus Romanum concurrunt. 2.6.21.113.
Hiſpaniæ regna poſt leges ſuas obſervant jus Cæſareum *& canonicum non leges Caſtellæ.*

læ. 2.6.22.114.
Hiſpani communiter ſequuntur jus Cæſareum *præ Canonico.* 2.6.24.114.
In Hiſpania in foro Eccleſiaſtico ſequuntur jus canonicum, in ſæculari jus civile. 2.6.25. 115.
De Hiſpaniæ lege prohibente jus civile allegari in judiciis ſub pœna capitis. 2.6.26.115.
In Hiſpania jus civile ſolum docetur in Academiis & obſervatur in curiis. 2.6.29. 116.
In Hiſpania ſoli juris civilis profeſſores ſunt Advocati & Judices. 2.6.29.116.
Hibernia nunquam ſub Romanis. 2.9.1.158.
Hiberniæ incolæ ex variis populis. 2.9.2.158.
Hiberniæ quatuor provinciæ Momonia, Ultonia, Lagenia, Counacia. 2.9.2.158.
Hiberniæ Dominus primus Henricus ſecundus. 2.9.3.158.
Hiberniæ Rex primus Henricus octavus. 2.9.4.159.
Hibernia an ſit feudum Romanæ eccleſiæ. 2.9.5.159.
Hiberniæ leges antiquæ. 2.9. 6.159.
Hiberni uſi ſunt legibus Anglicanis poſt Henricum II. 2. 9.7.160.
In Hibernia relationes rerum judicatarum per Joh. Daviſium. 2.9.8.160.
Hiberni communicant cum Anglis in ſacris & epiſcoporum electione. 2.9.2.160.
Hiberni propenſi ad jus civile & canonicum. 2.9.10.160.
In Holſatia admittitur jus civile. 2.12.7.173.
Hunni *pulſi ab Oſtrogothis, ſed reſtituti a Longobardis & ab iis dicta eſt Hungaria.* 2. 12.3.172.
Hungariæ Regnum ceſſit Auſtriacis. 2.12.4.172.
Hungariæ Reges non recognoſcunt ſuperiorem. 2.12.5.172.
Hungariæ Regum poteſtas temperata. 2.12.6.173.
Hungariæ jus conſuetudinarium per Stephanum Verbentzium. 2.12.7.173.
Hungariæ conſuetudines & judicia compoſita ſunt ad normam juris civilis. 2.12.8. 173.
Hungaria propugnaculum orbis Chriſtiani contra Turcas. 2. 12.9.174.

I

Jacobi Menochii *liber de Arbitrariis judicum quæſtionibus reprehenditur.* 2.6.30.116.
Imperatores Romani pontifices maximi uſque ad Gratianum. 1.3.7.15.
Imperatorum improborum conſtitutiones juſtiſſimæ. 1.3. 9.15.

Imperator an ſit mundi dominus. 2.1.2.56.
Imperator non eſt mundi dominus per ſacras nec jure naturæ aut gentium. 2.1.3.57.
Imperator an ſit mundi dominus eſt quæſtio facti non juris. 2.1.4.57.
Imperator eſt mundi dominus quoad juriſdictionem non quoad dominium rerum ſingularum. 2.1.6.58.
Imperatoris electio tranſlata in ſeptem viros electores Germaniæ. 2.2.2.63.
Imperium Romanum tranſlatum in Germanos. 2.2.3.63.
Imperator an poſſit eligi ſolus Germanus? 2.2.3.63.
Imperium Romanum manet in Germania ſola. 1.2.4.63.
Imperium Germanicum an Ariſtocraticum an Monarchicum. 2.2.5.64.
Imperium Germanicum eſt verè Romanum. 2.2.5.64.
Imperator non habet juriſdictionem in territoriis pontificis Romani. 2.3.3.70.
Imperator in Gallia eſt privatus. 2.5.9.90.
Imperatorum Conſtantinopolitanorum conſtitutiones non admiſſæ a Gallis. 2.5.36.101.
Interpretatio prudentum ad leges 12, tabularum. 1.3.3. 14.
Infortiatum unde ita dictum. 1.4.11.22.
Inſtitutiones Juſtinianeæ *laudantur.* 1.4.14.23.
Inſtitutiones juris Canonici per Paulum Lancellottum. 1.7. 1.42.
Indi reguntur jure Regio Hiſpaniæ & jure Cæſareo. 2.6. 21.109.
Irnerius *jus civile docuit Bononiæ.* 1.5.14.30.
Iſlandiæ leges accommodatæ juri civili & canonico. 2.13. 8.176.
Itali jus civile primo illuſtrarunt. 1.5.16.32.
Italiæ principes omnes ſe ſubmittunt legibus Romanis. 2. 3.16.74.
Itali magis favent juri civili quam ſtatutis ſuis. 2.3.27 78.
In Italia exteri tenentur ſolo jure civili. 2.3.31.79.
Itali poſt Gothos & Longobardos pulſos redierunt ad legis Romanas. 2.3.32.80.
Juriſconſultorum teſtimonia de injuſtitia Romanorum in bellis. 1.1.15.6.
Jus gentium non defendit injuſtam regnorum acquiſitionem. 1.1.15.6
Juriſconſultorum elogia de jure civili Romanorum. 1.2.5. 6.10.
Jus civile Rom. habendum pro jure gentium & naturali. 1.2.6.11.
Judæi *recipiunt jus civile Rom.*

in defectum legis Mosaicæ. 1.2.6.11.
Jus civile Papirianum *sub Regibus Romanis.* 1.3.1.13.
Juriſconſulti Romani pontifices maximi. 1.3.3.14.
Juriſconſulti apud Græcos viles. 1.3.3.14.
Juriſprudentia Media quæ? 1.3.3.14.
Juris Romani interpretatio penes collegium pontificum. 1. 3.3. & 7.14. & 15.
Juriſconſultorum Rom. laudes e quibus pandectæ ſunt compoſitæ. 1.3.14.17.
Jul. Cæſar *cogitavit de jure civili in ordinem redigendo.* 1.3.16.18.
Juſtiniani *res geſtæ bello & pace.* 1.4.1.19.
Juſtinianus *non fuit literarum expers contra Suedam.* 1.4. 2.19.
Juſtinianus *orthodoxus in fide Chriſtiana.* 1.4.2.19.
Juſtinianus *relatus in numerum Sanctorum.* 1.4.2.19.
Juſtinianus *appellatus magnus.* 1.4.3.20.
Juſtinus *Imp. deceſſit in amentia non* Juſtinianus. 1.4. 3.20.
Juriſconſultorum Romanorum laudes. 1.4.5. & 6.20.
Juſtinianus *an juriſconſultorum ſcripta deleri juſſit.* 1.4.7. 21.
Juſtinianæi *libri ſuppreſſi in Europa per quingentos annos.* 1.5.1.25.
Juſtinianæi *libri recepti Conſtantinopoli uſque ad* Phocam & Baſilium. 1.5.2.25.
Juſtinianus *paſſus pœnam talionis a* Baſilio & Leone. 1. 5.4.26.
Juſtinianæi *libri neglecti poſt editos libros* Βασιλικῶν. 1. 5.5.37.
Jus dictum in oriente ex libris Βασιλικῶν *uſque ad Conſtantinop. deletam.* 1.5.1029.
Juſtinianæi *libri ad Illyricum tantum pervenerunt.* 1.5. 11.29.
Juri civili acceſſerunt jus feudorum jus canonicum & doctorum ſcripta. 1. 5.18.32.
Jus feudorum jus non ſcriptum. 1.6.6.35.
Jura feudorum recipiuntur a Gallis. 1.6.8.36.
Jus feudorum connexum cum jure Rom. & ab eo interpretationem recipit. 1.6.9.36.
Jus feudorum connexum cum jure canonico. 1.6.10.37.
Jus canonicum ortum ex ruina Imperii Rom. & authoritate Pontificum. 1.7.1.39.
Juris canonici interpretes enumerantur. 1.7.9.42.
Juris canonici & civilis connexio. 1.7.10.43.
Inter jus canonicum & civile mutua interpretatio. 1.7. 11.43.

Jus canonicum ſequendum ubi agitur de peccato vel ſalute animæ. 1.7.12.43.
Jus canonicum & jus civile in unam ſocietatem coierunt. 1.7.13.44.
Jus canonicum ortum a jure civili. 1.7.13.44.
Jus canonicum decidit cauſas profanas & civiles. 1.7.14.44.
Jus canonicum receptum a gentibus Chriſtianis. 1.7.15.44.
Jus canonicum conſervatum per Principes Proteſtantes. 1.7.16.45.
Judæi non tenentur jure canonico. 1.7.18.46.
Juris canonici utilitas & neceſſitas. 1.7.19.46.
Juriſconſultus nemo idoneus ſine cognitione juris civilis & canonici. 1.7.19.46.
Jus canonicum & jus feudorum membra juris civilis. 1.7.20.47.
Jus civile non conſiſtit ſine doctorum interpretationibus. 1.8.4.48.
Jus civile Romanorum eſt jus commune in Germania. 2.2.9.65.
Jus civile Rom. in Germania obſervatur ab omnibus naturalibus & exteris. 2.2.10.66.
A Jure Saxonico Germani in multis recedunt ad jus Cæſareum. 2.2.15.67
Jus Lubecenſe in Germania. 2.2.16.67.
Jus Culmenſe in Germania. 2.2.16.67.
Jus canonicum ſervatum per Principes Proteſtantes in Germania. 2.2.18.68.
Jus Romanum jus commune in Germania. 2.2.19.68.
Juris civilis profeſſores ſoli ſunt judices in Camera, & in Academiis Germaniæ, jus docent. 2.2.19,68.
Juris civilis uſus apud Venetos. 2.3.19.75.
Jus civile eſt jus commune in Italia. 2.3.26.78.
Jus Longobardicum interpretationem recipit a jure civili. 2.4.10.85.
Jus civile eſt jus commune in regno Neapolis & Siciliæ. 2.4.11.86.
Jus Romanum eſt prius jure Longobardico in regno Neapolis & Siciliæ. 2.4.12.86.
Juriſconſulti Gallici laudantur. 2.5.1.87.
Jus Romanum eſſe jus commune in Gallia. 2.5.31.98.
De jure communi in Gallia diſſertatio inter Petrum Lizetum *&* Chriſtopherum Thuanum. 2.5.31.98.
Jus civile lectum in Galliæ Academiis ante Academias pro legum ſtudio conſtitutas. 2.5.37.101.

Jus civile prohibitum legi Pariſiis. 2.5.38.101.
Jus Regium in Hiſpania ex quibus conſiſtit. 2.616.111.
Judices non ſunt relinquendi arbitrio ſuo. 2.6.30.116.
Juriſconſulti Hiſpaniæ clariſſimi. 2.6.31.117.
An jus civile admittendum ſit in controverſiis de ſucceſſione Regnorum. 2.7. 16.123.
Juriſconſulti Luſitanici clariſſimi. 2.7.17.123.
Juris civilis profeſſores celebres Oxonii ſub Edwardo I.II, III. 2.8.p.2.33 141.
Juris civilis profeſſorum ſalaria & præmia in Academiis Anglicis. 2.8.p.2.37.143.
Juris Anglicani judicia nihil commune habent cum jure civili. 2.8.p.3.6.146.
Jus Anglicanum conſtat ex conſuetudinibus & ſtatutis regni. 2.8.p.3.6.146.
Juriſconſultorum Anglicorum ſcripta & res judicatæ an habeant juris authoritatem. 2.8.p.3.8.147.
Juris civilis profeſſores admiſſi ad judicum munera in Anglia. 2.8.p.3.9.148.
Juris civilis profeſſoribus maxima munera conceſſa ſub. Edwardo III. 2.8.p.3.12. 149.
Jus Canonicum receptum ſub modo in Anglia. 2.8.p.3.26. 154.
Jus civile & canonicum in curiis Academiarum Angliæ ex privilegiis Regum. 2.8.p.3. 30.156.
Juris civilis profeſſorum uſus in legationibus aliiſque publicis muneribus. 2.8.p.3. 31.157.
Jus civile in Anglia neglectum. 2.8.p.3.32.157.
Jus Saxonicum in Germaniâ receptum a multis populis. 2. 2.12.66.
Jus Saxonicum compoſitum in tribus libris. 2.2.12.66.
Juris Saxonici pars quæ dicitur Meichbild. 2.2.12.66.
Jus Saxonicum reductum eſt ad jus civile Romanorum. 2.2. 12.66.
Jura municipalia in Germania. 2.2.11.66.
Jus Saxonicum recipit interpretationem a jure civili. 2.2. 13.67.

L

Latinæ linguæ uſus an conſervet dominationem Romanorum. 2.1.7.59.
Latina lingua ſervata a Romanis in omnibus provinciis ſuis 2.1.8.59.
Latinam linguam Romani Græcis imponebant. 2.1.2.60.
Latina lingua diu ſervata Conſtantinopoli & in oriente. 2.1.10.16.

INDEX RERUM.

Latina lingua adhuc ſervata apud Europæos. 2.1.12.61.

Latinæ linguæ uſus abolitus per aliquos principes Europæos. 2.1.13.61.

Latinæ linguæ excellentia. 2.1.13.61.

Leges Romanorum ſanctiſſimæ & juſtiſſimæ. 1.2.3.9.

Legibus ſcriptis, an magiſtratuum arbitrio gubernari, ſatius ſit. 1.3.1.13.

Leges duodecim tabularum fons legum Romanarum. 1.3.2.13.

Leges Romanæ latæ a populo Romano. 1.3.4.14.

Legum ferendarum poteſtas primum caput majeſtatis. 1.3.4.14.

Lex Regia ſub Auguſto *lata.* 1.3.6.14.

Leo *philoſophus reprehendit libros* Juſtinianæos. 1.5.4.26.

Leunclavii *Ecloga & libri Paratitlorum.* 1.5.7.28.

Legum mutationes periculoſæ. 1.7.17.45.

Legum optimus cenſor uſus. 1.7.17.45.

Legum latio & interpretatio ejuſdem poteſtatis. 1.8.2.47.

Leges victorum populi debellati ſequi debent. 2.1.1.56.

Legum Romanorum uſus an conſervet dominationem Romanorum. 2.1.7.59.

Legum Romanorum uſus an impediat præſcriptionem Principum contra Romanos ? 2.1.13.61.

Leges municipales apud Romanos quæ ? 2.3.28.71.

Leges Longobardicæ ſervatæ in regno Neapolis & Siciliæ poſt Carolum magnum. 2.4.6.48.

Leges Longobardicæ laudantur. 2.4.6.84.

Leges Longobardicæ contemptæ habitæ poſt Lotharium *Imp.* 2.4.8.85.

Leges Longobardicæ tantum valent in aliquibus locis ex conſuetudine. 2.4.8.85.

Leges Romanæ ſemper ſervatæ in regno Neapolis & Siciliæ. 2.4.9.85.

Lex Salica lata a Pharamundo aucta a Carolo m. *& aliis Imp.* 2.5.24.95.

Legis Salicæ articulus de fœminarum ſucceſſione in Gallia. 2.5.24.95.

Lege Salica deficiente recurrebant Galli ad leges Romanas. 2.5.26.96.

Leges Romanas eſſe Gallicis præferendas Galli agnoſcunt. 2.5.32.99.

Lex Rhodia de Naufragiis rejecta a Romanis. 2.5.34.100.

Legum cognitio in ſingulis gentibus petenda ex hiſtoriis gentis. 2.6.2.105.

Legionis Reges neminem ſuperiorem

rem recognoſcunt. 2.6.11. 109.
Lex prohibens jus civile in Hiſpania condita a Gothicis Regibus. 2.6.27.115.
Lex prohibens jus civile in Hiſpania in deſuetudinem abiit. 2.6.28.116.
Leges Luſitanicæ compoſitæ ab Emanuele *& a* Philippo II. 2.7.10.120.
Leges Romanæ in Britannia uſq; ad Honorium. 2.8.p.2.3. 130.
Leges Romanæ receptæ in Britannia ſub Domitiano *& ſucceſſoribus.* 2.8.p.2.4.131.
Legum Rom. teſtimonia in Britannia ex Pandectis. 2.8. p.2.8.132.
Leges Romanæ deſertæ a Britannis. 2.8.p.2.10.132.
De Legibus Rom. in Britannia teſtimonia virorum doctiſſimorum. 2.8.p.2.11.132.
Legum Romanarum veſtigia ſub Ethelberto *Rege Cantii.* 2.8.p.2.14.134.
Leges Edwardi *Confeſſoris.* 2. 8.p.2.15.134.
Leges Howelli Dha *in Wallia.* 2.8.p.2.16.135.
Leges per Conqueſtorem compoſitæ. 2.8.p.2.19.136.
Leges & Acta judiciorum lingua Normannica. 2.8.p.2. 181.137.
Legum Rom. ſtudio incumbebant ſtudioſi plerique ſub Stephano *Rege & ſequentibus.* 2.8.p.2.31.140.
Leges magis ex uſu & praxi quam ex libris diſcuntur, concluſio operis.
Libri juris Rom. per Juſtinianum *compoſiti.* 1.4.4.20.
Libri Βασιλικῶν *ex quibus libris compoſiti.* 1.5.6.27.
Libri Βασιλικῶν *tribuendi* Baſilio *an* Leoni. 1.5.5.27.
Libri Βασιλικῶν *editi per varios & per* Carolum Fabrottum. 1.5.6.27.
Ex Libris Βασιλικῶν *jus dictum in orientali Imperio.* 1. 5.8.28.
Libri feudorum conſcripti per Obertum Ortenſium *&* Gerardum Capagiſtum. 1.6. 5.35.
Libri feudorum ſunt authentici. 1.6.7.35.
Libri feudorum recipiuntur a Gallis. 1.6.8.36.
Libri feudorum recepti a Principibus Chriſtianis. 1.6.11. 37.
Libri feudorum duo tantum recepti. 1.6.12.38.
Longobardorum leges barbaræ. 1.5.11.29.
Longobardi in aliquibus obſervarunt leges Romanas. 1.5. 11.29.
Lotharius *Imp. reſtituit Pandectas.* 1.5.13.30.
Longobardi primo induxerunt feuda in Italia. 1.6.3. *&* 4.

4. 34. & 35.
Lucenſis reſp. habet *omnia jura ſupremorum Principum.* 2.3.8.72.
Lucæ jus civile eſt jus commune. 2.3.20.76.
Luſitania Hiſpaniæ pars & provincia. 2.6.32.117.
Luſitani diu cum Romanis dimicarunt. 2.7.2.118.
Luſitani ſequebantur Carthaginenſes contra Romanos. 2.7.2.118.
Luſitania domita ab Auguſto. 2.7.2.118.
Luſitanorum privilegia conceſſa a Romanis. 2,7,3.118.
Luſitaniæ domini Romani, poſt eos Gothi, & deinde Mauri & Sarraceni. 2.7.4.118.
Luſitania data ab Alfonſo *in dotem* Henrico *cum* Tareſia *filia.* 2.7.5.118.
Luſitanici regni dominia. 2.7.6.119.
Luſitaniæ Reges non recognoſcunt ſuperiorem, & ſunt Principes ſupremi. 2.7.7.119.
Luſitaniæ Reges *liberi a dominiis Romanorum Pontificum.* 2.7.8.120.
Luſitani primo ſub legibus Romanis deinde Gothicis. 2.7.9.120.
In Luſitania poſt jus Regium recurritur ad jus Cæſareum *& interpretationes Doctorum.* 2.7.11.121.
In Luſitania an jus Regium an juris Civilis periti. 2.8.p.3.11.
jus civile ſit jus commune. 2.7.12.121.
De Luſitanici Regni ſucceſſione controverſia poſt mortem Sebaſtiani. 2.7.13.121.
De Luſitaniæ Regno competitores. 2.7.14.122.
De Luſitaniæ Regni ſucceſſione Juriſconſultorum ſententiæ. 2.7.15.122.
Luſitaniæ regni unio facta cum Caſtellano æquè principaliter. 2.7.16.123.
Lucii *regis epiſtola ad* Eluthe-rium *pontificem excutitur.* 2.8.p.2.12.
De Lucii *epiſtola cauſæ ſuſpicionis falſi.* 2.8.p.2.13.133.

M

Matrimonium per metum contractum ex conſenſu ſit legitimum. 1.1.18.7.
In Matrimoniis ſequendum jus canonicum. 1.7.12.43.
Majeſtatis primum caput, civibus leges dare. 2.1.1.56.
Mantuæ Dux eſt Princeps ſupremus. 2.3.14.74.
Mantuæ jus dicitur ex jure civili. 2.3.23.77.
Martinus Navarrus *laudatur.* 2.6.31.131.
Magiſtri in cancellaria plerumque juris civilis periti. 2.8.p.3.11.148.
Magiſtri libellorum ſupplicum

11. 148.
Marianus Scotus Hibernenſis. 2.9.10.160.
Mariani Scoti editio Germanica imperfecta. 2.10.9.163.
Mediolanum primò ſub Galeatiis *&* Sfortiis, *nunc ad Hiſpanos devenit.* 2.3.9.72.
Mediolani duces habent omnia jura majeſtatis & ſupremorum principum. 2.3.10.72.
Mediolani obſervatæ ſunt leges Longobardicæ & decreta ſuorum principum. 2.3.21.76.
Mediolani poſt conſtitutiones ſuas obſervatur jus civile. 2. 3.22.76.
Mediolanenſes judices ſunt juris civilis profeſſores. 2.3. 22.76.
Michaelis Attaliatis *compendium.* 1.5.7.28.
Michi Pſalli Synopſis. 1.5.7. 28.
Militiæ apud Romanos quid ſint. 1.6.2.33.
Monarchia Romana ultima. 1. 2.2.9.
Quatuor ſummæ monarchiæ. 1. 1.14.6.
Montisferrati marchio eſt princeps ſupremus. 2.3.14.74.
Mutationes legum periculoſæ. 1.7.17.45.
Mutinæ Duces habent jura majeſtatis. 2.3.14.74.
Mutinæ jus dicitur ex jure civili. 2.3.23.77.

N

Naufragorum bona non poſſunt capi a dominis territoriorum in Germaniâ. 2.2.18.68.
De Navarra regno controverſia inter Hiſpanos & Gallos. 2. 6.7.107.
Navarræ Reges neminem ſuperiorem recognoſcunt. 2.6.11. 109.
Navarræi poſt leges ſuas ſequuntur leges Romanas, non Caſtellanas. 2.6.21.113.
Neapolis & Sicilia ſub Romanis *uſque ad* Honorium, *poſtea ceſſerunt Gothis & Longobardis & Normannis.* 2.4. 1.82.
Neapolis & Sicilia controverſæ diu inter Andegavenſes & Arragonios nunc ceſſerunt Regibus Hiſpaniæ. 2.4.2.83.
Neapolis & Siciliæ regnum eſt feudum eccleſiæ Romanæ. 2. 4.3.83.
Neapolis & Siciliæ Reges habent omnia jura ſupremorum Principum. 2.4.5.84.
In Neapolis & Siciliæ Regno libertas data utendi lege Longobardica vel Romana. 2.4. 7.85.
In Neapolis & Siciliæ regno jus Romanum eſt jus commune, jus Longobardicum eſt ſpeciale. 2.4.10.85.
In Neapolis & Siciliæ regno jus Romanum

Romanum eſt prius jure Longobardico. 2.4.12.86.
Nobiles Romani jus civile profitebantur. 1.3.3.14.
Novellæ conſtitutiones Juſtiniani *a quo collectæ.* 1.4.15.24.
Novellarum numerus. 1.4.15.24.
Novellæ cur dictæ authenticum. 1.4.15.24.
Novellarum verſio alia per Julianum *alia vulgaris.* 1.4.16.24.
Novellæ Leonis *philoſophi.* 1.5.5.27.
Normannicorum regum ſucceſſio. 2.8.p.2.17.135.

O

Oleroniæ leges. 2.8.p.3.25.154.
Oxonii juris civilis profeſſores Celebres ſub Edw. I,II,III. 2.8.p.2.33.141.
Oxonium evocatus Franc. Accurſius *ad docendum jus civile.* 2.8.p.2.35.142.

P

Patrum eccleſiæ teſtimonia de Romanorum injuſtitia in bellis. 1.1.12.5.
Papiniani *elogia.* 1.3.15.18.
Pandectæ compoſitæ ex libris juriſconſultorum Rom. 1.4.5.20.
Papiniani *elogia.* 1.4.6.20.
Pandectæ nimis feſtinanter compoſitæ per Tribonianum. 1.4.8.21.
Pandectarum Methodus *defenditur.* 1.4.9.21.
Pandectarum editiones variæ. præ cæteris laudatur Florentina. 1.4.10.22.
Pandectæ Florentinæ an ſint liber archetypus Juſtiniani. 1.4.10.22.
Pandectæ cur dictæ digeſtum. 1.4.11.22.
Pandectarum pars aliqua apud Exarchos Græcos. 1.5.12.29.
Pandectæ donatæ Piſanis ab Imp. Lothario. 1.5.13.30.
Pandectæ ad Florentinos tranſlatæ. 1.5.13.30.
Patronorum jus in Clientes jure Rom. 1.6.2.33.
Paleæ in decreto Gratiani *quæ?* 1.7.3.40.
Papinianus *implet numerum duorum.* 1.8.20.50.
Parmæ Duces habent jura Majeſtatis. 2.3.14.74.
Patavini *Juriſconſulti celebres.* 2.3.19.75.
Parmæ obſervatur jus civile. 2.3.25.77.
Pariſiis prohibitum legi jus civile & de cauſa illius prohibitionis. 2.5.38.101.
Partitarum leges e legibus Rom. petitæ cum iis concordant & ab iis interpretationem recipiunt.

piunt. 2.6.16.111.
Papinianus *præfectus prætorio Eboraci jus dixit.* 2.8.p. 2.5.131.
Papinianus primus *in* Severi *Conſiliis in Britannia.* 2. 8.p.2.6.131.
Papiniani *elogium.* 2.8.p.2.7 131.
Paulus I C. *in Britannia.* 2.8. p.2.7.137.
Pannonii domiti ab Auguſto *ſine juſta belli cauſa.* 2.12. 1.171.
Pannoniam occupant Vandali Gothi & Hunni. 2.12.2. 172.
Permiſſio divina non facit Romanorum bella juſta. 1.1. 16,17.1.
Petrus Lombardus *Theologiam compoſuit.* 1.5.13.30.
Petrus *de Bellapertica docuit jus civile Aureliis.* 1.5. 15.31.
Pharnaces *factus Rex a Romanis in parricidii remunerationem.*
Photii *nomo-Canon in orientali eccleſia.* 1.5.9.28.
Piratæ reſponſum Alexandro magno *laudatur.* 1.1.12.5.
Picti deleti a Kennetho. 2. 10.3.162.
Plebiſcita per legem Hortenſiam. 1.3.4.14.
Placentinus *docuit jus civile in Gallia.* 1.5.14.30.
Populus Romanus non erat legibus ſolutus. 1.3.11.16.
Pompeius *cogitavit de jure civili in ordinem redigendo.* 1.3.16.18.
Pontificis Romani authoritas. 1.7.2.39.
Pontifex Romanus eſt Princeps ſupremus in ſuis dominiis. 2.3.3.70.
Poyningi *lex de ſtatutis Hiberniæ.* 2.9.7.160.
Polonici regni partes. 2.11. 1.167.
Polonorum antiqui Duces & Principes. 2.11.2.167.
Polonorum Reges *electivi.* 2. 11.2.167.
Poloniæ Regum poteſtas. 2.11. 3.168.
Polonici regni partes Lithuania *Boruſſia & Livonia.* 2.11. 4.168.
Poloniæ regnum non obnoxium Imperatori aut Pontifici Romano. 2.11.5.168.
Poloniæ reges non recognoſcunt ſuperiorem. 2.11.6.169.
Polonia nunquam ſub populo Rom. aut Imperatoribus. 2. 11.6.169.
In Polonia juris Saxonici authoritas. 2.11.7.169.
Poloniæ leges compoſitæ per Caſimirum Ladiſlaum *&* Sigiſmundum. 2.11.8.170.
Poloniæ leges accommodatæ ad jus civile. 2.11.8.170.
Poloni poſt leges ſuas recurrunt ad jus Saxonicum & jus civile.

vile. 2.11.9.170.
In Polonia judicia cauſarum eccleſiaſticarum ex jure Canonico & civili. 2.11.11.171.
Præſcriptio non reddit Romanorum Imperium juſtum. 1.1.19.8.
Præſcriptio non valet ſine titulo & bona fide. 1.1.19.8.
Princeps quomodo legibus ſolutus. 1.3.11.16.
Princeps tenetur ad jus naturæ & gentis in contractibus ſuis. 1.3.12.17.
Princeps tenetur legibus ſuis vi directiva non coactiva. 1.3.12.17.
In præſcriptione ſequendum jus Canonicum. 1.7.12.43.
Principes proteſtantes conſervarunt jus Cononicum eoque utuntur. 1.7.16.45.
Præſcribit poteſt ſuprema poteſtas contra Imperatorem. 2.1.5.58.
Præſcriptio Imperii non datur contra Romanum pontificem per Canoniſtas. 2.1.5.58.
Princeps non poteſt rerum dominia ſubditis auferre. 2.1.6.58.
In Pruſſia novum jus editum. 2.1.16.67.
Principes inveſtiti poſt inveſtituram habent jura ſupremorum Principum. 2.3.15.74.
Provinciæ juris ſcripti in Galliâ quæ. 2.5.12.91.
Provinciæ conſuetudinariæ in Gallia quæ. 2.5.22.95.
In Pruſſia & Maſſovia admittuntur jus Lubecenſe & Culmenſe, iiſque deficientibus jus civile. 2.11.10.171.
Practica legum optima intellectrix authore Baldo. *Concluſ. oper.*

Q

Quæſtiones arduæ in jure civili. 1.8.7.49.

R

Ratio naturalis habet vim legis 1.8.5.48.
Reſponſa prudentum pars juris ſcripti. 1.3.13.17.
Reſponſa prudentum an habeant vim legis. 1.8.5.48.
Regibus obedire commune generis humani pactum eſt. 2.1.1.56.
Repræſentatio non admittitur in jure Saxonico. 2.2.14.67.
Remiſſio delinquentium non conceditur Romæ. 2.3.3.70.
Reges Neapolis & Siciliæ feudatarii pontificis Rom. 2.4.3.83.
Regum Galliæ elogia & ſuprema poteſtas. 2.5.7.89.
Rex Galliæ neminem ſuperiorem recognoſcit. 2.5.9.90.
Reſtitutio in integrum in Gal-

lia non admittitur ſine literis regiis e cancellaria. 2.5.35.100.
Romani quæſiverunt Imperium per arma & leges. 1.1.1.1.
Romulus *quare agro ſuo terminos non poſuit.* 1.1.2.1.
Romani per ſocios bellorum cauſas quærebant. 1.1.11.4.
Romanum Imperium deſignatum in ſtatua Nebuchadnezaris. 1.1.12.5.
Romani raptores & prædones orbis terrarum. 1.1.15.6.
Roma caput avaritiæ. 1.1.15.6.
Romanorum Imperatorum mandata injuſta obligabant populos quamdiu tolerabantur. 1.1.16.7.
Romanis Imperium datum a Deo in caſtigationem gentium. 1.1.16.7.
Romani plures provincias per Juſtitiæ famam quam per arma quæſiverunt. 1.1.21.9.
Romanorum legibus gentes ſponte ceſſerunt. 1.2.1.9.
Romanis Imperium datum ob eorum virtutes & bona opera. 1.2.3.9.
Roma Legum parens & patria. 1.2.4.10.
Rota Romana non eſt ſequenda contra communem opinionem. 1.8.8.50. *& concluſ. lib.* 1.
Rotæ Rom. non eſt deferendum ultra quam ipſius ratio valet, concluſ. lib. 1.4.54.
Romanis legibus obſequium Europæorum eſt ſpontaneum. 2.1.1.56.
Romani linguam & mores Græcorum induebant. 2.1.11.60.
Romanum Imperium ſervutum Conſtantinopoli in oriente. 2.2.1.62.
Rotuillenſe judicium in Germania. 2.2.9.65.
Roma & Italia fons legum Romanarum. 2.3.1.69.
Romanæ eccleſiæ territoria in Italia. 2.3.2.69.
Ad urbem Romanam titulus Pontificis. 2.3.2.69.
Romæ & in dominiis ſedis Romanæ obſervatur jus civile. 2.3.17.74.
Rogeri Baconi *querela de numero ſtudioſorum in jure civili.* 2.8.p.2.31.140.
Roberti Holcotti *querela de numero ſtudioſorum in jure civili.* 2.8.P.2.32.141.

S

Saguntini juſte oppugnati ab Hannibale. 1.1.6.2.
In Saxonia jus dicunt ſoli juris civilis profeſſores. 2.2.14.67.
Saxones conſtituunt ſeptem regna in Britannia. 2.8.p.1.10.127.
Saxonicorum regum leges. 2.8.p.1.14.129.
Saxonicorum regum pietas in eccleſiis & monaſteriis ædificandis.

candis. 2.8.p.2.15.134.
Scoticarum rerum origo incerta. 2.10.1.161.
Scotiæ incolæ Picti & Scoti ex Hibernia. 2.10.2.161.
Scoti & Picti invadunt Britannos Auſtrales. 2.10.3.162.
Scotorum monarchia antiquiſſima. 2.10.4.162.
Scotia nunquam ſub Romanis. 2.10.4.162.
De Scotiæ Regno controverſia inter Baliolum & Brucæum *delato ad* Edwardum primum. 2.10.6.163.
Scotorum reſponſio ad argumenta Anglorum de ſupremo Dominio. 2.10.7.163.
De Scotiæ dominio controverſia ex nuptiis ſopita. 2.10.10.164.
Scotorum leges & conſuetudines ſimiles Anglicanis. 2.10.12.164.
Scotorum leges compoſitæ per Malcolmum & Kennethum. 2.10.13.165.
Scotiæ conſuetudines continentur in libro Regiam Majeſtatem. 2.10.14.165.
Scotorum jure deficiente judices recurrunt ad jus civile. 2.10.15.165.
Scoti colunt jus civile. 2.10.17.166.
Senatuſconſulta vim legis habuerunt. 1.3.4.14.
Sextus decretalium editus per Bonifacium octavum. 1.7.7.42.
Sextus decretalium non receptus a Gallis. 1.7.15.44.
Sententiæ duæ non inducunt conſuetudinem. 1.8.8.50. *concluſ. lib.* 1.5.64.
Sententiæ ſupremaram curiarum ab aliquibus numerantur inter juris partes. concluſ. lib. 1.1.62.
Sententiæ ſolius Principis jus faciunt. concluſ. lib. 1.2.63.
Senatus Rom. an habuerit poteſtatem legis ferendæ. concluſ. lib. 1.2.63.
Sententiæ ſenatuum ſunt exempla tantum, non faciunt jus certum. concluſ. lib. 1.3.63.
Sententiæ Senatuum ſimiliter perpetuo judicantium vim legis habent. concluſ. lib. 1.5.64.
Sententiæ Senatuum faciunt jus in ordinatoriis cauſarum non deciſoriis. concluſ. lib. 1. 5. 64.
Severus *Imp. in Britanniam profectus Eboraci mortuus eſt.* 2.8.p.1.5.125.
Septentrionales ſuperant Auſtrales robore non ingenio. 2.10.19.166.
Sicilia eſt pars Italiæ. 2.3.33.80.
Statuta omnia in Germania interpretationem recipiunt a jure civili. 2.2.17.68.
Statuta non poſſunt condi in Germania contra prohibitionem

nem juris Cæſarei. 2.2.18. 5.12.91. 68.
Statuta ſunt jura municipalia Italiæ. 2.3.28.78.
Statutum idem continens cum jure communi eſt ſuperfluum. 2.3.28.78.
Statuta Italiæ recipiunt interpretationem a jure civili paſſivam non activam. 2.3.29.78.
Statuta Italiæ ita ſunt intelligenda ut non corrigant jus civile. 2.3.29.78.
In Statutis Italiæ jus commune intelligitur jus civile non jus civitatis dominantis. 2.3.30.79.
Statuta ſunt jus municipale in provinciis juris ſcripti Galliæ. 2.5.21.95.
Stylus non admittitur in Gallia contra jus Romanum. 2.5.33.100.
Stephani *Regis prohibitio contra jus civile & contra* Vacarium, *ſed ea mox evanuit.* 2.8.p.2.30.140.
Stephani Langtoni *querela de numero ſtudioſorum in jure civili.* 2.8.p.2.32.141.
Sabaudiæ *Duces habent omnia jura Majeſtatis & ſupremorum Principum.* 2.3.11.73.
In Sabaudia jus civile eſt jus commune. 2.3.25.77.
Sabaudia provincia Romana ante Julium Cæſarem. 2.
Inter Suecos & Danos magna conjunctio. 2.14.1.176.
Sueci & Gothi idem populus. 2.14.2.176.
Sueci habuerunt ſemper ſuos Reges. 2.14.2.176.
Suecorum & Gothorum iidem quandoque Reges. 2.14.3.177.
Inter Suecos & Anglos perpetua ſocietas contra Danos. 2.14.3.177.
Suecorum Reges liberi a Romano Imperio & non recognoſcunt ſuperiorem. 2.14.4.177.
Suecicarum legum latores. 2.14.5.177.
Suecicæ leges ex jure naturali divino canonico & imperiali. 2.14.5.177.
Apud Suecos pauca Romanarum legum veſtigia. 2.14.7.178.

T

Templum S. *Sophiæ Conſtantinopoli ædificatum a* Juſtiniano. 1.4.2.19.
Theologorum teſtimonia de Romanorum injuſtitia in bellis. 1.1.14.6.
Theophili *paraphraſis in Inſtitutiones laudatur.* 1.4.14.23.
Thomas Becketus *legum doctor cancellarius Angliæ.* 2.8.p.

8. p. 2. 29. 140.
Thomas Howardus, *comes Arundeliæ & Surriæ, Mareſcallus Angliæ.* 2.8.p.3.14. 150.
Tribonianus *an Juriſconſultorum Rom. ſcripta deleri juſſerit.* 1.4.7.21.
Tribonianus *reprehenditur ob feſtinationem in pandectis.* 1.4.8.21.
Turcæ utuntur codice Juſtinianæo. 1.2.6.11.
Turcarum Imperator aſſerit ſe eſſe ſucceſſorem Conſtantini M. 2.2.4.63.

V

Vallæ teſtimonium de Juriſconſultis Romanis. 1.4.5.20.
Valentia dicta pars Britanniæ a Valentiniano. 2.8.p.1. 8.127.
Vacarius *legit jus civile Oxonii ſub rege* Stephano. 2.8. p.2.27.139
Vacarius *factus Abbas Beccenſis & electus Archiepiſcopus Cant.* 2.8.p.2.28.139.
Veneti nunquam fuerunt ſub Imperatore aut alterius Principis dominio. 2.3.4.71.
Venetorum libertatis tituli. 2. 3.4.71.
Veneti habent omnia jura Majeſtatis. 2.3.5.71.
Veneti reguntur moribus ſuis & arbitriis Judicum. 2.3.18. 75.
Ulpianus I. C. *in Britannia.* 2.8.p.2.7.131.
Unio Regni Luſitanici cum Caſtellano facta æquè principaliter. 2.7.16.123.
Urbini Duces habent jura Majeſtatis. 2.3.14.74.
Urbini obſervatur jus civile. 2.3.25.77.

Imprimatur,

Na. Brent. Apr. 12.
1651.

Summaria Capitum Libri primi.

Lib. I. Cap. I.

I. *Romani imperium quæſiverunt per Arma & Leges.*

II. *Bella Romanorum injuſta cum Sabinis, Fidenatibus, Veientibus, Albanis, Gabiis, Volſcis, Rutilis, aliiſque populis finitimis.*

III. *Et cum Latinis, Samnitibus & Tarnetinis.*

IV. *Bella Romanorum cum Populis Italiæ per quingentos annos.*

V. *Injuſtitia Romanorum in bello Siculo & in primo bello Punico.*

VI. *Et in ſecundo bello Punico.*

VII. *Et in tertio bello Punico.*

VIII. *Et in bello Macedonico, in Creta, in Corſica, in Mithridatico.*

IX. *Et in bello Parthico, & Numantino.*

X. *Et in bello Judaico.*

XI. *Et in bello Britannico. Romani per Socios bellorum cauſas quæ rebant.*

XII. *Sanctorum Eccleſiæ Patrum teſtimonia de injuſtitia Romanorum in bellis.*

XIII. *Iidemque ſub primis Imp. Romanis floruerunt.*

XIV. *Theologorum teſtimonia de Romanorum injuſtitia in bellis ſuis.*

XV. *Et Juriſconſultorum teſtimonia.*

XVI. *Bella Romanorum defendi non poſſunt.*

XVII. *Nec per voluntatem divinam.*

XVIII. *Nec per conſenſum Principum aut Populorum.*

XIX. *Nec per præſcriptionem.*

XX. *Populi à Romanis debellati juſtè libertatem recuperârunt.*

XXI. *Juſtitia Romanorum in Legibus ſuis.*

CAP. II.

I. *Romanorum Leges Principes Populiq; ſponte receperunt.*

perunt.
II. Post Romanam nulla erit Monarchia quæ Leges dare poterit.
III. Leges Romanorum justissima Causa Romani Imperii.
IIII. Roma Parens & Patria Legum.
V. Juriſconſultorum variarum Gentium Elogia de Legibus Romanis.
VI. Leges Romanæ ſunt { Ratio ſcripta. / Jus Commune. / Jus Naturæ & Gentium.

CAP. III.

I. SUb Regibus Rom. Jus Civile Papirianum.
Regibus exactis placuit per Leges potiùs quàm Magiſtratuum Arbitria gubernari.
II. Leges Duodecim Tabularum fons Legum Romanarum.
III. Interpretatio prudentum ad Leges Duodecim Tabularum.
IV. Leges, Plebiſcita & Senatuſconſulta.
V. Edicta Prætorum & Ædilium Curulium.
VI. Conſtitutiones Principum poſt Legem Regiam.
VII. Imperatores Pontifices Maximi.
VIII. Codices conſtitutionum Gregorianus Hermogenianus & Theodoſianus.
IX. Conſtitutiones juſtiſſimæ Imperatorum improbiſſimorum.
X. Conſtitutiones impp. Romæ antecellunt Conſtantinopolitanis.
XI. Princeps quomodo legibus ſit ſolutus.
XII. Princeps tenetur Jure Naturæ, & Gentium, & ad Contractus.
XIII. Reſponſa Prudentum.
XIV. Laudes Juriſconſultorum é quibus pandectiæ ſunt compoſitæ.
XV. Papiniani Elogia.
XVI. Leges Romanæ compoſitæ per Juſtinianum Imp.

CAP. IV.

I. JUſtinianus Imp. Armis & Legibus clariſſimus.
II. Juſtiniani fama defenditur contra Suidam.
Ejus Pietas & Magnificentia in Templo S. Sophiæ.
III. Juſtinianus Magnus merito appellatus.
IV. Numerus Librorum compoſitorum per Juſtinianum.
V. Pandectarum Liber celebratur.
VI. Juriſconſultorum in Pandectis & Papiniani Elogia.
VII. Juriſconſultorum Libri in Pandectis dolo Tribuniani an Caſu fortuito perierint.
VIII. Tribonianus notatur ob feſtinationem

festinationem nimiam in Pandectis.
IX. *Methodus Pandectarum defenditur.*
X. *Editiones variæ Pandectarum, præ cæteris laudatur Florentina.*
An Pandectæ Florentinæ fuerint Liber Archetypus Justiniani.
XI. *Pandectæ cur dictæ Digesta, & de nomine Infortiati.*
XII. *Codex Constitutionum Imperialium* Justinianæus.
XIII. *De Constitutionibus novis è codice* Justiniani *omissos, & de Authenticis in codice.*
XIV. *Institutiones* Justiniani & Theophili paraphrasis.
XV. *Novellæ* Justiniani *Constitutiones.*
XVI. *De Novellarum versione* Juliani *Antecessoris & vulgari.*
XVII. *Leges Romanæ absolutæ per* Justinianum.

CAP. V.

I. *Libri* Justinianæi *recepti Constantinopoli, in Europa suppressi per quingentos annos.*
II. *Valuerunt Constantinopoli & in Oriente usq; ad* Phocam *Imp.*
III. *Et post* Phocam *usque ad* Basilium *Imp.*
Basilius *Macedo Imp. composuit Librum* Βασιλικῶν
IV. *Invidia* Basilii & Leonis *Philosophi in Libros* Justinianæos.
V. *Libri* Justinianæi *neglecti post Editionem* Βασιλικῶν.
Novellæ Constitutiones Leonis *Philosophi.*
VI. *Libri* Βασιλικῶν *ex quibus compositi.*
Libri Βασιλικῶν *editæ per varios, novissimè per* Carolum Fabrottum.
VII. *Interpretum Græcorum Commentarii & Synopses ad Libros* Βασιλικῶν.
VIII. *Ex Libris* Βασιλικῶν *Jus in Imperio Orientali dictum.*
IX. Photii *Nomo-Canon in Orientali Ecclesia.*
X. *Jura Orientalis Imperii ex Basilicis usq; ad excidium Constantinopolis.*
XI. *Libri* Justinianæi *latuerunt in Occidente per plura sæcula.*
XII. *Sæculo* Caroli Magni *Leges Romanæ Literæq; omnes tenebris obrutæ.*
XIII. *Pandectæ à* Lothario *Sax. Imp. restitutæ, primò ad Pisanos, dein Florentinos pervenerunt.*
XIV. Irnerius *Jus Civile docuit, & alii, præ reliquis* Fr. Accursius.

INDEX CAPITUM.

XV. *Poſt* Accurſium Cynus, Bartolus, Baldus *aliiq;*
XVI. *Et alii Interpretes Itali.*
XVII. Alciatus, Budæus, *& alii Interpretes recentiores laudantur.*
XVIII. *Ad Jus Civile acceſſerunt Jus Feudorum, Jus Canonicum, & Doctorum ſcripta.*

CAP. VI.

I. *Feudorum origo an à Romanis, an à Longobardis.*
II. *Feudorum in Jure Romano nulla veſtigia.*
III. *Feuda orta à Longobardis in Italia.*
IV. *Communis opinio quòd Feuda originem habuerint à Longobardis, non à Gallis.*
V. *Libri Feudorum compoſiti per* Obertum Ortenſium, & Gerardum Capagiſtum.
VI. *Jus Feudorum eſt conſuetudo, non jus ſcriptum.*
VII. *Libri Feudorum ſunt authentici.*
VIII. *Recipiuntur libri Feudorum ab omnibus, etiam à Gallis.*
IX. *Jura Feudorum connexa cum Jure Civili Rom.*
X. *Et cum Jure Canonico.*
XI. *Libri Feudorum recepti ab omnibus Principibus Populiſque Chriſtianis.*
XII. *Libri Feudorum vulgares ſolum authentici.*
XIII. *Interpretes ad Libros Feudorum enumerantur.*

CAP. VII.

I. ORigo *Juris Canonici ex reverentia erga Romanos Pontifices.*
II. *Authoritas Canonum Conciliorum & Romani Pontificis.*
III. *Gratianus decretum compoſuit.*
IV. *Decretum Gratiani quam Authoritatem habeat.*
V. *Decretum* Burchardi & Ivonis.
VI. *Decretalium Collectiones.*
VII. Sextus, Clementinæ & *Extravagantes.*
VIII. *Inſtitutiones juris Canonici per Paulum Lancellottum.*
IX. *Interpretes juris Canonici.*
X. *Juris Canonici & civilis connexio.*
XI. *Inter jus Canonicum & Civile mutua Interpretatio.*
XII. *Jus Canonicum ſequendum ubi agitur de Peccato vel Salutis periculo.*
XIII. *Societas & Conſonantia inter jus Canonicum & civile.*
XIV. *Jus Canonicum Cauſas Civiles & profanas decidit.*

XV.

INDEX CAPITUM.

XV. *Gentes Christianæ jus Canonicum amplectuntur.*
XVI. *Principes Protestantes jus Canonicum retinuerunt.*
XVII. *Legum subita Mutatio periculosa.*
XVIII. *Judæi non tenentur Jure Canonico.*
XIX. *Juris Canonici utilitas & Necessitas.*
XX. *Jus Canonicum & jus Feudorum Membra Juris Civilis.*

CAP. VIII.

I. *Doctorum Interpretationes superfluæ, si Libri Jurisconsultorum Rom. supererssent.*
II. *Ruina Romani Imperii induxit Doctorum Commentarios.*
III. *Interpretationes Doctorum Probabiles tantum.*
IV. *Jus Civile non consistit sine doctorum Interpretationibus.*
V. *Interpretationes Doctorum ut Responsa Prudentum.*
VI. *Interpretationes Doctorum legibus multarum Gentium confirmantur.*
VII. *Arduæ Quæstiones in Jure Civili.*
VIII. *Communes Opiniones Doctorum sequendæ à Judicibus.*
IX. *Regulæ de Contrariis Doctorum Opinionibus.*
X. *Communis Opinio æstimanda ex Majori numero.*
XI. *Communis Opinio Doctorum censenda quam ex professo non obiter tradunt.*
XII. *Communis Opinio Doctorum æstimanda ex Commentariis non ex Consiliis.*
XIII. *Canonistæ sequendi ubi agitur de Peccato.*
XIV. *Doctores præsertim sequendi qui* Honores *contempserunt.*
XV. *Novissimæ Doctorum Opiniones præsertim sequendæ.*
XVI. *De Communibus Opinionibus Doctorum remissivè.*

INDEX CAPITUM.

CONCLUS. LIB. I.

I. *Sententias Supremorum Senatuum aliqui inter Juris partes numerant.*

II. *Sententiæ ſolius Principis non Senatuum vim Juris habent.*

III. *Sententiæ aliorum Judicum ſunt Exempla tantum.*

IV. *Sententiæ Supremarum Curiarum etiam Rotæ Romanæ non ſequenda contra Communem Opinionem.*

V. *Sententiæ Supremorum Senatuum ſimiliter perpetuò Judicantium vim legis habent.*

VI. *Doctorum Interpretationes in Ordinem redigendæ.*

Summaria Capitum Libri Secundi.

LIB. II. CAP. I.

I. *Populi debellati victorum Leges ſequi debent.*

Majeſtatis primum Caput Civibus Leges dare.

Europæorum obſequium Romanis legibus eſt ſpontaneum.

II. *Imperator an ſit Mundi Dominus?*

III. *Imperator non eſt Mundi Dominus per Sacras literas nec per jus Naturæ aut Gentium.*

IV. *An Imperator ſit Mundi Dominus eſt quæſtio facti non juris.*

V. *Præſcribi poteſt Suprema poteſtas contra Imperatorem.*

Præſcriptio non currit contra Romanum Pontificem per Canoniſtas.

VI. *Imperator quoad Juriſdictionem eſt Dominus Mundi non quoad Dominium rerum ſingularum.*

Principes non poſſunt rerum dominia ſubditis auferre.

VII. *An uſus linguæ Latinæ & legum Rom. conſervet dominationem Romanorum.*

VIII. *Latina Lingua à Romanis ſervata in omnibus Provinciis ſuis.*

IX. *Latinam Linguam Romani Græcis imponebant.*

X. *Latina Lingua diu ſervata Conſtantinopoli & in Imperio Orientis.*

XI. *Lingua Græca demum permiſſa Conſtantinopoli.*

Romani linguam & Mores Græcorum induerunt.

INDEX CAPITUM.

XII. *Lingua Romana adhuc ſervata apud Europæos.*

XIII. *Linguæ Romanæ uſus abolitus per aliquos Principes Europæos.*

Linguæ Latinæ Excellentia.

XIV. *Legum Romanarum uſus an impediat præſcriptionem Principum contra Romanos.*

CAP. II.

I. *Romanum Imperium in Oriente ſervatum, in Occidente deletum per barbaros.*

Carolus Magnus *Imperator Occidentis diviſionem Imperii fecit.*

II. *Electio Imperatoris tranſlata in Septemviros Electores Germaniæ.*

III. *Imperium Romanum tranſlatum in Germanos. An ſoli Germani poſſint eligi Imperatores.*

IV. *Imperium Romanum manet in Germania ſola.*

Turcarum Imperatores aſſerunt ſe eſſe ſucceſſores Conſtantini M.

Imperatores Conſtantinopolitani aſſerebant ſe eſſe ſucceſſores Alexandri M.

V. *Imperium Germanicum an Ariſtocraticum, an Monarchicum?*

Imperium Germanicum eſt vere Romanum.

VI. *Germaniæ diviſio in decem Circulos.*

VII. *Camera Imperialis inſtituta Wormatiæ, dein Spiræ.*

Cameræ Imperialis Juriſdictio.

Appellationes in cauſis criminalibus ubique interdictæ.

VIII. *Cameræ Imperialis quot Judices.*

In Camera Imperiali judicatur ſecundum Jus Romanum.

IX. *Judicium Rotuillenſe in Germania.*

Conſtitutiones Imperiales ſunt Jus Municipale in Germania.

Jus Civile Romanum eſt Jus commune in Germania.

X. *Jus civile Rom. in Germania obſervatur ab omnibus Naturalibus & Exteris.*

Appellatio ab interlocutoria prohibita in Germania & ex Concilio Trident.

XI. *Jura Municipalia in Germania.*

XII. *Jus Saxonicum in Germania receptum à multis populis.*

Jus Saxonicum compoſitum in tribus libris.

Juris Saxonici pars Magdeburgi compoſita quæ dicta eſt Meichbild.

Jus Saxonicum redactum eſt ad Jus civile Romanorum.

XIII. *Jus Saxonicum recipit interpretationem à Jure civili*

vili.
XIV. *Repræſentatio non admittitur in Jure Saxonico.*
Soli Juris civilis Profeſſores in Saxonia Jus dicunt & judicant.
XV. *Germani in multis caſibus recedunt à Jure Saxonico ad jus* Cæſareum.
XVI. *Jus Lubecenſe in Germania.*
Jus Culmenſe in Germania.
In Pruſſia novum jus editum.
XVII. *Statuta omnia in Germania interpretationem accipiunt à jure civili.*
XVIII. *In Germania non poſſunt Statuta condi contra prohibitionem juris* Cæſarei.
Bona Naufragorum non poſſunt capi à Dominis Territoriorum in Germania.
Jus Canonicum ſervatum per Principes Proteſtantes in Germania.
XIX. *Jus Romanum jus commune in Germania.*
Soli juris civilis Profeſſores in Camera ſunt Judices, & in Academiis Germaniæ jus docent.

CAP. II

I. *Roma & Italia fons legum Romanarum.*
II. *Romanæ Eccleſiæ territoria in Italia.*
Pontificis Rom. Titulus in civitate Avenionenſi.
Pontificis Rom. titulus ad urbem Romanam.
III. *Pontifex Rom. eſt Princeps ſupremus in ſuis Dominiis.*
Imperator non habet juriſdictionem in territoriis Pontificis Rom.
Romæ non conceditur remiſſio delinquentium.
IV. *Veneti nunquam fuerunt ſub Impp. aut alterius Principis dominio.*
Libertatis Venetorum tituli.
V. *Veneti habent omnia jura Majeſtatis.*
VI. *Florentini quamdiu fuerunt ſub Imperatoribus.*
Coſimus Medices *creatus Dux Hetruriæ.*
VII. *Florentini habuerunt omnia jura Regalia.*
Magnus Dux Hetruriæ eſt Princeps ſupremus.
VIII. *Lucenſis Reſpub. habet omnia jura ſupremorum Principum.*
IX. *Mediolanum primò ſub Galeatiis & Sforſiis, nunc ad Hiſpanos devenit.*
X. *Duces Mediolanenſes habent omnia jura Majeſtatis & ſupremorum Principum.*
XI. *Duces Subaudiæ habent omnia jura Majeſtatis & ſupremorum Principum.*
XII. *Genuenſes liberi ab Imperatore, & habent omnia jura*

jura Majeſtatis.
XIII. *Ferrariæ Duces habuerunt omnia jura ſupremorum Principum.*
Ferraria ad Sedem Rom. devoluta.
XIV. *Duces Urbini, Duces Mutinæ, & Duces Parmæ habent jura Majeſtatis.*
Dux Mantuæ & Montis ferrati ſunt Principes ſupremi.
XV. *Principes inveſtiti poſt inveſtituram habent jura ſupremorum Principum.*
XVI. *Omnes Italiæ Principes ſe ſubmittunt legibus Romanis.*
XVII. *Romæ & in Dominiis Sedis Romanæ obſervatur jus civile.*
Bononiæ obſervatur jus civile.
Anconæ obſervatur jus civile.
XVIII. *Veneti reguntur moribus ſuis & arbitriis Judicum.*
XIX. *Juris civilis uſus apud Venetos.*
Patavini Juriſconſulti celebres.
XX. *Florentiæ & Lucæ jus civile eſt jus commune.*
XXI. *Mediolani obſervatæ ſunt leges Longobardicæ, deinde Decreta & Statuta ſuorum Principum.*
XXII. *Mediolani poſt Conſtitutiones ſuas obſervatur jus civile.*
Mediolanenſes Judices ſunt juris civilis Profeſſores.
XXIII. *Genuæ jus dicitur ex jure civili.*
Mantuæ obſervatur jus civile.
Mutinæ obſervatur jus civile.
XXIV. *Ferrariæ jus Civile eſt jus Commune.*
XXV. *In Subaudia jus civile eſt jus Commune.*
Ant. Fabri *Codex* Fabr. *laudatur.*
Urbini & Parmæ obſervatur jus Civile.
XXVI. *Jus Civile eſt jus Commune in Italia.*
XXVII. *Itali magis favent Juri Civili quam Statutis ſuis.*
XXVIII. *Statuta ſunt Jura Municipalia Italiæ.*
Leges Municipales apud Rom. quæ?
Statutum continens idem cum Jure Communi ſuperfluum eſt.
XXIX. *Statuta Italia interpretationem recipiunt à Jure Civili paſſivam non activam.*
Statuta Italiæ ita ſunt intelligenda ut non corrigant jus Civile.
XXX. *In Statutis Italiæ jus Commune intelligitur jus Civile non jus Civitatis dominantis.*
XXXI. *Exteri in Italia tenentur ſolo Jure civili.*
XXXII. *Itali poſt Gothos & Longo-*

Longobardos pulſos redierunt ad Leges Romanas.

XXXIII. *Sicilia eſt pars Italiæ.*

CAP. IV.

I. *Neapolis & Sicilia ſub Romanis uſque ad* Honor. Imp. *poſtea ceſſerunt Gothis & Longobardis & deinde Normannis.*

II. *Neapolis & Sicilia diu controverſæ inter Andegavenſes & Arragonios nunc ceſſerunt Regibus Hiſpaniæ.*

III. *Regnum Neapolis & Siciliæ eſt feudum Eccleſiæ Rom.*

Reges Neapolis & Siciliæ feudatarii Pontificis Rom.

IV. Card. Baronii *Tom. II. Annal. prohibitus à Rege Hiſpaniæ.*

V. *Reges Neapolis, & Sicilliæ habent omnia Jura Supremorum Principum.*

VI. *Leges Longobardicæ ſervata in Regno Neapolis & Sicilia poſt* Carolum. M.

Leges Longobardicæ laudantur.

VII. *Libertas data in Regno Neapol. & Siciliæ utendi Lege Longobardica vel Romana.*

VIII. *Leges Longobardicæ contemptui habitæ poſt* Lotharium *Imperatorem.*

Leges Longobardicæ tantum valent in aliquibus locis ex conſuetudine.

IX. *Leges Romanæ ſemper ſervatæ in Regno Neapolis & Siciliæ.*

X. *In Regno Neapolis & Siciliæ jus Rom. eſt jus Commune, jus Longobardicum eſt Speciale.*

Jus Longobardicum interpretationem accipit a Jure civili.

XI. *Jus civile eſt jus Commune in Regno Neapolis & Siciliæ.*

XII. *Jus Romanum eſt prius Jure Longobardico in Regn. Neapolis & Siciliæ.*

CAP. V.

I. *Juriſconſulti Gallici laudantur.*

II. *Fori Gallici eloquentia.*

III. *Gallia à* Julio Cæſare *redacta in poteſtatem Romanorum, iiſque paruit uſque ad* Honor. Imp.

Franci in Gallia conſtituunt Pharamundum *Regem ſuum.*

IV. *Regnum Francogallorum conſtitutum in Gallia.*

V. *Galli fuerunt in poteſtate Romanorum uſque ad* Honorium Imp.

Galli an habeant patriam poteſtatem in Liberos?

VI. *Monarchia Gallorum duravit per mille ducentos annos.*

VII. *Re-*

INDEX CAPITUM.

VII. *Regum Galliæ Elogia & Suprema poteſtas.*

VIII. *Omnia Jura Regalia in Gallia in Dominio Regis.*

IX. *Rex Galliæ neminem Superiorem recognoſcit.*

X. *Imperator in Gallia eſt privatus.*

XI. *Galliæ Diviſio in Provincias juris Scripti & Provincias Conſuetudinarias.*

XII. *Provinciæ juris Scripti in Gallia quæ?*

Gallia Narbonenſis dicta Togata, domita à Fabio Max. *Aquitania & Subaudia Provinciæ Romanæ ante* Julium Cæſarem.

XIII. *Gothi permiſerunt Leges Romanas Provincias juris Scripti in Gallia.*

Codex Theodoſianus *editus per* Alaricum.

XIV. *Franci permiſerunt Leges Rom. in Provinciis juris Scripti.*

XV. Carolus M. *conſervavit* Leges Rom. *in Provinciis juris Scripti.*

XVI. *Leges Romanæ conſervata in Provinciis juris Scripti ſub tertia Regum linea.*

XVII. *Leges Romanæ conſervatæ in Provinciis juris Scripti ex pactis cum Regibus Galliæ.*

XVIII. *In Provinciis Juris Scripti in Gallia ſervatur jus civile in Judiciis, Contractibus & Teſtamentis & in appellationibus.*

XIX. *Privilegia multa ex jure Romano in Provinciis juris ſcripti Galliæ.*

Jus feudale admittitur in Provinciis juris Scripti Galliæ. Appellationes judicantur ſecundum jus Civile in Provinciis juris Scripti Galliæ.

XX. *In Provinciis juris Scripti in Gallia jus Albinatus non admittitur.*

XXI. *In Provinciis Juris Scripti in Gallia ſtatuta ſunt jus municipale, ſolùm jus* Rom. *eſt jus Commune.*

XXII. *Provinciæ Conſuetudinariæ in Gallia quæ?*

XXIII. *Conſuetudines in Gallia variæ.*

XXIV. *Lex Salica lata à* Pharamundo, *aucta à* Carolo M. *aliiſque Impp.*

Capitularia Caroli M. *collecta per Abbatem Auſegiſum &* Bed. Levitam.

De Articulo legis Salicæ de fœminarum Succeſſione in Gallia.

XXV. *Conſtitutiones & Edictæ Regum Galliæ poſt Legem Salicam.*

XXVI. *Conſuetudines Gallicæ multæ ortæ ſunt è Legibus Romanis.*

Lege Salica deficiente recurrebant Galli ad Leges Romanas.

nas.
XXVII. *Consuetudines Galliæ in Scripta redactæ per Reges Galliæ.*
Juris Gallici componendi curæ demandata Barnabæ Brissonio.
XXVIII. *Leges Romanæ observatæ à Gallis in prima Regum linea.*
XXIX. *Leges Romanæ observatæ à Gallis in secunda & tertia Regum linea.*
Codicis Justinianæi *translatio in linguam Gallicam.*
XXX. *Consuetudines Galliæ esse jus commune in Gallia.*
XXXI. Jus Romanum *esse jus commune in Gallia.*
De jure communi in Gallia disceptatio inter Petr. Liretum & Christ. Thuanum.
XXXII. *Judices Galliæ in defectu Consuetudinum & Constitutionum debent judicare secundùm jus Romanum.*
Leges Romanas Gallicis esse præferendas, Galli agnoscunt.
In criminalibus causis Galli omnes sequuntur jus Romanum.
XXXIII. *Consuetudines Galliæ interpretationem recipiunt à jure Romano.*
Consuetudines in Gallia non admittuntur contraria Romanis Legibus.
XXXIV. *Leges Romanæ admissæ à Gallis ut Leges Rhodiæ à Romanis.*
Lex Rhodia de naufragiis rejecta à Romanis.
XXXV. *Authoritas juris Romani in Gallia ex consensu Regum Galliæ.*
Restitutiones in integrum ex jure Rom. in Gallia non conceduntur sine literis Regiis è Cancellaria.
XXXVI. *Imperatorum* Rom. Constantinopol. *Constitutiones non admissæ à Gallis.*
Guido Coquillius *laudatur.*
XXXVII. *Jus civile lectum in Academiis Galliæ ante Academias pro Legum studio constitutas in Gallia.*
XXXVIII. *Jus civile legi Parisiis prohibitum ab* Honorio Pont. & *de Causa illius Prohibitionis.*
Eadem Prohibitio confirmata à Regibus Galliæ.
XXXIX. *Soli juris civilis Professores sunt Judices & Advocati in Gallia.*
Jac. Cujacii *Elogia.*
XL. *Burgundiæ Ducatus nunc Hispanis cessit.*
Jus civile est jus Commune in Burgundia.
XLI. *Jus Romanum est jus Commune in Belgicis ditionibus post Consuetudines & edicta.*
XLII. *Jus Romanum est jus Commune in Batavia.*
XLIII. *Gallia vera Jurisprudentiæ*

riſprudentiæ Romanæ Sedes.

CAP. VI.

I. GEntis *Hiſpanicæ Elogia.*
II. *Legum cognitio in unaquaq; gente petenda ex hiſtoriis gentis.*
III. *Hiſpania quando à Romanis ſubjugata ?*
IV. *Hiſpania diu ſub Romanorum* Imperio.
V. *Gothi tenuerunt Hiſpaniam per trecentos annos.*
Mauri & Sarraceni tenuerunt Hiſpaniam per ſeptingentos annos.
Hiſpanorum nobilitas præcipua orta à Gothis.
Biſcayni Originarii Hiſpaniæ, & ſunt omnes nobiles & Hidalgi.
VI. *Regna Hiſpaniæ recuperata à Mauris & Sarracenis.*
VII. *De* Regno *Navarræ Controverſia inter Hiſpanos & Gallos.*
VIII. *Hiſpanici Imperii Magnitudo.*
IX. *Reges Hiſpaniæ ſunt liberi ab Imperatore & Principes Supremi.*
X. *Reges Hiſpaniæ neminem Superiorem recognoſcunt.*
Reges Hiſpaniæ pro Ducatu Burgundiæ ſunt ſubditi Imperatori.
XI. *Reges Caſtellæ, Legionis, & Navarræ neminem Superiorem recognoſcunt.*
XII. *Reges Arragoniæ & Principes Cathaloniæ ſunt Principes Supremi & ſoluti legibus.*
XIII. *Hiſpani ſub* Romanis *habebant Romanas Leges & ſub Gothis.*
XIV. *Leges à Regibus Gothicis Scriptæ.*
Codex Viſigothorum laudatur.
XV *Leges Gothicæ ſervatæ in Hiſpania uſque ad Alphonſum nonum.*
XVI. *Jus Regium in Hiſpania ex quibus conſiſtit.*
Leges Partitarum è Legibus Romanis petitæ & cum iis concordant, & ab iis interpretationem accipiunt.
XVII. *Controverſiæ de Jure Regio & Jure Romano in Hiſpania.*
XVIII. *Jus Regium eſſe jus commune in Hiſpania.*
XIX. *Jus Romanum eſſe jus commune in Hiſpania.*
XX. *In Cathalonia poſt Uſaticos recurritur ad jus Romanum.*
XXI. *Navarrei poſt Leges ſuas ſequuntur Leges* Romanas *non Caſtellanas.*
Indi reguntur jure Regio & jure Cæſareo.
In Hiſpania jus Regium & jus Romanum concurrunt.

XXII. *Regna Hiſpaniæ poſt Leges ſuas ſervant jus* Cæſareum *& Canonicum, non Leges Caſtellæ.*

XXIII. *Arragoni ſequuntur jus Canonicum præ* Cæſareo.

XXIV. *Hiſpani communiter ſequuntur jus* Cæſareum *præ Canonico.*

XXV. *In Hiſpania in foro Eccleſiaſtico ſequuntur jus Canonicum, in ſeculari jus Civile.*

XXVI. *De Lege Hiſpaniæ prohibente jus Civile allegari in Judiciis ſub pœna Capitis.*

XXVII. *Ea lex aut nunquam lata fuit, aut condita à primis Gothicis Regibus.*

Doctores noſtri aves imitantur.

XXVIII. *Ea lex in deſuetudinem abiit.*

XXIX. *Jus civile ſolùm docetur in Academiis Hiſpaniæ & obſervatur in omnibus Curiis.*

Doctorum Interpretationes obſervantur in Hiſpania.

In Hiſpania ſoli juris civilis Profeſſores ſunt Advocati & Judices.

XXX. *Judices non relinquendi arbitrio ſuo.*

Jac. Menochii *liber de arbitrariis Judicum quæſtionibus damnatur.*

XXXI. *Juriſconſulti Hiſpaniæ clariſſimi.*

Ant. Auguſtinus, Did. Covarruvias & Mart. Navarrus *landantur.*

XXXII. *Luſitania Hiſpaniæ pars & provincia.*

CAP. VII.

I. LUſitani *diu cum Romanis dimicarunt.*

Luſitani ſequebantur Carthaginenſes contra Romanos.

II. *Luſitania domita ab* Auguſto

III. *Romanorum Coloniæ in Luſitania.*

Privilegia Luſitanis conceſſa à Romanis.

IV. *Romani Domini Luſitaniæ, poſt eos Gothi & deinde Mauri & Sarraceni.*

V. *Luſitania data ab* Alphonſo *in dotem* Henrico *cum* Tareſia *filia.*

VI. *Dominia Regni Luſitanici.*

VII. *Reges Luſitaniæ neminem ſuperiorem recognoſcunt & ſunt Principes Supremi.*

VIII. *Reges Luſitaniæ liberi à Dominatione Romanorum Pontificum.*

IX. *Luſitani primo ſub legibus Romanis, deinde Gothicis.*

X. *Leges Luſitanicæ compoſitæ ab* Emanuele *& à* Philippo.

INDEX CAPITUM.

XI. *In Luſitania poſt jus Regium recurritur ad jus* Cæſareum *& Interpretationes Doctorum.*

XII. *In Luſitania an jus Regium an jus civile, ſit jus commune?*

XIII. *Controverſia de Succeſſione Regni Luſitaniæ poſt mortem* Sebaſtiani.

XIV. *Competitores de Regno Luſitaniæ.*

XV. *Sententiæ Juriſconſultorum de Succeſſione Regni Luſitanici.*

XVI. *An jus civile admittendum ſit in Controverſiis de Succeſſione Regnorum?*

Unio Regni Luſitanici cum Caſtellano facta fuit æquè principaliter.

XVII. *Juriſconſulti Luſitanici clariſſimi.*

XVIII. *Romanorum Titulus ad Britanniam.*

LIB. II. CAP. VIII. PARS I.

I. *NVllum eſſe juris civilis uſum in Anglia ab Exteris traditum eſt.*

III. *Britannia à nullo Principe extero tantata ante* Julium Cæſarem.

IV. Claudius Imp. *de Britannis triumphum egit.*

Britannia ſub Veſpatiano *&* Domitiano *in Provintiæ formam redacta.*

V. Hadrianus *Imp. in Britanniam profectus, ibi Murum conſtruxit.*

Severus *Imp. in Britanniam profectus, Eboraci mortuus eſt.*

VI Conſtantius Chlorus *Præſes Britanniæ pater* Conſtantini M.

Conſtantinus M. *Imperator declaratus in Britannia.*

VII. Conſtantinus M. *natus in Britannia.*

VIII. *Britannia pacata à Valentiniano., & Valentia dicta.*

Britannia à Scotis & Pictis vaſtata.

Britannorum querele de Romanis.

IX. *Britannia derelicta à Romanis.*

X. *Saxones conſtituunt Septem Regna in Britannia.*

XI. Egbertus *deletâ Heptarchiâ* Britanniam Angliam *nominavit.*

XII. *Angli à Danis debellati.*

XIII. *Danis pulſis* Edwardus *Rex Angliæ creatus.* Edwardo *mortuo* Heraldus *creatus Rex Angliæ.*

XIV. Gulielmus *Normanniæ dux miſit ad* Heraldum *pro reſtitutione Regni.*

XV. Gulielmus *cæſo* Heraldo

do *creatus Rex Angliæ, ejusq; posteri succedunt.*

CAP. VIII. PARS. II.

I. SUb Julio Cæsare *in Britannia legum potestas penes Druidas.*
II. Claudius *induxit Romanas Leges in Britanniam.*
III. *In Britannia Romanæ Leges usque ad* Honorium.
IV. *Sub* Domitiano *& Successoribus preceptæ Romanæ Leges in Britannia.*
V. Papinianus *præfectus Prætorio Eboraci jus dixit.*
VI. Papinianus *primus in* Severi *Consiliis in Britannia.*
VII. *Constitutio* Severi *L.I.C. de rei vendic. promulgata Eboraci.*
Alpianus *&* Paulus. I. C. *in Britannia.*
Papiniani *Elogium.*
VIII. *Legum Romanarum testimonia in Britannia ex Pandectis.*
IX. *Britanni Mores & Artes Romanas acceperunt.*
X. *Leges Romanæ desertæ à Britannis.*
XI. *De legibus Romanis in Britannia testimonia virorum doctissimorum.*
XII. Lucii *Regis Epistola ad Eleutherium Pont. excutitur.*
XIII. *Causæ suspitionis falsi de Epistola* Lucii.
XIV. *Vestigia legum Romanorum sub* Ethelberto *Rege Cantii.*
Leges Regum Saxonicorum.
XV. *Regum Saxonicorum pietas in Ecclesiis & Monasteriis ædificandis.*
Leges Edwardi Confessoris.
XVI. *Leges* Howelli Dha *in Wallia.*
XVII. *Normannicorum Regum Successio.*
XVIII. *Mutationes in legibus & regimine per Conquestorem.*
XIX. *Leges per Conquestorem compositæ.*
XX. *Leges Conquestoris consuetudine approbatæ.*
XXI. *Leges & Acta Judiciorum Linguâ Normannica.*
XXII. *Consuetudines Normannica similes Consuetudinibus Anglicis.*
XXIII. *Curiæ Cancellariæ potestas à Conquestore.*
XXIIII. *Curiæ Banci Regii, Communium Placitorum, Fisci Regii à seculo Conquestoris.*
XXV. *A Conquestore Termini Judiciorum & Judicia per Duodecim vires.*
XXVI. *Forum Ecclesiasticum à Laico distinctum per Conquestorem.*
XXVII. Vacarius *legit jus civile*

INDEX CAPITUM.

civile oxonii sub Rege Stephano.

XXVIII. Vacarius *factus Abbas Beccensis, & electus Archiepiscopus Cant.*

XXIX. Thomas Becketus *Legum Doctor, & Cancellarius Angliæ.*

XXX. *Prohibitio Regis* Stephani *contra jus civile, & contra* Vacarium, *sed ea mox evanuit.*

XXXI. *Omnes literarum studiosi hoc sæculo incubuerunt studio legum Romanarum.*

Giraldi Oxonienſis, Dan. Morlæi, Rogeri Baconi *qu relæ de numero studiosorum in jure civili.*

XXXII. *Eædem querelæ* Stephani Langtoni *&* Rogeri Holcot.

XXXIII. *Juris Civilis Professores celebres Oxoniis Sæculis.*

XXXIV. Edvardi 3. *gratia in juris civilis studiosos.*

XXXV. Franciscus Accursius *evocatus Bononiâ ad docendum jus civile Oxonii.*

XXXVI. Henrici V. *cura de juris civilis Professoribus Cantabrigiæ.*

XXXVII. *Juris Civilis Professorum salaria & præmia in utraque Academia.*

XXXVIII. Edwardi 6. *cura de juris civilis studio in utraque Academia.*

CAP. VIII. PARS. III.

I. *Angliæ Reges non subditi Imperatori & non recognoscunt Superiorem.*

II. *Rex Angliæ mentionem faciens de jure, intelligitur de jure Anglicano.*

III. *Rex Angliæ non est Feudatarius Pontificis Romani.*

IV. *Angli nunquam pati voluerunt mutationem juris sui ex æquitate juris Romani.*

V. *Curiarum Angliæ divisio ex mero jure & ex æquo bonoque.*

VI. *Judicia ex mero jure Anglicano nihil commune habent cum jure civili.*

Jus Anglicanum constat ex Consuetudinibus & Statutis Regni.

VII. *Scriptores antiqui in jure Anglicano & relationes rerum judicatarum.*

VIII. *Scripta Jurisconsultorum Anglicorum, & Res judicatæ an habeant juris Authoritatem.*

IX. *Scriptores in jure Anglicano peritissimi juris civilis.*

Juris Civilis professores ad Judicum Munera admissi.

X. *Cancellarii Angliæ plerunque*

rumque juris civilis periti.
XI. *Magistri in Cancellaria plerumque juris civilis periti, & clerici qui Brevia Originalia composuerunt.*
Custodes Privati Sigilli & Magistri Libellorum Supplicum plerumque juris civilis periti.
XII. *Maxima munera concessa juris civilis Professoribus sub* Edwardo III.
Curiæ Angliæ in quibus jus dicitur ex jure civili.
XIII. *Constabilis & Marescallus judices in Curiâ militari.*
XIV. *Dignitas Conestabilis & Marescalli.*
Thomas Howardus Comes Arundeliæ *& Surriæ Marescallus Angliæ.*
XV. *Crimina & Contractus apud Exteros & Res Armorum sub cognitione Conestabilis & Marescalli.*
XVI. *Crimen Læsæ Majestatis & homicidium apud Exteros sub cognitione Conestabilis & Marescalli.*
XVII. *Contractus in Regionibus Exteris sub cognitione Conestabilis & Marescalli.*
XVIII. *Horum Contractuum cognitio ducta ad Forum Anglicanum ex fictione, ut in fictione* Postliminii *&* L. Corneliæ *in Jure Civili.*
XIX. *Causæ de Bello & Armis spectant ad Curiam Militarem.*
XX. *Causæ de Armis & Insignis Nobilium & Generosorum spectant ad Curiam Militarem.*
XXI. *Fœciales & Heraldi sub Jurisdictione Conestabilis & Marescalli.*
XXII. *In Curia Militari proceditur secundum jus civile.*
XXIII. *Admiralli dignitas in Anglia.*
Fori Admiralli Jurisdictio.
XXIV. *In Foro Admiralli proceditur secundum jus Civile.*
XXV. *Leges* Oleroniæ *& Consolato del Mare.*
Curia Mercatorum de Contractibus Mercatorum.
XXVI. *Causæ Fori Ecclesiastici in Anglia.*
In his jus dicitur ex jure Civili & Canonico & Constitutionibus Provincialibus.
Jus Canonicum receptum in Anglia sub modo.
XXVII. *Constitutiones Provinciales in Anglia.*
XXVIII. Gul. Lyndewodi *Commentarii in Constitutiones Cant.*
Constitutiones Legatinæ.
XXIX. *In foro Ecclesiastico Angliæ processus secundum jus Civile & Canonicum*

XXX. *Privilegia Regum noſtrorum Academiis conceſſa de uſu Juris Civilis & Canonici in Curiis ſuis.*
XXXI. *Uſus Profeſſorum Juris Civilis in Legationibus aliiſque muneribus publicis qui deinde omiſſus.*
XXXII. *Jus Civile in Angliâ neglectum.*

LIB. II. CAP. IX.

I. *Hibernia nunquam ſub Romanis.*
II. *Hiberniæ incolæ ex variis populis.*
Hiberniæ quatuor Provinciæ Momonia, Ultonia, Lagenia, Connacia.
III. Henricus II. *primus Hiberniæ Dominus.*
IV. Henricus VIII. *primus Hiberniæ Rex.*
V. *Hibernia an ſit Feudum Romanæ Eccleſiæ.*
VI. *Leges Hiberniæ antiquæ.*
VII. *Hiberni uſi ſunt legibus Anglicanis poſt* Henricum II.
Poyningi *Lex de Statutis Hiberniæ.*
VIII. *Relationes rerum Judicatarum in Hibernia per* Johannem Daviſium.
IX. *Hiberni communicant cum Anglis in Sacris & Epiſcoporum Electione.*
X. *Hiberni propenſi ad jus civile & Canonicum.*
Gul de Drogheda J. C. Oxonienſis *fuit Hibernus.*
Marianus Scotus *Hibernenſis.*

LIB. I. CAP. X.

I. *Rerum Scoticarum origo incerta.*
II. *Scotiæ incolæ Picti & Scoti ex Hiberniâ.*
III. *Scoti & Picti invadunt Britannos Auſtrales.*
Picti deleti à Rennetho.
IV. *Monarchia Scotorum antiquiſſima.*
Scotia nunquam ſub Romanis.
V. *Angliæ Reges an fuerunt Supremi Domini totius Britanniæ.*
VI. *Controverſia de Regno Scotiæ inter* Baliolum & Brucæum *delata ad* Edwardum I.
VII. *Scotorum reſponſio ad argumenta Anglorum de Supremo Dominio.*
VIII. Buchanani *Sententia de hoc Supremo Dominio.*
IX. Mariani Scoti *Editio Germanica imperfecta.*
X. *Controverſia de Dominio Scotiæ ex nuptiis ſopita.*
Feudum Conſolidatione extinguitur.
XI. *Principes Feudatarii habent omnia jura Regalia.*
XII. *Leges & Conſuetudines Scoto-*

INDEX CAPITUM.

Scotorum ſimiles Anglicanis.

XIII. *Leges* Scotorum *compoſitæ per* Kennethum & Malcolmum.

XIV. *Liber* Regiam Majeſtatem *continet Conſuetudines Scotiæ.*

XV. *Deficiente jure Scotorum judices recurrunt ad jus civile.*

XVI. Buchanani *iniqua cenſura in Judices patrios.*

XVII. *Scoti colunt jus civile.*

XVIII. *Politia Eccleſiaſtica Anglicana à Scotis laudata.*

XIX. *Septentrionales ſuperant Auſtrales robore non ingenio.*

Gentes Septentrionales minus colunt jus civile.

LIB. II. CAP. XI.

I. *Poloniæ Regni partes.*

II. *Polonorum antiqui Duces & Principes.*

Polonorum Reges Electivi.

III. *Regum Poloniæ poteſtas.*

IV. *Lithuania, Boruſſia, & Livonia pars Regni Polonici.*

V. *Poloniæ Regnum non obnoxium Imperatori aut Pontifici Rom.*

VI. *Poloniæ Reges non recognoſcunt Superiorem.*

Curia Suprema pro Jure Saxonico Cracoviæ.

Polonia nunquam ſub Populo Rom. aut Imp.

VII. *Juris Saxonici Authoritas in Polonia.*

VIII. *Leges Polonicæ compoſitæ per* Caſimirum Ladiſlaum & Sigiſmundum.

Leges Poloniæ accommodatæ ad jus Civile.

IX. *Poloni poſt Leges ſuas recurrunt ad jus Saxonicum & jus Civile.*

X. *In Pruſſia & Maſſovia admittuntur jus Lubecenſe & Culmenſe, iiſque deficientibus jus Civile.*

XI. *Judicia Cauſarum Eccleſiaſticarum in Poloniâ ex jure Canonico & Civili.*

LIB. II. CAP. XII.

I. *Pannonii domiti ab Auguſto ſine juſta belli Cauſ.*

II. *Pannoniam occupant Gothi & Hunni.*

Attila Rex Hunnorum flagellum Dei.

III. *Ab Oſtrogothis Hunni pulſi ſed reſtituti à Longobardis & ab iis dicta eſt Hungaria.*

IV. *Regnum Hungariæ ceſſit Auſtriacis.*

V. *Re-*

V. *Reges Hungariæ non recognoſcunt Superiorem.*
VI. *Regum Hungariæ poteſtas temperata.*
VII. *Jus Conſuetudinarium Hungariæ per* Stephanum Werbeutzium.
VIII. *Conſuetudines & Judicia Hungariæ compoſitæ ſunt ad normam juris civilis.*
IX. *Hungaria propugnaculum Orbis Chriſtiani contra Turcas.*

LIB. II. CAP. XIII

I. *Dani nunquam à Romanis victi ſed Danorum victoriæ de aliis Gentibus ſunt celebres.*
II. *Danorum Reges antiquiſſimi, & nunquam à Romanis ſubjugati.*
III. *Reges Danorum non recognoſcunt Superiorem.*
IV. *Rex Danorum Imperatori ſubditus pro Ducatu Holſatiæ.*
V. Valdemirus *Rex primus cellegit leges & Statuta Danorum.*
VI. *Danorum leges deſumptæ ex Jure Civili & Canonico.*
VII. *In Holſatia admittitur jus Civile.*
VIII. *Leges Iſlandiæ accommodatæ Juri Civili & Canonico.*

LIB. II. CAP. XIV.

I. *Conjunctio magna inter Danos & Succos.*
II. *Sueci & Gothi idem populus:*
Gothi ex Suecia vaſtarunt Imperium Romanum.
Sueci ſemper habuerunt ſuos Reges.
III. *Suecorum & Danorum iidem quandoque Reges.*
Societas perpetua inter Suecos & Anglos contra Danos.
IV. *Suecorum Reges liberi à Romano Imperio, & non recognoſcunt Superiorem.*
V. *Legum Suecicarum latores.*
Leges Sueciæ ex jure naturali, divino, Canonico & Imperiali.
VI. *Advocati interdicti in Suecia.*
VII. *Apud Suecos pauca Romanorum Legum veſtigia.*

LIB. II. CAP. XV.

I. *Boemia primò poſſeſſa à Boiis deinde à Quadis ſeu Marcomannis.*
II. *Boemia poſtea poſſeſſa à Croatis & Ruſſis.*
Boemi ſoli in Germania linguâ Sclavonicâ utuntur.
III. Boe-

INDEX CAPITUM.

III. *Boemiæ Principes primò Duces, deinde* Reges.

IV. *Regnum Boemiæ cessit Austriacis, adjectâ Moraviâ, Silesia & Lusatiâ.*

V. *Regnum Boemiæ subditum Imperatori.*

VI. *Boemorum Privilegia non inducunt exemptionem ab Imperio.*

VII. Rex *Boemiæ habet Supremum Imperium in Subditos suos.*

VIII. *Boemi post Leges suas recurrebant ad Jus Saxonicum.*

Carolus IV. *Imp. Leges Boemorum in scripta redigi jussit.*

IX. *Boemi post Leges suas recurrunt ad Jus Civile.*

X. *Europæi se submittunt Legibus Romanis post extinctam* Cæsarum *Dominationem.*

LIBER

Books printed for Tho. Dring *at the Harrow over againſt the* Inner Temple *Gate in* Fleetſtreet.

A Large Dictionary in three parts. 1. The Engliſh before the Latin, containing above Ten thouſand words more than any Dictionary yet extant. 2. The Latin before the Engliſh, with above Six thouſand words added more than any former Book of this nature; As alſo the Phraſes, difference of words of the ſame ſignification, the Greek and Roman Antiquities, *&c.* As alſo their *Formulæ*, and likewiſe the moſt textual uſual proper Hebrew Roots and Derivatives added to the ſimpler Themes, and Compounds of the Latin are inſerted. 3. The Proper Names of Perſons, Places, and other things neceſſary to the underſtanding of Hiſtorians and Poets: whereby this Work is rendred the moſt compleat and uſeful of any that was ever yet extant in this kind. By *Thomas Holyoke*, D. D. in folio.

Ancilla Pietatis, or the Handmaid to Private Devotions, containing the whole duty of a Chriſtian, fitted to the Days of the Week, the Feaſts and Faſts of the Church. By *Daniel Featly*, D. D. in octavo.

Memoirs of the Affairs of *France* during the Reign of the preſent King *Lewis* the 14th.